

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA NÛH PEYGAMBER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
TUĞÇE YAŞA

DANIŞMAN
PROF. DR. PERVİN ÇAPAN

TEMMUZ, 2017
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA NÜH PEYGAMBER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
TUĞÇE YAŞA

DANIŞMAN
PROF. DR. PERVİN ÇAPAN

TEMMUZ, 2017
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA NÜH PEYGAMBER

HAZIRLAYAN
TUĞÇE YAŞA

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin/Projenin Enstitüye Verildiği Tarih : 10.07.2017

Tezin/Projenin Sözlü Savunma Tarihi : 06.07.2017

Tez/Proje Danışmanı : Prof. Dr. Pervin ÇAPAN

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Zehra GÖRE

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Nilüfer TANÇ

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ

TEMMUZ, 2017

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ...*.../...*/...*...
07 06 2017
tarih ve 787/1 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim
Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı **Tezli Yüksek
Lisans Programı** öğrencisi Tuğçe YAŞA'nın "Klâsik Türk Edebiyatında Nûh Peygamber" adlı
tezini incelemiş ve aday 06.07.2017 tarihinde saat 14.30'da jüri önünde tez savunmasına
alınmıştır.

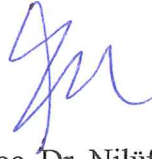
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..*45.. dakikalık süre
içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara
verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine*birliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Pervin ÇAPAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Zehra GÖRE

Üye

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer TANÇ

Üye

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Klâsik Türk Edebiyatında Nûh Peygamber” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

06/07/2017

Tuğçe YAŞA

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : YAŞA

Adı : Tuğçe

Referans No: 10130155

TEZİN ADI

Türkçe : Klâsik Türk Edebiyatında Nûh Peygamber

Y. Dil : Prophet Noah In Classical Turkish Literature

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

X

Doktora

O

Sanatta Yeterlilik

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN**Soyadı, Adı : ÇAPAN, Pervin****Ünvanı : Prof. Dr.****TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe****TEZİN SAYFA SAYISI: 244****TEZİN KONUSU (KONULARI) :**

1. Klâsik Türk Edebiyatı
2. Nûh Peygamber
3. Peygamber Kıssaları
4. Klâsik Şerh

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

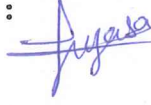
1. Klâsik Türk şiiri
2. Peygamber Kıssaları
3. Nûh Kıssası
4. Tûfân
5. Gemi

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER

1. Classical Turkish Poetry
2. Prophetic Parables
3. The Parable of Noah
4. Flood
5. Ark

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum ☒
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir ☐
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir ☐

Yazarın İmzası :

Tarih : 10/07/2017

ÖZET

KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA NÛH PEYGAMBER

Tuğçe YAŞA

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Pervin ÇAPAN

Temmuz 2017, 244 sayfa

Klâsik Türk şairleri, mensubu oldukları toplumsal yapının bir parçası olarak İslâm dini ve kültürüyle yetişmiş, eserlerini bu kültürel birikimden istifade ederek vücuda getirmişlerdir. Buna uygun bir şekilde şairler, kaynağı çoğunlukla Kur'ân-ı Kerîm ve diğer kutsal kitaplardan gelen peygamber kıssalarından sıkça yararlanarak sözlerinin mânâ katmanlarını derinleştirmişlerdir. Nûh kıssası da içeriğinde hikmetler ve olağanüstülükler barındırması nedeniyle, şairlerin ilham aldığı kaynaklardan birisi olmuştur. Söz konusu kıssa, dinî ve beşerî yönüyle Klâsik Türk edebiyatını etkilemekle kalmamış, dünya edebiyatında ve birçok sanat dalında da kendisine yer bularak insanlığın kültürel mirasında ortak bir payda oluşturmuştur. Bu çalışmada, kutsal metinlerden yola çıkılarak Klâsik Türk şiirinde Nûh Peygamberin hangi vasıflarla yer aldığına bakılacak, böylece söz konusu kıssa ile ilgili hafıza tazelenerek ortak imajlar üzerinden, şairlerin hayal dünyasının nasıl çeşitlendiği gözler önüne serilecektir. Çalışmanın evrenini Klâsik Türk edebiyatı, örneklemini ise bu gelenek içinde yüzyıllara göre söylenmiş manzum-mensur eserlerde yer alan Nûh Peygamberle ilgili bütün metinler teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Türk şiiri, Peygamber Kıssaları, Nûh Kıssası, Tûfân, Gemi.

SUMMARY
PROPHET NOAH IN CLASSICAL TURKISH LITERATURE

Tuğçe YAŞA

Master Thesis, The Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Prof. Dr. Pervin ÇAPAN

July 2017, 244 Pages

Classical Turkish poets, having prevailed with the Islamic and Turkish culture as part of the social order that they belong to, embodied their work benefiting from this cultural accumulation. In accordance with this, poets deepened the essence of their discourse frequently employing prophetic parables mostly derived from the Holy Quran and other holy books. The parable of Noah has also become a resource from which poets have derived inspiration since it accommodates wisdom and extraordinary events in its content. The aforementioned parable has not only influenced the Classical Turkish Literature with its religious and humanistic aspects, but also has created a common ground in the cultural heritage of humanity by getting incorporated into many disciplines of art as well as world literature. In this study, with which characteristics prophet Noah appears in classical Turkish poetry will be scrutinized taking sacred texts into consideration, thus the way the imagination of poets has been shaped will be revealed through common impressions by reminiscing about the recollection of the parable. While Classical Turkish Literature constitutes the universe of the study, the sampling is composed of all texts about prophet Noah that have appeared in both prose and poetry throughout centuries conforming to this tradition.

Keywords: Classical Turkish Poetry, Prophetic Parables, The Parable of Noah, Flood, Ark.

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihinin en kadim anlatılarından biri olan Nûh tûfânı, Kitâb-ı Mukaddes'in Tekvin bölümünde detaylıca işlenilmiş ve Kur'ân-ı Kerîm'de de kendisinden en çok bahsedilen ilk peygamberin Nûh olması hasebiyle özel bir yere sahip olmuştur. Bu bakımdan her dönemde kendisine zemin bularak dinî ve beşerî yönleriyle insanlığı derinden etkilemiş ve dünya edebiyatına da eşsiz bir kaynak sunmuştur. Tûfândan sonra Nûh Peygamber ve ailesi dışındaki herkesin helâk olması ve bugün dünyada yaşam süren tüm insanlığın onun soyundan geldiği inancı, her milletin kendi tarihini anlatan destan ve hikâyeler yaratmasına sebep olmuştur. Evrensel boyutta insanlığı etkileyen bu hadiseden bütün dünya istifade ederek, tarihlerini ve soy kütüklerini meydana getirmişlerdir. Klâsik Türk şiirinde de bu kıssa şairler tarafından bir zenginlik olarak görülmüş, müellifler içinde bulundukları ruh hâlini açıklamak veya herhangi bir fikri beyan etmek üzere, telmih, teşbih ve mübalağa gibi edebî sanatlar yoluyla kıssaya atıflarda bulunmuşlardır. İnsanoğlunun soyunun devamlılığının ve yer kürenin şekillenmesinin, Nûh tûfânına bağlanması insanlığı ortak bir tabanda bir araya getirmiştir. Yalnız edebî metinlerde değil hat, çini, ebru, resim ve mûsikî, gibi alanlarda da kendine geniş bir yer bulan Nûh Peygamber, Klâsik şairlerin de dikkatinde olmuş, pek çok şair şiirinde O'na *tufan*, *gemi*, *keştî* ve *ömr* gibi kelimelerle telmihte bulunmuşlardır. Yapılacak olan bu çalışmada, daha önce giriş niteliğinde kaleme alınan Emine Gürsoy Naskali'nin "Nûh Kitabı", Dr. Zülfi Güler'in "Peygamber Hikâyelerine Telmihler" kitabı ve Yard. Doç. Dr. Yasemin Yaylalı'nın, "Klâsik Fars Şiirinde Hz. Nûh" makalesi ile Dr. Adnan Uzun'un "Divan Şiirinde Hz. Nûh'un Tasavvufî Yönden Ele Alınması" adlı makalesi kaynaklarından yararlanılarak daha kapsayıcı bir çalışma ile gelenekten geleceğe Nûh Peygamberin hangi vasıflarla Klâsik Türk şiiri içerisinde yer bulduğu ve şiirin estetik değerine katkısı ortaya konulacaktır. Böylece hafıza tazelenerek günümüzde hâlâ Nûh Peygamberin kıssasından öğrenilecek bir şeylerin olduğu ve geleneğin bunu her yönüyle kullanarak günümüze taşınmasında bir köprü görevi üstlendiği dikkatlere sunulacaktır. Bu bilgilerin ışığında bu çalışmanın evrenini Klâsik Türk edebiyatı, örneklemine ise bu gelenek içinde yüzyıllara göre söylenmiş manzum-mensur metinlerde yer alan Nûh Peygamberle ilgili bütün metinler teşkil edecektir. Manzum metinlerde mesnevî, gazel, kaside, rubai gibi nazım şekilleri değerlendirilecektir.

Yapılacak araştırmada benimsenecek akademik tavır çerçevesinde, çağdaş sanatkârın bu gibi çalışmalardan faydalanması ve geleneğin güncellenerek aktarılmasında, Klâsik Türk edebiyatı çalışmalarına ve alana katkı sağlaması amaçlanacaktır. Literatür taraması yapılarak YÖK'te bulunan, üzerinde akademik çalışma yapılan dîvânlar ve basılı dîvânlar ile mensur metinler taranmak suretiyle Nûh Peygamberle alakalı olan kullanımlar, kronolojik olarak tasnif edilecek ve geleneğin estetik zevkini ortaya koyacak bir çalışma yürütülecektir. Bunların yanında, resim, hat, minyatür ve ebru sanatlarında tespit edilen Nûh Peygambere dair hatırlatma ve kullanımlar, bu kıssanın çağdaş sanatkâra nasıl yön verdiğinin bir delili olarak çalışmada kendisine yer bulacaktır. Tespit edilen metinlerde ortaya konulan veriler tasnif edilip birleştirilecek ve Klâsik şerh yöntemiyle metinler açılacaktır. Bu çalışmalar görsel malzeme, tablo ve istatistiklerle desteklenerek bu veriler üzerinden yorumlama ve değerlendirme yönüne gidilecektir. Çalışma ne kadar titizlikle yürütülse de malzemenin bolluğu, Dîvânların ve mensur eserlerin hacimli oluşu gibi nedenlerle gözden kaçan telmih unsurları konusunda mazûr görülmeyi temenni ederiz.

Çalışma, “ÖN SÖZ” ve “KISALTMALAR” ın ardından kendi içinde iki bölüme ayrılan “GİRİŞ” bölümüyle devam edecektir. Burada Klâsik Türk şiirini besleyen kaynakların tümü ele alınacaktır. Diğer taraftan Nûh kıssasının menşei de dikkatlere sunularak Klâsik Türk şairlerinin istifade ettiği kaynakların çeşitliliği ve konunun evrenselliği gözler önüne serilecektir. Çalışmanın “BİRİNCİ BÖLÜM” ünde manzum ve mensur metinler kıssadaki telmih unsurlarına göre tasnif edilecek ve tespit edilen metinler üzerinde açıklamalar yapılacaktır. Elde edilen bulgular, tablo ve grafiklerle dikkatlere sunulacaktır. “İKİNCİ BÖLÜM”de manzum ve mensur metinlerden elde edilen sonuçlar mukayese edilecek, müelliflerin kıssaya değinirken kurduğu ortaklıklar ve farklılıklar tespit edilecektir. Çalışmanın “SONUÇ” bölümünde manzum ve mensur metinlerde Nûh kıssasına yapılan telmih unsurları bir araya getirilerek dikkatlere sunulacaktır. Böylece altı yüz yıllık edebiyat geleneğinde Nûh kıssasının, müelliflerin hayâl dünyasına ne gibi zenginlikler sağladığı değerlendirilecektir. Çalışmaya ek olarak, Nûh kıssasıyla ilgili görsel malzeme sunulacak, kadim ve çağdaş sanatkârın bu konu üzerinde hâlâ aynı dikkatle durmaya

devam ettiğine dikkat çekilecektir. Çalışma boyunca yararlanılan kaynaklar kendi içinde tasnif edilerek “KAYNAKÇA” başlığı altında verilecektir.

Tez çalışmalarım boyunca maddî ve manevî desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve bugünlere gelmemi sağlayan aileme şükranlarımı sunuyorum. Tez aşamasına gelmemde katkıları olan, bilgilerinden her zaman istifade ettiğim bölüm hocalarıma teşekkür ediyorum. Ayrıca konu seçiminden çalışmanın yöntemine kadar her konuda görüş, öneri ve eleştirileriyle tezin ortaya çıkmasını sağlayan, ilim tûfânında güvenle seyahat etmem için yardımlarını Nûh’un gemisi gibi yetiştiren, kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Pervin Çapan’a da sonsuz teşekkürü yerine getirilmesi zevkli bir borç bilirim.

Tuğçe YAŞA

06.07.2017

Muğla

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	IV
ÇİZELGELER DİZİNİ	VII
GRAFİKLER DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	IX
GÖRSEL MALZEME DİZİNİ.....	X
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ	1
I. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATI VE KAYNAKLARI	1
II. NÛH KISSASININ MENŞEİ.....	7
1. Nûh Kıssasının Mitolojik ve Arkaik Kaynaklardaki Bulguları	7
1.1. Sümer ve Babillerde Tûfân	7
1.1.1. Sümer Tûfân Efsanesi: Kral Ziusudra.....	8
1.1.2. Eski Babil Tûfân Efsanesi: Atrahasis.....	9
1.1.3. Yeni Babil Tûfân Efsanesi (Gılgamış Destanı): Utanapiştım	10
1.2. Babilli Berossus'un Tarih Kitabı: Ksitros	13
1.3. Hint Tûfân Efsanesi: Manu.....	15
1.4. Yunan Tûfân Efsanesi: Deukalion.....	16
1.5. Türk Tûfân Efsaneleri: Nama	17
1.6. Farklı Medeniyetlerde Tûfân Efsaneleri	19
1.7. Tûfân Hadisesi'nin Jeolojik Bulguları	20
2. Kutsal Kitaplarda Nûh Peygamber	22
2.1. Tevrat'ta Nûh Peygamber	22
2.2. İncil'de Nûh Peygamber	25
2.3. Kur'ân-ı Kerîm'de Nûh Peygamber	26
2.3.1. Nûh'a Peygamberlik Verilmiştir	27
2.3.2. Nûh Peygamberin Kavmiyle Olan Hikâyesini Anlatan Ayetler	28
2.3.3. Nûh Peygamberin İnsanlığın İkinci Atası Olması	30
2.3.4. Nûh Peygamberin Kavmine Bedduası	30
2.3.5. Nûh Peygambere Gemi Yapılmasının Emredilmesi ve Gemiye Alınanlar.....	31

2.3.6. Nûh Tûfânı	32
2.3.7. Nûh Peygambere Eşinin İhaneti.....	32
2.3.8. Tûfân'ın Sona Ermesi ve Geminin Oturduğu Yer	33
BİRİNCİ BÖLÜM.....	34
I. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA NÛH PEYGAMBER.....	37
1.MANZUM METİNLERDE NÛH PEYGAMBER	37
1.1. Nûh Tûfânı	37
1.2. Tennûr	79
1.3. Nûh Peygamberin Gemisi	87
1.4. Geminin Oturduğu Yer: Cûdî Dağı.....	116
1.5. Nûh Peygamberin Ömrü	121
1.6. Nûh Peygamberin Kurtarıcılığı ve Pîr Oluşu	137
1.7. Nûh Peygamberin Kavmine Bedduası	147
1.8. Gemiye Alınan Hayvanlar.....	152
1.9. Nûh Peygamberin Diğer Peygamberle Birlikte Anılması.....	154
1.10. Nûh Peygamberin İhânete Uğraması ve Göz yaşları	170
1.11.Nûh Nebî'den Kalma Deyimi	180
2. MENSUR METİNLERDE NÛH PEYGAMBER.....	190
2.1. Nûh Tûfânı	190
2.2.Nûh Peygamberin Cesur Oluşu, İnancı ve Mucizeleri.....	191
2.3. Nûh Peygamberin Kavmi.....	194
2.4. Nûh Peygamberin Pîr Oluşu.....	197
2.5. Nûh Peygamberin Gemisi	199
2.6. Gemiye Alınanlar	201
2.7. Nûh Peygamberin Eşi ve Oğlu.....	203
2.8. Nûh Peygamberin Soyu	206
2.9. Nûh Peygamberin Diğer Peygamberlerle Birlikte Anılması.....	207
2.10. Nûh Peygamberin İnsanlığın İkinci Atası Olması ve Milletlerin Soy Kütüklerinin Nûh Peygambere Dayandırılması	207
İKİNCİ BÖLÜM.....	219
II. MANZUM VE MENSUR METİNLERİN İNCELENMESİNDEN ELDE EDİLEN SONUÇLARIN MUKAYESESİ	219
III. SONUÇ	223

IV. KAYNAKÇA.....	232
1.KAYNAK ESERLER VE KİTAPLAR.....	232
2. MAKALELER.....	234
3. TEZLER.....	237
4. SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ.....	238
5. ANSİKLOPEDİ MADDELERİ	239
6. SÖZLÜKLER	240
7. MANZUM ESERLER.....	240
8. MENSUR ESERLER	243
9. E- KİTAPLAR.....	244
10. GÖRSELLER İÇİN YARARLANILAN WEB SİTELERİ	245
V. EK: GÖRSEL MALZEME	247

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1: Tûfânla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	76
Çizelge 2 : Tennûrla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	86
Çizelge 3: Nûh Peygamberin Gemisiyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı... ..	113
Çizelge 4: Cûdî Dağı'yla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	120
Çizelge 5: Nûh Peygamberin Ömrüyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı....	135
Çizelge 6: Nûh Peygamberin Kurtarıcılığı ve Pîr Oluşuyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.....	145
Çizelge 7: Nûh Peygamberin Bedduasıyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	151
Çizelge 8: Nûh Peygamberin Gemisine Alınan Hayvanlarla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.....	153
Çizelge 9: Nûh Peygamberin Diğer Peygamberlerle Birlikte Anıldığı Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	168
Çizelge 10: Nûh Peygamberin İhânete Uğraması ve Göz yaşlarıyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı	179
Çizelge 11: Nûh Nebî'den Kalma Deyimiyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	183
Çizelge 12: Manzum Metinlerde Şairlerin Nûh Kıssasına Telmihte Bulunma Sıklığı	185
Çizelge 13: Manzum Metinlerde Nûh Kıssasına Telmihte Bulunan Şairlerin ve Beyitlerin Dağılımı.....	187
Çizelge 14: Mensur Metinlerde Nûh Kıssası	211
Çizelge 15: Mensur Metinlerde Nûh Kıssasına Yapılan Telmihin Eserlere Göre Dağılımı	217

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: Tûfânla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	77
Grafik 2 :Tennûrla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	86
Grafik 3: Nûh Peygamberin Gemisiyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı. ...	114
Grafik 4: Cûdî Dağı'yla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	120
Grafik 5: Nûh Peygamberin Ömrüyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.....	136
Grafik 6: Nûh Peygamberin Kurtarıcılığı ve Pîr Oluşuyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.....	146
Grafik 7: Nûh Peygamberin Bedduasıyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	151
Grafik 8:Nûh Peygamberin Gemisine Alınan Hayvanlarla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.....	154
Grafik 9: Nûh Peygamberin Diğer Peygamberlerle Birlikte Anıldığı Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı	169
Grafik 10: Nûh Peygamberin İhânete Uğraması ve Göz yaşlarıyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	179
Grafik 11: Nûh Nebî'den Kalma Deyimiyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.	184
Grafik 12: : Manzum Metinlerde Nûh Kıssasını Telmih Eden Şairlerin Dağılımı.	188
Grafik 13: Manzum Metinlerde Nûh Kıssasının Telmih Edildiği Beyitlerin Dağılımı.	189
Grafik 14: Mensur Metinlerde Nûh Kıssasına Yapılan Telmihin Eserlere Göre Dağılımı	217

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Farklı Kültürlerde Tûfân.....	39
Tablo 2: Nûh Peygamberin Gemisinin Özellikleri.....	88

GÖRSEL MALZEME DİZİNİ

Görsel 1: Güneş almayan toprakları ve taşkından kurtulan Utnapiştim'in yaşadığı söylenen barınağı gösteren Sümer Haritası.....	12
Görsel 2: Noah's Ark, Unknown Turkish artist.....	247
Görsel 3: Haydari Derviş, "Nûh'un Gemisi"	248
Görsel 4: Lâedrî, "Nûh'un Gemisi"	249
Görsel 5: <i>Kısasü'l Enbiya</i> , "Ken'an'ın İnkârı"	250
Görsel 6: <i>Kısasü'l Enbiyâ</i> , SK Hamidiye 980	251
Görsel 7: Lâedrî, "Nûh'un Gemisi"	252
Görsel 8: Lâedrî, <i>Kısas-ı Enbiyâ</i> , "Nûh'un Gemisi".....	253
Görsel 9: Lâedrî, Elyazması, "Nûh'un Gemisi"	254
Görsel 10: İshak b. İbrahim el- Nişaburî, <i>Kısas-ı Enbiyâ</i> , "Nûh'un Gemisi".....	255
Görsel 11: <i>Zübdeü't Tevârih</i> , "Nûh'un Gemisi".....	256
Görsel 12: <i>Siyer-i Nebî</i> , "Nûh'un Gemisine Şeytanın Girmesi".....	257
Görsel 13: <i>Zübdetü't Tevârih</i> , "Nûh'un Gemisi"	258
Görsel 14: <i>Zübdetü't Tevârih</i> , "Nûh'un Gemisi"	259
Görsel 15: <i>Ravzatü's Safâ</i> , "Nûh'un Gemisi ve Tûfânda Boğulanlar".....	260
Görsel 16: <i>Kısasü'l Enbiyâ</i> , "Tûfânda Nûh Peygambere Karşı Çıkan Oğullarının Boğulması".....	261
Görsel 17: Nusret Çolpan, "Nûh Tûfânı"	262
Görsel 18: Haydar Hatemî, "Stories of Messengers"	263
Görsel 19: <i>Külliyât-ı Hafız Abru</i> , "Nûh'un Gemisi"	264
Görsel 20: "Noah's Ark"	265
Görsel 21: "Noah's Ark"	266
Görsel 22: Taner Alakuş, "Nûh Tûfânı"	267
Görsel 23: Arya Kamalı, "Nûh Tûfânı"	268
Görsel 24: "Noah's Ark"	269
Görsel 25: Nida Olçar, "Nûh'un Gemisi Çinisi"	270
Görsel 26: Derviş Mehmet Bin Şah Ramazan, <i>Subhatu'l Ahbar</i> , "Soy Ağacı"	271
Görsel 27: "Nûh'un Gemisi"	272
Görsel 28: "Nûh'un Gemisi"	273
Görsel 29: Nûh Peygamberin Cizre'deki Türbesi	274

Görsel 30: Nahçıvan'da Nûh Peygambere Atfedilen Türbe	274
Görsel 31: Greenpeace'in Yaptığı Nûh'un Gemisi Maketi.....	275
Görsel 32: Geminin Karaya Oturduğu İddia Edilen Yer	276

KISALTMALAR

AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Dan.	: Danışman
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DLT.	: Dîvânu Lügâti't Türk
G.	: Gazel
Hız.	: Hazret
hızl.	: Hazırlayan
İÜ.	: İstanbul Üniversitesi
K.	: Kaside
KB.	: Kültür Bakanlığı
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Mes.	: Mesnevî
Muh.	: Muhammes
Mus.	: Musammat
R.	: Rubâi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Sos. Bil. Ens.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tah.	: Tahmis
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Ü.	: Üniversite
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
yay.	: Yayınları
YL.	: Yüksek Lisans

GİRİŞ

I. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATI VE KAYNAKLARI

Klâsik Türk edebiyatı, Türk edebiyatının genel gelişimi içinde, nazarı ve estetik esaslarını İslâm kültüründen alarak meydana gelir. Bu edebiyat geleneği, örnek kabul ettiği Fars edebiyatının büyük ölçüde etkisi altında şekillenerek 13. yüzyılın sonlarından itibaren belirgin örneklerini vermeye başlar. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar, oluşumunda büyük bir değişikliğe uğramadan Arapça-Farsça kelimelerin çok sayıda yer aldığı bir dille varlığını altı asır sürdürür. (Akün, 1994: 389).

Altı asırlık edebiyat geleneğinin isimlendirilmesinde, günümüzde bile devam eden tartışmalar bulunmaktadır. Araştırmacılar, bu edebiyat dönemini açıklamak için farklı adlandırmalarda bulunmuşlardır. “Eski Türk Edebiyatı, Dîvân Edebiyatı, Yüksek Zümre Edebiyatı ve Ümmet Edebiyatı” bunlar arasında sayılabilir. Bu denli farklı anılması, isimlerin, söz konusu edebî dönemin bütün özelliklerini tümüyle kapsamamasından kaynaklanmaktadır. “Dîvân”lar bilindiği üzere şairlerin şiirlerini topladığı defterlere verilen addır. Dîvân edebiyatı isimlendirmesi ile altı yüzyıl içinde yazılmış olan nesir türünden eserler hiçe sayılacağından, bu ad, kimi araştırmacılar tarafından yetersiz olarak görülmüştür. Yüksek Zümre edebiyatı olarak adlandırılması ise onun halk edebiyatıyla mukayese edilmesiyle doğru orantılıdır. Fakat bu iki edebiyat birbirinden ayrı değil, birbirini kapsar niteliktedir. Klâsik Türk edebiyatının dil, üslûp ve mazmun itibarıyla kapalı olduğunu ve herkes tarafından anlaşılmasının güç olduğunu düşünenlere, edebiyatı çağının gerekleri içinde değerlendirmek gerektiği hatırlatılmalıdır. Bunun yanı sıra, Klâsik Türk şairlerinin mesleklerine bakıldığında padişah, vezir, şeyhülislâm, kasap, terzi, berber, doktor ve attardan tutun da, kâtipliğe kadar birçok meslekten insanın bu edebiyat içerisinde eser verdiği görülecek ve böylece Klâsik Türk edebiyatının halktan kopuk ve yüksek zümreye hitap eden bir edebiyat geleneği olduğu tezi çürütülecektir.

Thomas Stearns Eliot; “klâsik”in medeniyet ve dilin olgun bir çağa erişmesiyle başlayacağını söyleyerek bir eserin klâsik olarak tanımlanmasının, onun sonradan geliştirilen tarihî bir perspektif içinde değerlendirilmesiyle mümkün olacağından bahseder (Eliot, 2007: 159). Bu çalışmada, söz konusu edebiyat dönemi için, belirli kaidelerinin olması ve asırlar boyunca pek çok şaheser yaratması nedeniyle Klâsik Türk edebiyatı adlandırılması kullanılacaktır.

Klâsik Türk edebiyatı şairi ve şiirinin estetik yapısı, şiirde asıl olanın önce mânâyı bulmak sonra onu teşbih, istiâre, tezat gibi sanatlarla süslemek, bununla birlikte tevriye ve îham, telmih sanatları ile çağrışımlar yapıp şiiri zenginleştirmek olduğu söylenerek tek cümleyle özetlenebilir (Çavuşoğlu, 2011:6). Klâsik Türk şairleri, eserlerinin mânâ katmanlarını derinleştirmek için az sözle çok şey ifade ederler. Bu sanat anlayışı çerçevesinde kendilerini besleyen kaynaklardan yararlanmak suretiyle onları edebî sanatlarla bezeyerek okuyucuya sunarlar. Edebiyat; kültürlerin ve değerlerin estetik yansıması olduğundan, Klâsik Türk edebiyatı döneminde oluşan bütün edebî eserlerde de bu edebiyatı besleyen kaynakların yansımasını bulmak mümkündür.

Klâsik Türk edebiyatı kaynaklarının tasnifi konusunda araştırmacılar farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Faruk Kadri Timurtaş (1993) bu kaynakları: “1.Dinî inançlar, 2. İslâmî ilimler, 3. İslâm tarihi, 4. Tasavvuf ve remizleri, 5. İran mitolojisi, 6. Peygamber kıssaları, mucizeler, efsaneler, rivayetler, 7. Tarihî, efsanevî şahsiyetler ve hadiseler, 8. Çağın ilimleri, 9. Türk tarihi ve millî kültür unsurları, 10. Devrin edebiyat anlayışı ve edebî bilgiler, 11. Dil malzemesi,” (ss.10-11) olmak üzere 11 başlıkta toplamıştır.

Âgâh Sırrı Levend (1984) ise 4 ana başlığın altında birçok kaynağı sıralamıştır, bunlar: I. Tasavvuf, Din ve Felsefe: Tasavvuf, muhtelif tarikatlar, Hurufilik, Bektaşilik, şer'i akideler, kelam, hikmet-i kadime, Allah ve kâinat. II. İman ve İtikat: Kur'ân-ı Kerîm, hadis, enbiya kıssaları, mucizeler. III. Tarih ve Esâtir: Tarihi şahsiyetler, efsanevî kahramanlar, efsaneler, rivayetler. IV. Batıl ve Hakikî Bilgiler: Kimya, simya, nücum, zâyirçe, remil, sihir ve tılsım, kıyafet, musikî ve diğer ilimlerdir (s. 9.)

Fahir İz'e (1999) ait diğer bir tasnif ise 1. Kur'ân-ı Kerîm, 2. Hadîs, 3. Peygamber ve Evliyâ hikâyeleri, 4.Tasavvuf, 5.Şeh-nâme, 6. Yerli malzeme” (s. 116) olarak şekillenmiştir.

Mine Mengi, (2010) bu kaynakları dört madde ile özetler. Bunlar: a. İslâm Tarihi (Tarihî olay ve kişiler), b. İran Mitolojisi (Mitolojik olay ve özellikle kişiler), c. Türk tarihî ve millî kültür unsurları (Gelenek ve görenekler), d. Dil malzemesi (Deyimler, atasözleri, halk söyleyişleri ve edebî dili yapan bütün unsurlar)” (s. 23).

İlhan Genç (2005) tasnifinde; 1. Dinî İlimler ve Tasavvuf (a. Kur'ân-ı Kerîm, b.Hadîs, c.Tasavvuf), 2. İslam Tarihi ve Mitoloji (a.Peygamberler, b.Mitolojik Kahramanlar), 3. Çağın İlimleri, 4. Kültürel malzeme (a.Temalar, b.Aşk, c.Ölüm, d.Tabiat, e.Rindlik, f. Hayat ve Toplum), 5. Türkçe'nin İmkânları veya Sanatsal Söylem/ Dil Kuruluşu (ss. 193-208) gibi başlıklara yer vermiştir.

İskender Pala (2015) da ayrı bir tasnife giderek kaynakları sekiz başlıkta toplamıştır. Bunlar: "1. Kur'ân-ı Kerîm âyetleri ve Hadîs-i şerifler, 2. Dinî ilimler, 3. İslâm Tarihi ve Peygamber Kıssaları, 4. Mucizeler ve Kerametler, 5. Tarihî ve Efsanevî Kişilerin Maceraları, 6. Çağın İlimleri, 7. Türk Millî Kültürü ve Yerli Malzeme ve 8. Dil" (ss.45-54) dir.

Görüldüğü üzere Klâsik Türk edebiyatının kaynakları arasında ortak olarak ismi zikredilen peygamber kıssaları, bu edebiyat dönemi için müelliflere eşsiz bir hayal dünyası sunmuştur. Peygamber kıssaları, İslam toplumlarında herkesçe bilinen ve birçoğu Kur'ân-ı Kerîm'de anlatıldığı için dinî birer öge olarak kabul edilen anlatılardır. Bu sebeple de birçok eserin konusunu oluştururlar. Türk şairleri bu kıssalara fazlaca önem vererek her vesileyle övgü ve övünmelerinde; tabiat ve sevgili tasvirlerinde; aşka, sevgiye, derde ve kedere dayalı duygularında; dünya ve hayata dair fikirlerini anlatmada, herhangi bir duyuş ve ilhamı ifade ederken çoğu zaman bu hikâyeleri örnek anekdotlar hâlinde sunarlar (Güler, 2006:9).

Kaynağı Kur'ân-ı Kerîm'den ya da başka anlatılar ve kutsal kitaplardan gelen peygamber kıssaları, yazılı eserler ve sözlü hikâyeler hâlinde anlatılarak halk arasında dinî birer inanç unsuru olarak yer etmiştir. Klâsik Türk şiirinin de ortak İslam kültür ve medeniyetinin ürünü olması hasebiyle peygamber hikâyeleri söz konusu eserlerde hayli geniş bir yer tutmuştur (Güler, 2006:12). Bu konuda elbette dinî-tasavvufî anlatı geleneğinin de rolü büyüktür. Peygamber kıssalarına büyük çoğunlukla tasavvufî mânâlar verilmiş, şairler tasavvufî his ve düşüncelerin aktarımı için, bu kıssalara telmihlerde bulunmuşlardır.

Kur'ân-ı Kerîm'de sözü edilen kıssalar, sadece bir peygamberin başından geçen hâdiseler olarak değil; toplumun yaşayış ve düşünüş biçimi, insan psikolojisi, beşerî duygu ve davranışları ortaya koymak suretiyle okuyucuyu nakledilenlerle bir bağ kurmaya ve bu kıssadan bir hisse çıkarmaya yönlendirir. Klâsik Türk edebiyatında bu kıssalara ilişkin Adem Peygamber, su ve topraktan meydana getirilmesi ve

cennetten kovulması hadisesiyle hatırlatılırken Nûh Peygamber, tûfân, gemi inşa etme, halkı kurtararak insan soyunu kurtarma ve uzun bir ömür sürmesiyle ele alınır. Klâsik Türk şairleri tarafından çokça işlenen bir başka peygamber kıssası da İbrahim Peygamberin kıssasıdır. İbrahim Peygamber, insanların tapındığı putları kırar ve bunun üzerine Nemrûd, O'nu cezalandırmak için büyük bir ateş yaktırır. İbrahim Peygamber, bir mancınıkla ateşe atılacakken Cebrail gelerek onu havada tutar ve isteğinin ne olduğunu sorar. İbrahim Peygamber: “Ben Allah'ın kuluyum, dileğim O'nadır, sana değildir, O ne dilerse yapsın” der. Bunun üzerine O'na Halîlullâh (Allah'ın dostu) denilir. Ateşe atılan İbrahim Peygamber, bir gül bahçesine düşer (Pala, 1989: 248) O'nun mucizeleri yalnız bununla sınırlı değildir. Oturduğu sofralara bereket vermesi bugün bile hâlâ “Halil İbrahim bereketi” denilerek anılır. Bunun yanında Nûh Tûfânı zamanında göğe çekilen Kabe'nin inşası da İbrahim Peygamberin devrinde tekrar yapılır. Kurban hadisesi de yine Klâsik Türk şairlerinin İsmail ve İbrahim Peygamberlere telmihen atıfta bulunduğu bir başka mucizedir. Klâsik Türk şairlerince Davûd Peygamber, sesinin güzelliği ve demiri mum gibi şekillendirmesiyle zikredilirken, Süleyman Peygamber, mühür, taht, saltanat; cinlere ve perilere hükmetmesi; karınca ile konuşması ve hüdhüd ile münasebetiyle söz konusu edilir.

Kur'ân-ı Kerîm kıssaları içinde Ahseñü'l- Kasas “en güzel kıssa” olarak işaret edilen Yûsuf Peygamberin kıssası, Klâsik Türk edebiyatı geleneği içerisinde özellikle mesnevîlerde kendisine bolca yer bulmuştur. Kutsal kitapların yolunu izleyerek ele alınan bu kıssa, hikâye edilmeye uygun yapısı ve tüm insanlığı ilgilendirecek konuları işlemesi nedeniyle, evvela Arap ve Fars edebiyatında sonra ise 13. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar geniş bir zaman diliminde Türk edebiyatında işlenegelmiştir. Şairler, Yûsuf Peygamber'in kardeşleri tarafından ihanete uğraması, köle olarak satılarak babasından ayrı düşmesi ve köle olarak satıldığı efendinin karısı Züleyhâ'nın O'na aşık olması sonucu, Yûsuf'un zindana atılması olayını müstakil eserlerde veyahut gazel, kaside gibi türlerin içerisinde gönderme yapmak suretiyle anlatmışlardır. Rüya yorumlama kabiliyeti ile Mısır hükümdarının dikkatini çeken Yûsuf Peygamber, hükümdarın ölümüyle ülkenin başına geçer. Yaptıklarından pişman olan Züleyha ile evlenir. Yûsuf Peygamber de Nûh Peygamber gibi kurtarıcılık göstererek, halkını kıtlıktan kurtarır. Bir başka mucizevi özelliği ise

Cebrail ile konuşmasıdır. Yûsuf Peygamberin gömleğinin kokusu, O'nun yokluğundan ağlayarak kör olan babası Yakup Peygamberin gözlerini açar (Harman, 2013: ss.1-5).

Mûsa Peygamber Tûr Dağı'nda Tanrı ile konuşması ve Firavn ile mücadelesiyle söz konusu edilir. Hızır, İlyas ise âb-ı hayat münasebetiyle ele alınır. Yûnus Peygamber yunus balığının karnına düşmesiyle, Îsâ Peygamber ise nefesiyle ölüleri diriltmesi ve hastaları iyi etmesiyle Klâsik Türk şiirinde kendisine yer bulur. Eyyûb Peygamber de yine sabrı dolayısıyla söz konusu edilen peygamberlerdendir.

Bütün bu kıssalar, şairler için hikâye etmeye ve sanat göstermeye uygun bir yapı arz eder. Klâsik Türk edebiyatı şairlerinin aktarımıyla günümüze kadar ulaşan bu kıssalar, her okunduğunda yeniden yazılmış, modern edebiyatta da kendisine yer bulmuştur. Meselâ; Nazan Bekiroğlu'nun Yûsuf ile Züleyha 'Kalbin Üzerinde Titreyen Hüzün' adlı romanı bu minvalde üretilmiş bir eserdir.

Nûh Peygamberin kıssası da diğerlerinde olduğu gibi Klâsik Türk şairlerinin dikkatinden kaçmaz ve kendisine hemen hemen her yüzyılda ve birçok eserde yer bulur. Nûh Peygamberin gerek uzun ömrü, gerek kavmini doğru yola davet edişi, gerekse tûfân hadisesinden kurtularak insanlığın ikinci atası olması, şairlere eşsiz bir hayal deryası sunar. Şairler bazen sanatlarını derinleştirmek bazen de öğüt vermek için bu kıssaya göndermelerde bulunurlar. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de beyitler ve metin parçalarıyla ortaya konulacak olan Nûh Peygamber anlatılarının, çok köklü bir kaynağı vardır.

Klâsik Türk şairleri, Nûh Peygamberi anlatırken temel olarak Kur'ân-ı Kerîm'i alsalar da, Musevî ve Hristiyan kaynaklarından da yararlanmışlardır. Bunların yanında şairler hadisler, rivayetler, daha önce başka şairlerin yazdığı Halil-nâme, Garib-nâme, İskender-nâme, Mevlid, Mesnevî, Şeh-nâme gibi eserler, tarih ve tefsirler, halkın hayal ürünü olan hikâyeler, efsaneler ve destanlardan da istifade etmişlerdir (Güler, 2006:12).

Çalışmada ele alınacak olan Nûh Peygamberin başından geçenler, telmih yoluyla ve diğer edebî sanatlarla metinler içinde kendisine yer bulmuştur. Şairler duygu ve düşüncelerinin aktarımında, edebî sanatlar vasıtasıyla Nûh Peygamberin hikâyesine göndermeler yapmışlardır.

Geçmişten günümüze Nûh'un uzun ve ibretlik hayat hikâyesi, şâirlere ilham vermekle kalmamış, birçok tarih metni ve fütüvvet-nâmelerde de işlenmiş, şecereler bile Nûh Peygambere dayandırılmıştır. Nûh Peygamberin başından geçenler ve tûfân hadisesi, sözlü kültürden itibaren yazının icadı ile tabletlere ve taşlara kazınarak anlatılmış ve günümüze kadar gelmiştir. Böyle evrensel bir kültür kaynağından Klâsik Türk şairlerinin faydalanması ve eserlerini bununla derinleştirmesi de kaçınılmaz olmuştur.

Bu çalışmada Nûh kıssasının arkaik anlatıları da göz önünde bulundurulmakla birlikte, daha çok kutsal metinlerden yola çıkılarak Klâsik Türk şiirinde Nûh Peygamberin hangi vasıflarla yer aldığına bakılacak, böylelikle de insanlığın hafızası tazelenerek ortak imajlar üzerinden müelliflerin hayal dünyasının nasıl çeşitlendiği gözler önüne serilecektir. Çalışmanın bu kısmında söz konusu kıssanın kaynakları, kronolojik olarak sıralanacaktır.

II. NÛH KISSASININ MENŞEİ

1. Nûh Kıssasının Mitolojik ve Arkaik Kaynaklardaki Bulguları

Nûh Tûfânı, sözlü kültür döneminde meydana gelmiş ve ilk yazılı kaynaklarda da kendisine yer bulmuştur. Tûfân, mevcut bulgulara göre ilk olarak Sümerler tarafından yazılmıştır. Sümerlerden sonra Sami Akadlar, M.Ö. 1800 yıllarında bu hadiseyi yeniden hikâye ederek anlatmışlar, bundan 500 yıl sonra M.Ö. 1200 yıllarında da Akadca olarak destan şeklinde yazmışlardır. Daha sonra Yunanlarda, *Tevrat*'ta ve en nihayetinde de *Kur'ân-ı Kerîm*'de aynı konu işlenmiştir. Bu hadise, her çağda insanlar tarafından yorumlanmış ve okuyanların bir hisse çıkarması amaçlanmıştır. Çok tanrılı dönemlerde bu anlatı *ölümsüzlüğe ulaşma arzusu* olarak karşımıza çıkarken, tek tanrılı inanç sistemlerinde *yaratılışın* öyküsü olarak anlatılmıştır.

1.1. Sümer ve Babillerde Tûfân

1875 yılında İngiltere Kraliyet Akademisi'nde, George Smith adındaki bir bilgin, Ninova'daki kazıdan çıkarılan *Kral Asurbanipal* kitaplığındaki tabletler arasındaki bir tablette *Tevrat*'ta da yazılı olan Tûfân hadisesini okumaya başlar. Araştırmacının anlattığına göre, bu öykü Sümer kahramanı Bilgameş/Gilgameş'in serüvenlerini anlatan ve 12 tableten oluşan destanın 11. tableti içinde yazılmıştır. Hikâye, ölümsüzlüğü arayan Bilgameş/ Gilgameş'e, Tûfân'dan kurtulup tanrılar tarafından ölümsüzlük verilen Utnapiştım tarafından anlatılmıştır. Yine araştırmacının belirttiğine göre bu metin, M.Ö. 1200 yıllarında Akadca olarak "Sin. leqe.unnu" adlı bir yazman tarafından yazılmıştır (Çığ, 2015: ss. 17-18).

Sümer dilindeki bir diğer tûfân efsanesi, 1914 yılında Arno Poebel tarafından, Philadelphia Üniversite Müze'sinin Nippur koleksiyonu arasında 3 tablet parçası üzerine yazılı olarak bulunmuştur. Tabletlerin baş kısımlarındaki kırık nedeniyle yaklaşık olarak 37 satırlık bir alan hâlâ okunamamıştır. Fakat okunabilen yerlere göre burada bir tûfân hadisesinden bahsedildiği aşikârdır. Yazıların bulunduğu kısımda bir tanrı diğer bir tanrıya, insanları yok olmaktan kurtarmak istediğini, buna karşılık onların da tanrılara şehirler ve evler yapabileceğinden bahsedilir. Yine kırık bir yerden sonra insanların, hayvanların ve bitkilerin yaratılışı anlatılır (Çığ, 2015: 52).

Ele geçen bu tabletler Akadca ve Babilce yazılmış olan destanların kaynağı olması bakımından önemlidir. Bu destanın adı günümüzde “Gılgamış” olarak bilinmektedir. Sümerce metinde kahramanın adı Ziusudra, Akadca(Yeni Babil) versiyonda Utnapiştim, Babilce’de ise Atra-hasıs’tır. Gılgamış Destanı’nın 11. tabletindeki Nûh tûfânına benzer bir tûfân hikâyesi anlatan metin parçası, M.Ö.3 bin yıldan itibaren varlığını sürdürmüştür. Ele geçen en eski belge Sümerce’dir ve 7-8 satırdan ibarettir. Nûh tûfânının arkaik bulgularından kısa özetler halinde burada bahsetmek yerinde olacaktır.

1.1.1. Sümer Tûfân Efsanesi: Kral Ziusudra

Bu efsanede, Nûh Peygamberi karşılayan kahramanın adı, Kral Ziusudra olarak geçmektedir. Tablette öncelikle bitkilerin ve hayvanların yaratılışı anlatılır. Devam eden satırlarda şehirlerin kuruluşu ve hükümdarların gökten indirilişinden bahsedilir.

“insanların, onların yok olmasını....-yeceğim,
Nintu’ya geri vereceğim....benim yarattıklarımı
Şehirlerde tanrısal kurallara göre, yerleri yapacaklar.
Kararlarımızın yerine temiz yere inşa edecekler.
Ateş söndürücü temiz suya yol verdi.
Ayinleri yürüttü, tanrısal kuralı yüceltti,
Yeryüzünde o..... koydu....oraya.
An, Enlik, Enli ve Ninhursag
Karabaşlı halka vücut verdikten sonra,
Bitkiler topraktan fişkırdılar.
Ovanın hayvanları, dört ayaklılar (yaratıklar) sanatkârca
meydana getirildiler.”

37 satırlık bir kırıklıktan sonra krallığın gökten indirildiği ve beş şehrin kurulduğu öğrenilir. Bu şehirlerden biri olan Şuruppak’ta Ziusudra’ya, uykuyla karışık bir haldeyken tanrılar tarafından bir tûfân olacağı haber verilir. Tûfândan kurtulmak için gerekli olanlar Ziusudra’ya bildirilir.

“Alçakgönüllü, saygılı, itaatli....
Her gün dikkat ederek devamlı o...
Her türlü rüyayı ortaya koyarak o...
Göğü yeri anarak o...
.... Tanrılar bir duvar,
Ziusudra onun yanında durarak dinledi.
“Sol tarafımdaki duvarda durarak....
Duvardan sana bir söz söyleyeceğim sözümü tut!
Kulak ver benim söyleyeceklerime:
Bizden.... bir tûfân kült merkezini kaplayacak,
İnsanlığın tohumunu yok ederek...”

Tanrılar meclisinin sözü kararıdır.
Bütün fırtınalar olanca güçleriyle saldırdılar,
Aynı anda kült merkezlerin üstünü kapladı,
Yedi gün yedi gece boyunca,
Tûfân memleketi kapladıktan
Dev gemi fırtına ile büyük sulara çarptıktan...” (Kramer,
2002, 191).

Daha sonraki satırlarda, tûfândan kurtulan Ziusudra, güneş tanrısına kurbanlar sunar. Tanrılardan An ve Enlil, onu yerin, göğün, bitkilerin ve insanlığın tohumunun koruyucusu olarak seçer. Ziusudra’ya ölümsüzlük vererek onu Dilmun ülkesine yerleştirirler. Tablette geminin yapılışı, gemiye alınanlar bölümü kırıklı olduğu için okunamamıştır. Fakat okunan kısımda yedi gün, yedi gece tûfânın sürdüğü görülecektir. Yalnız bu tablette değil başka konularla ilgili diğer tabletlerin içinde de tûfân hadisesine göndermeler yapılmıştır. Sümerli şairler, değişik kompozisyonlarla tûfân hadisesini anlatmışlardır. Lagaş şehrinin başlangıcından Gudea’nın zamanına kadar olan olayları kapsayan (M.Ö.2400-2150) yarı tarihsel bir belgede, tûfân ile ilgili bölüm şöyle aktarılmaktadır:

“Tûfân her şeyi silip süpürdükten sonra
Ülkenin yıkılması tamamlandıktan sonra,
İnsanlık sonuna kadar dayandıktan sonra,
İnsanlığın tohumu korunduktan sonra,
Karabaşlı Sümer halkı kendisini yeniden
kalkındırdıktan sonra,
An ve Enlil insanı adıyla çağırdıktan sonra,
Ensilik kurulduktan sonra,
Fakat henüz gökten krallık inmemiştir.”(Çığ, 2015: 57)

Görüldüğü gibi M.Ö.2400’lü yıllarda, hem de yarı tarihsel bir metnin içinde tûfândan bahsedilmiş ve insanlığın devamlılığının nasıl sağlandığı ve sonrasında neler olduğu anlatılmıştır.

1.1.2. Eski Babil Tûfân Efsanesi: Atrahasis

Nûh’un Akadca’daki adı olan Atrahasis, “çok akıllı” anlamına gelmektedir (Köksoy, 2011: 61). M.Ö. 1700’lerde Akadca yazılan bu tablet; “tanrılar insan gibi iken” diye başlar. Tanrılar, Dicle kenarında pek çok kanal açıp temizlik yaparlar. Sümer inancına göre tanrılar şehirleri insanlar için hazırlamışlardır. Fakat bu hazırlık esnasında bazı tanrılar çok yorulmuş olmaktan şikâyet ederek baş tanrı Enlil’e giderler. Enlil de bu duruma çözüm olarak Tanrıça Beletili’den onlara yardım etmek

üzere ölümlüleri yaratmasını ister. Bütün tanrılar bu kararı sevinçle karşılar. Ayın yedisi ve on beşinde yıkanıp temizlenerek bir toplantıya katılırlar. Bu toplantıda bir tanrı kurban edilir. Kurban edilen tanrının kanıyla çamur karıştırılarak ilk insan yaratılır. Daha sonra Tanrıça Nintu, on dört parça çamurdan yedisi erkek yedisi kadın olmak üzere on dört insan yaratır. Bunların evlenmesiyle nüfus artar. Tanrılar işten kurtulmuştur, ancak çoğalan insan sesleri, tanrıları oldukça rahatsız eder. Bu nedenle insanların nüfusunu kırmak amacıyla “şuruppak” hastalığını ortaya çıkarırlar.

Atrahasis, insanların hastalıktan kırılmasına dayanamayarak tanrılara kurban sunar ve bu hastalığın ortadan kalkması için istekte bulunur. İsteği kabul edilir, fakat aradan altı yüzyıl geçtiğinde tanrılar yine insanların çoğalmış olmasından huzursuzluk duyar. Sırasıyla insanlara kuraklık, hastalık gibi dertler yollarlar. En sonunda da onları bir tûfânla yok etme plânı yaparlar, fakat Ea/ Enki bu durumu Atrahasis’e bildirir. Ondan bir gemi yapmasını ve halkını kurtarmasını ister. Tahtalar, kamışlar, asfaltlar kullanılarak gemi inşa edilir. Yedi gün yedi gece süren tûfânın şiddetinden tanrılar bile korkar (Çığ, 2015: ss.41-50).

Atrahasis, Kur’ân-ı Kerîm’de, insanlığın kurtarıcısı olarak gösterilen Nûh Peygamberle neredeyse aynı vasıfları sergilemektedir. Nûh Peygamber de insanları kurtarmak için Tanrı’ya dua eder, fakat Tanrı O’na; “Haksızlık yapanlar için bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaklardır”¹(Mü’minûn, 342:23/27) der. Atrahasis’in hikâyesinde de bazı kimseler dışında halk suda boğulur.

Eski Babil tûfân efsanesine benzer bir metin Hititçe olarak da yazılmıştır. Burada Nûh Peygamberle aynı özellikleri gösteren kahramanın adı Atramhasi’dir. Fakat belge, çok kırıklı olduğundan tam olarak okunamamıştır (Kıymet, 2013:739).

1.1.3. Yeni Babil Tûfân Efsanesi (Gılgamış Destanı): Utanapıştim

Bu destan Akadca olarak yazılsa da Sümerlere aittir. Günümüzde araştırmacılar, Ortadoğu’ya ait pek çok eski Gılgamış Destan parçalarını içeren tabletlere ulaşabilmektedirler. Geçen yıllarda keşfedilen en son krallık Ebla’nın kütüphanesinde bulunan bazı parçalar da bunlar arasında sayılabilir. M.Ö. 1600 ve M.Ö. 1000 yılları arasında destanların bazıları Sümer versiyonlarını izler, bazıları ise daha geniş versiyonlara doğru kollara ayrılır. Her ne kadar kollara ayrılmış olsalar da hepsi

¹ Çalışmanın bu aşamasından itibaren *Kur’ân-ı Kerîm*’den alınan sûrelerin isimleri verilerek sayfa numarası ve sûre numarası/âyet numarası belirtilecektir.

Sümerli kahramanların ve tanrıların adlarını aynen koruyan Akad, Hitit ve Hurri çevirileriyle yazıya geçirilmiştir. Sinlegi-unninni adında ve büyük bir ihtimalle bu dönemde yaşam sürmüş bir rahibin, destanın son Akad (Babil) versiyonunu yazdığı düşünülmektedir. Araştırmacılar rahibin bilinen Sümer öykülerini temel alarak, birbirinden ayrı bir dizi macerayı, Gılgamış'ın ölümsüzlüğü arama hikâyesini oluşturacak şekilde tek bir bakış açısıyla düzenlediğini düşünmektedirler. Rahip, Sümer Tûfân öyküsünü destanla birleştirmiş ve Gılgamış ile Enkidu arasında bir dostluk başlatmıştır (Rosenberg, 2003: 278).

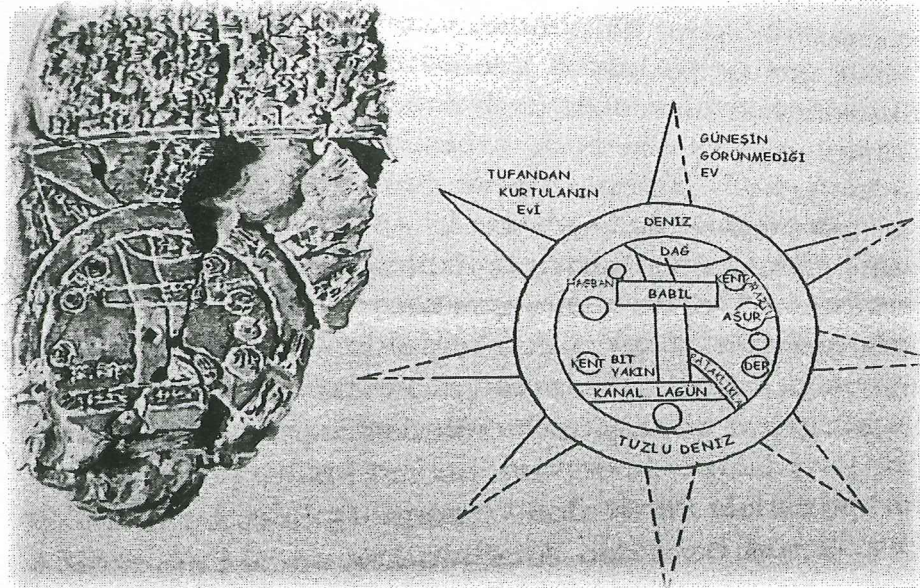
Destan, Uruk kralı Gılgamış'ın hükümdarlığının kötüye gitmesiyle başlar, halk bu durumdan yakınmaktadır. Bunun üzerine tanrılar, Gılgamış için, O'nu iyi ve doğruya yöneltecek bir arkadaş yaratmaya karar verir. En az Gılgamış kadar güçlü olarak Enkidu yaratılır. Gılgamış ve Enkidu devam eden satırlarda çok iyi iki arkadaş olurlar. Birçok güçlükte birlikte karanlık ormanda yaşayan dev Humbaba'yı yenerek ülkelerini kötülükten kurtarırlar. Daha sonra Enkidu hastalanır ve ölür. Hayattaki en yakın arkadaşını kaybeden Gılgamış, ölümden korkmaya başlar. Kendisi yarı tanrı olsa da, ölümden kaçamayacağını bilir. Bunun üzerine ölümsüzlüğü elde etme arzusuyla Utanapiştim'i bulmaya çalışır, çünkü Utanapiştim tûfân hadisesinden kurtularak ölümsüzlüğü elde etmiştir. Gılgamış Utanapiştim'e ulaşmak için yüksek dağlar aşar, sandalcı Urşanabi ile birlikte derin denizi geçer. Sonunda Utanapiştim'e ulaşır ve ona tanrıların meclisinde kendisinin nasıl yer bulduğunu, ölümsüzlüğü nasıl elde ettiğini sorar. Bunun üzerine Utanapiştim Gılgamış'a tanrıların sırlarını anlatmaya başlar. Söylediğine göre, Fırat nehrinin yanındaki Şuruppak kentindeki insanlar fazla gürültü çıkarmaktadırlar. Bu nedenle tanrılardan Enlil, Tanrıça Adad'tan dünya üzerinden bu gürültücü insanları silmek için bir tûfân yaratmasını ister. Diğer tanrılar da bu duruma onay verir, fakat bir başka tanrı Ea, insanları her daim sevmiş ve korumuş olduğundan bu kararı hoş karşılamaz. Hemen Utanapiştim'e rüyasında görünerek, sazdan evinin duvarından onu dinlemesini öğütler. Utanapiştim'e evini bozarak o kerestelerden bir gemi inşa etmesini söyler. Geminin eni ve boyunu eşit tutması gerektiğini, ailesini ve esnaftan bazı kimselerle dünya üzerindeki bütün tohum ve hayvanları da bu gemiye bindirecek şekilde gemi yapmasını emreder. Bunun üzerine Kral Utanapiştim, halkına ne söylemesi

gerektiğini Ea'ya sorar. Ea ona tanrı Enlil'in artık onları sevmediğini, bu nedenle Ea ile birlikte derinlere gideceğini söylemesini salık verir.

Enlil'in yağdırdığı bol yağmurdan sonra toprakların bereketleneceğini ve tûfân bittikten sonra bolluk içinde yaşayacaklarını halkına vadetmesini söyler. Utanapiştım kendisine yardım eden halkıyla birlikte dev gemiyi inşa etmeye başlar. Taban alanı tam bir dönüm olan geminin diğer uzunluk, genişlik ve yükseklikleri 6 m. olarak plânlanır. Geminin yüksekliği yedi kat olarak bölünür ve her kata dokuz oda ayrılır. Yedinci günün sonunda kurbanlar kesilerek tûfânın kopması beklenir.

Gemiye söylenildiği gibi aile, akraba, işçiler, yabanî ve evcil hayvanlarla tohumlar ve tüketmek için besinler alınır. Adad'ın gökyüzünü karartmasıyla birlikte herkes gemiye biner ve geminin girişleri kille kapatılır. Böylece dalgaların gemiyi nereye götüreceği beklenmeye başlanır. 12 gün boyunca dalgalarla boğuşan gemi Nizir dağına oturur. Burada Utanapiştım, bir kara parçasının varlığından emin olmak için güvercini gemiden gönderir. Güvercin konabileceği bir yer bulamadığından geri döner, ardından kırlangıç ile de aynı durum yaşanır. En son kuzgun gemiden gönderilir. Kuzgun konacak bir yer bulduğundan geri dönmez. Utanapiştım böylelikle suların çekildiğini anlar ve bütün hayvan ve insanları gemiden çıkarır.

Görsel 1: Güneş almayan toprakları ve taşkından kurtulan Utnapiştım'ın yaşadığı söylenen barınağı gösteren Sümer Haritası (Ryan ve Pıtman, 2011:289).

Tûfândan sonra Utanapiştım, tanrılara kurban sunar. İnsanlığı yok etmek için tûfân koparan tanrılar, daha bunu yaptıkları anda pişmanlık duyduklarından,

Utanapiştim'in kurtulmasını sevinçle karşılarlar. Utanapiştim ve eşini insanlığın koruyucusu olarak kabul eder ve onları kutsayarak ölümsüz hâle getirirler. Utanapiştim başından geçenleri Gılgamış'a böylece anlatır. O'na aynı zamanda yarı tanrı olduğu ve tanrılar tarafından sevilip korunduğu için mutlu olması ve bununla yetinmesi gerektiğini, ölümsüzlüğü elde etmek için bunca çabanın gereksiz olduğunu söyleyerek öğütte bulunur (Rosenberg, 2003: ss. 280-323).

Gılgamış ölümsüzlüğü elde etme yolunda başından geçen maceraları taş tabletler üzerine halkına bilgelik kazandırmak için kaydetmiştir. Destandan anlaşıldığı üzere, anlatılanlardan insanların bir hisse çıkarması amaçlanmış, iyi ve doğruya yönlendirme de destanın yazılmasına vesile olmuştur. Anlatıların zaman geçtikçe ayrıntılarla nasıl süslendiğı ve dilden dile aktarıldıkça da nasıl çeşitlendiğı görölmektedir.

Klâsik Türk şairlerine gelene kadar ne tür söylencelerin olduğunu görmek maksadıyla Berossus'un tarih kitabına ve birkaç efsaneye daha göz atmakta yarar vardır.

1.2. Babilli Berossus'un Tarih Kitabı: Ksitros

Babil ülkesinin Belus Tapınağı'nın rahibi olan Berossus, M.Ö. 4. yüzyılın sonlarından M.Ö. 3. yüzyılın başlarına kadar yaşamıştır. Bu süreçte bulunduğu tapınağın arşivinden yararlanarak yazdığı *Babilistan ve Kalde Tarihi*'ni Selevkos hükümdarı Antiokhos Soter'e sunar. Fakat bu eser günümüze kadar gelememiştir. Bu kitapla ilgili bilgilere O'nun eserinden alıntılar yapan bilim insanları sayesinde ulaşılmıştır (Aksoy, 1987:56).

Buna göre tûfânı, M.Ö. 2. yüzyılın ortalarında yaşayan Apollodros'un naklettiğı, ondan da M.Ö. 1. yüzyılda yaşamış Milet'li Alexandre Polyhistor'un, sonra sırasıyla M.S. 37-100 yılları arasında yaşamış tarihçi Flavius Joséphe'in, İskenderiyeli Clément'in, Yunanlı tarihçi Julius Africanus'un, Eusebius Cesarée'nin birbirinden aktarmış olması ihtimal dâhilindedir. Eusebius'un da eseri kayıp olduğundan, bu eser günümüze Ermenice bir tercüme sayesinde ulaşabilmiştir. Bu tercümenin Latince bir nüshası A. Schoeme ve C. Müller tarafından yayıma hazırlanmıştır. Babil tûfân hikâyesinin bir nüshasını Hristiyan yazarlardan 8. asrın sonları ile 9. asrın başlarında yaşam süren Georcius Syncellus muhafaza altına almıştır (Açmaz, 1991:72).

Kaldeli Berossus, tûfân efsanesini kendine özgü bir üslûpla yeniden yazmıştır. Buna göre insanlar tanrılara karşı hatalar yapar ve adak adamayı bırakırlar. Bu nedenle insanlara öfke duymaya başlayan Tanrılar tûfânı plânlar. Şuruppaklı Ardatesi'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu Ksitros zamanında tûfân meydana gelir.

Berossus'un aktardığına göre tanrı Gronus, Ksitros'a görünür. Mayıs ayına tekabül eden Daesiyus ayının 15'inde bir tûfân meydana geleceğini ve tüm insanlığı yok edeceğini bildirir. Bu bakımdan O'na var olanların tarihini yazmasını ve Güneş şehri Sippar'a gömmesini buyurur. Ayrıca tûfândan kurtulmak için, bir gemi yaparak yakın çevresini bu gemiye almasını salık verir. Tûfân esnasında aldıkları ve gemisiyle birlikte kendisini sulara terk etmesi istenir. Bunun üzerine Ksitros, hangi yöne hareket etmesi gerektiğini sorunca tanrı Gronus, cevabını; "tanrılara doğru", diyerek verir. Ksitros, 5 stadion uzunluğunda 2 stadion genişliğinde bir gemi inşa eder, alınması gerekenleri, eşini, çocuklarını ve arkadaşlarını bu gemiye bindirir.

Tûfân başlayınca gemi günlerce su üzerinde kalır. Tûfân bittiğinde kuşlar gönderilerek genel durum öğrenilir. Kuşlar konacak yer bulamadığından tekrar tekrar geri gelir. Nihayet bir keresinde ayakları çamurlu vaziyette gemiye dönerler. Böylece Ksitros suların çekildiğini anlar; eşi, kızı ve geminin dümencisiyle birlikte dışarı çıkar; yere kapanarak tanrılara adak adar. Fakat o sırada kendisi de tanrılarla birlikte kaybolur. Bu durum üzerine gemide bulunanlar, Ksitros'un dönmediğini görünce feryat ederek O'na adıyla seslenirler. Ebediyete kadar kimse Ksitros'u göremez, fakat sesini duyarlar. Eşi, geminin dümencisi ve kızının da yanında olduğunu ve artık tanrılarla birlikte yaşayacaklarını bildirir. Gemideki arkadaşlarına hitap eder. Gemidekilere Babil'e dönmelerini ve Sippar'da gömülü olan yazıtları bulup, bunları tüm insanlığa duyurmalarını buyurur. Gemidekiler tanrılara adak adayıp Babil'e geri dönerler (Aksoy, 1987: ss.57-58).

Ksitros isminin Anadolu'daki Hızır kültüyle yakından ilgili olduğunu söyleyen Bilal Aksoy (1987), etimolojik çalışmalar yaparak Ksitros adının, Ziusudra'nın Yunanca'ya uydurulmuş hâli olan Xisitros'tan geldiğini söyler (ss.64-66). Bu isim bazı değişikliklere uğrayarak Hızır hâline dönüşmüştür. Hızır'ın kurtarıcılığı, denizle olan ilgisi, olağanüstü güçler sergilemesi onu Ziusudra, Atrahasis'e ve Nûh'a yaklaştırmıştır. Hızır'ın Nûh'un ta kendisi olduğu söylenmektedir. Bununla ilgili

olarak, Klâsik Türk şairlerince de Hızır, en çok kurtarıcılığı vasfıyla şiirde kendisine yer bulur.

1.3. Hint Tûfân Efsanesi: Manu

Yaşadığı devrin M.Ö. 300 kadar erken veya M.S. 300 kadar geç bir tarihe tekabül ettiği söylenen Manu, rivayetlere göre ilk kanun tasarlayıcısıdır. Ünlü Hindolog Max Muller'in tahminlerine göre Manu, M.Ö. 72 ile 184 yılları arasında yaşamış olmalıdır. Fakat Prof. M. Monier Williams bu tarihi V. yüzyıl olarak kabul etmiştir. Hindu mitolojisinde tanrılar ilk insan olan Manu'yu yaratmış ve o bütün insanlığa hayat vermiştir. Manu dünyanın ilk kralı ve bütün Hindistan krallarının da atası olarak kabul görmüştür (Ulutürk, 2013: 246).

Efsaneden, *Satapatha*, *Brahmana* gibi ilk Hindu yazıtlarında bahsedilir. Manu'nun Nûh Peygamber ile aynı kişi olduğunun düşünülmesinin sebeplerinden ilki, Manu'nun üç oğlunun olması ve onların isimlerinin Charma, Sharma ve Yapeti olarak etimolojik anlamda eski kültürlerin anlattığı Ham, Shem ve Japheth'i çağrıştırmasındandır. İkinci sebep tûfânın oluş nedeni ve şeklidir. Efsaneye göre insanlar tanrılarla bağlarını kaybetmişler ve çok kalabalıklaşmışlardır. Kardeş kardeşten çalmaktadır ve büyüklere saygı azalmıştır. Bu nedenle tanrılar insanoğlunu helâk etme kararı alırlar. Yine efsaneye göre, Manu, ellerini yıkarken avcuna bir balık çarpar. Bu balık, Manu'ya kendisini kurtarmasını söyler. Çünkü bir tûfân gelmektedir. Deniz çok büyüktür ve büyük balıkların onu yemesinden korkmaktadır. Bunun üzerine Manu, onu önce bir kavanoza koyar, büyüdükçe bir çukur kazar ve orada besler. Balık bütün balıklardan daha büyük hâle geldiğinde onu denize bırakır. Balık, bir müddet sonra Manu'ya tûfân vaktinin geldiğini söyler. Ona bir gemi yapmasını salık verir. Manu, balığın söylediği doğrultuda bir gemi inşa eder. Tûfân koptuğunda balık, Manu'ya yol göstermek üzere gelir. Manu, geminin iplerini balığın boynuna geçirir ve balık onları kuzey dağlarının olduğu yere çeker. Manu hariç bütün insanlık yok olmuştur. Efsane daha sonra Manu'nun, soyunu sürdürmek isteğiyle bir kurban töreni düzenleyerek bu sayede bir kadın yarattığını ve bu kadınla insan soyunu sürdürdüğünü anlatarak devam eder (Kaya, 1997: 154).

Bir başka tûfân ve balık anlatısı, *Mahabarata* adlı destanda geçer. Bu destanda Manu, Vivasvat'ın oğludur. Manu, bütün günahlardan kendini korur ve gününü ibadet ile geçirir. Yine bir gün ibadet ettiği sırada bir balık gelerek Manu'dan denizin

getireceği tehlikelerden kendisini korumasını ister. Zamanı geldiğinde onu mükâfatlandıracağını da bildirir. Manu, onu önce bir kaptı, sonra bir yalakta daha sonra da gölde besler. Balık göle sığmaz olunca onu Ganj'a bırakır. Bir müddet sonra balık Ganj'a da sığmaz, bu sefer Manu onu okyanusa götürür. Balık, kendisine yapılan bu iyiliğin karşısında Manu'ya tûfânın başladığını haber verir. Yeryüzünde tek canlı kalmayınca kadar, suların her yere yayılacağından bahseder. Bu nedenle Manu'ya hemen bir gemi yapmasını, içine yedi kâhinle tohumların hepsini almasını söyler. Dalgalar yaklaştığında gemiye binmesini ve kendisini beklemesini öğütler. Manu söyleneni yapar, gemi dağlar gibi dalgalarla boğuşurken balığın boynuzu görülür. Manu geminin iplerini balığın boynuzuna geçirir. Yıllar süren yolculuk sonrasında gemi Himalaya dağlarının zirvesinde durur. En sonunda balık dile gelerek kendisinin Brahman olduğunu, kendisinden yüce bir başka kimsenin olmadığını söyleyerek Manu'ya yanılmayan insanlar yaratması gerektiğini öğütler. Manu çektiği eziyetlerin mükâfatı olarak canlı, cansız her şeyi yaratma kabiliyetine erişir ve anlatı bu şekilde tamamlanır (Açmaz, 1991: ss.96-98).

Görüldüğü üzere Manu'ya tanrısal özellikler verilmiştir. Nûh Peygamberin insan yaratma gibi bir kabiliyeti yoktur, fakat tûfândan canlı varlıkları kurtarması sebebiyle insan, nebat ve hayvanların devamlılığını sağlamıştır. Tûfânın olması ve geminin bir dağda durması araştırmacıları yine Nûh tûfânıyla benzerliğe götürecektir.

1.4. Yunan Tûfân Efsanesi: Deukalion

Yunan tûfân efsanesi Zeus'un insanların hoş görüşüz ve bencil olmasına sinirlenmesiyle başlar. Zeus, bir ölümlü kılığına girerek insanlar arasında dolaştığında, insanların birbirine ne kadar haksız ve yanlış davrandığını görüp üzerine bir de onların kötülüğüyle karşılaşınca insan ırkını yok etmeye karar verir. Fakat insanları çok seven Prometheus, Zeus'un bu fikrini öğrenince hemen ölümlü oğlu Deukalion'u çağırır. Uyumakta olan Deukalion, rüyasında babasının çok büyük bir sandık yaparak içinde yiyecek, elbise, avadanlık gibi her çeşit malzemeyi saklamasını öğütlediğini duyar. Sağanak yağmurlar gelip topraklarını sel bastığında, Deukalion'la karısı Pyrrha sandıklarına binerek denize açılırlar. Dokuz gün dokuz gece kaban denizlerin üzerinde sürüklenirler.

Tûfân öyle şiddetlidir ki, kuşlar bile sular altında kalır, tavşanların hızlı bacakları bu sulardan kaçmaya fırsat bulamaz. Sonunda Deukalion ve karısı Pyrrha, Parnassos

dağının kıyısında karaya ayak basarlar. Soylarını devam ettirmek için Tanrıça Themis'ten yardım dilerler. Themis onlara öğütlerde bulunur. Themis'in söylediklerini yaparak tarlaya taşlar atarlar, atılan her taş, kadın ve erkek haline gelir ve böylece insan ırkı soyunu devam ettirmiş olur (Rosenberg, 2003: ss.58-61).

Gemi bu kez Parnassos dağında durmuştur. Nûh Peygamberin gemisinin durduğu yer hakkında çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bilgiler verilecektir. Her millet kendi coğrafi özelliklerine göre anlatıyı şekillendirmiş ve kendi kültür özellikleriyle beslemiştir.

1.5.Türk Tûfân Efsaneleri: Nama

Tûfân, tüm dünyada olduğu gibi Türk kültüründe de yeniden doğuşun simgesi olarak anlatılagelmiş, birçok efsane bu kapsam çerçevesinde dilden dile aktararak günümüze kadar ulaşmıştır.

Türklerde tûfânla ilgili anlatılara en eski olarak Türk mitolojisinde rastlanılmaktadır. Buna göre Sümerlilerde Ziusudra, Akadlılarda Utnapiştım, İbranilerde Noah ve Kur'an-ı Kerim'de Nûh olan tûfân kahramanının adı, Türk mitolojisinde karşımıza Nama olarak çıkmaktadır. Türk kültürü, tarih boyunca farklı birçok kültürle etkileşime geçtiğinden anlatılar çeşitlenmiş ve zengin bir kaynak oluşturmuştur.

İbrahim Kafesoğlu'nun (1997) belirttiğine göre; kültürümüz, başta Budhizm olmak üzere Hint kaynaklarından İran, Yunan, Yahudi ve Moğol anlatılarından da etkilenmiş olduğundan, Altay ya da Yakut şamanlarıyla ilgili saf bir kaynağa ulaşmak mümkün değildir. Bunların hepsi birbiriyle karmakarışık hâle gelmiştir (s.300).

Yunan mitolojisindeki Zeus ile Sümerlerdeki Anu-Enlil-Ea'yı, Türk mitolojisindeki Gök Tanrı Ülgen'e benzer olarak görmek mümkündür (Çoruhlu, 2011:23). Şamanist Türk boylarında söylenen tûfân efsanesine ait rivayetler, folklorcu ve seyyahlar tarafından tespit edilmiştir. Şamanistler bu hikâyeleri kendi tanrıları hakkında söylenen efsanelerdeki motiflerle zenginleştirmişlerdir.

Altaylıların tûfân efsanesi 19. yüzyılda Verbitskiy tarafından tesbit edilmiştir. Bu tesbite göre; tûfândan önce yeryüzünün hükümdarı Tengiz (Deniz) Han'dır. Onun zamanındaki meşhur bir adam olan Nama'ya Tanrı Ülgen, tûfânın bütün dünyayı kaplayacağını söyler ve sandal ağacından gemi yapmasını buyurur. Nama'nın Soozunul, Saruul ve Balıksa adlı üç oğlu vardır. Nama oğullarına, dağ tepesinde

gemi yapmalarını emir verir. Gemi Ülgen'in öğrettiği ve gösterdiği gibi yapılır. Ülgen'in buyruğu ile insanları ve hayvanları gemiye alan Nama'nın gözleri iyi görmediği için gemiye aldığı insanlara ne gördüklerini sorar. Gemidekiler etrafı sisin kapladığını ve her yerin karanlık olduğunu söylerler. Yerin altından, ırmaklardan, denizlerden karalara sular çıkmaya başlar ve gökten de yağmur iner. Gemi o saatte yüzmeye başlar. Bir müddet böylece gittikten sonra sular çekilir ve gemi Çomgodoy ve Tuluttu dağlarında karaya oturur. Suyun derinliğini öğrenmek için Nama, kuzgunu gönderir. Kuzgun dönmez, karga ve saksaganı gönderir, onlar da dönmez en sonunda güvercini gönderir. Güvercin gagasında bir dalla geri döner. Nama güvercine kuzgun ve kargayı görüp görmediğini sorar. Güvercin onları gördüğünü, her üçünün de leşe konup gagaladıklarını haber verir. Bunun üzerine Nama onları kıyamete kadar leş yemekle lânetler, güvercine ise kıyamete kadar benim evlatlarımla birlikte yaşa, der. Tûfândan sonra Nama, Yayaçı(yaradıcı) ve Yayık(tûfân) Han adıyla tanrılar arasına geçer. Yeni nesiller ona kurban keserek bu olayı anmaya devam ederler (İnan, 2015: 22).

Türkler arasındaki efsaneler buna benzer biçimde, yahut ufak eklemelerle anlatılarak zenginleştirilmiştir. Meselâ, yukarıdaki efsane yine Altay Türkleri arasında, birkaç farkla yeniden anlatılmıştır. Bu farklılık, efsanenin sonuna yeni olay halkaları eklenerek kurulmuştur.

Efsaneye göre Nama, tûfân hadisesinden kurtardığı insanları öldürmesi için onu kışkırtan eşini öldürür ve oğlu Sozu Uul'u yanına alarak göğe çıkar ve orada beş yıldızlı bir yıldız kümesi haline dönüştür (Çığ, 2015: 88).

Altay Türkleri üzerinde insanoğlunun yaşadığı yere Çın Yer (hakikî yer) derler. Hakikî yer bugün ikinci devresini yaşamaktadır. Bu ikinci devre tûfân (Yayık)dan sonra başlamıştır. Tûfân (Yayık) hakkında Altaylıların bir başka anlatısı da şöyledir: Tûfânın olacağını demir boynuzlu, gök tüylü bir teke haber verir. Gök teke yedi gün yeryüzünü dolaşır ve bağırır: yedi gün zelzele olur, yedi gün dağlar ateş püskürür, yedi gün fırtına olur ve yağmur yağar. Bundan sonra havalar iyice soğur. Yedi aziz kardeş vardır. Bunlar tûfân olacağını bilirler. Bu kardeşlerin büyüğüne Erlik, diğerine de Ülgen denir. Yedi kardeş kerep (gemi) yaparlar. Her cins hayvandan bu gemiye birer çift alırlar. Tûfân çekildikten sonra Ülgen, önce bir horoz sonra bir kaz en son da bir kuzgunu gemiden salar. Hiç birisi dönmez. Yedi aziz kardeş gemiden çıkarlar

Ülgen (nomçı) kitap ehli olduğundan, bu hikmetli kitaptan aldığı kudretle insan yaratmaya girişir. Altın fincan içine gök çiçek koyar. Kardeşi Erlik bu çiçekten bir parça çalıp yine insan yaratır. Ülgen bunun üzerine kardeşine darılır ve ona; 'senin yarattığın insanlar kara kayış kuşaklı, kara kavim olsunlar', der. Ülgen'in yarattığı Ak kavim şarka, Erlik'in yarattığı Kara kavim de garba gider. İnsanlık böylece zuhur eder (Sakaoğlu ve Duymaz, 2008:184).

Tûfân hadisesinin tüm insanlığın ortak duygu ve inançlarını barındırdığını göstermek maksadıyla farklı medeniyetlerdeki tûfân efsanelerinden de kısaca bahsetmekte yarar vardır:

1.6.Farklı Medeniyetlerde Tûfân Efsaneleri

Samuel Henry Hooke (1993), tûfân mitosunun neredeyse dünyanın her yerinde olduğunu söyler. Tûfân mitosunun Sümer ve Babilonya biçimleri incelendiğinde, bu mitosun, Dicle-Fırat Vadisi'nde bulunuş sebebinin, belli aralıklarla bu bölgede görülen yıkıcı sellerle açıklanabileceği görüşündedir. Fakat, meselâ, Yunanistan ya da Kenan ülkesi gibi bu tür sellerin görülmesi mümkün olmayan yerlerde dahi bu söylencelerin olması dikkat çekmektedir. S.H. Hooke'a göre bu mitosların varlığı iki yolla açıklanabilir. Birincisi yayılma ile gelmiş olmalarıdır, ikincisi ise benzeri durumlarla karşı karşıya kalan bir toplulukta, düşgücünün, öteki topluluktan bağımsız çalışmasının ürünü olarak benzeri mitosların oluşturulması yoludur. (s.15)

Her ne yolla olursa olsun neredeyse tüm dünya bu söylenceden kendisine bir pay çıkarmıştır. İnsanoğlunun yaşayışında meydana gelen bozulmalar sonucu, göksel bir unsur tarafından cezalandırılma ve ardından tanrıların merhametiyle insan ırkının devamlılığının anlatılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Meselâ, Filipinlerde bu anlatı tanrı Wigon'un bir tûfân yaratmasıyla başlar, bu tûfândan yalnızca sal yapan iki kişi kurtulur, sal bir dağın tepesine konar, insan ırkı bu iki kişiden çoğalarak dünyaya yeniden yayılır. Eski bir Peru efsanesinde de, Virakoşa koymuş olduğu kanunlara uyulmadığı için halkını cezalandırma yoluna gider; bu nedenle okyanusları taşırır ve her tarafın suyla kaplamasını buyurur. Bu bakımdan ovalar deniz, dağlar da birer ada görünümünü alır (Aksoy, 1987: 29).

İran'da ise dünyanın sonunun, kış mevsiminde biriken karların erimesiyle oluşan tûfân neticesinde olduğuna inanılır. Tanrı Ahura Mazda, ilk insan ve ilk kral

Yima'ya bir kaleye çekilmesini söyler. Yima kaleye giderken en iyi insanlarla birlikte çeşitli türden hayvanları da yanına alır. Böylece tûfân, altın çağa son verir. Avusturalya'da yaygın olan tûfân hikâyeleri, bütün suları yutan dev bir kurbağadan bahseder. Susuzluktan kırılan hayvanlar kurbağayı güldürmeye karar verirler. Kahkaha atan kurbağanın ağzından akan sular, tûfâna sebep olur.

Güney Amerika kabilelerinde tûfân, efsanevî ikizlerden birinin yere vurup yer altı sularını fişkırtmasıyla meydana getirilir (Harman, 1999:15).

Bu mitolojik arka plân, insanoğlunun tûfân etrafında oluşan hafızayı nasıl yaşattığını ve bu hafızadan nasıl faydalandığını göstermek bakımından önemlidir.

1.7. Tûfân Hadisesi'nin Jeolojik Bulguları

Tûfân hadisesinin jeolojik bulgularla, yer ve zamanını belirten görüşlere de burada kısaca yer verelim. Su, kuşkusuz ki insanın hayatını idame ettirmesi için gerekli olan en temel elementlerdendir. Bu nedenle kavimler her zaman denizlerin, nehirlerin ve okyanusların yanında yerleşim kurmuşlardır. Ne kadar taşkın ve sel meydana gelse de yerleşim bölgelerini terk etmemişlerdir, ancak dost olan su, bazen doğal taşmalarının dışında, olağan dışı durumlar da gerçekleştirir. Bu taşkınlar, hafızalara o kadar kazınır ki, destanlar, söylenceler meydana getirir. Hem halkın söylenceleri hem de Tanrı kelâmı olan kutsal kitaplarda geçen tûfân anlatmaları, bilimsel çalışmalara da ilham kaynağı olmuştur. Bilimsel düşüncenin gelişim sürecinde tûfân olayı, yeryüzünün oluşumu ile ilgili ilk kuramlarda da etkin bir açıklama şeklidir.

Sanayi Devrimi'nden sonra hammadde ihtiyacını karşılamak için toprağı kazan jeologlar, derinlere indikçe tûfânın izlerini taşıyan kalıntılar bulurlar. Katmanlarda fosillere rastladıkça bilim adamları kutsal kitaplara daha çok yönelirler. Diyarbakır, Malatya, Elazığ ve Bingöl şehirlerinde yapılan kazı çalışmaları sonucunda tûfânın Mezopotamya denilen Fırat ve Dicle nehirlerinin olduğu bölgede gerçekleştiği ortaya konulur. Arkeolojik kayıtlar ilk yerleşimlerin olduğu dönemden itibaren Fırat'ın en azından bin yılda iki kere böyle bir sel oluşturduğunun ipuçlarını verir ve bu veriler de kutsal kitaplarla bir paralellik gösterir (Özdoğan, 2006: ss.58-73).

Bazı jeologlara göre, Nûh Tûfânı Karadeniz'de olmuştur. Buzullar erimeden önce Karadeniz, Boğazın tabanından 85 metre derinliktedir ve Marmara'nın suyu Karadeniz'e akmaktadır. 11 bin yıl önce buzullar eriyince denizler birdenbire yükselir ve sular, Boğaz'dan büyük şelaleler halinde denize boşalır. Bu boşalma ile deniz

kıyısında olan yerler su altında kalır. Bundan kurtulanlar veya bu felaketi görenler Mezopotamya'ya göç ederler. Jeologlarca, yazı icat edildikten sonra da dilden dile aktarılan bu olayın yazıya geçirildiği varsayılır (Çığ, 2005:51).

William Ryan ve Walter Pıtman (2011) *Nûh Tûfânı* "Tarihi Değiştiren Olaya İlişkin Yeni Bilimsel Keşifler" adlı eserlerinde, Nûh Tûfânı'nın Karadeniz'de olduğuna dair görüşlerini öne sürerler (s.119). Fakat Mümin Köksoy (2011), W. Ryan ve W. Pıtman'ın savunduğu görüşün aksine, Karadeniz tûfânının kutsal kitaplardaki tûfânla uzaktan yakından bir alakası olmadığını vurgular. M. Köksoy, bugün, Nûh tûfânının Aşağı Mezopotamya'da meydana gelen yerel bir tûfân olduğunu, yalnız o yöredeki insanları etkilediğinin kesinlik kazanmış durumda olduğunu iddia eder (s.119).

Muazzez İlmiye Çığ (2015), *Sumerlilerde Tûfân Tûfân'da Türkler* adlı eserinde M. Köksoy'un tûfân hakkındaki söylediklerinin bilimsellikten uzak olduğunu belirtir. Eserinde önce tûfânın Karadeniz'de, Dicle ve Fırat nehirlerinde olabilme ihtimallerini sıralar, daha sonra ise Asya'daki jeolojik özellikleri göz önünde bulundurarak son buzul çağından sonra M.Ö. 20.000 yıllarından itibaren buzulların erimeye başladığından bahseder. Bu eriyen buzullardan 11000-12000 yıllarında büyük taşkınlar olduğunu ve bu taşkınlardan dolan nehirlerin vaktiyle Turan Ovası'nı Turan Denizi hâline getirdiğini ileri sürer. Buna göre Aral Gölü dolarak Hazar Denizi'ne ulaşır. Hazar'dan taşan sular bir taraftan Karadeniz'e akar, diğer taraftan Anadolu'da Çoruh Vadisi'ni ağzına kadar doldurur; Artvin, Oltu, Narman arası birleşir, Van Gölü genişler ve Diyarbakır içdenizini oluşturur. Meydana gelen tûfândan bir yıl sonra kuraklık başlar. Tûfânın etkisinden kurtulan insanlar, kıtlıkla karşılaştıklarından zaman zaman Batı'ya göç etmek mecburiyetinde kalırlar. Bunu Mezopotamya'da yapılan arkeolojik kazılar ve yazılı belgeler de gösterir. Sumerler de bu göçenlerden, belki etraflarından belki de atalarından duydukları Tûfân olayını, -yazıyı icat edip onu her türlü konuyu yazacak kadar işlek hâle getirdikten sonra- kaleme almışlardır (ss.136-137).

Bahattin Dartma (2005) da Mezopotamya'nın güneyinde meydana gelen tûfânın mahallî olduğunu söyler. Çünkü Nûh'un peygamberliği umumî değildir. O kavmine peygamber olarak gönderilmiştir. Bunların yanında tûfânın izlerine ve işaretlerine Mezopotamya'da ulaşılması da bu tespiti doğrular niteliktedir (s.64). Bütün bu

bilgiler, tûfân efsanelerinin çıkış noktasını göstermenin yanında şairlerin yararlandığı söylencelerin kaynağına da bir dayanak oluşturmaktadır.

2. Kutsal Kitaplarda Nûh Peygamber

2.1. Tevrat'ta Nûh Peygamber

Tevrat'ta Yaradılış (Tekvin) bölümünün altıncı babından başlanarak dokuzuncu babın sonuna kadar Nûh Peygamber ve tûfânından bahsedilmektedir. Tekvin bölümünde Nûh Peygamberin tûfân hadisesine gelene kadar dünyanın yaradılışı, insanın yaradılışı ve Âdem'le Havva'nın cennetten kovulması anlatılmakta ve tûfân öncesi peygamberlerin listesi verilmektedir. 10 kişilik bu liste, Âdem'le başlayıp Nûh Peygamber ile son bulur.

Tevrat'taki tûfân hikâyesi Yahvist ve Ruhban (din adamları) rivayetlerinin, onu son düzenleyenler tarafından birleştirilmesiyle meydana getirilmiştir. Yahvist metin, M.Ö 10. ve 9. yüzyıllardaki çalışmalar sonucunda ortaya konmuştur. Ruhban metni ise M.Ö. 5.yüzyılda Babil esareti esnasında kaleme alınmıştır. Tevrat'taki tûfân hikâyesinde bu iki rivayetin birleştirilmesinden kaynaklanan tutarsızlıklar vardır. Özellikle tûfânı hazırlayan sebepler, tûfânın süresi ve gemiye alınan hayvanların sayısı gibi anlatmalarda farklılıklar göze çarpmaktadır. Bugünkü Tûfân metninde, 81 cümleden 50'si Ruhban rivayetlerinden alınmıştır (Harman, 1999: ss.18-19).

Yahvist metninde Nûh Tûfânı şöyle anlatılmaktadır:

"Tanrı, insanın yaptıklarına bakar, onların yeryüzünde yaptığı fenalıklar çok fazladır. Bu nedenle Tanrı, insanı yarattığına pişman olur, yüreği sızlar. "Yarattığım insanları, hayvanları, kuşları, sürüngenleri yeryüzünden silip atacağım", der, ancak Nûh Tanrı'nın gözünde inayet bulur (Tekvin, 6./5-8).

Yedinci bölümde Tanrı, tûfânın kopacağını haber verir. O'na gemi yapmasını ve gemiye alacağı canlıların neler olacağını bildirir. Tanrı Nûh'a; "Bütün ailenle birlikte gemiye bin, çünkü bu kuşak içinde yalnız seni doğru buldum. Yeryüzünde soyları tükenmesin diye yanına temiz sayılan hayvanlardan erkek ve dişi olmak üzere yedişer çift, kirli sayılan hayvanlardan ikişer çift, kuşlardan yedişer çift al. Çünkü yedi gün sonra yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağdıracağım. Yarattığım her canlıyı yeryüzünden silip atacağım." der. Nûh Peygamber, Tanrı'nın bütün buyruklarını yerine getirir. Nûh Peygamberin, oğulları, karısı, gelinleri tûfândan

kurtulmak için hep birlikte gemiye binerler. Tanrı'nın Nûh'a buyurduğu gibi temiz ve kirli sayılan her tür hayvan, kuş ve sürüngenden erkek ve dişi olmak üzere birer çift hayvan, Nûh Peygamberin yanına gelip gemiye binerler. Yedi gün sonra tûfân kopar. Yeryüzüne kırk gün, kırk gece yağmur yağar. Tanrı, Nûh Peygamberin ardından kapıyı kapatır. Coğalan sular gemiyi yerden yukarı kaldırır. Kuşlar, evcil ve yabanıl hayvanlar, sürüngenler, bütün insanlar, nefes alan bütün canlılar ölür. Tanrı, insanlardan evcil hayvanlara, sürüngenlerden kuşlara kadar bütün canlıları yok eder ve yeryüzündeki her şey silinip gider. Yalnız Nûh Peygamber'le gemidekiler sağ kalır (Tekvin, 7./1/ 5-7 /10-12-16-17-22.) Sekizinci bölümde gemiden iniş anlatılır: "Yağmur diner, sular yeryüzünden çekilmeye başlar. Kırk gün sonra Nûh Peygamber yapmış olduğu geminin penceresini açar. Kuzgunu dışarı gönderir. Kuzgun sular kuruyuncaya kadar dönmez, uçup durur. Bunun üzerine Nûh Peygamber, suların yeryüzünden çekilip çekilmediğini anlamak için güvercini gönderir. Güvercin konacak bir yer bulamaz, çünkü her yer suyla kaplıdır. Gemiye döner. Nûh Peygamber, uzanıp güvercini tutar ve gemiye, yanına alır. Yedi gün daha bekler, sonra güvercini yine dışarı salar. Güvercin gagasında yeni kopmuş bir zeytin yaprağıyla akşama doğru geri döner. O zaman Nûh Peygamber, suların yeryüzünden çekilmiş olduğunu anlar. Yedi gün daha bekledikten sonra güvercini yine gönderir. Bu kez güvercin geri dönmez. Nûh Peygamber, geminin üstündeki kapağı kaldırıncı toprağın kurumuş olduğunu görür. Tanrıya bir sunak yapar. Temiz sayılan hayvanların ve kuşların hepsinden yakmak için ayrılan hayvanları sunar (Tekvin, 8./ 2/3 -6/13 -20).

Ruhban metninde Nûh tûfânı, Yahvist metnine göre daha ayrıntılı anlatılmıştır. Geminin eni, boyu; geminin yapıldığı ağacın cinsi; geminin oturduğu yer hakkındaki bilgiler hep *Ruhban* metninde verilmiştir. Bununla birlikte bazı bilgiler de meselâ; kuzgun ve güvercinin gemiden salınması gibi ayrıntılar, Yahvist metninde işlenmiştir. İki metin arasında farklılıklar vardır. *Ruhban* metninde Nûh Peygamber ve tûfân hadisesi şöyle anlatılmaktadır:

"Nûh peygamber doğru bir insandır. Çağdaşları arasında kusursuz biridir. Tanrı yolunda yürür. Sam, Ham ve Yafet adında üç oğlu vardır: Tanrı'nın gözünde yeryüzü bozulmuş, zorbalıkla dolmuştur. O, yeryüzüne bakar ve her şeyin ne denli bozulduğunu görür, çünkü insanlar yoldan çıkmıştır. Bu nedenle Nûh Peygamber'e;

"İnsanlığa son vereceğim, çünkü onların yüzünden dünya zorbalıkla doldu. Onlarla birlikte yeryüzünü de yok edeceğim. Kendine gofer ağacından bir gemi yap. İçini dışını ziftle, içeriye kamaralar yap. Gemiye şöyle yapacaksın: Uzunluğu üç yüz, genişliği elli, yüksekliği otuz arşın olacak. Pencere de yap, boyu yukarıya doğru bir arşını bulsun. Kapıyı geminin yan tarafına koy. Alt, orta ve üst güverteler yap. Yeryüzüne tûfânı ben göndereceğim. Göklerin altında soluk alan bütün canlıları yok edeceğim. Yeryüzündeki her şey ölecek, ama seninle antlaşmamı sürdüreceğim. Oğulların, karın, gelinlerinle birlikte gemiye bin. Sağ kalabilmeleri için, her canlı türünden bir erkek, bir dişi olmak üzere birer çifti gemiye al. Bütün kuşlar, hayvanlar, sürüngenler sağ kalmak için çiftler çiftler sana gelecekler. Yanına hem kendin, hem de onlar için yenebilecek ne varsa al, ileride yemek üzere depola", der. Nûh Peygamber, Tanrı'nın bütün buyruklarını yerine getirir (Tekvin, 6. bap, 9/22).

Yedinci bölümde Nûh Peygamberin yaşı, tûfânın ne zaman gerçekleştiği gibi bilgilere yer verilerek, büyük selin kaç gün sürdüğü ve oluş şekli de anlatılmıştır.

Yeryüzünde tûfân koptuğu zaman Nûh Peygamber altı yüz yaşındadır. Nûh Peygamber altı yüz yaşındayken, o yılın ikinci ayının on yedinci günü enginlerin bütün kaynakları fışkırır ve göklerin kapakları açılır. Nûh Peygamber, oğulları Sam, Ham ve Yafet, Nûh'un karısı ve üç gelini o gün gemiye binerler. Gemiye giren hayvanlar Tanrı'nın Nûh'a buyurduğu gibi erkek ve dişidir. Tûfân kırk gün sürer. Sular yükselir, alabildiğine çoğalır; gemi suyun üzerinde yüzmeye başlar. Sular öyle yükselir ki, yeryüzündeki bütün yüksek dağlar su altında kalır. Yükselen sular dağları on beş arşın aşar. Yeryüzünde yaşayan bütün canlılar yok olur. Sular yüz elli gün yeryüzünü kaplar (Tekvin, 7. bap, 6-11-13 / 16 / 21-24).

Sekizinci bölümde geminin ne kadar süre yolculuk yaptığı ve ne zaman, nereye oturduğu bilgisi verilmiştir. "Sonra Tanrı Nûh Peygamber'i ve gemideki evcil ve yabanıl hayvanları anımsar. Yeryüzünde bir rüzgâr estirir, sular alçalmaya başlar. Enginlerin kaynakları ve göklerin kapakları kapanır. Yüz elli gün geçtikten sonra sular azalır. Gemi yedinci ayın on yedinci günü Ararat Dağları'na oturur. Sular onuncu aya kadar sürekli azalır. Onuncu ayın birinde dağların doruğu görünür. Nûh Peygamber altı yüz bir yaşındayken, birinci ayın birinde yeryüzündeki sular kurur. İkinci ayın yirmi yedinci günü toprak tamamen kurumuştur. Tanrı Nûh Peygamber'e; "Karın, oğulların ve gelinlerinle birlikte gemiden çık", der. "Kendinle birlikte bütün

canlıları, kuşları, hayvanları, sürüngenleri de çıkar. Türesinler, verimli olsunlar ve yeryüzünde çoğalsınlar." Nûh Peygamber karısı, oğulları ve gelinleriyle birlikte gemiden çıkar. Bütün hayvanlar, sürüngenler, kuşlar, yeryüzünde yaşayan her tür canlı gemiyi terkeder" (Tekvin, 8. bap, 1/ 5 -13 / 19).

Tevrat'ta, Nûh Peygamberin gemiden indikten sonraki yaşantısı hakkında da bazı bilgilere ulaşılmaktadır. Buna göre gemiden inen Nûh, çiftçilik yapmaya başlar, bağ diker ve şarap içip sarhoş olur. Kenân'ın atası olan Nûh'un oğlu Ham, babasını çıplak vaziyette görür ve kardeşlerine söyler. Sam ve Yafet bir örtüyle babalarını örterler. Nûh Peygamber ayıldığı vakit Ham'ın kendisine yaptığını anımsar ve Kenân'ı lanetler. Sam ve Yafet'e ise hayır dua eder. Nûh tûfândan sonra üç yüz elli yıl yaşar ve dokuz yüz elli yaşında ölür (Tekvin, 9.bap, 20-27).

Ruhban ve Yahvist metinlerinin arasında bazı farklılıkların olduğu gözler önüne serildi. Klâsik Türk edebiyatı şairleri, kuzgun ve güvercin gibi kuşları şiirlerinde çokça kullanmışlardır. Bununla birlikte Nûh peygamberin ömrü ve yaşıyla da ilgili göndermelerde bulunmuşlardır. Buradan hareketle Klâsik Türk edebiyatı şairlerinin iki metinden de haberdar olduklarını söylemek mümkündür.

2.2. İncil'de Nûh Peygamber

Hız. İsa'nın tebliğ ettiği doğruları kaynak alan ve dört kutsal kitaptan birisi olan İncil, sonradan tahrir edildiğinden, yerine yazılan İncillere insan sözünün karışmış olduğu söylenmektedir. Bu nedenle İncil'in aslı günümüze dek ulaşmamıştır. Bugün tek bir kitapta toplanmış dört İncil ise, M.S. 4. yy. boyunca toplanan din adamları kurullarınca birçok İncil arasından seçilmiştir. İncil'i oluşturan bu dört kitap; *Matta*, *Markos*, *Luka* ve *Yuhanna* adlarıyla anılmaktadır. Adlarını yazarlarından alan bu kitaplar, genel olarak M.S. 1. yy.' da yazılmışlardır. Bunun yanında, Petrus gibi bazı din adamlarının yazdığı mektuplar da İncil içerisine girmiştir (Eroğlu, 2007: ss.22-23).

Hristiyanlar, Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'a ve diğer kitaplarına inandıklarından burada yazılmış olan her şeyi de olduğu gibi kabul etmektedirler. İncillerde tûfânı anlatan başlı başına bölümler bulunmamaktadır. Birkaç bölümde birkaç cümleyle sınırlı olan bu anlatmalarda olumlu ve olumsuz olmak üzere iki türlü bakış açısı vardır. *Matta* ve *Luka*'da tûfân yıkımın, insanın bilgisizliğinin ve umursamazlığının göstergesidir (Açmaz, 1991:19). Bu konudaki ayetler şöyledir: "Nûh'un günleri

nasılsa insanoğlunun gelişi de öyle olacaktır. Çünkü Nûh'un gemiye girdiği güne kadar insanlar yer, içer, evlenir, kocaya varırlardı ve tûfân gelip hepsini alıncaya kadar nasıl bilmedilerse, insanoğlunun gelişi de öyle olacaktır.” (Matta, 24/37-39). “İnsanoğlunun günlerinde de olduğu gibi olacaktır. Nûh gemiye girdiği güne kadar yerler içerler, evlenirler kocaya verilirlerdi ve tûfân geldi hepsini helâk etti.” (Luka, 17/26-27).

Tûfâna olumlu açıdan bakan ayetler ise şöyledir: “İmanı sayesinde Nûh, henüz olmamış olaylarla ilgili olarak Tanrı tarafından uyarılınca, Tanrı korkusuyla ev halkının kurtuluşu için bir gemi yaptı. Bununla dünyayı yargıladı ve î mânâna dayanan doğruluğun mirasçısı oldu.” (İbranilere, 11/17).

Hem olumlu hem olumsuz açıdan değerlendirilebilecek ayetler ise şöyledir:

“Bir zamanlar Nûh'un günlerinde gemi yapılırken, Tanrı'nın sabırla beklemesine karşın bu ruhlar söz dinlememişlerdi. O gemide birkaç kişi, daha doğrusu sekiz kişi suyla kurtuldu.” (1.Petrus 3/20) “Tanrı eski dünyayı da esirgemedi. Ama tanrısızların dünyasına tûfânı gönderdiği zaman, doğruluk yolunu bildiren Nûh'u ve yedi kişiyi daha korudu.” (2.Petrus 2/5).

Bunların yanında Hristiyan geleneğinde Nûh Peygamber ile Îsâ Mesih arasında bazı benzerlikler kurulmaktadır. Buna göre tıpkı Nûh Peygamber gibi Hz. Îsâ da günahkar bir dünyada inançlı kimseleri temsil etmekte ve Nûh Peygamber'in tufandan canlı olarak çıkıp bütün insanlığı kurtardığı gibi Hz. Îsâ da vaftiz suyu ile ölümün üstesinden gelmektedir. Aynı şekilde insanlığı helakten kurtaran Nûh Peygamberin gemisi insanlığı gûnahtan kurtaran kiliseye, yine Hz. Nûh'un tufan sona erdiğinde gönderdiği güvercin de Kutsal Ruh'a karşılık gelmektedir (Harman, 2007: 226).

İncillerde tûfânın oluş sebebi, insanlığın bozulmuşluğu olarak gösterilirken Nûh Peygamber î mânîli biri olarak resmedilmiş ve onunla birlikte yedi-sekiz kişinin de tûfândan kurtulduğu belirtilmiştir. Bu bilgilerin dışında İncillerden ulaşabileceğimiz başka bir bilgi bulunmamaktadır.

2.3. Kur'ân-ı Kerîm'de Nûh Peygamber

İslâmiyette Nûh Peygamber, Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hadîslerde diğer peygamberlere oranla daha geniş bir yer tutar. Hayatı zorlukla geçen ulü'l- azm olarak nitelenen Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Îsâ ve Hz. Muhammed gibi beş büyük peygamberden birincisidir. Gönderildiği kavim de Tanrı'ya kulluğu bırakarak putlara tapan,

yeryüzünde karışıklık çıkaran ilk insan topluluğudur. Kur'ân-ı Kerîm'in 28 ayetten oluşan 71'inci sûresi "Nûh sûresi" adını taşır (Aydemir, 1991:47).

Kur'ân-ı Kerîm'de, 43 yerde ismen zikredilen Nûh Peygamberin, hayatının peygamber olarak görevlendirildikten sonraki evresinden bahsedilir, ancak öncesine dair bir bilgi yoktur (Harman, 2007:226).

Tûfânın getirdiği sonuçlardan çok, tûfânın meydana gelme sebepleri üzerinde durulan Kur'ân-ı Kerîm'de; Nûh Peygamber, "A'raf, Yûnus, Hûd, Mü'minûn, Şu'arâ, Ankebût, Saffât, Kamer, Nûh, Nisâ, En'am, İsrâ, Âl-i İmrân, Hadîd, Enbiyâ, Kâf, Zâriyât, Necm, Furkân, Kamer, Yasîn, Hâkka ve Tahrîm" surelerinde geçer (Yüksel, 2007:263). Bu surelerde inanmayan halkın tûfânla helak edildiği konusu işlenir. Aşağıdaki başlıklandırmalarda Nevzat Yüksel'in *Kur'ân-ı Kerîm Fihristi*'nden istifade edilmiştir.

2.3.1. Nûh'a Peygamberlik Verilmiştir

Nîsâ Sûresi'nde, diğer peygamberlerle birlikte Nûh'un da ismi zikredilerek, O'nun peygamber olduğu vurgulanmıştır. "Nûh'a ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz, İbrahim'e, İsmâile'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsâ'ya, Eyyub'a, Yûnus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettiğimiz gibi ey Muhammed! Şüphesiz sana da vahyettik." (Nîsâ, 103: 4/163)

Nûh'un diğer insanlardan üstün vasıflara sahip olduğu ise En'am Sûresi'nde bildirilmektedir : "O'na İshak'ı, Yakub'u bağışladık, her birini doğru yola eriştirdik. Daha önce Nûh'u ve soyundan Dâvud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yûsuf'u, Mûsa'yı ve Hârun'u – ki işlerini iyi yapanlara böyle karşılık veririz.- Zekeriya'yı, Yahyâ'yı, İsâ'yı ve İlyas'ı –ki hepsi iyilerdir.- İsmail'i, Elyesa'ı, Yûnus'u, Lût'u –ki hepsini dünyalara üstün kıldık -doğru yola eriştirdik." (En'am, 137: 6/84-86)

A'râf Sûresi'nde de Nûh Peygamber apaçık bir peygamber olduğunu şu olay üzerine bildirir: "Andolsun ki Nûh'u milletine gönderdik. "Ey milletim! Allah'a kulluk edin O'ndan başka tanrınız yoktur; doğrusu sizin için büyük günün azabından korkuyorum" dedi. Milletin ileri gelenleri "Biz senin apaçık sapıklıkta olduğunu görüyoruz" dediler. Nûh da: "Ey milletim! Bende bir sapıklık yoktur, ancak ben âlemlerin Rabbinin peygamberiyim, Rabbimin sözlerini size bildiriyor, öğüt veriyorum. Sizin bilmediğinizi Allah katından ben biliyorum. Sakınmanızı ve böylece merhamete uğramanızı sağlamak üzere sizi uyarmak için aranızdan biri

vasıtasıyla Rabbinizden size haber gelmesine mi şaşıyorsunuz?” (A’râf,157: 7/61-63)

2.3.2. Nûh Peygamberin Kavmiyle Olan Hikâyesini Anlatan Ayetler

Nûh Peygamber, İdris göğe çıkarıldıktan sonra bozulan insanları doğru yola davet için gönderilir. Kendi adını taşıyan, Nûh Suresi 28 ayettir (Kur’ân-ı Kerîm, 1986:569) Bu sûrede Nûh’a Tanrı tarafından bir uyarı gelir. O’na; “milletine can yakıcı bir azap gelmeden onları uyar”, denilir. Nûh Peygamber de halkına; “Ey milletim! Şüphesiz ki ben, size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Allah’a kulluk edin; ondan sakının ve bana itaat edin ki, Allah günahlarınızı size bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin. Doğrusu Allah’ın belirttiği süre gelince geri bakılamaz” (Nûh, 569:71/1-4) diyerek onları uyarır. Uyarısına karşılık aldığı cevapları Tanrı’ya şöyle iletir: “Rabbim doğrusu ben senin onları bağışlaman için kendilerini her çağırışında, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, direndiler, büyüklendikçe büyüklendiler. Sonra doğrusu ben onları açıkça çağırdım. Dedim ki: “Rabbinizden bağışlanma dileyin; doğrusu o çok bağışlayandır size gökten bol bol yağmur indirsın, sizi mallar ve oğullarla desteklesin, sizin için bahçeler var etsin, ırmaklar akıtsın” (Nûh, 570: 71/5-13). Daha sonra halkına onları Allah’ın yarattığını ve O’nun büyüklüğüne inanmaları gerektiğini söyler. “ Oysa o sizi merhalelerden geçirerek yaratmıştır. Allah’ın göğü yedi kat üzerine nasıl yarattığını görmez misiniz? Aralarında Ay’a aydınlık vermiş ve Güneş’in ışık saçmasını sağlamıştır. Allah sizi yerden bitirir gibi yetiştirmiştir, sonra sizi oraya döndürür ve yine oradan çıkarır.” (Nûh, 570: 71/14-16).

Klâsik Türk şairleri, yukarıdaki sûrede geçen insanın toprağa dönmesi ve yine oradan çıkması hadisesine eserlerinde sıkça yer vermişler, Güneş ve Ay gibi göksel cisimleri Tanrı’nın varlığına ve büyüklüğüne delil niteliğinde kullanmışlardır. Ayrıca insanın merhalelerden geçirilerek yaratılmasını da tasavvuf anlayışı çerçevesinde işleyerek, şiirlerini Kur’ân-ı Kerîm’in sunduğu kaynaklarla beslemişlerdir. Nûh Peygamberin de başından geçenler, aynı surette şairleri etkilemiş ve bunun sonucu olarak da şiirlerinin mânâ bakımından derinleştirilmesi yolunda yukarıdaki ayetlere birçok atıfta bulunmuşlardır.

Nûh Sûresi’nin devam eden ayetlerinde, kötü kimselerin insanları kandırdıkları, onları putlara (Yed, Suva, Yagûs, Yeûk ve Nesr) tapmaya davet ettikleri söylenir.

Halk baş kaldırmıştır ve Nûh'u dinlememiştir. Bu yüzden Nûh Peygamber; "Rabbim! Yeryüzünde hiçbir inkarcı bırakma, doğrusu sen oları bırakırsan kulları sapıtırlar, sadece ahlâksız ve çok inkarcıdan başkasını yetiştirmezler", der ve Tanrı'dan kendisini, ailesini ve inançlı insanları korumasını, zalimleri ise helâk etmesini ister (Nûh, 570: 71/21-28).

Ankebût Sûresi'nde: "Andolsun ki, Nûh'u milletine gönderdik; aralarında 950 yıl kaldı. Sonunda onlar haksızlık yaparken tûfân onları yakalayiverdi" (397: 29/14) denilerek Nûh Peygamberin milletine bir uyarıcı olarak gönderildiği bildirilmiştir. Nûh Peygamber halkını doğru yola davet eder, fakat halkı onu sapıklıkla suçlar. A'raf Sûresi'nde; "O'nu yalanladılar biz de O'nu ve gemide beraberinde olanları kurtardık, ayetlerimizi yalan sayanları suda boğduk, çünkü onlar kör bir millettir" (A'râf,157:7/60) denilerek Nûh Peygamber'in halkının O'na inanmadığı için suda boğulduğu belirtilir.

Yûnus Sûresi'nde de halkın inkârcılığı ve Nûh Peygamberin yalancılıkla suçlanması anlatılır. Hz. Muhammed'den, Nûh'un başından geçenleri ve uyarılardan ders çıkarmayanların hâlinin nasıl olduğunu insanlara anlatması istenir (Yûnus, 216: 10/71-73).

Hûd Sûresinde, halkın ileri gelenleri Nûh'un peygamber olduğuna inanmaz ve onu sıradan bir insan olarak görürler, buna karşılık Nûh Peygamber: "Ey milletim! Rabbinin katından bir delilim bulunsa ve bana yine katından bir rahmet vermişse de bunlar sizden gizlenmiş olsa, söyleyin bana, hoşlanmadığınız hâlde zorla sizi buna mecbur mu ederiz? Ey milletim! Buna karşılık ben sizden bir mal da istemiyorum. Benim ücretim Allah'a aittir; inananları da kovacak değilim çünkü onlar Rableriyle kavuşacaklar; fakat ben sizi câhil bir millet olarak görüyorum (224: 11/27-29) der. Yine Hûd Sûresi'nin devamında inkârcı halk, Nûh'a eğer gerçekten peygamberse söylediği helâkı başlarına getirmesini ister. Nûh Peygamber de onlara bunun ancak Tanrı'nın istediği vakit gerçekleşebileceğini söyler (224:11/32-34).

Mü'minûn Sûresi'nde de inkârcı ileri gelenler: "Bu sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Sizden üstün olmak istiyor. Allah dilemiş olsaydı melekler indirirdi. İlk atalarımızdan beri böyle bir şey işitmedik. Bu adamda nedense biraz delilik var, bir süreye kadar onu gözetleyin" (342: 23/23-26) derler.

Şuarâ Sûresi'nde kendisine inanmayan inkârcı ileri gelenler Nûh'u taşlamakla tehdit ederler. Bunun üzerine Nûh Peygamber, : "Rabbim! Milletim beni yalanladı. Benimle onların arasında sen hüküm ver. Beni ve beraberimdeki inananları kurtar!" der (371: 26/117-118).

2.3.3. Nûh Peygamberin İnsanlığın İkinci Atası Olması

Nûh Peygamberin İnsanlığın ikinci atası olduğunun vurgulanması İsrâ Sûresi'nin üçüncü ayetinde konu edilmektedir: "Mûsa'ya kitap verdik. Ey Nûh'la beraber taşıyarak kurtardığımız kimselerin soyundan olanlar! Beni bırakıp başkasını vekil edinmeyezsiniz diye O'nu İsrailoğullarına doğruluk rehberi kıldık, doğrusu Nûh, çok şükreden bir kuldu"(281: 17/3).

Dünya'da yalnız O'nun soyunun devamlı kılındığına dair bir başka sûre ise Saffât'tır. " Andolsun ki, Nûh bize seslenmişti de duasına ne güzel icabet etmiştik. O'nu ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık. Ancak O'nun soyunu sürekli kıldık. Sonra gelenler içinde "Âlemlerde Nûh'a selam olsun" diye O'na iyi bir ün bıraktık" (448: 37/75-79).

Bunların yanında Âl-i İmran Sûresi'nde "Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrahim ailesini, İmrân ailesini birbirinin soyundan olarak âlemlere tercih etti" (53: 3/33-34) denilir. Hadîd Sûresi'ndeki "And olsun ki Nûh'u ve İbrahim'i biz gönderdik; ikisinin soyundan gelenlere peygamberlik ve kitap verdik; soylarından gelenlerin kimi doğru yoldadır birçoğu da yoldan çıkmıştır" (540: 57/26) ibareleriyle de yine insanlığın soyunun devamlılığının Âdem'den sonra gelen Nûh Peygamberle devam ettiği vurgulanmıştır.

2.3.4. Nûh Peygamberin Kavmine Bedduası

Nûh Sûresi'nde, Nûh Peygamber, kavmini, Allah'a kulluk etmeleri ve O'ndan sakınmaları gerektiği konusunda uyarır. Onları açıkça doğru yola davet eder. Bütün bu çabalarına rağmen halkı zarar getiren kimselerin sözüne uyuyarak Yed, Suva, Yagûs, Yeûk ve Nesr putlarına tapınır. Bu yüzden Nûh Peygamber: " Rabbim! Sen bu zalimlerin şaşkınlıklarını artır, Rabbim! yeryüzünde hiçbir inkârcı bırakma. Doğrusu sen onları bırakırsan kulları sapıtırılar, sadece ahlâksız ve çok inkârcıdan başkasını doğurup yetiştirmezler, Rabbim! Beni, anamı, babamı, evime inanmış olarak gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla; zalimlerin de yalnız helâkini artır" (Nûh, 570: 71/26) diyerek bedduada bulunur.

2.3.5. Nûh Peygambere Gemi Yapılmasının Emredilmesi ve Gemiye Alınanlar

Tûfân vakti gelir. Tanrı Nûh'a; "Senin milletinden inanmış olanlardan başkası inanmayacaktır, onların yapageldiklerine üzülmeye; nezaretimiz altına sana bildirdiğimiz gibi bir gemi yap. Haksızlık yapanlar için bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaktır" (Hûd, 224:11/36-37) der.

Nûh Peygamber, Tanrı'nın söyledikleri doğrultusunda gemisini inşa ederken inkârcı ileri gelenler O'nunla alay ederler. Nûh Peygamber de onlara; "Sizin ettiğiniz gibi biz de sizinle alay edeceğiz", der. Gemiye alınanlar hakkındaki bilgi de yine Hûd Sûresi'nde verilir: "Tanrı'nın buyruğuyla, tandırdan su kaynamaya başlayınca Nûh Peygamber'e; " her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu ve inananları gemiye bindir", denilir ve inanan kimselerin çok az olduğu belirtilir". (225: 11/40)

Yine kendisinin peygamber olduğuna inanmayan inkârcı halkının yaptığı haksız suçlamalardan sonra Nûh Peygamber: "Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et!" der. Bunun üzerine Tanrı Nûh Peygambere: "Nezaretimiz altında, sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap; buyruğumuz gelip tandırdan sular kaynayınca her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu alıp gemiye bindir. Haksızlık yapanlar için bana baş vurma, çünkü onlar suda boğulacaktır" der (Mü'minûn,342: 23/27).

Gemi hakkındaki bilgiler Kamer Sûresi'nde aktarılır. Burada geminin tahtadan yapıldığı ve mihla çakıldığı bilgisi verilmiştir. "Bu putperestlerden önce Nûh milleti de yalanlamıştır. O da "ben yenildim, bana yardım et" diye Rabbine sığınmıştı. Biz de bunun üzerine gök kapılarını boşanan suyla açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık; her iki su, takdir edilen bir ölçüye göre birleşti. Onu tahtadan yapılmış, mihla çakılmış bir gemiye bindirdik; inkâr edilmiş olan Nûh'a mükâfat olarak verdiğimiz gemi nezaretimiz altında yüzüyordu. And olsun ki biz o gemiyi bir ibret olarak bıraktık; öğüt alan yok mudur? (528, 54/9-16).

Mü'minûn Sûresi'nde, gemiye binince Nûh Peygamberden dua etmesinin istendiği ayet şöyledir: "Ey Nûh! Sen ve beraberindekiler gemiye yerleşince "bizi zalim milletten kurtaran Allah'a hamdolsun" de. "Rabbim! Beni mübarek yere indir sen indirenlerin en iyisisin" de" (343: 23/28).

2.3.6. Nûh Tûfânı

Tanrı'nın emriyle tûfân başlar. Geminin durması ve yürümesi de yine Tanrı'nın emriyle gerçekleşir. Tûfânın oluş sebebi ve şekli Kamer Sûresi'nde şöyle anlatılır: "Bu putperestlerden önce Nûh milleti de yalanlamış, kulumuzu yalanlayarak "delidir" demişlerdi, yolu kesilmişti. O da "ben yenildim, bana yardım et" diye Rabbine yalvarmıştı. Biz de bunun üzerine gök kapılarını boşanan suyla açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık; her iki su, takdir edilen bir ölçüye göre birleşti." (528: 54/9) Tûfân'da kavmin yok oluşu hakkında Enbiyâ Sûresi haber verir: "Nûh da önceleri bize yalvarmıştı, onun duasını kabul edip, kendisini ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayan millete karşı O'na yardım ettik. Doğrusu onlar fena bir millettir, hepsini suda boğduk." (327: 21/76-77)

Nûh Peygamber'in Tûfân'da oğlundan ayrı düşmesi ise şöyle anlatılır: "Gemi dağlar gibi dalgalar içinde onları götürürken, Nûh bir kenarda ayrı kalmış oğluna; "Ey oğulcuğum! Bizimle beraber gel, kâfirlerle birlik olma", diye seslenir. Oğlu da O'na; "dağa sığınırım beni sudan korur", deyince Nûh; "Bugün Allah'ın buyruğundan-onun acıdıkları dışında-kurtulacak olan yoktur", der. Aralarına dalgalar girer oğlu da boğulanlar arasına karışır." (225: 11/41-43).

Kur'ân-ı Kerîm'in betimleyici dili, olayları akıcı bir üslûpla anlatması ve edebî âhenkle bezenmiş olması şairlerin ufkunu açmış ve onlara örnek olmuştur. "Dağlar gibi dalgalar" benzetmesi, Nûh'un oğluyla yaşadığı trajedi, olayın sürükleyiciliği Klâsik Türk şairlerini etkilemiş, hem üslûp hem de konu itibarıyla günümüze kadar kendisine metinler içerisinde yer bulmuştur.

Yukarıdaki ayette Nûh Peygamber'in babalığı peygamberliğine galip gelir ve Nûh oğluna gemiye binmesi için neredeyse yalvarır, O'na şefkatle; "Oğulcuğum", diye seslenir. Fakat oğlu kibirli davranır ve asilik yapar (Kutup, 1976:82).

2.3.7. Nûh Peygambere Eşinin İhaneti

Kur'ân-ı Kerîm'de Tanrı'yı inkâr edenler arasında Nûh'un oğlunun yanında eşi de gösterilir. "Allah inkâr edenlere, Nûh'un karısıyla Lut'un karısını misal gösterir. Onlar, kullarımızdan iki iyi kulun nikâhı altında iken onlara karşı hainlik edip inkârlarını gizlemişlerdi de iki peygamber Allah'tan gelen azabı onlarda savamışlardı. O iki kadına: "Cehenneme girenlerle beraber siz de girin" dendi." (Tahrim, 560: 66/10).

2.3.8. Tûfân'ın Sona Ermesi ve Geminin Oturduğu Yer

Suların çekilmesi ve geminin nereye oturduğuna dair bilgi de yine Hûd Sûresi içinde verilir: “yere suyunu çek, göğe suyunu tut denildi. Su çekildi iş de bitti; gemi Cûdî'ye oturdu.” Buradan sonra Nûh Tanrı'ya: “oğlum benim ailemdendi, senin va'din haktır”, der. Tanrı da O'na “ Ey Nûh! O senin ailenden sayılmaz; çünkü kötü bir iş işlemiştir. Bilmediğin şeyi benden isteme” der (225:11/45-46).

Kur'ân-ı Kerîm'e göre gemi Cûdî'ye oturmuştur. Hûd Sûresi'nin sonunda: “Selametle sana inananlarla birlikte kapıdan in” denilir.

Nûh Peygamber zamanında yaşanan tûfân hadisesi, Hz. Muhammed aracılığıyla insanlığa, Kur'ân-ı Kerîm'de kıssadan hisse çıkarılması amacıyla anlatılmıştır. “Doğrusu bunda bir ders vardır, ama çoğu inanmamıştır. Rabbin şüphesiz güçlüdür, merhametlidir” (Şuarâ, 371: 26/120).

Kur'ân-ı Kerîm'de Nûh tûfânı, kavminin yok oluş sebebi çevresinde işlenmiştir. Aktarılmak istenen mesaj doğruluktan sapan halkın cezalandırılmasıdır: “ Doğrusu onlar fena bir millettir, hepsini suda boğduk.” (Enbiyâ, 327: 21/77). “Daha önce de Nûh milletini cezalandırmıştık. Çünkü onlar da yoldan çıkmış bir millettir.”, (Zâriyat, 521: 51/46) “Daha önce de Nûh milletini yok eden O'dur; çünkü onlar çok zalim ve pek taşkın kimselerdir” (Necm, 527: 53/52).

Görüldüğü üzere kutsal kitaplarda Nûh Peygamber, bozulan halkını doğru yola davet etmiş, sözünü dinlemeyen halk ise tûfânla cezalandırılmıştır. Nûh Peygamberin sadece halkı değil, ailesinden kimseler de onun sözüne inanmamıştır. Bu ihaneti ve söz dinlememeyi Klâsik Türk edebiyatı müellifleri, çeşitli bakımlardan kullanmışlardır. Nûh'un uzun bir ömür sürmesi, tûfânın oluş şekli, gemiye alınan hayvanlar gibi açılardan, söz konusu kıssadan faydalanılmış, eserlerde hikâye edilmeye uygun yapısı nedeniyle Nûh Peygamberin başından geçen hadiselerle telmihlerde bulunulmuş, mânâ katmanları böylece derinleştirilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'deki bu saydığımız didaktik unsurlar ve olağanüstülükler de yine müellifleri, Nûh Peygamberin kıssasına yönlendirmiştir, denilebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Nûh Peygamberin kıssası; Tevrat, İncil ve Kur'ân-ı Kerîm'de geçmektedir. Bütün kutsal kitaplarda kendisinden en çok bahsedilen ilk peygamber Nûh'tur. Bununla birlikte Tûfân hadisesi sebebiyle Nûh Peygamber ve ailesi dışındaki insanların helâk olması ve bugün dünyada yaşayan tüm insanların onun soyundan geldiği inancı, her milletin kendilerine göre hikâyeler yaratmasına sebep olmuştur. Buna inanan milletler de, soy kütüklerini Nûh Peygambere dayandırmışlardır. Şecereelerde, destanlarda, tarihlerde Nûh Peygamberin başından geçenlerin anlatılması ve bu kıssadan her milletin kendine göre bir hisse çıkarması, başlı başına incelenilmesi gereken bir konudur.

Klâsik Türk şiirinde de bu kıssaya telmih yoluyla atıflarda bulunulmuştur. Bu türden kıssalar geçmişle gelecek arasında köprü kurarlar. Medeniyetlerin tamamında, çok tanrılı dinlerden itibaren Nûh Peygamberin hikâyesinin anlatılıyor olması, bütün insanlığın bu kıssadan kendisine bir pay çıkardığı gerçeğini ortaya koyar. İnsanlığın devamlılığının ve yer kürenin şekillenmesinin, tûfân hadisesine bağlanıyor oluşu, insanlığı bir noktada toplamıştır. İşte bu ortak motifler üzerinden şairler, kendilerini ifade ederek, duygu ve heyecanlarını dile getirirler. Yalnız edebî metinlerde değil hat, resim, ebru, mûsikî, gibi alanlarda da kendine geniş bir yer bulan Nûh Peygamber, Klâsik Türk şairlerinin de dikkatinden kaçmamış, pek çok şair şiirinde O'na *tûfân*, *gemi*, *keştî* ve *ömr* gibi kelimelerle atıfta bulunmuşlardır.

Bugüne kadar Nûh Peygamberin kıssası üzerine muhtelif çalışmalar yapılmış olsa da, Klâsik Türk edebiyatı metinleri üzerine müstakil bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu muhtelif çalışmalar arasında Bilal Aksoy'un *Çağdaş Bilimlerin Işığında Nûh'un Gemisi ve Tûfân*, Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ'ın *Sümerlilerde Tûfân Tûfân'da Türkler*, Prof. Dr. Mümin Köksoy'un *Nûh Tûfânı ve Sümerlerin Kökeni*, William B. F. Ryan ve Walter C. Pıtman'ın birlikte hazırladıkları *Nûh Tûfânı Tarihi* "Değiştiren Olaya İlişkin Yeni Bilimsel Keşifler" adlı kitaplarla, Emine Gürsoy Naskali'nin *Nûh Kitabı*, Dr. Zülfi Güler'in *Peygamber Hikâyelerine Telmihler* kitabı ve Yard. Doç. Dr. Yasemin Yaylalı'nın, "Klâsik Fars Şiirinde Hz. Nûh" makalesi ile Dr. Adnan Uzun'un "Dîvan Şiirinde Hz. Nûh'un Tasavvufî Yönden Ele Alınması" adlı makalesi sayılabilir. İsmi sayılan çalışmalarda Nûh Peygamber ile ilgili bilgiler konuya dikkat çekilmesi noktasından anahtar

niteliğindedir. Bu çalışmada, daha önce giriş niteliğinde kaleme alınan, yukarıda isimlerini verdiğimiz kaynaklardan yararlanılarak daha kapsayıcı bir çalışma ile gelenekten geleceğe Nûh Peygamberin hangi vasıflarla Klâsik Türk şiiri içerisinde yer bulduğu ve şiirin estetik değerine katkısı ortaya konulacaktır. Böylece hafıza tazelenerek günümüzde hâlâ Nûh Peygamberin kıssasından çıkarılacak bir hissenin olduğu ve geleneğin bunu her yönüyle işleyerek günümüze taşınmasında aracılık ettiği dikkatlere sunulacaktır. Yapılan araştırmada benimsenecek akademik tavır çerçevesinde, çağdaş sanatkarın bu gibi çalışmalardan istifade etmesi ve geleneğin güncellenerek nakledilmesinde, Klâsik Türk edebiyatı çalışmalarına ve alana katkı sağlaması hedeflenecektir.

Evrenini Klâsik Türk edebiyatının, örneklemine ise bu gelenek içinde yüzyıllara göre söylenmiş manzum-mensur metinlerde yer alan Nûh Peygamberle ilgili metinlerin teşkil ettiği bu çalışmada, yöntemsel model olarak klâsik şerh metodu uygulanacaktır.

Klâsik şerh metodolojisine göre beyitler incelenirken evvela kelimelerin lügat mânâsı verilmeli daha sonra kelimenin ıstılah mânâsı okuyucuya bildirilmelidir. Bir sonraki aşama olarak beyitteki mecaz, kinaye, tevriye vb. sanatlar tespit edilerek kelimelerin metinde tesadüfi olarak bulunmayıp, beyit içinde bir fonksiyonu olduğu düşünülmeli ve kelimenin yüklendiği anlam bulunmalıdır. Kelimeler arasında bağlantı kurulmalı ve böylece beyit açıklanmalıdır (Yeniterzi, 1999: ss.59-60). Bu çerçevede yapılan çalışmaların başında Ömer Ferit Kam'ın "Âsâr-ı Edebiyye Tetkikâtı Dersleri", Ali Nihad Tarlan'ın "Fuzûlî Dîvân'ının Şerhi" ve "Şeyhî Dîvân'ını Tedkik" adlı çalışmaları, Tahirü'l-Mevlevî ve Haluk İpekten'in çalışmalarından bu yana Harun Tolasa'nın, "Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası", Cemal Kurnaz'ın "Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlîlî" vb. gibi çalışmalar sayılabilir.

Günümüzde de şerh ve tahlil çalışmaları devam etmektedir. Bu metodla metnin edebî niteliğini ortaya koymak için, edebî sanatların açıklanarak beytin varlık alanı ve mânâ yönü ortaya konulacak ve böylece geleneğin izinden yürüyüp "şerh" metodu kullanılarak Nûh Peygamber ile ilgili manzum- mensur metinlerde kültürel ve estetik arka plân gözler önüne serilecektir.

Yöntemsel model olarak çalışmaya örnek teşkil edecek olan eser, Prof.Dr. Ömer Okumuş ve Prof.Dr. Muhsin Kalkışım'ın ortak olarak yazdıkları, *Klâsik Türk, Fars ve Arap Şiirlerinde Hz. İsâ* adlı kitaptır.

I. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA NÜH PEYGAMBER

1.MANZUM METİNLERDE NÜH PEYGAMBER

1.1. Nûh Tûfânı

Türkçe sözlükte tûfân: “ 1. Nûh Peygamber zamanında yağan ve bütün dünyayı su altında bırakan şiddetli yağmur. 2. *mec.* Şiddetli yağmur. 3. *mec.* Çok yoğun veya şiddetli şey” olarak tanımlanmıştır (Akalin, 2011: 2383). Meydan Larousse, *tûfân* kelimesinin Arapça *tavf* ya da *tavaf*’tan türetildiğini belirtir. Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat’te *tavf* dönmek, Fırat nehri gibi sularda üstüne binilen vasıta olarak tanımlanmıştır. Tavh: kelimesi ise helâk olmak mânâsına gelir. Bilal Aksoy’a (1987) göre tûfân sözcüğünün helâk olmak mânâsındaki tavh kelimesi ile yakından bir ilişki vardır (s.8).

Ömer Faruk Harman ise Diyanet İslam Ansiklopedisi içinde *tûfân*ın, sel getiren şiddetli yağmur, su baskını, her yeri kaplayan su anlamına geldiğini söylemenin yanı sıra, onun sadece su ile değil ateş, deprem, kan, kar gibi unsurlarla meydana gelen felâketlerin de adı olduğunu; ancak genelde su ile gelen felâket anlamı ön plânda olup bu yönüyle tarihte pek çok örneğine rastlanıldığını belirtmiş, özellikle Hz. Nûh zamanında meydana gelen ve her şeyi su altında bırakan büyük felâketi ifade etmekte olduğunu söylemiştir (Harman, 2012:319).

Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat’ta, *tûfân* kelimesinin karşısında “Hz. Nûh zamanında yoldan çıkmışları tedîbetmek için Allah tarafından hem gökten hem de yerden kaynakarak bütün dünyayı kaplayan su (bunun netîcesinde yer yüzündeki bütün canlılar yok olmuş, ancak Hz. Nûh’un gemisine alınmış olan çiftlerden ikinci defa olarak canlılar türemiştir)” (Devellioğlu, 2010:1295) ibaresi yer almaktadır. Tûfân kelimesiyle ilişkili olarak *Ba’de’t- Tûfân* (tûfândan sonraki zaman) ve *Kable’t Tûfân* (Nûh tûfânından önceki zaman) kelimeleri de lûgatte kendine yer bulmuştur.

Elmalılı Hamdi Yazır *tûfân* sözcüğüne ilişkin İslâm tefsircilerinin görüşlerini aktarır. Buna göre Bisriyyun tûfânın, tavaftan tûfâninin çoğulu olduğunu savunur; Attıyye’ye göre *tûfân* “tavaf eden her şeye şamil olur” ancak şiddetli su ve yağmur anlamındaki kullanımının daha çok olduğunu da belirtir. Zeccac ise *tûfân*ın “herhangi bir şeyi çok kaplayan” veya “bütün kavmi çevreleyen” anlamı olduğunu söyler. Bir başka tefsirci Kezalik ise bir katliamın, salgının, kıranın ve ölümün de birer tûfân olduğu kanısındadır (Aksoy, 1987:9). Buna göre *tûfân* kelimesi bilindiği

gibi yağmur ya da şiddetli sel mânâlarının yanında “fazla” olan bir şeyi meselâ bir hastalığın yaygınlığını ifade ederken de kullanılmıştır.

Kur’ân-ı Kerîm’de Nûh tûfânından bahsedilirken bazen tuğyan kelimesinin de kullanıldığı görülmektedir. *Tuğyan*: “taşma, taşkınlık; azgınlık, coşkunluk” anlamında kullanıldığı gibi “su baskını” mânâsında da kullanılmıştır. Bu anlamlarının yanında “isyanda ve karşı çıkışta ileri gitmek”, “inkârda ve zulümde ileri gitmek, haddini bilmezlik, kibir”, “suyun dalgalanması ve yükselmesi” gibi anlamları da karşılar (Gür, 2009:11).

Tûfânın boyutları, kapladığı alan ve buna bağlı olarak onun evresel olup olmadığı konusundaki tartışmalar hâlâ devam etmektedir. Yazılı tabletler, destanlar ve efsanelerden itibaren anlatılagelen tûfân hadisesinde ortak olarak, ulu bir kimse halkını iyiliğe davet eder ve akabinde insanlardan gelen olumsuz yanıt sonucunda tûfân ile kavim helâk edilir. Bu çerçevede *su* metaforunun dünyayı kirden ve kötülükten arındırmak noktasında yüzyıllardan beri söz konusu edildiğini söylemek mümkündür.

İlahî güç tarafından su, hem olumlu hem de olumsuz olarak kullanılmıştır. Buna göre insanlar için temel bir kaynak ve bitkilerin büyümesi için gerekli olması hasebiyle insanlık için olumludur. Su, aynı zamanda temizler ve ayırıştırır. Suyun üretici ve hayat veren nitelikleri Tanrı’yla benzerlik gösterir. Olumsuz açıdan ise İlahî güç onu helâk edici olarak kullanabilir. Dalgaların yok edici gücünü insanlar üzerine gönderebilir (Rudhardt, 2006:135).

Fikret Türkmen bütün medeniyetlerde suyun üç sembolik anlam ifade ettiğini söyler. Bu anlayışa göre su, 1. hayatın kaynağı 2. temizlenme ve arınma vasıtası 3. yenilenme vasıtasıdır (Türkmen, 2013:13). Suyun içinde eriyip gitme döngüsü ve yeniden ortaya çıkma kavramı, tüm bölgesel mitlerin ve felaket hikâyelerinin temelinde bulunur. Su, yaradılışın birinci öncülüdür ve ortaya çıkardığı her şeyi yeniden yaratabilmek için sistemli olarak yutar. Böylece bunları “arındırır” ve yeni gizil taraflar ekleyerek yaradılışı her defasında zenginleştirir. İnsanlık, belirli dönemlerde “günahları” nedeniyle su altında kalarak yok olsa da hiçbir zaman tam anlamıyla yeryüzünden silinmez, yeni bir biçimde tekrar dünyaya gelir (Kırpık, 2009:173). Bu döngü devam ettikçe insanlığın kaçınılmaz sonu her seferinde sular altında yok olup gitmek olmuştur. Destan ve efsanelerde, kutsal metinlerde ve diğer

dinî kitaplarda tûfânın oluş sebebi kötülük ve insanlığın bünyesinde meydana gelen bozulmalardır. Tûfândan sonra hayatın yenilenerek devam etmesi de yine tüm türlerde ortak olarak anlatılagelmıştır. Aşağıdaki tablo, arkaik kaynaklarda ve kutsal metinlerde tûfân hadisesinin ne tür ortaklıklar barındırdığını tespit etmek ve farklılıkları ortaya koymak amacıyla dikkatlere sunulmuştur. Tabloda tûfânın oluş nedeni ve tûfânın gerçekleşmesi ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1: Farklı Kültürlerde Tûfân.

	ARKAİK KAYNAKLARDA	YAHVİST METNİNDE	RUHBAN METNİNDE	KUR'ÂN-I KERÎM'DE
TÛFÂN KAHRAMANI	Ziusudra, Atrahasis, Utnapiştim, Manu, Ksitros, Deukalion, Nama.	Noah	Noah	Nûh
TÛFÂNIN OLMA SEBEBİ	İnsanların dünya üzerinde çok fazla gürültü çıkarması, tanrılara adak adamayı bırakması ve büyüklerle saygının azalması.	Yeryüzündeki insanların çok kötü olmaları ve içlerinden sürekli kötülük gerçirmeleri.	Tanrı'nın yarattıklarının yoldan çıkması ve yeryüzünün zorbalıkla dolması.	İnsanların puta tapmaları ve Tanrı'ya kulluk yapmayı reddetmeleri.
TÛFÂNIN HABERCİSİ	Ea/Enlil, Enki, Gronus, Brahman, Ülgen.	(Yahve) Tanrı	Tanrı	Tanrı
TÛFÂNIN HABER VERİLME YOLU	Kahraman uyurken ya da bir duvar arkasından seslenilerek tûfân olacağı bildirilir.	Yahve Noah'a seslenerek 7 gün sonra tûfânın olacağını bildirir.	Tanrı Noah'a seslenerek yeryüzüne sular tûfânı getirdiğini bildirir.	Nûh Peygambere seslenilerek “inanamlar dışında herkes suda boğulacak” denilir.
TÛFÂNIN BETİMLEN- MESİ	Fırtına her yeri yıkar, yer altından ve üstünden gelen sular kült merkezlerin üzerini kaplar. Gemideki/ sandıktakiler dışında herkes ölür.	40 gün 40 gece yağmur yağar. Gemidekiler dışında burnunda hayat nefesi olan herkes ölür.	Enginin bütün kaynakları yarılr ve göğün bütün pencereleri açılır. Gemidekiler dışında yeryüzünde hareket eden bütün beden sahipleri ölür.	Tennûrdan sular kaynayarak çıkır, gök kapıları açılır. Nûh'un karısı ve oğlu da dâhil olmak üzere inanamlar dışında herkes ölür.
TÛFÂNIN SÜRESİ	7 gün 7 gece.	40 gün 40 gece.	40 gün yağış olur. Sular 1 yılda çekilir.	-

Arkaik kaynaklarda, tûfânın oluş sebebi insanların çok fazla gürültü çıkarması ve Tanrı'ya adak adamayı bırakması olarak anlatılmıştır. Bu yüzden Tanrılar fırtına, yağmur göndererek ve yer altından suları taşıyarak insanları cezalandırmışlardır. Tûfân, insanların bin bir emek vererek yaptıkları kült merkezleri kaplar. Sümer ve Babil anlatmalarına göre Tanrılar, insanları şehirleri kurması için yaratmıştır. Durum böyleyken İlâhî gücün işler yolunda gitmediğinde yarattığını ve yarattığının da inşa ettiklerini yıkabilme kudretine sahip olduğunu göstermiştir. Kutsal kitaplarda da tûfânının olma sebeplerinin en başında Nûh Peygamber zamanında insanlığın çok bozulması ve yeryüzüne kötülüğün hâkim olması gelir.

Tevrat'a göre Şit kavminin oğullarıyla Kabil'in soyundan gelen kızların evlenmesi neticesinde şiddet taraftarı kötü bir nesil ortaya çıkmıştır. Bunlar kötülükte öylesine ileri gitmişler ki Tanrı insanı yarattığına pişman olmuş ve büyük bir tûfânla bütün insanlığı, hayvanları, sürüngenleri ve göğün kuşlarını helak etmeye karar vermiştir. Sadece Nûh, Rabb'in gözünde lutuf bulur, çünkü Nûh, sadık ve kâmil bir insandır ve Tanrı ile yürümektedir (Harman, 2007:225).

Nûh Peygamber 600 yaşındayken tûfân başlar (Tekvin 7/6). Yahvist metninde tûfân olmadan yedi gün önce Tanrı, Nûh Peygambere gemi inşa etmesini söyler, tûfân yedi gün sonra geldiğinde Nûh Peygamber ve beraberindekiler gemiye biner. 40 gün 40 gece süren yağmurlardan sonra kuşlar, evcil ve yabanıl hayvanlar, sürüngenler, bütün insanlar, nefes alan bütün canlılar ölür. Ruhban metninde de tûfân geldiğinde sular yükselir, alabildiğine çoğalır; gemi suyun üzerinde yüzmeye başlar. Sular öyle yükselir ki, yeryüzündeki bütün yüksek dağlar su altında kalır. Yükselen sular dağları on beş arşın aşar. "Büyük enginin bütün kaynakları yarıldılar ve göklerin pencereleri açıldılar" denilmektedir. Yeryüzünde yaşayan bütün canlılar yok olur. Sular yüz elli gün yeryüzünü kaplar (Tekvin 7. bap, 6-11-13 / 16 / 21-24). Tûfân Yahvist metninde 40 gün sürer. Ruhban metninde ise 40 gün yağın yağmurlardan sonra suların çekilmesi 150 gün sürer. 600. senenin ikinci ayının on yedinci günü tûfân başlamış; 601. senenin birinci ayının birinci gününde sular kurumuş ve tûfân sona ermiştir.

Tanrı, insanlardan evcil hayvanlara, sürüngenlerden kuşlara kadar bütün canlıları yok eder ve yeryüzündeki her şey silinip gider. Yalnız Nûh Peygamber'le gemidekiler sağ kalır.

İncil’de ise tûfânın oluşu ayrıntılı anlatılmayıp bununla ilgili doğruluk yolunun tûfândan sağ kurtulanlardan sonra bulunduğu ima edilir. “Bir zamanlar Nûh’un günlerinde gemi yapılırken, Tanrı’nın sabırla beklemesine karşın bu ruhlar söz dinlememişlerdi. O gemide birkaç kişi, daha doğrusu sekiz kişi suyla kurtuldu.” (1. Petrus 3/20). “Tanrı eski dünyayı da esirgemedi. Ama tanrısızların dünyasına tûfânı gönderdiği zaman, doğruluk yolunu bildiren Nûh’u ve yedi kişiyi daha korudu.” (2. Petrus 2/5).

Kur’ân-ı Kerîm’de Nûh kavminin tûfânla cezalandırılma sebepleri arasında Tanrı’ya şirk koşma vardır. Kavmin inkârcı ileri gelenleri Yed, Suva, Yagûs, Yeûk ve Nesr adlarındaki putlara tapınmaktadırlar. Nûh Peygamber onları doğru yola davet etse de kavmin ileri gelenleri O’nu taşlamakla tehdit ederler. Bunun üzerine Kamer Sûresi’nde belirtildiği gibi Nûh Peygamberin halkını doğru yola davetinin sonuçsuz kalması ve “ben yenildim, bana yardım et” (528:54/9) çağrısı üzerine Tanrı tarafından tûfân felaketi dünya üzerine gönderilir; gök kapıları boşanan suyla açılır, yeryüzünde kaynaklar fişkırtılır; her iki su, takdir edilen bir ölçüye göre birleştirilir.

Kurân-ı Kerîm’de sular tandırdan kaynayarak çıkar: “Tanrı’nın buyruğuyla, tandırdan su kaynamaya başlayınca Nûh Peygamber’e; “her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu ve inananları gemiye bindir”, denilir ve inanan kimselerin çok az olduğu belirtilir”. (Hûd,225: 11/40)

Tevrat, bütün dünyaya yayılan suların her canlıyı yok ettiğini ve bu yüzden insanlığın ikinci atasının Nûh Peygamber olduğunu söylerken tûfânın evrensel olduğunu bildirir. Kûr’ân-ı Kerîm ise tûfânın Nûh Kavmine getirildiğini bildirmektedir.

Klâsik Türk şairlerinin kutsal kitapların yanında hadis ve fıkıh kitaplarından da etkilendiği ve onları kaynak kabul ettiği bilinen bir gerçektir. Buna bağlı olarak Taberî Tarihi’nde Tûfân hadisesinin ortaya çıkma sebebi Kâbil soyundan gelenlerle yapılan evliliklerdir.

“Âdem Buz dağında öldüğü vakit öz evladının ve torunlarının sayısı 40 bini bulmuştu. Âdem, onların arasında zina, rakı içmek âdetinin ve bozukluğun yayılmakta olduğunu gördüğünde Kabil evladiyle evlenmemelerini tavsiye etti. Şis oğulları Âdem’i bir mağaraya yerleştirdiler, Ademoğullarından hiç kimsenin onun yanına yaklaşmaması için başına bir bekçi diktiler. Âdem, yanına gelenlere, Tanrı’dan Şis evladını yarlıgamasını dilerdi... Şis oğullarından güzel yüzlü yüz tanesi: Amcamızın, yani Kabil oğullarının ne yaptıklarını gidip

görsek iyi olurdu, diye konuştuktan sonra, Kabil evladından güzel yüzlü kadınların yanlarına indiler. Kadınlar onları bir yerde hapsettiler. Onlar orada uzun bir müddet kaldılar. Bundan sonra diğer yüz tanesi de: kardeşlerimizin ne yaptıklarını görmek üzere dağdan inelim, diye konuştular. İndiklerinde kadınlar onları da hapsettiler. Bundan sonra Şis evladının hepsi de dağdan indi. Fısk ve fücür çoğaldı. Onlar bu kadınlarla evlenerek, birbirleriyle karıştılar. Kabil evladının sayısı çoğaldı. Bunun üzerine yeryüzüne sahip oldular. Nûh zamanında (Tûfân'da) helâk olanlar işte bunlardır” (Taberî, 1991:221).

Destan ve efsanelerde, kutsal metinlerde ve diğer dinî kitaplarda tûfânın oluş sebebi kötülük ve insanlığın bünyesinde meydana gelen bozulmalardır. Tûfândan sonra hayatın yenilenerek devam etmesi de yine tüm türlerde ortak olarak anlatılagelmıştır. Klâsik Türk edebiyatında tûfân hadisesi, tablo 1’de verilen bilgilerdeki gibi arkaik kaynaklar ve kutsal kitaplarla beslenmiş, bunun yanında tasavvuf felsefesiyle yoğrularak derin anlamlar kazanmıştır. Buradan itibaren Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal’ın birlikte hazırladıkları *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*’ndeki (2010) kronoloji takip edilerek şairler sıralanacak, Dîvânların, konuyla ilgili açıklanan ilk beytinde eserin kim tarafından hazırlandığı dipnotla belirtilecektir.

Çalışmada, tespit edilen beyitlerin çokluğu ve birbirine benzer oluşu nedeniyle ayırt edici özelliği olan veyahut da iki veya daha fazla unsuru bünyesinde barındıran beyitler açılanmaya gayret edilmiştir.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, 13.yy.’da Farsça yazdığı *Mesnevî*’de; tûfâna ve Nûh Peygamberin gemisine, idrâk hâlini izâh etme bahsinde değinir:

“Huzurlu gönüllere vücut verir, her bedeni tekrar gebe/sorumlu yapar. Can atını, eğersiz bırakır. “Uyku ölümün kardeşidir” sırrı budur. Ancak gündüz tekrar geri gelmeleri için ayaklarına uzun bir bağ koyar, gündüz onu o çimenlikten geri çekmek ve o otlaktan yük altına getirmek için. Keşke bu ruhu, Ashâb-ı Kehf veya Nûh’un gemisi gibi korusaydı. Böylece bu gönül, göz ve kulak bu ayıklık ve idrak tufanından kurtulsaydı.”

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mes.*, 13a/ 400-405².

Beyitte, âriflere karşılık halkın zahiren uyanık görünmesine rağmen aslında gaflet uykusunda oldukları söylenir (Çolak, 2016:513). Rûhun bedenden ayrılması, beden eğerinden kurtulan bir ata teşbih edilmiştir. Canın tene dönmesini sağlayan ip, tende kalan hayvânî ruhun vazifesini gören bir semboldür. Bu noktada Hz. Ali’nin “ruhlar bir şua vasıtasıyla bedenlere bağlı kalırlar” sözünden hareket edildiği söylenebilir.

² Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, hzl. Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu, Akçağ Yay., Ankara 2013, s.59.

Mevlânâ, kendi iradelerini Tanrı'nın ellerine bırakan ruhların hâlini Ashâb-ı Kehf'e benzetmiştir. Dinlerini korumak için zulmedici bir hükümdarın elinden kaçarak bir mağarada 309 sene uykuya dalan 7 kişinin tasarrufları kendilerinin değil Tanrı'nın izniyledir. Mevlânâ, Ashâb-ı Kehf'i ârif insanlarla özdeşleştirir. Onlar da her şeyi Tanrı'nın emrine bırakmışlardır, kimseye kötü söz etmezler ve mevki ile şöret peşinde koşmazlar. Beyitteki "ölü gibi olmak"; nefsi ve ihtirasları yok etmeye, uyanıklık ise dünyaya ve dünya isteklerine karşı uykuda olmaya karşılık gelir (Can, 1997: 54).

Kamer Sûresinde, "...Nûh'a mükâfat olarak verdiğimiz gemi nezaretimiz altında yüzüyordu. And olsun ki biz o gemiyi bir ibret olarak bıraktık; öğüt alan yok mudur? (528, 54/9-16) denilerek, Nûh Peygamberin gemisinin insanlara ibret olsun diye dünyada bırakıldığı ve korunduğu bildirilmiştir. Bununla birlikte tûfân ortasında da gemi korunmuş, herhangi bir zarar görmeden îmân edenler sahile ulaştırılmıştır. Tasavvufta basit ve mürekkep olmak üzere iki türlü idrak vardır. Birincisinde Tanrı'nın varlığını kavramakla beraber bu kavrayışın ve Tanrı'nın şuurunda olunmaz. İkincisinde ise Tanrı'nın varlığını algılanarak bu idrakin ve Tanrı'nın bilincinde olunur (Uludağ, 2012:181). Mevlânâ da bir tufan gibi gelen idrâk hâlinin geçici olmayıp kalıcı olmasını, tıpkı Nûh Peygamberin gemisi gibi bu hâlinin Tanrı tarafından korunmasını istediğini söylemektedir. Böylesi bir idrak mürekkep idrak olsa gerektir. Beyitte Nûh tûfânına ve korunduğu Kur'ân-ı Kerîm tarafından bildirilen Nûh'un gemisine *telmih* vardır. İdrâk hâli de "birdenbire olan" ve "kavrayan" mânâlarına gelen tûfâna *teşbihle* izah edilmiştir.

Yine Mevlânâ tûfân hadisesine aşure günü dolayısıyla değinir:

"Aşure gününün, canın matemi ve bir asırdan daha üstün olduğunu bilmiyor musun? Bu keder mümin için nasıl değersiz olur? Küpeye olan aşk, kulağa olan aşk kadardır. O pak ruhun matemi, mümin için yüz Nûh tûfânından daha ünlüdür"

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mes.*, 279a/ 790-793, (s.764).

Aşure, "onuncu gün" anlamına gelir. Hicrî senenin ilk ayı olan Muharrem ayının onuncu günü Müslümanlarca "Âşurâ Günü" olarak kabul edilmiştir. Tanrı'nın bu günde 10 peygamberine 10 çeşit ikramda bulunarak kutsiyetini artırdığına inanılır. Buna göre Hz. Âdemin tövbesi, İdris Peygamberin göğsü çekilmesi, İbrahim Peygamberin ateşte yanmaktan kurtulması, İsmail Peygamberin doğumu, Yakup Peygamberin gözlerinin açılması hep bu günde gerçekleşmiştir. Yine bu günde Hz.

Eyyûb hastalığından şifa bulur, Hz. Mûsâ denizi asasıyla bölüp, Firavun ve ordusunu yener, Yûnus Peygamber balığın karnından kurtulur, Hz. İsrâ dünyaya gelir ve göğe yine aşure günü yükselir. Hz. Nûh'un gemisinin 40 gün 40 gece sonra, tufandan kurtulup sular çekildiğinde Cûdî Dağı'na oturduğu gün yine aşure günüdür. İnanişâ göre Hz. Nûh gemidekilere ambarda kalan erzakların hepsini karıştırıp bir çorba pişirmelerini söyler. O günün anısına bugün hâlâ çorbanın yapımına devam edilmektedir. (Dedekargınoğlu, 2015: ss.36-42). Muharrem ayının onunda gerçekleşen ve Mevlânâ'nın da beyitte matem olarak söz ettiği olay ise Hz. Muhammed'in torunu Hz. Ali'nin oğlu İmam Hüseyin, Emevî hükümdarı Yezid tarafından şehit edilmesidir. Kerbelâ'da İmam Hüseyin'in şehit edilmesiyle Ehl-i Beyt soyunun tehlikeye girdiğini düşünenler büyük üzüntüye kapılırlar. (Dedekargınoğlu, 2015:43) Mevlânâ'nın beyitte bahsettiği derin keder, bu üzücü olaydır; pak ruh da İmam Hüseyin'indir. O günün anısına "matem çorbası" olarak kaynatılan aşure, Nûh tûfânından sonra kaynatılandan daha çok bilinir denilmektedir. Beyitte tûfân bahsine, İmam Hüseyin'in ölümüne duyulan üzüntü neticesinde değinilmiştir.

Klâsik Türk Edebiyatı, 14. yy. şairlerinden Yûnus Emre'nin Dîvân'ında tûfânla ilgili tespit edilen iki beyitte, tûfân mazmunu bir kıyamet senaryosu ve vahdet-i vücüt anlayışı çerçevesinde telmih konusu edilmiştir. Tanrı'nın her şeyi yarattığı gibi yok etme gücünün de olduğunun anlatıldığı iki beyit şöyledir:

Bin yıl cefâ çekmeyince Nûh gibi
Tûfânında gemiye bindürmeye
Yûnus Emre, *Dîvân*, G.326/4³.

"Nûh gibi bin yıl eziyet görmedikçe, (Tanrı) tufanında bizi gemiye bindirmesin."

Yûnus Emre, tasavvufî mânâda Tanrı'ya ulaşma yolunda cefa çekmedikçe fenafillaha ulaşamayacağını, Nûh'un ömrünün uzun oluşuna ve tûfâna telmihle ifade eder. Tasavvuf inancına göre bu dünya bir eziyet yeridir. İnsanın aslî vatani ahirettir, bu nedenle dünya insana bir sürgün gibi gelir. Nûh peygamber bile bu dünyada cefa çeker; kavminden eziyet görür, yalancılıkla suçlanır ve taşlanmakla tehdit edilir. Yûnus da "bu dünyada eziyet görmedikçe, Tanrı bizi bu beladan kurtarmasın" demektedir. Çünkü âşık derdinden beslendikçe, Tanrı'ya olan sevgisi

³ Yûnus Emre, *Dîvân*, hzl. Dr. Mustafa Tatçı, Akçağ Yay., Ankara 1998, s.292.

artar ve O'nu daha çok anmaya başlar. Tanrı, âşığa dert vermezse onu unuttuğu anlamına gelir ki sâlik için bu kahredici bir durumdur.

Nûh Peygamber 950 yıl süren uzun yaşamı boyunca sıkıntılara gark olur. Beyitte de bin yıl ifadesiyle bu durum kastedilmiştir. Tûfân mazmunu beyitte kıyameti, gemi ise cenneti karşılamak üzere kullanılmıştır. Tûfân sırasında inançlı kimseleri suya gark olmaktan kurtaran gemi, âşığı hayat karmaşasından çekip çıkaracak cennete *teşbih* edilmiştir. Bu dünya bir eziyet yeridir ve insanoğlu cefâ çektikten sonra cennetine, asıl vatanına kavuşacaktır. Beyitte Nûh Peygamberin uzun ömrüne, tûfâna ve gemisine *telmiḥ* vardır. Aynı zamanda “Nûh, tûfân ve gemi” kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Nûh'un gemisi de hayatiyeti sağlamak ve kurtarıcı olmak noktasından bâkî hayatın sürdürüleceği cennete *teşbih* edilmiştir.

Ben bu yiri yaradıcak yir üstine gök turıcak
Ulu deniz mevc urıcak Nûh'a tûfân viren benem
Yûnus Emre, *Dîvân*, G.195/2, (s.200).

“Ben bu yeri yaratıp yer üstüne gök koyduğumda ve büyük deniz dalgalandığında Nûh'a tûfânı (da) ben verdim.”

Vahdet-i vücûd anlayışının hâkim olduğu beyitte, Yûnus, Tanrı'yla bir olarak O'nda kendini vâir ettiğini ve baştan aşağı İlâhî nûr ile dolduğunu ifade etmiştir. Beyitte şairin artık Tanrı katına yükselmiş, ilâhî nûra gark olmuş, bekâbillâha ulaşmış ve her şeye gücü yeten bir varlık mertebesine erişmiş olduğu görülür (Uçman, 2010:20). Yeri göğü yaratan, denizin dalgalarından Nûh kavmine tûfân veren hep Tanrı'dır. Aynı zamanda istenildiğinde hepsinin yok edilmesinin de yine Tanrı'nın elinde olduğu beyitten çıkarılabilecek bir mesajdır. Nitekim Tanrı yeryüzünü insanlar için yaratır ve yine insanların yanlış yola sapması nedeniyle tûfân gibi felaketler vererek yaşamı yok eder. Beyitte ulu denizden kasıt, göğün üçüncü katındaki *Nakam* denizi olmalıdır. Buna göre Hz. Muhammed Miraç sırasında göğün üçüncü katında ulu bir deniz gördüğünde Cebrail'e denizin adını sorar. Cebrail Hz. Muhammed'e bu ulu denizin adının *Nakam* olduğunu ve Nûh Peygambere tûfânın bu denizden verildiğini söyler (Güzelişik, 1996:46). Beyitte tûfân dalgalarının ulu bir denizden geldiği hadisesine ve Nûh kıssasına *telmiḥ* vardır. *Deniz, mevc urmak* ve *tûfân* kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

Şeyyâd Hamza'nın Hz. Muhammed'in Mirâc hadisesini konu aldığı *Mi'râc-nâme* adlı eserinde, sırasıyla Peygamberin başından geçen hadiseler; burağa binişi, göğe ağış ve göğün katları arasındaki seyahatleri aktarılır, bu esnada tûfân hadisesine şöyle yer verilir:

Ol didi adı bunun bahr-i Nakam
Nûha bundan virdiler tûfân
Şeyyâd Hamza, *Mes.*, 35b/158. ⁴

Hz. Muhammed, göğün katları arasında gezinirken 3. kata geldiğinde çok ulu bir deniz görür, Cebrâil'e merakla bu denizin adını sorar. Cebrâil O'na, denizin adının *Nakam* olduğunu ve Nûh Peygamberin kavmine tûfânın bu denizden gönderildiğini söyler.(Şeyyâd Hamza, 1996:46)

Kur'ân-ı Kerîm'de "Bu putperestlerden önce Nûh milleti de yalanlamış, kulumuzu yalanlayarak "delidir" demişlerdi, yolu kesilmişti. O da "ben yenildim, bana yardım et" diye Rabbine yalvarmıştı. Biz de bunun üzerine gök kapılarını boşanan suyla açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık; her iki su, takdir edilen bir ölçüye göre birleşti" (Kamer, 528: 54/9) denilerek tûfân sularının, tennûrdan kaynak olarak ve göğün kapıları açılarak yeryüzüne indirildiği söylenmiştir.

Şeyyâd Hamza, eserinde göğün 3. katındaki Nakam denizinden gönderilen sularla yeryüzünde bir tûfân meydana geldiğini ifade eder. Şair, *tûfân* hadisesine Hz. Muhammed'in Cebrâil'e sorduğu soru üzerine değinmiş böylece kıssaya *telmihte* bulunmuştur.

14. yy. şairlerinden Ahmedî, tûfân bahsine *Dîvân*'ında toplam 14 beyitte yer vermiştir. Bunlardan biri kaside içerisinde, diğer 13'ü ise gazellerde telmih konusu edilmiştir. Çalışmaya beyitlerden ayırt edici özellikleri olanlar alınmış, tekrara düşmemek adına aynı bahsi ele alan beyitlere ise yer verilmemiştir.:

⁴ Şeyyâd Hamza, *Mir'âc-nâme*, hzl. Gülşen Feşel Güzelışık, YL. Tezi, T.C. Marmara Ü., Sos. Bil. Ens., Türkiyat Araştırmaları Ens., Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Dan. Prof. Dr. Metin Akar, İstanbul 1996, s.46.

Yiri tûfân u hûnıla kılaydı gark bir demde
Eger bu ebr-i ney-sânî çekeydi gözlerümden nem
Ahmedî, *Dîvân*, K. LXII/7⁵.

“Şayet nisan bulutu, gözlerimden nemi çekseydi, yeri bir anda tûfân ve kana bulardı.”

Klâsik Türk edebiyatında Nisan ayı, bulutu, cömertliği, yağmuru, bereketi ve baharın müjdecisi olarak ele alınır. Yağmurun bol olduğu bu ayda âşığın göz yaşları da neredeyse bulutlarla yarışır. Göz yaşlarının bir derya ya da bir tûfân gibi akmasının temelinde yatan sebep âşığın gönlünün yanmasıdır (Günyüz, 2001:331). Bu ateş, ancak kanlı göz yaşlarına benzeyen Nisan bulutundan dökülen bereketli yağmurların yeryüzünde tûfân gibi bulanık seller oluşturması ile söndürülebilecektir. Beyte göre nisan bulutu, âşığın gözünden göz yaşlarını çekebilseydi, yeryüzü bir nefes alımlık sürede kan ve göz yaşıyla tûfâna gark olurdu. Nûh tûfânı, kutsal kitaplarda bildirildiğine göre yerden ve gökten boşanan suların birleşmesinden oluşmuştur. Buna benzer bir şekilde âşığın göz yaşları da yerden göğe çıkacak ve sonrasında tekrar dünyaya dökülerek tûfâna sebebiyet verecektir. Beyitte şair tabiatı yağmuru oluşturan ekosistemle, âşığın göz yaşları arasında ilişki kurmuştur. Şair bahariyyesinde, kanlı göz yaşlarının çokluğunu *mübalâğa* yoluyla ifade ederken *tûfân* kelimesiyle de Nûh Peygamberin kıssasına *telmihte* bulunmuştur. Ayrıca *nem*, *ebr* ve *tûfân* kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

Nûh Tûfânın döker her kirpüğüm çün aglayam
Gözlerüm mevci katında cûşiş-i deryâ nedür
Ahmedî, *Dîvân*, G. 140/5, (s.297).

“Ağladığımda kirpiğimin her biri (âdeta) Nûh tufanını döker. Gözlerimde oluşan dalgalın yanında denizin coşması nedir?”

Klâsik Türk edebiyatında âşığın gıdası üzüntüdür. Sevgiliden ayrı kalmak ise âşık için neredeyse bir ölümdür. O, sevgilinin kendisine ettiği zulüm karşısında sabahlara kadar ağlar, kan yutar, içine kan oturur, deniz gibi coşar. Ahmedî, gözlerinin döktüğü yaşın çok fazla olduğunu kanıtlama amacıyla Nûh tûfânına *telmihte* bulunmuştur. Denizin coşması, gözlerinin döktüğü yaş yanında bir hiç kalır. Her bir kirpiği sevgiliye ulaşamama kaygısıyla tûfân gibi yaş dökmektedir.

⁵Ahmedî, *Dîvân*, hzl. Yaşar Akdoğan,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0>, s.152.

Şair, “*nedür?*” diyerek *istifham* sanatına başvurmuş, cevabını bildiği bir soru sormak suretiyle *tecâhül-i ârifâne* üzerinden bir anlatım sergilemiştir. Bunların yanında göz yaşlarının çokluğunu kirpiğinin her bir telinden dökülen Nûh tûfânına benzeterek de *mübalağa*da bulunmuştur. Ayrıca *dökmek*, *kirpik*, *ağlamak*, göz ile *mevc*, *derya*, *tûfân*, *cûşîş* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Bütün bunlar, beyitte Nûh tûfânına *telmihi* işaret eder.

‘İşkun îmânı gönülde Nûh bigi nevhadan
Nişe gözüm yaşını tûfân idersin itmegil

Ahmedî, *Dîvân*, G. 390/5, (s.449).

“*Ey sevgili! Aşkın inancı tıpkı Nûh’un Tanrı’ya olan inancı gibi gönülde (olduğu hâlde), ölüye ağıt yakar gibi niçin gözümün yaşını tûfân ediyorsun? Etme!*”

Klâsik Türk edebiyatı geleneği içinde gönül, bir hitap yeridir. Âşık gönlüyle konuşur, dertleşir. İnsanın yaşaması için gönüle duyduğu ihtiyaç ve can mefhumu ona daha da önemli bir mânâ kazandırır (Pala, 1989:158). Şair, aşkın neredeyse îmân derecesinde olduğunu ve gönlünde yer bulduğunu ifade etmektedir, fakat bu aşka karşı sevgili, her daim vefasızdır. Bu nedenle âşığın bağıra bağıra, neredeyse ağıt yakarcasına ağlamasının sevgili için hiçbir şey ifade etmediği ortadadır.

Ahmedî, *mübalağa* yoluyla ağlamaktan göz yaşlarının tûfâna sebebiyet verdiğini söyler. Nûh tûfânına *telmihi*le kurgulanan beyitte, âşık, bildiği bir sorunun cevabını “*niçe idersin?*” diye sormak noktasından *tecâhül-i ârifâne* bir söyleyiş göstermiştir.

Böyle ki ahar bu yüregümün kanı Nûh-vâr
Gark eyler üşbu ‘âlemi tûfâna gözlerüm

Ahmedî, *Dîvân*, G. 419/9, (s. 464).

“*Benim yüreğimin kanı öyle akar ki, gözlerim bu dünyayı Nûh gibi tûfâna gark eder.*”

Klâsik Türk edebiyatında, sevgilinin kılıç gibi keskin, ok gibi sivri bakışları âşığın yüreğini yaralamaktadır, bu nedenle âşığın gönlüne kan oturur. Âşık, daima aşk ve ayrılık derdiyle ızdırap çeker, âh ve feryat eder. Kanlı göz yaşları dökerek hâline ağlar. Beyitte de sevgiliye erişememenin verdiği acıdan yüreğinden kan dökülen âşığın hâli resmedilmiştir. Güzelin yan bakışıyla yaralanan gönülden akan kan, gözdeki yaşla neredeyse dosttur. Sevgili bir kez olsun vefâ etmediğinden ne gönlün kanı ne de gözün yaşı durur. Göz yaşı öyle çok akar ki bu yaşlar âdetâ âlemi kaplayan Nûh Peygamberin tûfânını andırmaktadır. Tûfânda suların bulanık akması

ve deniz suyunun tuzlu olması gibi nedenlerle göz yaşıyla *tûfân* arasında benzerlikler kurulmuş, bunun yanında *mübalağa* aracılığı ile göz yaşının çokluğuna vurgu yapılmış ve *tûfân* hadisesine *telmihte* bulunulmuştur.

Tûfânı hûn-durur ki döker dem-be-dem gözüm
Nice delind'ichümde çıhan başı gözlegil
Ahmedî, *Dîvân*, G.406/6, (s.457).

"Gözlerim durmaksızın kan tûfânı döker, içimde çıkan yaranın nasıl delindiğini gör."

Ahmedî, sevgilisine seslendiği bu gazelinde, ayrılık derdinden dökülen göz yaşlarının birikerek âdeta bir kan tûfânı meydana getirdiğini söyler. Bu derdin acısı öyle yoğun hissedilir ki âşığın "içimde" dediği gönlünde pâre pâre yaralar ortaya çıkar. Sevgili o yarayı geçirmek yerine, yan bakışıyla, kirpik okuyla her gün daha da oymaktadır. Bu yaranın baş vermesi ise sevgili tarafından görmezden gelinir. Bu nedenle âşık sitem edercesine "bak gör, yüreğim yaralar içinde!" demektedir. Beyitte tûfâna *telmihte* bulunulurken aynı zamanda, âşığın çıban gibi olmuş yüreğinden akan kanın tûfân olması da *mübalağalı* bir şekilde anlatılmıştır.

Bir nefes senden ırah düşer-isem Nûh-sıfat
Gözümün yaşı-yıla 'âlemi tûfâna virem
Ahmedî, *Dîvân*, G. 436/5, (s.473).

"Ey sevgili! Ben bir an senden uzak kalırsam, tıpkı Nûh gibi gözümün yaşıyla dünyayı tûfâna vereyim."

Klâsik Türk şiiri geleneği içinde sevgiliden ayrı kalmak âşık için bir ölüm sebebidir. Sevgili, âşığa yüz vermese de âşık sevgilinin mahallinden bir an olsun ayrılmaz. Onun kapısında her daim "hazır ol"dadır. Sevgiliden gelecek bir yan bakış için günler, aylar hatta yıllarca bekler, fakat sevgili âşığa vefa etmez ona bir kez olsun yüzünü göstermez. Beyitte, Nûh Peygamberin Tanrı'dan inanmayanların tûfânda boğulmasını dilediği gibi âşığın da sevgiliden uzak kaldığı takdirde ağlarken dünyayı birbirine katacağı ve tûfân gibi bir felakete yol açacağı söylenmektedir. Bu söyleyiş tehdit içerse de asıl mânâ, sevgiliden uzak kalmaya tahammül edilemeyeceğidir. Ayrılık neticesinde, üzüntüden doğan dünyayı kaplayacak bir göz yaşı selinin gelmesi ise kaçınılmazdır. Şair, beyitte göz yaşları üzerinden duygularını *mübalağalı* bir şekilde anlatır. Âşık içinde bulunduğu ruh hâlinin tesiri altında, göz yaşı tûfânının

meydana gelme sebebini bir başka hayal ile açıklayarak bu durumu *hüsn-i ta'lîl* ile sevgiliden ayrılma ihtimaline bağlar.

Görenler Ahmedî yaşın idicek nevha hicrûnden
Ne Nûhı zikr iderler dahı ne mevc-i Tûfânı
Ahmedî, *Dîvân*, G. 672/7, (s.589).

“Ey sevgili! Senin ayrılığın sebebiyle Ahmedî'nin yas tutarcasına ağladığını görenler, artık ne Nûh'u ne de tûfânın dalgasını anmazlar.”

Tûfân, çok yağın yağmur, sel, herkesi kavrayan ölüm anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Bu nedenle nevha kelimesi de tûfânla ilişkili kullanılarak beyitte bir matem havası estirilmiştir. Klâsik Türk şairine göre ayrılık, ölüm demektir. Nevha kelimesi ölümlerin ardından sesli sesli ağlayarak yas tutmayı karşılar. Şair ayrılık açısından o denli göz yaşı döker ki bu göz yaşının miktarı tûfânın dalgalarından daha çoktur. Ayrıca âşığın sevgiliden ayrılması üzerine duyduğu acı da Nûh'un tûfânda oğlundan ve kavminden ayrılması üzerine döktüğü göz yaşı ve acıya denktir. Hatta o acıdan daha fazladır ki, bu göz yaşlarının çokluğunu görenler artık Nûh Peygamber ve tûfân kıssasını değil âşığın ayrılık açısından döktüğü göz yaşlarını hatırlayacaktır.

Şair, *Nûh* ve *tûfân* kelimeleri ile Nûh kıssasına *telmihte* bulunarak, ayrılık açısından döktüğü göz yaşlarını *mübalağa* yoluyla ifade etmiştir.

15. yüzyıl Çağatay Edebiyatı sahası şairi Ali Şîr Nevâyî, âşığın âhının şiddetini ve göz yaşının çokluğunu tasvir etmek üzere tûfân kıssasına *telmihte* bulunur:

Âhımni sarsar iyleben eşkimni tûfân iyleding
Bu sarsar u tûfân bile halimni vîrân iyleding
Alî Şîr Nevâyî, *Dîvân*, G. 364/1⁶.

“Ey sevgili! Âhımı kasırğa, göz yaşımı su baskını ettin. Bu fırtına ve tûfanla birlikte benim hâlimi yıkıp vîrân eyledin.”

Klâsik Türk şiir anlayışına göre âşığın âhı, birçok şeyden kuvvetlidir. Çoğu zaman bu âh, yürekte tutuşur ve göğse doğru siyah dumanlar çıkararak yol alır. Şairin kurduğu imge ise ateşle değil suyla bir felaket getirecek cinstendir. Sevgisine karşılık bulamayan âşık, gönülden bir âh çeker ve bu âhla birlikte gözden akan yaş da bir

⁶ Alî Şîr Nevâyî, *Bedayi'ul- Vasat*, hzl. Kaya Türkay, T.C. Ankara Ü., Sos. Bil. Ens., Türk Dili ve Edebiyatı, Anabilim Dalı, YL. Tezi, Dan. Prof. Dr. Mustafa Canpolat, Ankara 1988, s.301.

tûfân koparır. Yüreğinde fırtınalar kopan, soğuk ve şiddetli rüzgarlar esen âşık, sevgisine karşı bir ilgi bulamadıkça harap olur ve bu hâli bir vîrâneye, yıkık dökük bir harabeye benzer. Vîrânelikteki çaresiz gönül, göz yaşları içinde sevgiliden küçücük bir lûtûf bekler. Bu bekleyiş sırasında ise döktüğü göz yaşları tıpkı Nûh Peygamber zamanında meydana gelen sert rüzgarların estiği, şiddetli dalgaların olduğu bir tûfâna benzer. Beyitte âşığın gönlü vîrâneye, göz yaşları da çokluğu nedeniyle tûfâna *teşbih* edilmiştir. *Sarsar* ve *tûfân* kelimelerinin kullanımı da Nûh Tûfânını *telmi*hen ifade eder.

Ahmedî'nin talebesi Şeyhî, 15. yy.'da Dîvân'ında tûfân hadisesine yalnızca bir kere değinmiştir:

Hasretinden sanemâ bağrımıza kan dökülür
San ki Nûh âfetidir bahrına tûfân dökülür
Şeyhî, *Dîvân*, G.68/1⁷.

“*Ey put gibi güzel olan sevgili! Hasretinden bağrımıza kan dökülür. Sanki Nûh âfeti olmuş da denize tûfân dökülmektedir.*”

Klâsik Türk şiirinde büt ve sanem kelimeleri *istiâre* yoluyla sevgili kastedilir. Putlar, kilise duvarlarındaki mozaik işlemeli tasvirleri ifade eder. Beyitte de sevgilinin o tasvirler kadar güzel olduğu anlatılmak istenir. Bu güzellik âşığın aklını başından alır ve onun küfre düşmesine sebep olur. Âşık, put gibi güzel olan sevgilinin her daim hasretini çeker. Sevgili ona bir kez olsun dönüp bakmaz, bu nedenle âşığın ciğeri kan ağlar. Bu ızdırabın neticesinde öyle çok kan dökülür ki bu durum Nûh Peygamberin zamanındaki denizlerin dolup taşmasına benzer. Tûfân hadisesinde bilindiği gibi her yer su ile kaplanır ve kuru tek bir yer kalmaz. Âşığın bağı da tıpkı buna benzer bir şekilde dertle tamamen örtülmüştür. Âfet kelimesinin kullanımı ve kanın çokluğunun tûfân olması, kıssaya *telmi*hle ifade edilmiş, “Sanemâ!” diye seslenerek nîdâda bulunulmuş ve bu kelime *istiare* ile “put gibi güzel olan sevgili” anlamında kullanılmıştır. Beytin bütününe Nûh kıssasına *telmi*h hâkimdir.

15. yy. şairlerinden Ahmet Paşa da yalnızca bir beyitte tûfân bahsini ele almıştır.:

⁷ Şeyhî, *Dîvân*, hzl. Doç. Dr. Mustafa İsen, Doç. Dr. Cemal Kurnaz, Akçağ Yay. Ankara 1990, s.164.

Aşk vâkıftır ki n' için yer yüzün gark eyler eşk
Nûh âlimdir ki n' için âleme tûfân olur

Ahmet Paşa, *Dîvân*, G.92/9⁸.

“Aşk, göz yaşının, yeryüzünü suya boğma nedeninden haberlidir, (öyle ki) Nûh Peygamber de dünyada neden tûfân olduğunu bilecek kadar bilgindir.”

Klâsik Türk şiirinde âşık, daima aşk ve ayrılık derdiyle ızdırıp çeken, âh ve feryat eden, kanlı göz yaşları döken, vücudu ve bağı yaralar içinde hâlsiz düşmüş ve yüzü sararıp solmuş olarak tavsif edilir. Bu durum âşığın istediği bir hâldir, öyle ki âşıklar göz yaşının çokluğu ile övünürler. Bu yaş, ya akar ya da birikir. Akarsa seller, birikirse denizler oluşur. Hatta göz yaşı birdenbire o kadar çok akmaya başlar ki yeryüzü suya gark olur. Her şey âşığın tuzlu göz yaşlarının altına gömülür. Aşk da tüm bunların oluşmasına kendisinin sebebiyet verdiğinin farkındadır. Tıpkı Nûh Peygamberin tûfân olacağını önceden bildiği gibi aşk da ona tutulan kimseye göz yaşı döktüreceğini bilir. Nûh Peygamber, kavminin bozulmasından ve onların îmânının zayıflamasından yakınarak Tanrı'dan kavmi için tûfân diler. Bu nedenle tûfânın neden olduğunu en iyi bilen kimsedir. Nûh Peygamber kavminin başına, aşk da âşığın başına bir felaket getirmiştir. En sonunda ikisi de dünyayı suya boğmuştur. Beyitte, Nûh tûfânına *telmi*hle aşkın âşığa verdiği ızdıraptan bahsedilmiştir. Teşhis yoluyla aşka vâkıf olma vasfı verilmiştir. Aynı zamanda “n' için” *istifham*ının kullanımıyla da *tecâhül-i ârifâne* bir söyleyiş gerçekleştirilmiştir. *Eşk*, *tûfân* ve *gark olmak* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Beyitteki bütün kelimelerin, aşk-Nûh; vâkıf-âlim; ki-ki; n' için- n' için/ yer yüzü-âlem, gark eyle- eşk- tûfân kelimelerinin taraf tarafa getirilmesiyle de mürettep bir *leff ü neşr*den söz edilebilir.

Mesihî 15. yy.'da vücûda getirdiği *Dîvân*'ında yalnızca bir gazelinde tûfân hadisesine değinir:

Mesihî pîr-i dili gark ider gözün yaşı üş
Egerçi irmedi Nûha ziyân tûfândan

Mesihî, *Dîvân*, G.195/6⁹.

“Ey Mesihî! Şimdi senin göz yaşların yaşlı gönlünü suyla kaplamaktadır, oysa Nûh'a tûfândan bir zarar gelmemişti.”

⁸ Ahmet Paşa, *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Akçağ Yay., Ankara 1992, s.164.

⁹ Mesihî, *Dîvân*, hzl. Mine Mengi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, AKM. Yay., S.80, Divanlar Dizisi:1, TTK. Basımevi, Ankara 1995, s.243.

Klâsik Türk şiirinde âşığın gözünün yaşı hiç durmaz. Gönü de durmadan ayrılık acısı çekmekten ihtiyarlamıştır. Aynı zamanda sevgilinin hayaliyle yanıp tutuştuğu ve ona hiçbir zaman kavuşamadığı için de aşk elinden dert çekmede tecrübe sahibi olmuştur. Bu nedenle gönül, beyitte pîr olarak anılmıştır. Nûh Peygambere tûfânın olacağı önceden haber verilir. Hazırlıklarını tamamlayan peygamber, tûfânda kendisini ve Tanrı'ya îmân edenleri kurtaracak gemiyi inşa eder ve böylelikle tûfân onlara hiçbir zarar vermez. Nûh Peygambere zarar vermeyen tûfan, âşığa aynı şansı tanımaz. Âşığın gözünden döktüğü yaş, onun yaşlı gönlünü suya gark eder. Çünkü âşık ne Nûh Peygamber gibi tûfân olacağından haberdardır ne de ona bir önder olma vasfı verilmiştir. Yine pîr ve Nûh kelimelerinin aynı beyitte yer alması, Nûh'un uzun yaşamasına da bir işarettir. Âşık, kendi tûfânını kendisi yaratmış, döktüğü göz yaşları gönlünü suya gark etmiştir. Beyitte göz yaşlarının çokluğu *mübalağa* sanatı ile anlatılmıştır. *Teşhis* yoluyla gönle pîr olma vasfı verilmiş ve Nûh tûfânına *telmihte* bulunulmuştur.

Sultan II. Bâyezid devri şairlerinden Hamdullâh Hamdî, tûfân hadisesine, Hz. Muhammed'e olan sevgi ve saygısını ifade ederken değinir.:

Du'âsı ref' ide hayret belâsı tûfânın
O dem ki Nûha varup bulmaya necât 'usât
Hamdullah Hamdî, *Dîvân*, G.18/7¹⁰.

“(O'nun) duası tûfânın belasını hükümsüz kılsın, hayrı o anda Nûh'a ulaşıp, inkârcılar (ise)kurtuluş bulamasın.”

Hamdullah Hamdî, Hz. Muhammed'e övgüde bulunarak O'na salavat getirdiği bu gazelinde, Nûh Peygamberin tûfândan kurtulup inkârcıların da suda boğulmasının Hz. Muhammed'in duası sayesinde olduğunu söyler. “Hayret” ise tasavvufta bir makamın adıdır. Burada sâlik, düşünemez ve muhakeme edemez bir hâle gelir (Uludağ, 2012:163). Bu duruma bağlı olarak hayret hâli, tûfân ile benzerlik göstermektedir. Beyitte, Nûh Peygamber hayret hâlinden sıyrılarak inkârcı kavmi için “ Rabbim! Sen bu zalimlerin şaşkınlıklarını artır, Rabbim! yeryüzünde hiçbir inkârcı bırakma. Doğrusu sen onları bırakırsan kulları sapıtırılar, sadece ahlâksız ve çok inkârcıdan başkasını doğurup yetiştirmezler, Rabbim! Beni, anamı, babamı, evime inanmış olarak gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla; zalimlerin de yalnız

¹⁰ Hamdullah Hamdî, *Dîvân*, hzl. Ali Emre Özyıldırım, K.B. Yay., Ankara 1999, s.126.

helâkini artır” (Nûh, 570: 71/26) diyerek bedduada bulunur. Beyitte Nûh Peygamber bu bedduada bulunduğunda Hz. Muhammed’in ettiği dua, Nûh Peygambere yardımcı olmuş, âsiler tûfân belasıyla helâk edilmiştir, denilmektedir. Bu noktada hayret hâli tûfâna *teşbih* edilmiş ve Nûh Peygamberin bedduasına da *telmihte* bulunulmuştur.

15. yy.’ın yetiştirdiği bir başka şair Karamanlı Aynî de tûfân bahsini, kaside ve gazellerinde toplamda beş kez ele almıştır:

Devr-i zuhal oldı uş eyledi tûfân cûş
Nûh ile mey eyle nûş gel bana gel gel bana
Karamanlı Aynî, *Dîvân*, K.58/4¹¹.

“Zuhal devri geldi ve o anda tûfân oluştu, Nûh ile şarap iç gel bana, bana gel.”

Zuhal, Satürn gezegenidir ve *nahs-ı ekber* (en büyük uğursuzluk) sayılır. Bu nedenle kötü hadiselerin bu gezegen gökte görüldüğü sırada gerçekleştiği söylenir (Pala,1989:538). Zuhal, aynı zamanda gezegenlerin birincisidir.7000 yaşındadır. Bu yüzden ona Zuhâl-i köhne-sâl denir. Gök sultanı güneşin hazinedarıdır ve siyah renge hâkimdir (İpekten, 2010:48). Beyitte tûfân zamanının Zuhal devrinde olduğunun söylenmesi, olayın eskiliğini ve Nûh Peygamberin Âdem’den sonra, insanlığın ikinci atası olması bilgisini de doğrulamaktadır. Beyitte Nûh Peygamberin *mey* kelimesiyle yan yana getirilmesi tesadüf değildir. Peygamber kıssalarının ve Tevrat ehlinin anlatmalarında Nûh Peygamber, şarap ile birçok kez yan yana getirilir. Bu hikâyeler kuşkusuz ki Karamanlı Aynî tarafından da bilinmektedir. Anlatılardan birisi şöyledir: Nûh Peygamber bir çiftçidir, ilk bağı O diker. Bir gün şarap içen Nûh Peygamber sarhoş olur ve çadırında çıplak olarak uzanır. Kenan’ın babası olan Ham, atasını bu hâlde görünce dışarı çıkarak durumu diğer kardeşlerine alaycı bir ifadeyle anlatır. Sam ile Yafet bir giysi alıp Nûh Peygamberin sırtına atarlar, babalarının çıplaklığını örterler. Nebî ayılınca küçük oğlunun ne yaptığını anlar ve O’na bedduada bulunur. Sam ile Yafet ise babalarının hayır duasını almışlardır (Keskinçilic, 2013:100). Beyitte Âşığın tek beklentisi sevgilisine kavuşmaktır. Çünkü sevgiliye ulaşılmadan önceki hâlin tûfânla bir benzerliği vardır. Âşık, büyük bir karmaşanın içerisinde. Oradan oraya savrulur; ruhu ve bedeni tûfâna kapılmış

¹¹ Karamanlı Aynî, *Dîvân*, hzl. Yrd. Doç. Dr. Ahmet Mermer, Akçay Yay., 1. bas, Ankara 1997, s.287.

gibidir. Onu bu hâlden kurtaracak olan ise sadece sevgilidir. Bu isteğini “bana gel, gel bana” diyerek *tekrir* sanatıyla ifade etmiş, böylece sevgiliye olan özleminin kuvvetini de belirtmiştir. Beyitte bütün bu hayal unsurları Nûh kıssasına *telmihen* açıklanmıştır.

Gark-ı tûfân olsa ‘âlem tân degül
Çün temevvüc eyledü deryâ-yı bess
Karamanlı Aynî, *Dîvân*, G.79/2, (s.359).

“Dünya tûfâna gark olsa bu utanılacak şey değildir, çünkü deniz dalgalarını hızlıca çarpmaktadır.”

Bess kelimesi, hem “hızlıca çarpmak” hem de “dert ve tasa” mânâsına gelir. Sevgilinin eza ve cefası ile yaralanan âşığın gönlü sıkıntı içindedir. Dert dalgalarının hızından ve büyüklüğünden dünyaya bir tûfân gelse de bunun ayıplacanak, şaşılacak bir yanı yoktur. Çünkü âşığın aşk derdinden muzdarip olduğu herkesin malûmudur. Hâl böyleyken bağı yanık âşığın göz yaşı ve elem dalgaları sertçe dünyaya çarpıp onu yıksa bile “bu tûfân neden oldu, nereden çıktı?” diye sormak lüzumsuz olacaktır. Beyitte keder ve göz yaşı dalgalı bir denize *teşbih* edilirken, Tûfân hadisesine de *telmihte* bulunulmuştur. *Tûfân*, *temevvüc*, *deryâ* ve *bess* kelimeleri arasında ise *tenâsüb* vardır.

15. yy.’ın bir diğer şairi Behiştî, *Dîvân*’ında, toplamda beş beyitte tûfân hadisesine *telmihte* bulunmuştur, aşağıdaki beyitte de âşığın göz yaşlarının çokluğu tûfân mazmunuyla ifade edilmiştir.:

Tezekkür eyleme Tûfân-ı Nûhî ey ‘âşık
Cihânı garka viren bî-nihâye yaşun için
Behiştî, *Dîvân*, G. 411/4¹².

“Ey âşık! Dünyayı suyla kaplayan sonsuz göz yaşların için Nûh Tûfânını zikretme.”

Klâsik Türk edebiyatında sevgili *sultandır*. Bir gazel, ister tasavvuf felsefesi ile ister âşıkâne tarzda kaleme alınsın, sevgili ister Tanrı isterse bir güzel olsun, onun yolundan, ne kadar eziyet görülse de ayrılınmaz. Behiştî, kendisi de dâhil olmak üzere tüm âşıklara seslenerek âşk yolunda çekilen çilelerden sızlanmanın kimseye bir faydası olmadığından bahseder. Âşığın ne kadar çok ağladığını ifade etmesi için

¹² Behiştî, *Dîvân*, hzl. Yaşar Aydemir,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10597,behistipdf.pdf?0> , 12.01.2017, s.409.

Nûh tûfânından bahsetmesine gerek yoktur. Bu durum zaten herkesin malûmudur. Göz yaşları dünyayı suya garketmektedir, fakat âşığın bu hâlden yakınması mümkün değildir. Çünkü âşık derdini sever. Nûh tûfânı nasıl ki bitmek bilmez bir suyla dünyanın tamamını kapladıysa âşığın göz yaşları da sonsuzluğuyla dünyayı gark etmektedir. Fakat bunun bahsi bile edilemez. Sevgili için ne kadar dert çekilse azdır. Beyitte göz yaşlarıyla ilişkili olarak Nûh tûfânına *telmihte* bulunulmuştur. Göz yaşlarının sonsuz olması ile de *mûbalağa* yoluna gidilmiştir. *Tûfân, Nûh, yaş ve gark* kelimeleri arasında ise *tenâsüb* vardır.

16. yy.'ın yetiştirdiği en büyük şairlerden Fuzûlî, tûfân bahsini Nûh Peygamberin gemisiyle birlikte ele almıştır:

Hücûm-ı gamda bana anı itdi zevrâk-ı mey
Ki itmedi anı tûfân olanda Keştî-i Nûh
Fuzûlî, *Dîvân*, G.54/3¹³.

“Gamın saldırısında şarap teknesinin bana ettiğini; tûfân sırasında onu (aynısını) Nûh’un gemisi (Nûh’a) etmemiştir.”

İçki meclislerinin vazgeçilmezi olan şarap, Klâsik Türk şiirinde de keyif vermesi, dökülmesi, rengi ve tadı gibi unsurlarıyla değişik tasavvurlara neden olmuştur. Beyitlerde büyük çoğunlukla kadehle birlikte anılır. Âşığın derdini geçirmese de hafifletir. Şarap tekne olduğunda, gam, keder, elem, hasret de deniz hâlini alır (Turan, 2009:1026). Tasavvufta ise şarap, coşkun aşk hâllerini, muhabbeti, şevki ve vecdi karşılar. Bu durum sülûkun sonuna gelen kemâl ehline özgüdür. Şarap gibi aşk da insanı kendinden geçirir, akıl ve mantığını kullanmasına mâni olur. Âşık bir kimse ile ayyaşın dış görünüşü bazı yönlerden benzerlikler gösterir (Uludağ, 2012:327). Yine genellikle kadeh, şekil itibarıyla gönüle ve gemiye benzetilir. Gönül ve kadehin *şîşe* denilen camdan yapılması, her ikisinin de kolayca kırılabilme tasavvuruna yol açar.

Nûh’un gemisine tûfân etki edemezken, şarap teknesi âşığın dertlerini geçirmek yerine âdeta ikiye katlar. Sâlik için dert, istenen bir şeydir. Çünkü derdi olmayanı Tanrı unutmuş demektir. Beyitte keder tıpkı bir düşman gibi saldırdığı esnada, şarap teknesinin, tûfâna kıyasla âşığı daha çok etkilediği söylenmiştir. Tûfânda hiçbir şey

¹³ Fuzûlî, *Türkçe Dîvân*, hzl. Prof. Dr. İsmail Parlatır, Akçağ Yay., Ankara 2014, s. 218.

olmamış gibi gemisini yüzdürebilen Nûh Peygamberle mukayese edildiğinde, elinde gemiye benzeyen şarap kadehiyle âşığın, şarabın tûfân gibi sel olduğu mecliste yolunu kaybettiği, tûfânda helâk olanlar gibi bir o yana bi bu yana savrulduğu ima edilmiştir. Kendinden geçen sâlikin girdiği bu hâl, İlâhî aşkın yoğunluğundan sarhoş olmayı izah etmek için şair tarafından çizilen bir tablo gibidir. “Hücûm-ı gam” ve “tûfân” ile “zevrâk-ı mey” ve “Keştî-i Nûh” ifadeleri arasında benzerlik ilişkisi kurulduğundan müretteb *leff ü neşr* sanatının varlığından söz edilebilir. Bu kelimelerin kullanımıyla Nûh Peygamberin kıssasına da bir *telmihte* bulunulmuştur.

Bir başka bentte Fûzûlî; Nûh Peygamber ve tûfân hadisesine değinerek, âşığın çaresizliğini gözler önüne serer:

Dâ'im özümi bî- ser ü sâ mân gördüm
Üftâde-i derd ü dâğ-ı hicrân gördüm
Bir katla ki bunda Nûh tûfân gördi
Ben Nûh değıldüm nice tûfân gördüm

Fuzûlî, *Dîvân*, R. /10, (s.422).

“Ben her zaman kendimi güçsüz gördüm. Ayrılıktan yaralı ve dert düşkününü gördüm. Nûh burada bir tûfân gördü, ben Nûh değildim, (ama) pekçok tûfân gördüm.”

Fuzûlî, kendisiyle en çok *dertli* ve *gamlı* sıfatlarını ilişkilendirir. Aşk nedeniyle çektiği dert, O'nun şiirlerinin en temel konusudur. Şair bu görüşte olduğunu Farsça *Dîvân*'ının mukaddimesinde “Biliyorum ki sen dertli yaratılmışsın. Dert ise şairliğin sermayesidir.”diyerek özetler. (Yağcıoğlu,2015:558). Bu nedenle; zamandan, devirden, hayattan, cemiyetten, insanlardan ve özellikle sevgiliden şikâyet şeklinde karşımıza çıkan hasbihâl tarzında şiirler söyler. Bitmek bilmeyen şikâyetlerini ve istiğfarlarını birçok şiirinde bulmak mümkündür. Bu şikâyetlere neden olan teessürî hayat, O'nun sanatını yoğurup şekillendirir ve lirazmin terennümünü ortaya çıkarır (Çapan,1990: ss.40-43). Beyte göre âşığın en büyük ızdırabı ayrılık ve ona arkadaşlık eden hasrettir. Nûh Peygamber de bu hâl içindeyken bir kere tûfân görmüştür. Fakat âşığın dert ve gamla savrulması ve döktüğü göz yaşları onun başına birden çok tûfân getirmiştir. Âşık neredeyse her gün, ayrılık derdiyle tûfâna kapılmış gibi ne yapacağını bilmez bir hâldedir. Şair bentte âdeti, “ben Nûh muyum ki bu kadar çok tûfân görmekteyim” demektedir. Bu ifadeyle Nûh Peygamberin tûfânın üstesinden gelebilecek kudrete sahip olduğu, fakat âşığın çaresiz ve düşkün durumda bulunduğu

okuyucu/dinleyiciye hissettirilir. Fuzûlî, ayrılığı bir yaraya *teşbih* ederek, dermân bulana dek tûfânlarda boğulacağını söyler. Ayrıca “bir tûfân” ve “nice tûfân” ifadeleri arasında *tezat* vardır.

16. yy. şairi Zâtî, mesnevî türünde kaleme aldığı, çift kahramanlı aşk ve macera konulu *Şem ü Pervâne*’sinde âşıkların hâlini Nûh Peygamberin içine düştüğü keder tûfânıyla bir tutar:

Bu tûfân-ı elemden nite kim Nûh
Halâs eyle teni sürsün safâ rûh
Zâtî, Mes., 1906¹⁴.

“Benim vücudumu bu elem tûfânından tıpkı Nûh gibi kurtar (bu vesileyle) ruhum mutlu olsun.”

Nûh Peygamber kavmini doğru yola daveti esnasında yalancılık ve delilikle suçlandığında O’na Tanrı tarafından “üzülme!” emri gelir. Kavmin bütün sapkınlığına ve bozulmuşluğuna rağmen Nûh Peygamber ve kavminden inanan birkaç kimse, gemiye bindirilerek kurtuluşa erdirilmiştir. Zâtî, beyitte tûfân kıssasına *telmih*le dert çeken âşıkların da sonunda Nûh Nebî gibi bir kurtuluş bulmasını diler. Öyle ki âşıklar, vücutları zevk ve ruhları safâ hisleriyle dolarak, aşk derdinden kurtulup bir deva bulsalar yeridir. İçten bir temenniyle âşıkların hem gam hâlinen kurtulmaları hem de zevk ve safâ içinde yaşamaları istenmiştir. Beyitte elem tûfâna *teşbih* edilirken “halâs eylemek” de Nûh Peygambere *telmih*le ifâde edilmiştir.

Yine Zâtî bu kez *Dîvânı*nda tûfân zamanında Nûh Peygambere vacip olan teyemmümden bahsetmiştir:

Eğer deryâ-yi eşkinden vuzu’ itmezse âşıklar
Dem-i tûfanda bes Nûha teyemmüm vâcib olmuştur
Zâtî, *Dîvân*, G.479/2¹⁵.

“Ey sevgili! Şayet âşıklar göz yaşı denizinden abdest almazlarsa bile Nûh’a tûfân zamanında teyemmüm vaciptir.”

“Lâ timsahı şehâdet denizinden başını çıkardığı zaman, Nûh’a tufan zamanında teyemmüm farz olur” diyen 13. yy. şairi Emir Hüsrev Dehlevî, kendisinden sonra

¹⁴ Zâtî, *Şem ü Pervâne*, hzl. Sadık Armutlu, T.C. İnönü Ü., Sos. Bil. Ens., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Dan. Prof. Dr. Mustafa İsen, Malatya 1998. s.599.

¹⁵ Zâtî, *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul 1967, s.479.

gelenleri etkilemiş, bu beyiti üzerine de birçok şerh denemesi yapılmıştır. Mollâ Câmî'nin şerhine göre "lâ" dan kasıt kelime-i şهادettir. Timsah her şeyi yutup kendi varlığını da yok ettiğinden, Tanrı'yla bir olma, O'ndan başka her şeyi yok etme görüşüyle bir bütünlük içerisinde. Teyemmümden kasıt ise insanın aslına dönmesidir. Şair bu durum için Mâide suresinin 6. ayetindeki "temiz toprakla teyemmüm edin" ve "sizi topraktan yarattık" buyrulan Mü'min suresinin 67. ayetini delil gösterir. Tûfân, Tanrı'nın yerden çıkardığı ve gökten indirdiği her şey, yani Tanrı'nın isimleri ve sıfatlarının tecellisi olarak görülür. Bunun yanında Nûh Peygamber de kesretten sıyrılıp vahdete erişmede tenzih sıfatını alan bir peygamberdir (Kaçar, 2017:129). Teyemmüm ve Nûh Peygamberin yan yana getirilmesi Emir Hüsrev Dehlevî'nin sunduğu bu hayal dünyasını hatırlara getirir. Beyitte âşıkların sevgili uğruna döktüğü göz yaşları bu anlayışa yakın bir biçimde ifade bulmuştur. Şayet âşıklar göz yaşlarından abdest alamazlarsa bu bir problem teşkil etmez. Nûh Peygambere bile tufan zamanında her yer su içindeyken teyemmüm vacip görülmüştür. Göz yaşları deniz olan âşığın, bunca aşk içinde sevgisizlik görmesi, Nûh Peygamberin suların ortasında toprakla abdest almasına benzerdir, bu duruma şaşmamak gerekir denilmektedir. Beyitte Nûh tûfânına *telmih* vardır. Göz yaşları da *mübalâğa* yoluyla denize *teşbih* edilmiştir.

Zâtî bir diğer beyitte Nûh Peygamberin hem ömrünü hem de tûfânı hatırlara getirmiştir:

Yaşı çoğ olsun ol iki gözümün Nûh-sıfat
Nûh tûfânı demiş Zâtî benüm yaşum için"

Zâtî, *Dîvân*, G.1145/5, (s.159).

"İki gözümün yaşı Nûh gibi çok olsun; Zâtî, benim göz yaşlarım için Nûh tûfânı demiş."

Tevriye sanatıyla bezenmiş beyitte, şair "iki gözüm" tabiriyle hem sevgiliyi hem de kendi gözlerini; yaş kelimesi ile ise hem insan ömrünü hem de göz yaşını çağrıştırmıştır. Âşığın iki gözü iki çeşme ağlarken, sevgili de Nûh Peygamber gibi uzun bir ömre şahitlik etmelidir. Âşığın gözlerine Nûh tûfânı gibi yaş dökmek düşerken, sevgiliye Nûh'un uzun ömrü pay edilmiştir. Şair, kendisini tecrit ederek çektiği sıkıntıları ifade eder. "İki gözüm" dediği sevgilisi için 950 yıl yaşam dilerken, kendi gözlerinin de aşk yolunda durmadan ağladığını belirtir. Bu yaşlar öyle çok akar

ki Nûh Peygamber zamanında meydana gelen tûfânla denk bir hâl alır. Beyitte Nûh Peygamberin ömrüne ve tûfâna *telmi*h vardır. “İki gözüm” ve “yaş” kelimeleri üzerinden de *tevriye* aracılığıyla beyit iki katmanlı inşa edilmiştir.

Sultânü’ş Şuâra “Şairlerin Sultanı” olarak anılan Bâkî, âşığın göz yaşlarını Nûh Peygamberin göz yaşlarıyla mukayese eder.:

Nice tûfân oldı peydâ dîde-i hûn-pâşdan
Nûh çeşmüm yanına gelse dem urmaz yaşdan
Bâkî, *Dîvân*, G. 376/1¹⁶.

“*Kan saçan gözümünden ne çok tûfân ortaya çıktı, Nûh benim gözümün yanına gelse (artık) yaştan söz açmaktan vazgeçer.*”

Klâsik Türk edebiyatında âşığın gözü mütemadiyen yaşlıdır. Sürekli ağladığından gözleri kan çanağına döner. Bu yüzden de göz yaşları artık kanlı akmaya başlar. Bunun bir başka sebebi de âşığın ciğerinin yanıp kebab olmasıdır. Gözden akan yaşın kanlı olması, çektiği aşk ızdırabının şiddetini ifade eder. Bâkî, *Dîvân*’ında göz yaşlarını, sevgiliye duyulan güzellik unsurlarını dile getirmede, akla gelebilecek bütün ruh hallerinde, toplumla ilgili ve kendi inançlarıyla ilgili telakkilerini yansıtmada bir gösterge olarak kullanmıştır. (Özerol, 2012:2039). Bu anlayış çerçevesinde şair, beyitte kan saçan gözlerinden akan yaşlar sebebiyle neredeyse bir tûfân olduğunu söylemektedir. Öyle ki bu yaşları Nûh Peygamber görse, kendi zamanında meydana gelen tûfânın güçlüğünden ve suların çokluğundan söz dahi açamaz. Bununla birlikte Nûh Peygamber tûfânda oğlunu yitirdiğinde de göz yaşı dökmüştür. Âşık, kavuşamadığı sevgilisi için döktüğü göz yaşlarını, oğlundan ayrılan Nûh Peygamberin acıyla döktüğü göz yaşlarıyla mukayese eder ve kendi yaşlarının çokluğunu vurgular. Âşığın derdi yanında Nûh Peygamberin yaşadıkları hiç kalır.

Beyitte *tûfân* kelimesi, *mübalağa* aracılığıyla dökülen göz yaşlarının çokluğunu anlatmak üzere kullanılmıştır. Aynı zamanda *tûfân*, *dîde*, *çeşm* ve *yaş* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Nûh Peygamberin kıssasına bir *telmi*hte bulunulmuştur. *Dem urmak* deyiimiyle de *irsâl-i mesel* sanatına başvurulmuş ve âşığın göz yaşlarının Nûh Peygambere oranla daha çok olduğu vurgulanmıştır.

16. yy. ‘ın bir diğer şairi Usûlî, yüreğinde kopan fırtınaların bir tûfân meydana getirdiğini şöyle ifade eder:

¹⁶ Bâkî, *Dîvân*, hzl. Sabahattin Küçük, TDK. Yay., 3. Bas, Ankara 2015.

Bu yürekten cûş eden tûfâna aşk olsun derin
Gözlerimden mevc uran ummâna aşk olsun derin
Usûlî, *Dîvân*, G.98/1¹⁷.

“Bu yüreğimden coşup taşan tûfâna aşk olsun derim, gözlerimden dalgalanan denize aşk olsun derim.”

Türkçe Sözlükte “aşk olsun” deyimini; “beğenilmeyecek bir davranış, bir tutum karşısında kınama, sitem bildiren söz” olarak tanımlanır, ikinci anlamı itibariyle “aferin, helal olsun” mânâsında bir davranışın, bir tutumun çok beğenildiğini bildiren bir sözdür” denilir ve “dervişler arasında kullanılan bir selamlama sözü” olarak da kullanıldığı açıklanır (Akalın, 2011:177). Usûlî, yukarıdaki beyiti bu üç anlamı da ihtivâ edecek biçimde kurgulamıştır. Gönlündeki coşan, dalgalanan aşk derdine hem “aşk olsun, beni bu hâle koydu” diyerek sitemde bulunur, hem de onu bir derviş gibi selamlar. Bunun yanında gözünden dalgalar hâlinde yayılan göz yaşlarına da “aşk olsun, bunlar ne hoş” demektedir. Çünkü âşık derdini sever, bu dertle gönlünde kaynayan göz yaşları, gözlerinden dalgalar hâlinde yayılır ve bir deniz meydana getirir.

Beyitte gönüldeki aşk derdi, çokluğu bakımından tûfâna, göz yaşları da hızlıca akması, sağa sola saçılması dolayısıyla denizin dalgalarına *teşbih* edilmiştir. *Cûş etmek, tûfân, mevc urmak* ve *ummân* kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

Usûlî, bir başka beyitte tûfânın günahkârlar üzerine birden bire, hiçbir fırsat tanımadan gelmesiyle; göz yaşlarının ansızın âşığı yakalaması arasında benzerlik kurmuştur:

Hiç göz açdırmaz yaşıma tûfâna verdi âlemi
Göklere durmaz çekilir âhım erderha gibi
Usûlî, *Dîvân*, G.142/2, (s.238).

“Göz yaşlarım bir an olsun göz açtırmaz, dünyayı tûfâna verdi; âhım durmaz, erderha gibi göklere çekilir.”

Göz açtırmamak deyimini, “başka bir işle meşgul olmaya imkân veya vakit vermemek” mânâsına gelir (Ö. Asım Aksoy, 1984:676). Her daim yaşla dolu olan âşığın gözleri, ona bir an olsun fırsat tanımaz. Böylece âşık, günlük hayata dair bir şey düşünemez, başka bir işle ilgilenemez hâle gelir. Muhabbet derdi âşığın gönlünden hiç eksik olmadığı gibi gözünün yaşını da tûfân eder. Bu kederin dışa

¹⁷ Usûlî, *Dîvân*, hzl. Mustafa İsen, Akçağ Yay., Ankara 1990, s.194.

vurumu ise “âh” kavramı ile açıklanır. Sevgili âşığa lütuf göstermediğinde, âşık gönlünden derin bir âh çeker. Öyle ki bu âh, göğe doğru siyah dumanlar hâlinde çıkar ve feleklerin kandilini tutuşturur. Halk arasında büyük yılanların, 100 yıl yaşayınca ejderhaya dönüştüğüne inanılır. Ejder hâline gelen yılan, ağzından ateşler saçıp nefesiyle diğer mahlûkları yakıp yutar. İşte tam o anda da melekler ejderi kaldırıp Kaf dağının arkasına atarlar (Pala, 1989:151). Beyitte âşığın çektiği âh da tıpkı meleklerin ejderhayı Kaf dağının ardına gönderdiği gibi göğe, yüksek yerlere doğru çekilip gitmektedir. Tûfân, inkârcı kavme göz açtırmadan, kaçmalarına fırsat vermeden yok edici etkisiyle gelir. Göz yaşları da tıpkı böyle apansız âşığı sarar. O denli çok göz yaşı dökülür ki bir tûfân olması muhtemeldir. Şair, *mübalağa* sanatından istifade ederek âşığın hâlini resmetmiştir. Aynı zamanda göğe çıkma ve ateşli olma yönünden “âh” da ejderhaya *teşbih* edilmiştir.

Yahyâ Bey de tûfânı “çeviklik, birden bire kavrama” mânâlarında kullanmıştır:

Kaydafâ mülki gibi tûfân-ı tûga gark ider
Mülk-i Dârâya havâle itse bir İskenderî
Yahyâ Beg, *Dîvân*, K.8/12¹⁸.

“(O)bir İskender’i Dârâ’nın ülkesine yönlendirse, tıpkı Kaydafâ ülkesi gibi (orayı) kılıç tûfânına boğar.”

Kaydafâ’nın Azerbaycan’da Berda ülkesinin kraliçesi olduğu rivayet edilir. Ancak başka bölgelerin kraliçesi olduğuna dair rivayetler de bulunmaktadır. İskender zamanında yaşamıştır. Evliyâ Çelebiye göre Kaydafâ Marmara ülkesi kraliçesidir. İskender bu ülkeyi nasıl fethedeceğinin yollarını aramak için tebdîl-i kıyafet ile ülkeyi dolaşır ancak bir müddet sonra yakalanır. Kaydafâ kendisine ve ülkesine dokunmayacağı sözünü aldıktan sonra İskender’i serbest bırakır. İskender, hem sözünde durmak hem de o ülkeyi ortadan kaldırmak istemektedir. Bunun üzerine Hızır yardımına gelir ve O’na bir göl hâlinde bulunan Karadeniz’i Akdeniz’e akıtmasını tavsiye eder. Böylece Kaydafâ’nın ülkesini sular kaplayacak ve ülke yok olacaktır (Pala, 1989: 287). Dârâ ise Pers kralıdır. Büyük İskender’le yaptığı savaşta ölmüştür. Klâsik Türk edebiyatında ihtişam ve ululukla birlikte anılır (Pala, 1989:120). Beyitte övülen kimsenin kılıcını ne kadar ustalıkla kullandığını anlatmak

¹⁸ Yahyâ Beg, *Dîvân*, hzl. Mehmed Çavuşoğlu, T.C. İ.Ü., Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1977, s.46.

için tûfân mazmunu kullanılmıştır. Kaydafâ'nın mülkü olan topraklar, Hızır'ın İskender'e olan yardımıyla sular altında kalmıştır. İskender bu işten ve Dârâ ile olan savaşımdan gâlip çıkmıştır. Bu nedenle memdûh, her daim galip gelen İskender'e benzetilmiştir. O, azılı bir rakip olan Dârâ mülküne de gidecek olsa, Kaydafâ ile de savaşıa hepsini kılıç tûfânına boğacak kadar kudretlidir. Kılıç, çeliğe su verilerek yapıldığından ve çevik bir şekilde kullanıldığından tûfân mazmunuyla bir uyum içerisinde. Tûfân, çok olan şey mânâsına da gelmektedir ve meydana geldiğinde kimse ne olduğunu anlayamadan sulara gark olur. Memdûh da kılıcını büyük bir ustalıklarla kullanır ve düşman daha farkına varamadan tıpkı bir tûfân gibi onu kavrar.

Nûh Peygamber'in Hızır'la aynı kişi olduğunu söyleyen Bilal Aksoy (1987:63) ve tûfânın da Karadeniz'de olduğunu söyleyen Ryan; Pıtman (2011:139) için bu beyit âdeta bir delil niteliğindedir. Hem Hızır'ın yardımıyla bir tûfân kopmaktadır hem de bu tûfân Karadeniz'de gerçekleşmektedir. Beyitte İskender'in Dârâ ve Kaydafâ ile olan münasebetleri ve tûfân hadisesi *telmi*h yoluyla hatırlara getirilmiştir. Kılıç da kullanılırken çeviklik gerektirdiğinden ve onu kullanan askerlerin çokluğu yönünden tûfâna *teşbih* edilmiştir.

Yahyâ Bey'in alışılanın aksine tûfâna olumlu açıdan baktığı diğer bir beyit şöyledir:

Alçagı elden koma ki görmez
Tûfân-ı Nûhı deryâda gevher
Yahyâ Beg, *Dîvân*, Mus., 1/II,3, (s.136).

“Alçak gönüllülüğü elden bırakma, inci denizde Nûh tûfânını görmez.”

İnci, denizin derinliklerindedir. Tûfân ise yüzeye yakın yerde meydana gelir, yeryüzünü kaplar ve inanmayanları helâk eder. Alçak gönüllü olanlar denizdeki inci gibidirler. Tûfânı görmez, ondan etkilenmezler. Tûfândan önce Nûh Peygamber kavmini doğru yola davet eder, fakat kavmi O'nu yalancılıkla suçlar. Tûfân geldiğindeyse Tanrı'ya inanmayanlar dışında herkes helâk olur. Sonunda yaşamaya devam edenler kalpleri iyilik ve îmânla dolu olan bu inci gibi kimselerdir. Hâl böyleyken tûfân aslında bir helâk değil, iyiliğin ve îmânın zaferi olarak algılanacaktır. İnci, kıymetli bir mücevherdir bu nedenle beyitte Nûh tûfânının manevî değeri *inci* kelimesiyle karşılanmıştır. Beyit, *telmi*h sanatı üzerine bina edilmiştir.

Sürûrî, çok olan bir şeyi ifade etmek açısından tûfân kıssasına telmihte bulunur.:

Hasretünden lâle gibi kara bagrum başlıdur
Bahr-i eşkim Nûh tûfânına nisbet başlıdur.

Sürûrî, *Dîvân*, G.169/1¹⁹.

“Ey sevgili! Senin hasretinden kara bağrında oluşan yaralar (tıpkı) lalenin içinde oluşan yanıklar gibi baş tutmuştur. Göz yaşı denizim (ise) Nûh tûfânına oranla daha çoktur.

Klâsik Türk şiirinde âşık daima yaralıdır. Bu yara âşığın bağrında, tıpkı lâlenin içindeki (dağ) yanıklar gibi baş tutmuş, göz göz olmuş ve kabuk bağlamıştır. Yarayı oluşturan şeyler ise maddî olarak sevgilinin kılıç gibi keskin yan bakışı (gamzesi), hançere benzeyen kaşları, ok gibi kirpikleri, manevî olarak cevri etmesi, hicrânı, istîğnâsı; ya da ağyar, rakip gibi gam ve keder unsurlarıdır. Beyitte âşığın sevgilinin hasretinden döktüğü göz yaşları Nûh tûfânıyla mukayese edilir. *Mübalağa* yoluyla göz yaşlarının tûfândan daha çok olduğu vurgulanır. Aynı zamanda göz yaşları denize, gönüldeki aşk ve ayrılık yarası da kırmızılığı yönüyle laleye *teşbih* edilmiştir.

17. yy şairlerinden Nev’îzâde Atâyî, Hz. Muhammed’in Mirâc hadisenini anlattığı kasidesinde Tanrı’nın Kahhar oluşunu tûfâna telmihle izah eder:

Ocagina su koydı ehl-i küfrün geldüğü sâ‘at
Mecûsun âteşin tûfân-ı kahrı eyledi itfâ
Nev’î-zâde Atâyî, *Dîvân*, K.1/38²⁰.

“Kâfir olanlar geldiği zaman, ocagina su koydu; ateşe tapanların ateşini kahır tufânı söndürdü.”

Nûh Peygamber, kavminin putlara tapındığını görünce onları “Tanrı’dan başka ilâh yoktur” diyerek uyarır. Şayet puta tapmaya devam ederlerse başlarına bir felaket geleceği konusunda da çağrıda bulunur. Fakat insanlar O’nun sözleriyle alay ederler, kötülük yapmaya ve putlara tapınmaya devam ederler. Bunun üzerine Nûh Peygamber “Rabbim! Sen bu zalimlerin şaşkınlıklarını artır, Rabbim! yeryüzünde hiçbir inkârcı bırakma. Doğrusu sen onları bırakırsan kulları sapıtırılar, sadece ahlâksız ve çok inkârcıdan başkasını doğurup yetiştirmezler, Rabbim! Beni, anamı, babamı, evime inanmış olarak gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla; zalimlerin de

¹⁹ Sürûrî, *Dîvân*, hzl. Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Okatan, Engin Matbaacılık, Ankara 2010, s.200.

²⁰ Nev’î-zâde Atâyî, *Dîvân*, hzl. Doç. Dr. Saadet Karaköse, Malatya 1994, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10637,nevi-zade-atayipdf.pdf?0>, s.49.

yalnız helâkini artır” (Nûh, 570:71/26) diyerek kavmine bedduda bulunur. Beyitte Tanrı’dan başka bir varlığa, ateşe tapan insanların kahredildiğinden ve tûfân dalgalarının tapındıkları ateşi söndürdüğünden bahsedilmektedir.

Beyitte “ocagına su koydu” denilerek, tûfânın tennûr denilen fırından kaynayarak çıktığı hatırlara getirilmiştir. İmân etmeyenlerin cezalandırılması, Tanrı’nın onları kahreylemesiyle gerçekleşmiştir. Kahır tûfânı kavmi sardığında, imân edenlerden başkası kurtulamamıştır. Beyitte “ocak ile âteş” ve “ehl-i küfr ile mecûs” kelimeleri arasında *leff ü neşr* ; “âteş ve tûfân ” kelimeleri arasında da *tezat* vardır.

17. yy.’ın bir diğer şairi Şeyhülislam Yahyâ, tûfân hadisesini tasavvufî duyuşlarını dile getirmek için telmih konusu eder:

Mümkün olurdu dilâ keştî-i câna halâs
Ateş-i sûzân ile olmasa tûfân-ı ‘aşk

Şeyhülislam Yahyâ, *Dîvân*, G.178/2²¹.

“Ey gönül! Aşk tûfânı yakıcı ateşle olmasaydı, can gemisine kurtuluş mümkün olurdu.”

Tasavvufta gönül, ilâhî tecellinin zuhur ettiği yerdir. İman sahipleri için gönül, Tanrının ikâmet ettiği bir evdir. İlâhî tecellinin gerçekleşmesi için gönlün saf ve temiz olması gerekmektedir. Sâlikin gönlü ancak o zaman ilahî aşkın tecellisi için hazır ve uygun olacaktır. Bu nedenle vahdet yolunda yürürken ilk olarak nefsinin bu aşka hazırlanması daha sonra da kopup geldiği mânâ âlemine erişmek için varlığından kurtulmalıdır. Özündeki temel unsurlardan biri ateş olan varlık, aslî vatanından koparak bu dünyaya düşmüştür. Gurbette olan varlık, daima vatanının özlemini çeker ve ayrılığın acısıyla yanar. Gönülde tutuşan bu aşk ateşi, manevî olgunlaşmaya bir araçtır ve sâlik bu durumu kasıtlı olarak ister. Gam ve ayrılık ateşinin artması, aynı ölçüde aşkı da büyütecektir. Ruhun temizlenmesine yardımcı olan aşk ateşi, gönlü yaktığında âşık âh edecek, bu âh yoğun ve kıvılcımlı bir duman şeklinde göğe yükselecek ve tasavvufta kesret olarak nitelenen bu âhlar onu vahdete ulaştıracaktır (Çapan, 2005:145). Beyitte gönlüyle dertleşen âşık, içinde bulunduğu aşk tûfânının ateşten olduğunu ve bundan kurtulmanın da mümkün olmadığını söyler. Çünkü âşk

²¹Şeyhülislam Yahyâ, *Dîvân*, hzl. Hasan Kavruk,
[http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10655,seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf?](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10655,seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf?0,s.53)
0, s.53.

ateşi âşığı baştan başa sarmıştır ve gemiye benzeyen gönlün bu aşkın ateşinden kurtulmasına imkân yoktur. Gönlün gemiye benzetilmesi hayatın bir akış içerisinde olmasındandır. Hayat tûfânının, gönül gemisini nereye savuracağı belli değildir. Sâlikin hayatı ise su gibi akmaz, aksine ateşler içinde geçer.

Bir başka açıdan canın gemiye benzetilmesi göz yaşının aşırılığı ve aşk ile alakalıdır. Âşığın göz yaşları büyük bir deniz ve can da o denizin içindeki gemi gibidir. Âşık can gemisinin bu denizde batarak harap olmasından korkar. Bu teşbihin aşk ile alakası, aşkın tûfân tahayyülüne dayanır. Can gemisinin tûfândan kurtulması mümkün değildir. Çünkü aşk tûfânı baştan başa ateştir. Tûfânın sudan değil ateşten meydana gelmesi de dikkatlere değer. Burada tûfân kelimesinin “çok olan şey” mânâsında kullanıldığı da açıktır. Âşık “dilâ” diyerek gönlüne seslenir, böylece *nîdâda* bulunur. Ayrıca gönül, gemiye *teşbih* edilmesiyle birlikte *keştî*, *halâs* ve *tûfân* kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

Sebk-i Hindî şairi Nâilî, tûfân hadisesini her şeyin Tanrı’dan geldiğini anlatmak üzere ele alır.:

Sensin yine muhlis bizi garkâb-ı fenâdan
Ne zevrak u ne Nûh u ne tûfan biliriz biz

Nâilî, *Dîvân*, G.134/4²².

“(Tanrım!) Bizi fânîlik denizinden kurtaracak olan yine sensin! Biz ne gemi, ne Nûh ne de tûfân biliriz.”

Nâilî, İlâhî aşk teması üzerine kurguladığı bu beytinde fenâ mertebesinde bulunan sâlikin (Hak dostu veya Hak âşığının) kurtuluşunun Tanrı elinden olacağını anlatmaktadır. Fenâ, Klâsik Türk şiirinde ölümlülüğü, geçiciliği ve maddî dünyayı karşılar. Tasavvufta ise fenâfillah, Tanrı’nın varlığı içinde yok olma anlamına gelir. Âşık, tüm dünya işlerinden vazgeçerek Tanrı ile bir olmayı amaçlar (Pala, 1989:166). Beyitte fenâ hâli, büyük su taşkınına teşbih edilmiştir. Âşık dünya işlerinden geçme kararındayken oradan oraya savrulur, çünkü nefsi onu bu hâlden çıkarmaya çalışır. Nefsiyle boğuşan ve dünyevî ihtiyaçlardan vazgeçen âşığın kurtuluşu, Nûh Peygamberin gemisiyle değil, Tanrı’nın rızasıyla olacaktır. Nitekim Nûh Peygamberin de tûfândan kurtuluşu Tanrı’nın O’na gemi yapmasını öğütlemesiyle

²² Nâilî, *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Haluk İpekten, Akçağ Yay., Ankara 1990, s.213.

gerçekleşmiştir. Sâlik, Tanrı'yla arasına kimseyi koymaz ve doğrudan O'nunla bir olmayı arzular. Beyitte fânîlik, ölümlü olmayı değil, Tanrı'nın sonsuz bir okyanusa benzeyen varlığında kaybolmanın ifadesi olan fenâfillâhı karşılamaktadır. *Nûh*, *zevrak*, *tûfân* ve *gark-âb* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Aynı zamanda Nûh tûfânına *telmi*hle de fenâfillâh makamına erişmeyi dileyen sâlikin hâli resmedilmiştir.

Hikemî tarzın öncüsü 17. yy. şairi Nâbî, tûfânı çöl ortasında susuz kalanların serap görmesiyle ilişkilendirmiştir:

Kim teşne-i Zülâl-i lebün oldı ey sanem
Tûfân-ı Nûh-ı görse olur çeşmine serâb
Nâbî, *Dîvân*, G.21/4²³.

“Ey put gibi güzel olan sevgili! Dudağının âb-ı hayat gibi olan suyuna susamış olanlar Nûh’un tûfânını görseler (bu onların) gözüne serap gibi gelir.”

Put, sanem, Klâsik Türk edebiyatında sevgiliyi karşılamak üzere kullanılır. Kilise duvarındaki işleme ve tasvirlerle sanem denilir. İstiare yoluyla sevgilinin bu tasvirler kadar güzel olduğu belirtilir. Aynı zamanda âşık, sevgilinin güzelliği karşısında aklını yitirmiş ve dinden îmândan çıkmış bir vaziyette olduğu için de sevgili putlarla bir tutulmuştur (Pala, 1989:92). Yine sevgiliye sanem denilmesi, sevgilinin de tıpkı putlar gibi konuşmaması ve taş kalpli olmasındandır. Yerine göre taştan bile ses gelir, ama sevgili âşığa karşı daima istiğna hâlindedir. Sevgilinin dudakları, can bağışlayıcı bir membaadır. Âşıklar sevgilinin ağzından çıkacak bir kelime ile hayata bağlanır ya da bir kelime duyma ümidiyle yaşamlarını sürdürürler. Onlar, sevgilinin dudağına susamış olduklarından Nûh tûfânını görseler bile hasret çölünün ortasında vaha görmüş gibi olurlar ve tûfânı idrak edemezler. Aynı zamanda çöl ortasında su görür gibi olma hâli olan serap, sevgilinin dudağının bir görünüp bir kaybolması ile de ilişkilidir. Âşığa göre Nûh Tûfânı, sevgilinin dudağındaki ebedî hayat suyunun yanında çölün ortasındaki bir su birikintisi gibi kalır. Beyitte “sanem” *istiâre* yoluyla sevgiliyi karşılamıştır. “Tûfân” ve “sanem” kelimelerinin bir arada kullanılması tesadüf değildir. Puta tapan kâfirlere gönderilen tûfân, sevgilinin put gibi olan güzelliğine tapan âşığın başına da gelecektir. Bu noktada Nûh kıssasına *telmi*hte bulunulmuştur. Aynı zamanda “ey sanem” ifadesinde *nîdâ* sanatı vardır.

²³ Nâbî, *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Ali Fuad Bilkan, Akçağ Yay., 2. Bas, Ankara 2011, s.469.

Fehîm-i Kadîm tûfân mazmununu müstakil olarak 11, Nûh Peygamberle birlikte ise 1 beyitte kullanmıştır:

Bîçâre rûh-ı Nûh da Tûfân-ı ‘aşkdur
Tâ dîde eşk- rîz ü gönül nâle- hîz olur
Fehîm-i Kadîm, *Dîvân*, G.90/4²⁴.

“Göz göz yaşı dökeli ve gönül inlemeli oluncaya kadar zavallı Nûh’un ruhu da aşk tûfânı olur.”

Tasavvufî düşünceye göre insan, Mevlânâ’nın ney metaforuyla ilişkilendirdiği gibi aslî vatanından koparılacak gurbet olan bu dünyaya gönderilmiştir. Bu nedenle geldiği yeri hatırlayan insan, oraya ve oranın sahibine karşı iştîyak duyar. Âşığın vatan özlemi, göz yaşlarıyla kendisini açığa çıkarır (Selçuk, 2005:243).

Gönül, göz yaşının arkadaşı olan inleyişlerini etrafa saçtığından beri, Nûh Peygamberin ruhu da aşk tûfânının içine düşmüştür. Beyitte, Nûh Peygamberin sâlih kimselerden olduğu, bu nedenle gönlünün aşk ateşiyle kaynadığı belirtilmiştir. Kuşkusuz ki bu âh ve iniltiyle gözlerden yaş akacak, bu yaşlar da îmân etmeyenlerin başına tûfân getirecektir. Aşk ateşi ile yanan Nûh Peygamber, kavmini de bu ateşte yanmaya davet etmiş, sonunda da O’na kulak vermeyen kavmi için âh ederek, ortalığı tûfâna vermiştir. Beyitte aşk ateşiyle yanan âşıkların, gözlerinden akan yaş ve gönüllerinden kopan iniltilerin tesirini anlatmak mahiyetiyle Nûh kıssasına *telmihte* bulunulmuştur. Ayrıca “ezelden beri” âşıkların ruhunun aşk tûfânı içinde yüzdüğünü anlatmak maksadıyla, Nûh Peygamber anılarak eski bir zaman dilimi okuyuculara sezdirilmiştir. Aşk da yoğunluğu nedeniyle tûfâna *teşbih* edilmiştir.

Nedîm, Klâsik Türk şairlerinin sıkça tercih ettiği gibi göz yaşlarını Nûh tûfânıyla özdeşleştirmiştir:

²⁴ Fehîm-i Kadîm, *Dîvân*, hzl. Dr. Tahir Üzgör, AKM Yay., Ankara 1991, s.427.

Yine ayrı düşeli ol meh-i tâbânımdan
Hûn-ı eşkim dağılup âleme tûfânımdan
Nedîm, *Dîvân*, Nazm, 12/1²⁵.

“Yine yüzü ay gibi parlak olan sevgiliden ayrı düştüğümünden, kanlı göz yaşlarım tûfâna dönüşerek dünyaya dağıldı.”

Klâsik Türk şiirinde mâh, şekli ve parlaklığı sebebiyle sevgilinin yüzüne teşbih edilmiştir. Ay, her gece görünmez, onun yanına yaklaşılamaz ve geceleri karanlığı aydınlatır (Pala,1989:54). Bütün bu vasıflar sevgilide de karşılık bulmuştur. Onun yanına yaklaşılmaz, bulunduğu ortamı aydınlatır ve etrafına nurlar saçır. Sevgiliyi görebilmek mümkün değildir. Bu nedenle âşık her daim sevgiliden ayrıdır. Beyitte ay yüzü sevgiliden ayrı düşen âşığın hâli resmedilmiştir. Bu ayrılığın *yine* lafzıyla tamlanması, âşığın bir türlü sevgiliye ulaşamadığını göstermesi bakımından mühimdir. Âşık, ayrılığın acısıyla gözünden yaş akıtır. Ayrılık acısından ciğerin pâre pâre olması nedeniyle bu yaşlar, kanlı akmaktadır. Göz yaşları o denli fazladır ki dünyayı doldurarak neredeyse bir tûfân meydana getirir.

Beyitte gözlerin ağlamaktan kan çanağına döndüğü belirtilerek göz yaşları tûfâna teşbih edilmiştir. Yine dünyayı göz yaşlarının kaplamasında *mübalâğa* vardır. Nûh tûfânına da *telmihte* bulunulmuştur. *Meh-i tâbân* terkihi istiâre ile sevgiliyi karşılamaktadır.

Nedîm, gemi ve tûfân mazmunlarını bir arada kullanarak içkinin verdiği mahmurluktan şöyle bahseder:

Çekerken zevrak-ı sahbâ-yı tûfân-hîzi ey sâkî
Sadâ-yı dil-keş olmaz her çi bâd âbâddan gayri
Nedîm, *Dîvân*, G.157/2, (s.333).

“Ey sâkî! Tûfâna kapılmış sandala benzeyen şarap kadehini yudumlarken gönül çeken ses, ‘her ne olursa olsun’ dan başkası olmaz.”

Âşık için, tûfân gibi kabaran şarap denizinde kürek çekerken, “Ne olursa olsun!” şeklindeki naradan daha cezbedici bir ses olamaz. (Karataş, 2006:52). Beyitte çekmek, hem kadehi yudumlamak, hem tahammül etmek hem de kadeh-sandal ilişkisinden hareketle tûfân ortasındaki gemide kürek çekmek mânâsında kullanılmıştır. İçki meclisinde bolca tüketilen şaraptan sonra gelen mahmurlukla

²⁵ Nedîm, *Dîvân*, hzl. Muhsin Macit, K.B. Yay., Ankara 2012, s.198.

birlikte âşık, dertten ve kederden arınarak büyük bir boşvermişlik duygusuyla ‘her ne olursa olsun’ diyerek kendisini hayatın akışına bırakır. Kendisini baskılayan şartlardan kurtulmanın yolu, yaşananlara tahammül etmek ve bir süreliğine de olsa onları göz ardı ederek elemenden kaçmaktır. Nedîm’in Epiküryen felsefeyle izah edilen hayat algısı da elemenden kaçıp hazza yönelmek şeklinde açıklanabilir.

Bir efsanede Nûh Peygamber, Ağrı Dağı eteklerinde, günün birinde güzel keçisinin eskisinden daha neşeli olduğunu görür. Keçinin her geçen gün neşesi artar; hoplar, zıplar, sağa sola tos vurur ve etrafa neşe saçar. Bunun üzerine keçinin peşinden gider. Keçinin yere düşmüş, hafif fermente olmuş üzüm tanelerini yedikten sonra keyiflendiğinin farkına varır. Meyveyi deneyen Nûh, çok beğenir ve sıkarak beklettiği üzüm suyundan içerek neşelenir. Bu durumu kıskanan şeytan, bağları alevli nefesiyle kurutur. Buna çok üzülen Nûh Peygamber çaresiz şeytan ile pazarlığa girer. Şeytan bir tek şartla bağlara yeniden hayat verecektir. Bağları sulama işi kendisinin olacaktır. Sürüden yedi hayvan; aslan, kaplân, ayı, köpek, horoz, tilki ve saksâğan kurban edilerek kanlarıyla bağlar sulanır, canlanarak hayat bulur. Bu nedenle şaraba yedi hayvanın karakteri geçmiştir. Şarabı fazla içen insanlar aslan gibi cesur, kaplân gibi yırtıcı, ayı gibi güçlü, köpek gibi kavgacı, horoz gibi gürültücü, tilki gibi kurnaz, saksâğan gibi geveze olabilirler (Harmancı, 2011:61). Beyitte de âşık, şarabı içtikten sonra neşeden başka bir şey duymaz, tıpkı yedi hayvanın karakterini almışçasına hiçbir şeyden korkmaz ve hiçbir şeye aldırış etmez. Beyitte sâkînin sandala benzeyen kadehe doldurduğu şarabın, kadeh içinde çalkalanması tûfânı gözde canlandırırken aynı zamanda, tûfân içinde bata çıka ilerleyen Nûh Peygamberin gemisini düşündürmektedir. Kadeh-gemi arasında, ikisinin de kurtarıcı olması noktasından bir benzerlik kurulmuştur. Şarap içki içeni sıkıntıdan kurtarır, Nûh Peygamberin gemisi de insanları ölümden ve Tanrı’nın gazabından kurtarır. *Sahbâ*, *sâkî* ve *zevrâk* (*kadeh*) kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

Sebk-i Hindî şairi Şeyh Gâlib, tûfân mazmununu çok olan bir şeyi ifade etmede şöyle kullanmıştır:

Cûş-ı- Tûfân-ı cünûnundan edip rem-gerde
Mevc-i âhûya gehi silsile-cünbân idi Kays

Şeyh Gâlib, *Dîvân*, G.131/5²⁶.

“*Delilik tûfânının coşmasından titrek âhûyu ürküterek Kays bazen zincir oynatırdı.*”

Âhû, çölde yaşar. Kays (Mecnûn) da Leylâ'nın aşkından dîvâne olup çöllere düşmüştür. Dîvâne kelimesi ise “dîv”, yani cin kelimesinden türetilmiş, cinlenmiş mânâsındadır. Bu da beyitteki cünûn kelimesiyle bir bütünlük içerisinde. Deli olan kişilere zincir takılır. Zincir sesinin delileri daha da delirttiği ve kışkırttığı söylenir. Mecnûn, yani cinlenmiş, delirmiş âşık; boynuna zincir vurulmuş hâlde çöllerde gezerken, zaten ürkek olan ceylanı daha da korkutmuştur. Deliliği bir tûfân hâlini alan Kays, en yakın arkadaşı âhûyu bile zincirin sesiyle ürkütmeyi başarmıştır. Beyitte âhûnun titreyişi ve bu ürkmüş hâli, denizin dalgasına *teşbih* edilmiştir. “Cûş-ı tûfân” ile “mevc” ve “cünûn” ile “Kays” kelimeleri arasında düzensiz bir *leff ü neşr* sanatı vardır. “Tûfân” mazmunu ise *mübalağa* yoluyla deliliğin derecesini ifade için kullanılmıştır. Aynı zamanda Leylâ vü Mecnûn mesnevîsi ile Nûh kıssasına *telmih* vardır.

‘Âlemi gark itdüğün tûfân-ı Nûh'un Yâverâ
Eşk-i çeşm-i dîde-i hûn-bârdan kıldum kıyâs

Enderunlu Hasan Yâver, *Dîvân*, G.84/51²⁷.

“*Ey Yâver! Dünyayı yerle bir eden Nûh peygamberin tûfânını, kan saçan gözlerinin yaşları ile kıyas ettim.*”

Klâsik Türk edebiyatında âşğın en belirgin özelliklerinden birisi her daim ağlamasıdır. Âşık ne kadar çok ağlar da kanlı göz yaşı dökerse o kadar değer kazanır. Âşğın gözü çeşme, göz yaşları da buradan akan sudur. Su, canlıların hayatını sürdürebilmesi için en önemli unsurlardandır. İnsanın yapısını meydana getirdiği düşünülen dört temel unsur olan “anâsır-ı erba’a”dan biridir. Suyun en önemli özelliği hayat vericiliğidir. Tahrir edici, boğucu ve batırcı olma özelliği nedeniyle tehlikeli; temizleyici, güzelleştirici ve geliştirici olması yönüyle de nimet olarak kabul edilir (Pala, 1989:13). Nûh tûfânı, tahrir edici, boğucu ve batırcı olması yönünden beyitte *dünyayı yerle bir eden* nitelemesiyle ele alınmıştır.

²⁶ Şeyh Gâlib, *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Naci Okçu,

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf?0>, 15.03.2017, s.284.

²⁷ Enderunlu Hasan Yâver, *Dîvân*, [İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin], hzl. Kaplân Üstüner, K.B. Yay., Şanlıurfa 2010, s.114.

Âşık öyle çok ağlamaktadır ki kanlı göz yaşları Nûh tûfânıyla boy ölçüşebilecek dereceye ulaşmıştır. Tûfânda yerden kaynayan ve gökten akıtılan sularla kıyas edilen göz yaşı, rengi ve bulanıklığı itibariyle de Nûh tûfânıyla benzeşmektedir. Şair mahlas beytinde kendisine *Yâverâ* diye seslenerek *tecrit* ve *nîdâda* bulunmuş, “tûfân-ı Nûh” ter kibini kurarak *telmi*h yoluyla Nûh tûfânını hatırlara getirmiştir. Bunlara ek olarak *gark*, *tûfân*, *eşk*, *çeşm*, *dîde*, *hûn* kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

Haşmet, gönlü tûfânda suların çekildiği güvenli bir sahile teşbih eder:

Sûy-ı ‘afva reh-nümâ eşk-i nedâmetdir gönül
Nûh’a Tûfân sâhil-i semt-i selâmetdir gönül
Haşmet, *Dîvân*, G.162/1²⁸.

“Gönül, *affedilmenin rehberi, pişmanlık göz yaşlarıdır. Gönül, Nûh için tûfândan kurtuluş semtinin sahilidir.*”

Klâsik Türk edebiyatında nasihat etmek ve yol göstermek maksadıyla yazılan şiirlere “Hikemî şiir” adı verilir. Haşmet de kendisine Hikemî tarzın kurucusu Nâbî’yi ve kendi çağdaşı olan Koca Ragıp Paşa’yı örnek alarak hikmetli şiirler söylemiştir. Bu anlayışa bağlı olarak *Dîvân*’ında yalan söylememe, dünya nimetlerinin geçiciliği, nefse uymanın zararları, ibadet ve tevbe etmenin yararlarından bahsetmiştir (Çolak, 2015: ss.138-139). İşlenmiş bir günah için pişman olup af dilemeye tevbe denir. Tevbenin süsü göz yaşlarıdır. Gönül ise Klâsik Türk şiirinde bir hitap yeridir. Âşık onunla dertleşir. Hâl böyleyken *affedilmek* için dökülen göz yaşlarının yol göstereni de yine gönüldür. Gönül, aynı zamanda îmânlı kimseler için Tanrı’nın ikâmet yeridir. Bir ayna gibi Tanrı’nın tecellisinin yansıdığı gönül, Nûh’u da sâlih kimselerden edip, kurtuluş lîmânına ulaştırmıştır. Gönülün dilinden anlayan kimselere “ehl-i dil” denilir. Nûh Peygamber de gönlünün kendisine söylediklerini dinlediği için kurtuluş sahiline varabilmiştir. Beyitte gönül, rehber ve sığınılacak bir sahile *teşbih* edilir. Aynı zamanda Nûh Peygamberin inancı sayesinde tûfânda helâk olmaktan kurtulmasına da *telmihte* bulunulmuştur.

Âciz tûfân bahsini, Nûh Peygamberin kavminden azap gördükten ve oğlunu tûfânda yitirdikten sonra döktüğü göz yaşlarına *telmi*hle ele alır:

²⁸Haşmet, *Dîvân*, hzl. Dr. Mehmet Arslan ve İ. Hakkı Aksoyak, “Haşmet Külliyyâtı”, Dilek Matbaacılık, Sivas 1994, s.276.

Merdüm-i dîdelerüm hicr günü Nûh-asâ
O keder eşk töker âhiri tûfân getirür
Âciz, *Dîvân*, G.14/3²⁹.

“Ey sevgili! Ayrılık günü gözlerimden Nûh gibi o kadar göz yaşı dökülür ki sonunda bu yaşlar tûfân getirir.”

Klâsik Türk edebiyatında âşık, her daim ağlayıcıdır. Bu yaşlar çoğu zaman kanla karışıktır ve ağlamanın ardında yatan sebep de henüz kavuşulamamış olan sevgiliden ayrılma ihtimalinin korkusudur. Âciz, Nûh Peygamberin kavminden ayrılmadan önce ağlamasına telmihte bulunarak, ayrılıktan doğan üzüntü ile göz yaşları döktüğünü söyler. Nûh Peygamber, kavmini doğru yola davet ettiğinde O’nu taşlamakla tehdit eden halkı tûfânla helâk edilir. Nûh Peygambere Tanrı tarafından *“senin milletinden inanmış olanlardan başkası inanmayacaktır, onların yapageldiklerine üzülmeye; nezaretimiz altına sana bildirdiğimiz gibi bir gemi yap. Haksızlık yapanlar için bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaktır”* (Hûd, 224:11/36-37) denilerek *“üzülme!”* emri verilir. Bunun yanında tûfân olduğu esnada oğlunun gemide olmadığını gören Nûh Peygamber oğluna; *“Ey oğulcuğum! Bizimle beraber gel, kâfirlerle birlik olma”,* diye seslenir. Oğlu da O’na; *“dağa sığınırım beni sudan korur”,* deyince Nûh; *“Bugün Allah’ın buyruğundan-onun acıdıkları dışında-kurtulacak olan yoktur”,* der. Aralarına dalgalar girer oğlu da boğulanlar arasına karışır” (Hûd,225: 11/41-43). İşte bu âyetlere bağlı olarak İslâmî kaynaklarda, oğlunu ve kavmini tûfânda kaybeden Nûh Peygamberin göz yaşı döktüğünden bahsedilmektedir. Âciz de şüphesiz ki bu kıssadan haberdar olduğundan, ayrılıktan doğan üzüntüsünü Nûh Peygamber ile özdeşleştirmiş, hem *telmih* hem de *mübalağa* yoluyla göz yaşlarının eninde sonunda bir tûfâna sebebiyet vereceğinden bahsetmiştir. Ayrıca şair *“gözbebeği, bebek ve ağlamak”* ilişkisini de düşündürmektedir.

Göz yaşlarının tûfân oluşu Şeref Hanım’ın muhayyilesinde bu kez şöyle yer bulmuştur:

²⁹ Âciz, *Dîvân*, hzl. Naser Soleîmânzadehshekarab, Gazi Ü. Sos. Bil. Ens., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, YL. Tezi, Dan. Prof.Dr. İsmail Hakkı Aksoyak, Ankara 2011, s.218.

Yine mâtem-zedeyim mâh-ı Muharrem geldi
Kanlı yaşım dökeyim yerlere tûfân olsun
Şeref Hanım, *Dîvân*, K.16/10³⁰.

"Muharrem ayı geldi, yine mateme tutuldum. Kanlı göz yaşlarımı yerlere dökeyim, tûfân olsun."

Muharrem ayının 10'unda Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin, Kerbela'da Yezit'in askerleri tarafından şehit edilmiştir. Bu olay Şiiliğin şekillenmesinde önemli bir yer tutmuştur ve Kerbela olayı bir yas günü olarak kabul edilmiştir. Halk, Muharrem ayının 10'unda aşure yaparak Hz. Hüseyin'i anmış ve matem günleri düzenlemiştir (Eryiğit, 2013:267). Aynı zamanda Nûh Peygamberin gemisinin de Muharrem ayının 10'unda karaya oturduğu rivayet edilir (Pala, 1989:53).

Şeref Hanım, Muharrem ayında yas tuttuğunu ve Hz. Hüseyin'in ölümünden duyduğu acıyla döktüğü göz yaşlarının tûfân meydana getireceğini söyler. Bu göz yaşları, ciğerin pâre pâre olması nedeniyle kanlı akar. Ağlamaktan gözleri kan çanağına dönen şair, duygularının ifadesi noktasından Nûh tûfânına *telmihte* bulunmuştur. Beyitte *Tûfân* kelimesi, hem çok olan göz yaşlarını ifade için kullanılmış hem de Muharrem ayında meydana gelen geminin karaya oturma hadisesini hatırlara getirmiştir. Bununla birlikte kanlı göz yaşlarının tûfân derecesindeki çokluğu da *mübalağa* yoluyla ifade edilmiştir.

Bir başka beyitte ayrılık acısıyla dökülen göz yaşları tûfânı durmadan tazeler durur:

Sanma eski mâcerâ şimdi firâkınla senin
Eşk-i çeşmimden benim tecdîd-i tûfân oldu gel
Şeref Hanım, *Dîvân*, G.104/3, (s.367).

"Ey sevgili, şimdi senin ayrılığınla gözlerimden döktüğüm yaşları eski bir maceranın hatırlanması zannetme, benim gözümden akan göz yaşı tûfânı yenilendi, gel!"

Klâsik Türk şiirinde âşık, daimâ sevgilisinden ayırdır. Bu ayrılık ona büyük bir ızdırap verir. Ciğeri kan ağlayan âşık, her gece gözlerinden yaş döker. Hatta öyle ki her gün yeniden bir tûfân koparacak derecede ağlama hâli devam eder. Sevgiliye kavuşamadıkça aşkı büyür ve yeniden tazelenir. Bunlar eski birer macera olarak anlatılacak kadar geride kalmamıştır. Aşk acısı hâlâ gün gibi ortadadır. Âşık

³⁰ Şeref Hanım, *Dîvân*, hzl. Mehmet Arslan, Kitabevi Yay., İstanbul 2002, s.130.

durmadan tazelenen bir aşk acısıyla yanar ve sevgiliye kavuşmayı dileyerek gözünden yaşlar akıtmaya devam eder.

Beyitte tûfân mazmunu çok olan bir şeyi karşılamak maksadıyla *telmih* konusu edilmiştir. Büyük sel ve felâket anlamları da beyite hâkimdir. “Senin-benim”, “eski-tecdîd” kelimeleri arasında *tezat* vardır.

Çalışmada şairlerin tûfânla ilgili şerh edilmeyen diğer beyitleri şöyledir:

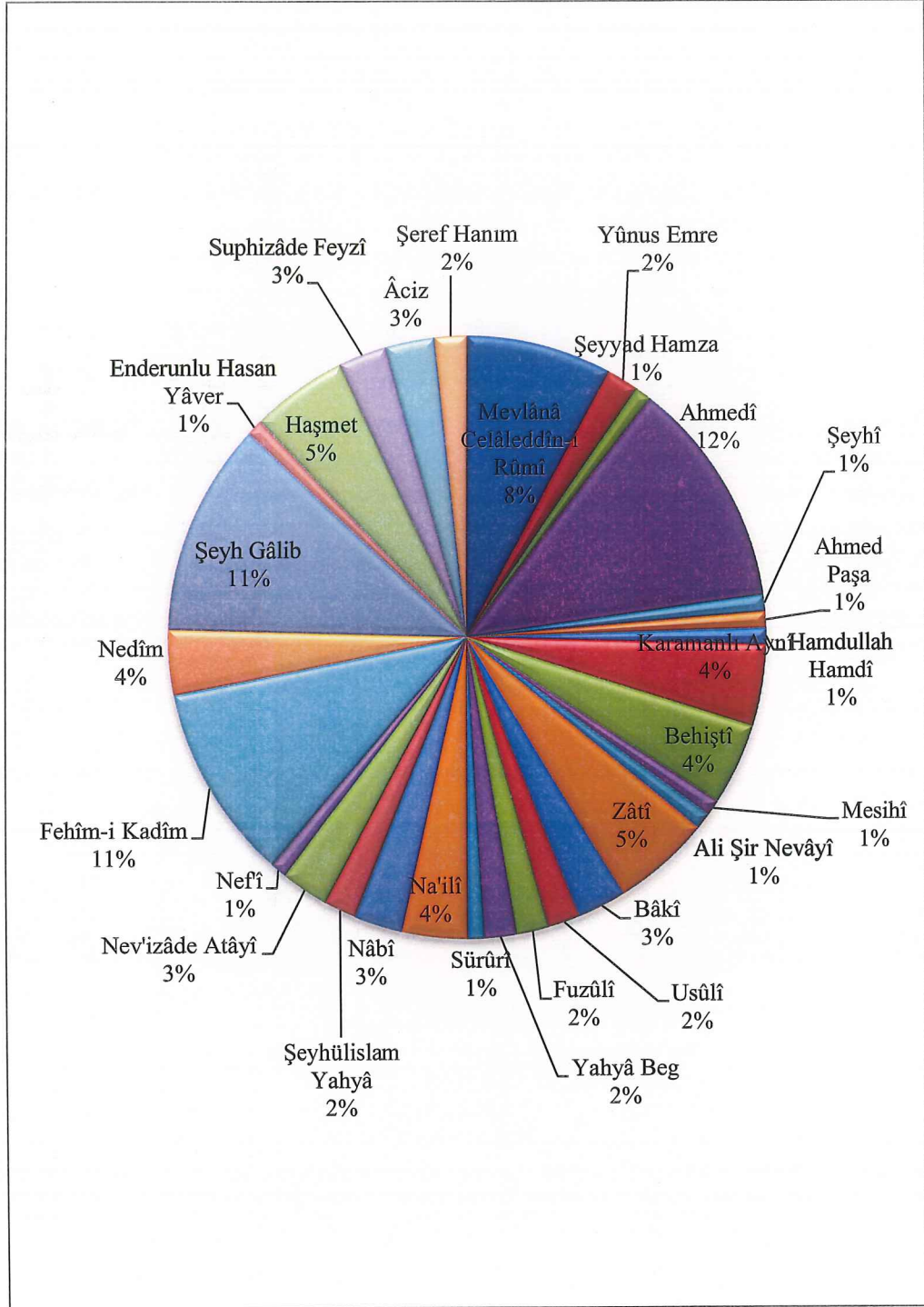
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî: Mes. 350, 1945, 2084, 2225, 2654, 2819, 3586. Ahmedî: G.145/6, G. 437/2, G.438/2, G.551/3 G.566/3, G.589/4, G.662/7. Karamanlı Aynî: K.25/122, G.79/2, G.304/4, G.337/4. Behîştî: G.256/2, G.510/2, G.70/3, Müfred 25/1. Zâtî: G.296/3, G.1465/3, G.1706/3. Bâkî: K.18/36, G.523/3. Nâ’îlî: G. 16/1, G. 60/1, G. 378/1. Nâbî: K.7/13, K.13/4. Nev’izâde Atâyî: K. 28/50, Mus.1, IV/2, Nef’î: K.9/26. Fehîm-i Kadîm: K.7/19, K.10/32, K.12/13, K.16/8, G.12/2, G.31/3, G.34/2, G.62/2 , G.238/6, G.274/3, Tc.b.:1,5/4. Nedîm: K. 41/4 Mus. IV/3. Şeyh Gâlib: K.19/6, Tarih 2/24, Tahmis 16/5, Hikâye 10/1, G.87/7,G.108/4, G.128/1, G.196/7, G.275/6, G.304/13, G.323/1, G.329/3. Haşmet: K.10/30, G.50/5, G.55/1 , G.65/2, G.67/6, G.105/4, G.220/6. Suphizâde Feyzî: G.4/2 G.119/3, R. 2/1. Âcîz : G. 73/5, G. 84/21.

Taranan dîvânlarda tûfân mazmunuyla kurulan beyitlerin sayısı aşağıdaki çizelge ve grafikte gösterilmiştir.

Çizelge 1: Tûfânla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

ŞAİRLER	BEYİT SAYISI
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	9
Yûnus Emre	2
Şeyyad Hamza	1
Şeyhî	1
Ahmedî	14
Hamdullah Hamdi	1
Karamanlı Aynî	5
Behiştî	5
Mesihî	1
Ali Şir Nevâyî	1
Zâtî	6
Bâkî	3
Usûlî	2
Fuzûlî	2
Yahyâ Beg	2
Sürûrî	1
Na'îlî	4
Nâbî	4
Şeyhülislam Yahyâ	2
Nev'izâde Atâyî	3
Nef'î	1
Fehîm-i Kadîm	12
Nedîm	4
Şeyh Gâlib	13
Enderunlu Hasan Yaver	1
Haşmet	6
Suphizâde Feyzî	3
Âciz	3
Şeref Hanım	2

Grafik 1: Tûfânla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Çalışmaya örnek beyitler seçilen 59 manzum eserden 31'inde; toplamda 114 beyitte tûfâna telmihte bulunulmuştur. Grafikte de görüldüğü üzere tûfân mazmunu, Ahmedî, Şeyh Gâlib, Fehîm-i Kadîm ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî tarafından diğer şairlere göre daha yoğun kullanılmıştır. Bu verilere bakarak tûfân mazmununun hikemî ve tasavvufî görüşlerin aktarılmasında aracılık ettiği ve Sebk-i Hindî şairlerine derin bir hayal dünyası sağladığı söylenebilir.

Genel itibariyle tûfân mazmunu şairlerin muhayyilesinde şöyle yer bulur:

1. “Birdenbire kavrayan, çok olan şey” mânâlarında kullanılır.
2. Tanrı'nın her şeyi yaratmaya gücü yettiği gibi istediğinde yaşamı yok edecek kudrete sahip olduğu bu bahisle izah edilir. Tanrı isterse kahreder, isterse kurtarır.
3. Gönlün aşk ateşiyle fırın (tennûr) gibi kaynaması sebebiyle gözden akan yaş tûfân olur.
4. Âşık, Nûh Peygamberin oğlunun ölümü üzerine döktüğü göz yaşlarıyla, ayrılıktan doğan göz yaşlarını mukayese ederek kendi yaşlarının çokluğunu anlatır.
5. Tûfânda suların bulanık akması ve denizden taşan suların tuzlu olması hasebiyle göz yaşı ve tûfân dalgaları arasında benzerlikler kurulur.
6. Âşığın ciğerine oturan kanın bütün bağrını kaplaması ile tûfânın bütün dünyayı kaplaması arasındaki ortaklığa dikkat çekilir.
7. Aşk ve tûfân şairler tarafından bir görülür. Aşk, âşığın gönlünü derde; tûfân ise dünyayı suya boğar. İkisi de insanların başına felaket getirmesi noktasından benzerdir.
8. Tûfânın Nûh Peygambere ve îmân edenlere zarar vermemesine karşın, âşığın göz yaşlarının onu suya batırması durumu mukayese edilir.
9. Tûfândan kurtuluşun Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine olduğu beyitlerde işlenen bir başka konudur.
10. Mutasavvıf şairlerce tasavvuftaki *hayret* makamıyla tûfân hâlinin bir benzerliği vardır. Sâlik'in düşünemez ve muhakeme edemez durumda olması tûfâna teşbihle izah edilir.

11. Sevgiliye kavuşmadan geçen her gün yeniden tûfân olur, Nûh Peygamber bir kere tûfân gördüyse, âşık ondan kat be kat fazlasını görmüştür.
12. Tûfândan sonra gemide kalan tahıllardan aşure pişirilmesi hatırlatılarak, tûfân bir zaman dilimini ifade etmede kullanılır.
13. İçki meclisinde kadeh teknesine doldurulan şarap, çokluğu ve âşığı darmaduman etmesi yönüyle tûfâna teşbih edilir.
14. Kasidelerde güçlü kimse tûfân, zayıflar da Nûh kavmi ile karşılanır. Kâfirlerin üzerine tûfân dalgası gibi giden ordulara sahip olan memdûhun gücü tûfâna teşbih edilir.
15. Tûfân, kimi şairlere göre bir felaket değil, incidir. İnançsızların temizlenmesi ve sadece îmân edenlerin hayatta kalması düşüncesi bu anlayışı doğurmuştur.
16. Tûfânın âniden, beklenmedik bir zamanda gerçekleşmesi gibi aşk ve göz yaşı da âşığı birdenbire hiç beklemediği bir sırada kavrar ve göz yaşları âlemi tûfâna verir.

Özetle şairlerin muhayyilesinde tûfân, en çok göz yaşlarıyla ilişkilendirilmiştir. Tûfânın gücü, apansız oluşu, helâk ediciliği ve çok oluşu da farklı tasavvurlara yol açmıştır denilebilir.

1.2. Tennûr

Kur'ân-ı Kerîm'de sular, tûfânda tennûrdan kaynakarak çıkar. "Nihâyet emrimiz gelip de fırın kaynadığı zaman..."(Hûd, 224:11/40)denilir. Fırının kaynaması Nûh Peygamberin gemisinin harekete geçme zamanının geldiğine işaret eder. Bu fırının şekli, rengi, büyüklüğü hakkında rivayetlere dayanan bilgiler vardır. El- Hasan'dan rivayet edilene göre tennûr, taştan yapılmış olup Havva'ya aittir. Sonradan Nûh Peygamberin mülküne geçmiştir. Tennûrun nerede olduğuna dair de rivayetler bulunmaktadır. Buna göre tennûr 1. Kufe tarafındadır. 2. Kufe mescidinin yerindedir. 3. Şam'da "Ayn'ül- Verdan" denilen yerdedir. 4. Hint taraflarındadır (Abdullah Aydemir, 1991: 50).

Hz. Âdem, cennetten yeryüzüne gönderildiği zaman Cebrail, ona çeşitli tarım aletleri ve tandır yapmasını öğretir. Hz. Nûh zamanına değin gelen bu tandır kimilerine göre Kufe'de yaşlı bir kadının evinde bulunmaktadır; Nûh tûfânı da bu tandırda suyun

kaynamasıyla meydana gelir. Fars edebiyatında bu tandır “tennûr-i pîrzen (koca karı tandırı) diye adlandırılmıştır (Yaylalı, 2014: ss.21-22).

Tennûr (tandır) kelimesine el- Hasanü'l Basrîn gemide suyun toplânıp kaynadığı yer anlamını vermektedir. Bu özellik geminin kazanlı olduğunu belirtmektedir. Hz. Ali ve İbn-i Abbas'tan gelen bir başka rivayete göreyse tennûr, yeryüzü demektir. Buna göre mâna yerin gözeleri/ su kaynakları fişkırda şeklinde olmalıdır (Dartma, 2005: ss.21-22). Birçok araştırmacı tennûrun bir çeşit ocak olduğunu benimserlerken bir kısmı da onu gökyüzü veya yeryüzü olarak görmüşlerdir. Tennûrun feveran edip kaynaması, gökyüzünde çakan şimşeklerle özdeşleştirilmiştir. Elmalılı Hamdi Yazır da tennûr kelimesiyle Nûh Peygamberin gemisinin buharlı bir gemi olduğu vurgusunu yapmıştır (Aksoy, 1987:129).

Kötülükle meşgul olan halkın, suyla yok edilmesi ve iyi insanlarla her şeyin yeniden başlaması hadisesi, Klâsik Türk şairlerinin elinde birçok kez işlenerek derin mânâlar kazanır. Bu kıssa, Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan hâliyle ve felsefî düşünceleri açıklamak ya da didaktik hikmetleri ortaya koymak suretiyle anlatılmıştır (Pala, 2012:ss.322-323). Şairlerin tûfânın meydana gelişi ve çıkış noktasını nasıl betimledikleri, tennûr mazmunu etrafında neleri şiire konu ettikleri çalışmanın bu aşamasında kronolojik olarak dikkatlere sunulacaktır:

Kaynadı aşkın tenûru âlemi gark eyledi
Gör bu tûfânı dedim aşkın budur Tûfân dedi
Nesîmî, *Dîvân*, G.400/3³¹.

“Aşkın kazanı kaynayıp dünyayı kapladı, bu tûfânı gör dediğimde aşkın; tûfân budur dedi.”

Klâsik Türk şiirinde aşk ateşi, âşığın gönlünde daima yanmaktadır. Nesîmî'nin tasavvufî aşkı terennüm eden söyleyişi göz önüne alındığında beyitteki aşkın, İlâhi olana yöneldiği söylenebilir. Tennûr bir çeşit fırın, kazan demektir. Tûfânda sular da tennûr denilen bu kazandan kaynayarak çıkar. Beyitte aşk, âdetâ kazanda kaynayıp kaboran sıvı bir madde gibidir. Bu yüzden âşık gönülden bir âh çeker, âhın dumanı da döne döne Tanrı katına kadar ulaşır. Kazandan nasıl ki büyük bir sel çıkıyorsa âşığın gönlünden de aşk ateşi o denli kuvvetli çıkmaktadır. Gönül, içinde bütün dünyayı kaplayacak kadar çok sevgi barındırması dolayısıyla aşk bir tûfân hâlini almıştır. Âşık, aşk ateşiyle yanarken hâlini gösterdiği tasavvuf ehline “işte taşıp

³¹ Nesîmî, *Dîvân*, hzl. Dr. Hüseyin Ayan, Akçağ Yay., Ankara 1990, s.321.

coşmam” budur der. Şaire göre asıl tûfân, su ile değil gönlün aşk ateşiyle taşması ve yanmasıyla olur. Su ile olan taşma tûfânsa, aşk ateşiyle husule gelen de tuğyandır. Beyitte *tenûr*, *tûfân* ve *gark* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır ve bu kelimelerin kullanımıyla da Nûh kıssasına *telmihte* bulunulmuştur.

Cûş-ı sînem gözüme eşk-i firâvân getürür
Nûh tennûrî gibi âleme tûfân getürür

Hamdullah Hamdî, *Dîvân*, G.43/1, (s.144).

“Göğsümün coşması gözüme bol göz yaşı getirir, (O) Nûh’un tennûru gibi dünyaya tûfân getirir.”

Aşk, şiddetli ve aşırı sevgi mânâsına gelir. Bakara sûresinde “îmân edenler Allah’ı daha şiddetle severler” (Hakverdîoğlu, 2012:131) denilmektedir. Aynı zamanda aşk, ölçüsüz ve dengesizdir, bu nedenle coşkun bir gönülde, gözden kendisi kadar çok yaş getirecektir. Tennûr, kelime anlamı itibariyle kazan, fırın olarak karşılanabilir. Bu şiddetli aşk hâli, şair tarafından tûfânda suların tennûrdan kaynayarak çıkmasına benzetilir. Çünkü gönül de aşk ateşiyle bir fırın gibi yanmaktadır. Nûh Peygamber, tûfânın geldiğini, eşinin tennûrun kaynadığını haber vermesi ile öğrenir. Bu tennûrdan taştan sular yeryüzünü kaplar. Âşığın gönlünden taştan aşk ateşi de bütün dünyayı kaplamış vaziyettedir. Bu aşkla ve Tanrı’ya kavuşma arzusuyla dökülen göz yaşı da çokluğu dolayısıyla bir tûfân meydana getirecek boyuta ulaşmıştır. Hamdullah Hamdî, beyitte gönlünü tennûra, göz yaşlarını da tûfâna *teşbih* etmiştir. Bu benzetmeler aracılığıyla Nûh kıssasına *telmih* vardır.

İrmedin Nûh’a dahî fülk-i ‘inâyetden necât
‘Işkınun tûfânına sînem benüm tennûr idi

Hamdullah Hamdî, *Dîvân*, G.178/4, (s.219).

“Ey sevgili! Yardım gemisinden Nûh’a lütuf erişmemişken, benim göğsüm, aşkının tûfânına tennûrdu.”

Klâsik Türk şiirinde âşık olmak, âşığın ihtiyârında değildir. İdealize edilmiş olan sevgiliye gönlünü kaptıran âşığın geri dönüş şansı yoktur. Sevgiliden gelen her türlü cefaya sabır göstermek zorundadır. Gerekirse bu yolda canını fedâ etmekten çekinmemelidir. Bu nedenle sabretmeyenin aşk yolculuğunda işi yoktur denilir (Yaşar Aydemir, 2010:50). Beyitte, her türlü cefaya rağmen âşığın gönlü, aşk ateşiyle Nûh Peygamber zamanında kaynayan “tennûr” gibi yanmaktadır, fakat

sevgili her zaman olduğu gibi âşığa istiğna göstermektedir. Sevgili öyle cefâkardır ki Nûh Peygameber bile yardım istese, lütfunu O'ndan esirger. Âşık, “benim yüreğim fırındı!” diyerek aşkının kendini nasıl yaktığını kanıtlamaya çalışsa da, sevgilinin inâyet göstereceği yoktur. Gönülde tutuşan aşk ateşi, tûfân boyutunda bir aşkı doğursa da sevgili, iyiliğini ve aşka karşılık vermeyi ondan sakınır. Beyitte *aşk* bir tûfâna, *gönül* yanması noktasından tennûra *yardım gemisi* de kurtuluşa vesile olması bakımından Nûh'un gemisine *teşbih* edilmiştir. *Nûh, fülk, necât, tennûr, tûfân* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır.

Yine ‘âlemde Nûhun oldı devri
Tenûrun mevc ider tûfânı çıkdı

Karamanlı Aynî, *Dîvân*, G.511/6, s.(686).

“*Dünyada yine Nûh'un zamanı oldu, tennûrdan dalgalarla tûfân çıktı.*”

Nûh tûfânı, insanlığın bozulmaya uğradığı, kötülüğün dünyaya hâkim olduğu bir zamanda meydana gelmiştir. Karamanlı Aynî yine böyle bir dönemde olduklarından, kötülüğün ve bozulmanın dünyaya hâkim olmaya başladığından bahseder. Tennûrla ilgili anlatılan bir rivayet de şöyledir.: Nûh Peygamber bir gün fırına gittiğinde, ekmekçi O'na “hani beni korkuttuğun sular nerede, nereden gelecek?” diye sorar. Nûh Peygamber de “buradan, senin fırınından” diyerek cevap verir, tûfânda suların bu tandırdan geldiği de söylenmektedir (Çolak, 2016:83). Karamanlı Aynî, dünyayı kötülükten, tıpkı ekmekçi gibi alaycı kimselerden kurtarmak ve temizlemek üzere; tennûrun yeniden kaynadığını ve tûfânın dalgalarını vuracağı günün yakın olduğunu söyler. Beyitte, Nûh tûfânının tennûrdan kaynakarak çıkması hadisesine *telmih* vardır.

Aşk ile tennûr-ı dilden cûş eder tûfân henûz
Bu gözümün yaşları deryâ-yı bî- pâyân henûz

Usûlî Dîvânı, G.39/1, (s.135).

“*Şu anda, aşk ile kabaran gönül fırınından tûfân coşup taşmaktadır, benim gözlerimin yaşı hâlâ sonsuz bir deniz gibidir.*”

Beyitte soyut bir kavram olan gönül, somut bir kavram olan fırına *teşbih* edilmiştir. Bunun nedeni gönlün sürekli aşk ateşiyle yanması ve kaynamasıdır. Âşkın gönlünde meydana gelen aşk dalgaları, tûfân esnasında suların kabarmasına benzer. Bunun yanında aşk yolunda çekilen ızdıraplar da göz yaşına sebep olur. Göz yaşları da yine

çokluğu ve taşkın olması sebebiyle tûfâna *teşbih* edilir. Tasavvufta sofinin ulaşacağı birlik âlemi anlamına gelen *pâyân* kelimesi önüne Farsça *bî-* eki getirilerek beyitte *sonsuz* mânâsında kullanılmıştır. Fakat tevriyeli olarak kullanılan *henüz* redifinin bu beyte katkısıyla, sofinin Hakk'a ulaşma yolunda daha atacak adımları olduğu belirtilmiştir. *Henüz*, hem “şu ana dek” göz yaşlarının devam ettiği hem de “yeteri kadar” göz yaşı dökülmediği anlamını ihtiva etmektedir. Anlam birinci mısra da korunmuş, gönlün aşk ateşiyle hâlâ kaynamakta olduğu bildirilmiş ve bu hâlin devam edeceği de yine derin anlamda aktarılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de tûfân, suların *tennurdan* kaynamasıyla ortaya çıkar. Beyitte ise ilâhî aşk, tıpkı Nûh Peygamber zamanında meydana gelen büyük sel gibi gönülden cûş etmekte, taşmaktadır. Bu aşk öyle bir aştır ki önüne kattığı hiçbir şeyi gözü görmez, tıpkı tûfânın meydana gelmesinin Tanrı'nın emriyle olması gibi o da gönülde Tanrı'nın rızasıyla yer bulmuştur. Beyitte *tennûr* ve *tûfân* kelimeleriyle Nûh kıssasına *telmihte* bulunulurken göz yaşları çokluğu, rengi ve tuzlu olması yönüyle denize *teşbih* edilmiştir. Aşk ile gözden akan yaşların sonsuz bir deniz meydana getirmesi ifadesiyle de *mübalağa* yoluna gidilmiştir.

Yürek tennûru cûş edip koparsın dîdeden tûfân
Yazılsın cümle âleme gönül bir mâcera eyle.

Usûlî, *Dîvân*, G.118/4, (s.214).

“Yürek fırını coşarak gözden tûfân koparsın, gönül bütün dünyaya bir macera ile yazılsın.”

Kendisinin peygamber olduğuna inanmayan inkârcı halkın yaptığı haksız suçlamalardan sonra Nûh Peygamber: “Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et!” der. Bunun üzerine Tanrı Nûh Peygambere: “Nezaretimiz altında, sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap; buyruğumuz gelip *tandırdan* sular kaynayınca her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu alıp gemiye bindir. Haksızlık yapanlar için bana baş vurma, çünkü onlar suda boğulacaktır” (Mü'minûn, 342: 23/27) der. Tûfânda sular *tandırdan* kaynayarak çıkar. Bazı Kur'ân-ı Kerîm meâllerinde de tandır, *tennûr* kelimesiyle karşılanmıştır. Bu tennur kimi araştırmacılara göre magmadır (Bayraktar, 2012:25). İnsanın kaynayan yeri ise yüreğidir. Aşk ateşiyle kaynayan yürek eninde sonunda gözden yaş akıtır. Bu yaşlar da bir tûfâna sebebiyet verir. Göz yaşları gönülde kaynayan aşk

ateşiyle coştüğundan bir gün taşarak etrafı suyla kaplar ve yeryüzü tamamen âşığın göz yaşlarıyla dolar. Nasıl ki Nûh tûfânı herkesçe biliniyorsa, âşık da aynı Nûh Peygamber gibi herkese isminin duyurulmasını ve yaşadıklarının da tıpkı tûfân kıssaları gibi bir maceraya dönüşerek dilden dile anlatılmasını ister. Beyitte *tennûr*, *cûş etmek* ve *tûfân* kelimeleriyle Nûh tûfânına *telmihte* bulunulmuştur. Aynı zamanda bu kelimeler arasında *tenâsüb* de vardır. Âşık yaşadığı aşkın derecesini âdeta tarihe yazdırmak ister. Ayrıca göz yaşlarının *tûfân* getireceği söyleyişiyle de *mübalağalı* bir anlatım yakalanmıştır.

Tûfân-ı pür-hurûş tenûr-ı muhabbetüz
Tennûre-pûş-ı tekyegeh-i vecd ü hâletüz

Nev'i-zâde Atâyî, Dîvân, G.38/1, (s.214).

“Biz coşkunun tûfânı, muhabbetin fırınıyız. Biz hâlet ve vecd tekkesinin tennûre giyeniyiz.”

Aşk, tasavvufî düşüncenin zeminini oluşturmaktadır. Buna göre kâinatın yaradılış sebebi de aşk üzeredir. Tanrı kendini görmek ve göstermek istediğinden kâinâtı yaratmıştır. Varlık âleminde Tanrı'nın isimlerini ve sıfatlarını bütün anlamıyla yansıtan yegâne varlık insandır. Şiddetli sevgi olarak tanımlanan aşk, sevilene ulaşma ve kavuşma arzusunu tetikler. Âşık ile mâşuk arasındaki mesafede en büyük engel sevilenin çekim gücünün karşısındaki âşığın somut ve âciz varlığıdır. Aşk duygusu bir zaman sonra âşığın benliğini ateş gibi sarar ve "ben"ini yakar, onu sûretten kurtararak hakikat düzlemine çıkarır. Böylece görünürdeki âşık-mâşuk ikiliği yerini parçanın bütüne kaynaştığı vahdet mertebesine bırakır (Selçuk, 2012:213).

Beyitte aşkın, alev alev yanan bir fırına benzeyen yürekten, tûfân gibi taşmakta olduğu söylenir. Aşk, bir ateş gibi varlığı yakıp arındırarak vücut (ten) ve ruh ikilemini ortadan kaldırmıştır. Bu esnada âşığın sırtında Mevlevî dervişlerinin giydiği yakasız, kolsuz, yırtmaçlı, beli kırmalı, uzun ve geniş bir elbise olan tennûreden başka bir şeyi yoktur. Bu bir kefendir ve başa giyilen sikke ise mezar taşıdır. Mevlevîler tennûreye sembolik bir anlam yüklemişlerdir. Buna göre Tennûre, Arap alfabesindeki “lamelif” harfinin ters çevrilmiş şekline benzer. Onu giyen insan, harfin ortasına çekilmiş bir elif gibi görünür ve ters bir “Lâ”, yani “İllâ” şeklini alır ki bu, “Tanrı’dan başka ilah yoktur”, “Lâ ilahe illallah” sözüne karşılık gelmektedir

(Önder, 1956: 81) . Âşık kendinden geçme hâlindeyken “Tanrı’dan başka ilah yoktur” sözünden başka bir şeye sığınma ihtiyacı duymaz. Tanrı’ya duyduğu aşkla, yüreğinden yangınlar çıkartır, bu da âdeta bir fırının ateşle coşması gibi görüntüler sergiler. Nûh Peygamber, kavmini doğru yola davet ettiğinde, O’nu yalancılıkla suçlayan halkı tûfânla cezalandırılmıştır. Tanrı suları “tennûr” denilen bir fırından kaynayarak ve göklerin kapısını açarak yeryüzüne göndermiştir. Bu noktada beyitteki tennûr, tennûre ve tûfân kelimelerinin bir arada kullanılması tesadüf değildir. Şair, beyitte gönlü, aşk ateşiyle yanması dolayısıyla fırına *teşbih* eder. Gönül fırından öyle çok ateş çıkar ki bu durum neredeyse bir tûfânı andırır. Şair, coşup taşan âşıkları da böylece “tûfâna kapılanlara” *teşbih* eder. Tennûreden kasıt ise Tanrı’nın varlığı ve birliği olduğundan, *hüsn-i ta’lîl* sanatından söz etmek mümkündür. Ayrıca *tennûr* ve *tennûre* kelimeleri birbirleriyle uyum içerisinde kullanılmıştır. Yine bu kelimelere ek olarak *tûfân* kelimesinin kullanımıyla da Nûh Peygambere bir *telmihte* bulunulmuştur.

Âteş-i ışk ile tennûr-ı derûnum Haşmet
Sû-be-sû vermede tûfân-ı sirişke cûşun

Haşmet, *Dîvân*, G.239/4, (s.203).

“Ey Haşmet! Aşkın ateşi ile kalp tennûrunun coşması, her tarafa göz yaşı tûfânı vermektedir.”

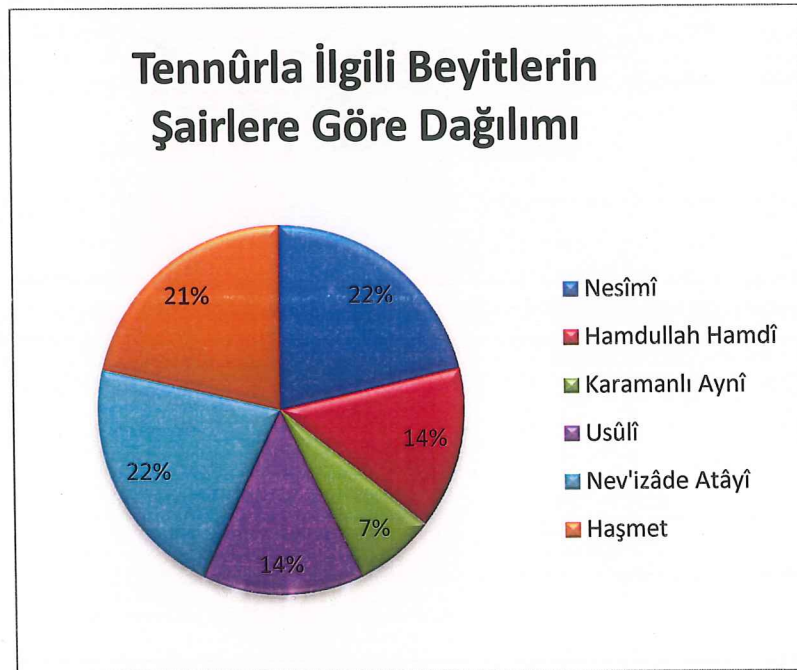
Sözlük anlamı “sarmaşık” anlamına gelen aşk, sarmaşığın ağacı veya bir bitkiyi, sarıp sarmalaması, istila etmesi, belki de kurutması gibi âşığı kuşatır. Muhabbet kelimesi ise toprağa atılan tohum anlamındaki “hibbe” kökünden türer. Yaşamın aslı o ve onda olduğundan, bitkilerin kökü ve tohumu olan habbeye de sevgili (hubb) denmiştir.” (Kurnaz 2010:450). Âşık sarmaşığın kemendinde sevgiliye doğru bir vuslat yolculuğuna çıkar; bu sırada artan aşkın harareti de deründeki fırının ateşini durmadan besler. Uzayan vuslat yolu, âşığın göz yaşlarını artırır; kaynayan gönülden de âlemin başına bir tûfân koparır. Beyitte “tennûr, sû be sû, tûfân-ı sirişk ve cûş etmek” kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Tennûr Haşmet’in muhayyilesinde gönle karşılık gelir. Bu kelimenin tûfânla bir arada kullanılması Nûh kıssasına *telmihin* olduğunun bir göstergesidir.

Çalışmada tennûrla ilgili tekrara düşmemek maksadıyla şerh edilmeyen diğer beyitler şöyledir: Nesîmî: G.96/4, G.111/2. Nev'izâde Atâyî: G.57/3, G.222/11. Haşmet: G.55/1, G.69/3.

Çizelge 2 : Tennûrla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

ŞAİRLER	BEYİT SAYISI
Nesîmî	3
Hamdullah Hamdî	2
Karamanlı Aynî	1
Usûlî	2
Nev'izâde Atâyî	3
Haşmet	3

Grafik 2 :Tennûrla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Tennûr kelimesinin yalnızca “fırın” veya “kazan” mânâlarına geldiği ve Nûh kıssasıyla ilgili olmadığı düşünülen beyitler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Elde edilen verilere göre 6 şair, toplamda 14 beyitte tennûr mazmununa yer vermiştir. Nesîmî, Nev’îzâde Atâyî ve Haşmet bu bahisten en çok yararlanan şairlerdir. Tennûrun işleniş yönü şu altı maddeyle özetlenebilir:

1. Şairler aşk ateşinin gönülde kaynamasıyla tennûrun yanmasını bir tutarlar. Onların muhayyilesinde gönüldeki aşk ateşi göz yaşına, tennûr da tûfâna sebep olur.
2. Tennûrun kaynaması nasıl Tanrı’nın emriyle gerçekleşiyse, gönüldeki aşk kazanının kaynaması da Tanrı’nın rızası ve emriyle olur.
3. Tûfânın koptuğu zaman dilimini karşılamak için tennûra telmih yapılır. Onun kaynaması insanlığın yozlaşmaya başladığının işaretidir.
4. Âşıklar, tennûrdan çıkan tûfânın herkes tarafından bilindiği gibi; gönüllerindeki aşkın kaynamasını da herkesin bildiğini söyler.
5. Mutasavvıf şairler, “tennûr” ve Mevlevî dervişlerinin giydiği “tennûre” arasında kelime oyunları yaparak gönüllerindeki İlâhî aşk ateşinin fırın gibi kaynadığını ifade ederler.
6. Tennûrdan çıkan suların bir felâket getirdiği gibi aşkın göz yaşları da cihanı suya gark eder.

1.3. Nûh Peygamberin Gemisi

İnsanlığın en eski anlatımlarından itibaren tufan, bütün dünyayı kapladığında, ondan kurtulabilen yalnızca Nûh Peygamberin gemisine binenlerdir denilmiştir. Geminin yapımı, gemiye alınan canlılar ve geminin durduğu yer konusunda birçok esatir meydana gelmiştir. Sözlü kültürden itibaren gemi, yapımındaki ağacın cinsinden kamaralarının sayısına kadar hatta düzeneğinin buharlı mı buharsız mı oluşuna değin insanların dikkatini çekmiş ve bir tartışma konusu hâline gelmiştir. Nûh Peygamberin gemisinin, farklı kültürlerdeki tasvirleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.:

Tablo 2: Nüh Peygamberin Gemisinin Özellikleri.

	ARKAİK KAYNAKLARDA	YAHVİST METNİNDE	RUHBAN METNİNDE	KUR'ÂN-I KERÎM'DE
GEMİ YAPIM EMRİ	Tanrı Ea, Utnapiştım'e tahta, kamış ve asfalt kullanarak gemiyi yapmasını söyler.	"Bütün ailenle birlikte gemiye bin, çünkü bu kuşak içinde yalnız seni doğru buldum." Denilerek gemi yapım emri verilir.	"İnsanlığa son vereceğim, çünkü onların yüzünden dünya zorbalıkla doldu. Onlarla birlikte yeryüzünü de yok edeceğim. Kendine gofer ağacından bir gemi yap" denilir.	"Nezaretimiz altında, sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap!" buyruğu gelir.
GEMİNİN ŞEKLİYLE İLGİLİ BİLGİLER	7 katlıdır ve 9 odası bulunur. Tabanı 1 dönüm, diğer uzunlukları 6 m. dir.	---	Uzunluğu 300, genişliği 50, yüksekliği 30 arşın, pencereleri olan, boyu yukarıya doğru 1 arşını bulan bir gemidir. Kapısı geminin yan tarafındadır. Alt, orta ve üst güverteleri vardır.	Tahtadan yapılmış ve mıhla çakılmıştır.
GEMİYE ALINANLAR	Aile, akraba, işçiler, yabanî ve evcil hayvanlar, tohum ve besinler alınır. Hint efsanesinde 7 kâhin ve tohumlar alınır.	Temiz sayılan hayvanlardan erkek ve dişi olmak üzere yedişer çift, kirli sayılan hayvanlardan ikişer çift, kuşlardan yedişer çift alınır.	Oğulları, eşi, gelinleriyle, her canlı türünden bir erkek, bir dişi olmak üzere birer çift ve yiyecekler gemiye alınır.	Her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuk ve inananlar alınır.

Eski Babil söylencelerinde Tanrı Ea, Utnapiştım'den gemiyi tahta, kamış ve asfalt kullanarak yapmasını ister. Utnapiştım de sazdan evini bozarak bir gemi yapar. Tabanı 1 dönüm diğer uzunlukları 6 m. olan geminin, 7 katı vardır ve bu katlarda 9 oda bulunur. Gılgamış Destanı'nda da gemiye aile, akraba, işçiler, yabanî ve evcil hayvanlar, tohum ve besinler alınır. 12 gün süren tûfândan sonra gemi Nisir Dağı'na oturur. Hint tûfân efsanesinde gemi yapma emri sonradan Brahman olduğu anlaşılan balık tarafından verilir. Gemiye 7 kâhin ve tohumlar alınır. Tarihçi Berossus'un aktardığına göre Ksitros gemiyi 5 stadion uzunluğunda 2 stadion genişliğinde yapar ve eşi ile çocuklarını, arkadaşlarını gemiye bindirir. Gemi Parnassos Dağı'nda durur. Kutsal kitaplarda da geminin yapılış emri ve gemiye alınanlar ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Yahvist metninde Tanrı, Nûh Peygamber'e "yeryüzünde soyları tükenmesin diye yanına temiz sayılan hayvanlardan erkek ve dişi olmak üzere yedişer çift, kirli sayılan hayvanlardan ikişer çift, kuşlardan yedişer çift al (Tekvin, 7. bap, 1/ 5 -7 /10 -12-16-17-22) der. Ruhban metninde ise geminin nasıl yapılması gerektiği tarif edilir: "Gemiye şöyle yapacaksın: Uzunluğu üç yüz, genişliği elli, yüksekliği otuz arşın olacak. Pencere de yap, boyu yukarıya doğru bir arşını bulsun. Kapıyı geminin yan tarafına koy. Alt, orta ve üst güverteler yap. Yeryüzüne tûfânı ben göndereceğim. Göklerin altında soluk alan bütün canlıları yok edeceğim. Yeryüzündeki her şey ölecek, ama seninle antlaşmamı sürdüreceğim. Oğulların, karın, gelinlerinle birlikte gemiye bin. Sağ kalabilmeleri için, her canlı türünden bir erkek, bir dişi olmak üzere birer çifti gemiye al. Bütün kuşlar, hayvanlar, sürüngenler sağ kalmak için çiftler çiftler sana gelecekler. Yanına hem kendin, hem de onlar için yenebilecek ne varsa al, ileride yemek üzere depola", der. (Tekvin, 6. bap, 9/22).

Nûh Peygamber altı yüz bir yaşındayken, birinci ayın birinde yeryüzündeki sular kurur. İkinci ayın yirmi yedinci günü toprak tamamen kurumıştır. Tanrı Nûh Peygamber'e; "Karın, oğulların ve gelinlerinle birlikte gemiden çık", der. "Kendinle birlikte bütün canlıları, kuşları, hayvanları, sürüngenleri de çıkar. Türesinler, verimli olsunlar ve yeryüzünde çoğalsınlar." Nûh Peygamber karısı, oğulları ve gelinleriyle birlikte gemiden çıkar. Bütün hayvanlar, sürüngenler, kuşlar, yeryüzünde yaşayan her tür canlı gemiyi terkeder (Tekvin, 8. bap, 1/ 5 -13 / 19).

İncil'de de geminin neden yapıldığı şöyle bildirilir: "İmanı sayesinde Nûh, henüz olmamış olaylarla ilgili olarak Tanrı tarafından uyarılınca, Tanrı korkusuyla ev

halkının kurtuluşu için bir gemi yaptı. Bununla dünyayı yargıladı ve îmâna dayanan doğruluğun mirasçısı oldu.” (İbranilere 11/17). Gemiye sekiz kişinin bindiği şöyle belirtilir: “Bir zamanlar Nûh’un günlerinde gemi yapılırken, Tanrı’nın sabırla beklemesine karşın bu ruhlar söz dinlememişlerdi. O gemide birkaç kişi, daha doğrusu sekiz kişi suyla kurtuldu.” (1.Petrus 3: 20). Bir başka yerde de yine 8 kişinin gemiye bindiğini belirten ifadeler vardır: “Tanrı eski dünyayı da esirgemedi. Ama tanrısızların dünyasına tûfânı gönderdiği zaman, doğruluk yolunu bildiren Nûh’u ve yedi kişiyi daha korudu.” (2.Petrus 2/5).

Kur’ân-ı Kerîm’de Nûh Peygamberin doğru yola davetine icabet etmeyen halk, tûfânla helâk edilmeden önce Tanrı Nûh Peygambere: “Senin milletinden inanmış olanlardan başkası inanmayacaktır, onların yapageldiklerine üzülme; nezaretimiz altına sana bildirdiğimiz gibi bir gemi yap. Haksızlık yapanlar için bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaktır” (Mü’minûn, 342: 23/27) diyerek gemi yapımını emreder. Gemiye alınanlar hakkındaki bilgi Hûd sûresinde verilir: “Tanrı’nın buyruğuyla, tandırdan su kaynamaya başlayınca Nûh Peygamber’e; “ her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu ve inananları gemiye bindir”(Hûd 225:11/40) denilir.

Yine kendisinin peygamber olduğuna inanmayan inkârcı halkının yaptığı haksız suçlamalardan sonra Nûh Peygamber: “Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et!” der. Bunun üzerine Tanrı Nûh Peygambere: “Nezaretimiz altında, sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap; buyruğumuz gelip tandırdan sular kaynayınca her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu alıp gemiye bindir. Haksızlık yapanlar için bana baş vurma, çünkü onlar suda boğulacaktır” (Mü’minûn, 342: 23/27) der.

Gemi hakkındaki bilgiler Kamer Sûresi’nde aktarılır. Burada geminin tahtadan yapıldığı ve mihla çakıldığı bilgisi verilmiştir. “Bu putperestlerden önce Nûh milleti de yalanlamıştır. O da “ben yenildim, bana yardım et” diye Rabbine sığınmıştı. Biz de bunun üzerine gök kapılarını boşanan suyla açtık. Yeryüzünde kaynaklar fişkırttık; her iki su, takdir edilen bir ölçüye göre birleşti. Onu tahtadan yapılmış, mihla çakılmış bir gemiye bindirdik; inkâr edilmiş olan Nûh’a mükâfat olarak verdiğimiz gemi nezaretimiz altında yüzüyordu. And olsun ki biz o gemiyi bir ibret olarak bıraktık; öğüt alan yok mudur?” (Kamer: 54/9-15).

Mü'minûn Sûresi'nde, gemiye binince Nûh Peygamberden dua etmesinin istendiği ayet şöyledir: "Ey Nûh! Sen ve beraberindekiler gemiye yerleşince "bizi zalim milletten kurtaran Allah'a hamdolsun" de. "Rabbim! Beni mübarek yere indir sen indirenlerin en iyisisin" de." (343: 23/28).

Kur'ân-ı Kerîm'de gemiye binenler kadar binemeyenlerin hâli de resmedilmiştir. Meselâ Nûh Peygamber'in oğlu ve karısı gemiye binemeyenler arasındadır. Onlar, dağlar gibi dalgalar arasında helâk olmuşlardır: "Gemi dağlar gibi dalgalar içinde onları götürürken, Nûh bir kenarda ayrı kalmış oğluna; "Ey oğulcuğum! Bizimle beraber gel, kâfirlerle birlik olma", diye seslenir. Oğlu da O'na; "dağa sığınırım beni sudan korur", deyince Nûh; "Bugün Allah'ın buyruğundan-onun acıdıkları dışında-kurtulacak olan yoktur", der. Aralarına dalgalar girer oğlu da boğulanlar arasına karışır." (Hûd: 225: 11/41-43). "Allah inkâr edenlere, Nûh'un karısıyla Lût'un karısını misal gösterir. Onlar, kullarımızdan iki iyi kulun nikâhı altında iken onlara karşı hainlik edip inkârlarını gizlemişlerdi de iki peygamber Allah'tan gelen azabı onlarda savamışlardı. O iki kadına: "Cehenneme girenlerle beraber siz de girin" dendi." (Tahrim, 560:66/10).

Gemiye binemeyenler arasında bir başka anlatı da çocuklu bir kadının hikâyesidir. Buna göre kadın tennûrdan sular kaynamaya başlayınca telaşlanır, elinde çocuğuyla dalgalardan kaçmaya çalışır, fakat nereye gitse sular peşinden gelmektedir. Dağlara tırmandıkça kurtulacağını zannetse de sular ondan hızlı bir şekilde ilerler, tepeler de sular altında kalmaya başlar. Kadın dağın zirvesine ulaştığında ellerini yukarı kaldırarak çocuğu havada tutmaya çalışsa da sular bebeğini de kendini de çoktan götürmüştür. (Taberî, 1991: 238)

İslâmî anlatılarda Nûh Tûfânı koptuğunda gemiye Âdem ile Havva'nın kabirlerinin de konulduğu ve sular çekildikten sonra aynı yerlerine gömüldüğü söylenir (Taberî, 1991:213). Yine bir başka esatirde, üç yüz yıl halkını îmâna çağıran Nûh Peygamber'in çabalarının karşılıksız kalması sonucu Tanrı Nûh Peygambere bir ağaç dikmesini emreder, 40 yıl boyunca büyüyerek etrafa yayılan ağaç nihâyet Tanrı'nın emriyle kesilir ve gemi inşasına başlanır. Nûh, gemisini dört yüz yılda yapar. Hind ardıcı ağacı kırk yılda büyür. Ağacın uzunluğu 30 arşını bulur. Geminin uzunluğu 300, eni 50, derinliği 30 arşındır. Kapısı yan tarafındadır. Bir başka rivayete göre Nûh gemisini Buz dağında yapmaya başlar. Tufan da orada belirir.

Gemisinin uzunluğu Nûh'un büyük babasının arşını ile 300, eni 50, yüksekliği 30 arşındır. Geminin altı arşını suyun üzerinde bulunur. Gemi katlar halinde yapılmış olup, birbirinden aşağıda olmak üzere üç kapısı vardır (Taberî, 1991: 239).

Rivayetlere göre, Nûh Peygamber, canlı hayvanlardan erkek ve dişi olmak üzere birer çift ve ağaçları gemiye yükler. Sam, Ham, Yafes adlı üç oğlu ile onların ailelerini ve kendisine îmân etmiş olan altı kişiyi gemiye alır. Bu altı kişiden başka Nûh'un oğulları, eşleri ve Nûh kendisi dâhil olmak üzere hepsi on (on üç) kişidir. Nûh, Tanrı'nın emrettiği hayvanları da gemiye alır. Oğlu Yam, kâfir olduğu için gemiye girmez. İbn-i Abbas'tan rivayet edilene göreyse Nûh'un ilk önce gemiye aldığı hayvan karınca, en sonradan aldığı da eşektir. Eşek gemiye alınırken göğsü geminin içine girdiğinde, İblis kuyruğuna yapıştığı için eşeğin ayakları yerden kalkmaz. Nûh Peygamber: "yazıklar olsun sana, gir" diye seslenir, eşek yerinden kalkarsa da gemiye giremez. Bunun üzerine Nûh: Şeytan yanında olsa dahi gir, diye seslenir. Nûh bunu söylediği gibi şeytan eşeği salıverir. Böylece eşek ve onunla birlikte şeytan da gemiye girer. Nûh, şeytanı gördüğünde: Ey Tanrı düşmanı! Gemiden çık, deyince İblis: sen: şeytan yanında olsa dahi gir, demedin mi? -cevabında bulunur. Nûh: Ey Tanrı düşmanı! Gemiden çık, dediğinde, İblis: beni gemiye almaktan başka çare yoktur, alacaksın, diye cevap verir. Söylenilene göre İblis henüz geminin güvertesi üzerinde bulunuyorken tûfân başlar. Böylece şeytan da gemiye binmiş bulunur (Taberî, 1991:244).

Bir başka rivayete göre gemiye 80 kişi binmiştir. Gemi altıncı ayın on yedisinde Cûdî dağı üzerindeki "Karda" adını taşıyan yerde durur. Nûh, orada bir köy kurarak buna "Semanin" (seksen) adını verir. Çünkü bu köyde kendisine îmân eden ve sayıları sekseni bulan müminlerden her biri için birer ev yapılmıştır. Bu köy hâlâ "Semanin" adını taşımaktadır (Abdullah Aydemir, 1991:50).

Kutsal kitaplar ve İslâmî anlatmalara telmihle şairler, Nûh Peygamberin gemisini pekçok açıdan şiirlerine dâhil etmişlerdir. Şairlerin gemiye ne tür anlamlar yüklediğine aşağıda kronolojik olarak bakılacaktır:

Bedeni ruhun bulunma yeri yapan ve de gemiyi Nûha Burak yapan,
Dilerse bizzat gemiyi huy olarak sana tûfân yapar. Ey ışık arayan!

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mes. 295b/ 2208-2209. (s.809).

Burak, Hz. Muhammed'in Mirâç gecesi binerek göğe yükseldiği atın adıdır. Bir rivayete göre ise cennetteki bütün hayvanların genel ismidir. Yıldırım gibi süratle harekete geçmesi, şairlere derin bir hayal dünyası sağlamıştır (Günyüz, 2001:219). Beyitte Nûh Peygamberin gemisi, kutsiyeti olduğundan ve süratle hareket edebildiğinden Burak'a teşbih edilmiştir.

Aristo'ya göre ruh, cevherdir. Bir cisim değildir, fakat beden her şeyidir. Çünkü beden tek başına kuvve hâlindeki bir maddedir ve ruh olmadan harekete geçemez. Görme eylemi nasıl ki göze bağlıysa, ruh da bedene bağlıdır. İslam âlimleri de ruh yerine "nefs" yahut "kalb" kelimelerini tercih ederek, nefsin bedenle birlikte var olduğunu söylerler. İnsanın maddî tarafını beden, mânevî yönünü ise ruh karşılar. Tanrı tarafından bedenlere üflen ruh; insanın şuur, idrâk ve iradesinde ortaya çıkar (İmamoglu, 2010: ss.346-355). Secde sûresinde "sonra onu tamamlayıp şekillendirmiş, ona kendi ruhundan üflemiştir. Ve sizin için kulaklar, gözler, kalpler yaratmıştır. Ne kadar az şükrediyorsunuz (414:32/9)." denilerek Tanrı'nın kendi ruhundan insana üflediği bildirilir. Mevlânâ bu ayetten yola çıkarak Tanrı'nın ruh için beden yaratmasının kolay olduğunu, Nûh Peygamberin gemisini de Burak gibi hızlı kıldığını, her şeyin O'nun elinde ve emrinde olduğunu ifade eder. Tanrı dilerse bir anda Nûh'un kurtarıcı gemisini, her şeyi yok eden tûfâna çevirme kudretine sahiptir denilmektedir. Geminin yürümesi ve durması, can bağışlayacakken Tanrı'nın "ol!" demesiyle can alması hep O'nun ezeli gücüne bağlıdır. Beyitte Nûh Peygamberin gemisi; hem Burak'a *teşbih* edilmiş, hem de kurtarıcılığı yönünden *telmi* konusu edilmiştir. Yine Mevlânâ, " Ümmetim Nûh'un gemisi gibidir; ona tutunan, kurtulur ve ondan yüz çeviren boğulur" hadisini yorumlarken şöyle der:

"Peygamber bunun için buyurdu: 'Ben, zamanın tûfânında gemi gibiyim.

Biz ve ashabım, Nûh'un o gemisi gibidir; el atan, kurtulur.'

Sen şeyhle birlikte olunca çirkinlikten uzaksın; gece ve gündüz yürür hâldesin, gemidesin."

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mes. 169a/ 537-539. (s.480).

Nûh Peygamberin gemisi, insanlığın soyunun devam etmesini ve canlılığın sürmesini sağlamıştır. Ona binemeyen her canlı, tûfânın coşkun sularından payını alarak helâk olmuştur. Beyte göre Hz. Muhammed; çağı içindeki bozulmaları tasvir ederken, "zamanın tûfânı" ifadesini kullanır. Nûh Peygamber gibi apaçık bir kurtarıcı

olduğunu, tûfânda sığınılan gemiye benzediğini söyler. O ve O'nun ashabı Nûh Peygamber gibi sâlih kimselerdendir. Kendilerine sığınan kimseler gemiye binmiş gibi kurtulur. Yüzünü doğruluktan çevirenler ve Hz. Muhammed'in yolunu tutmayanlar ise tûfâna kapılmış gibi boğulacaklardır. Mevlânâ buna ek olarak şeyhlerin de Nûh ve Muhammed Peygamberler gibi insanları doğru yola davet ettiğinden, gece ve gündüz ibadet için yol aldıklarından ve şeyhlerle seyr ü sülûk yoluna çıkanların gemideki gibi güvende olduklarından bahseder. Beyitte, tûfân ve gemi mazmununa; gark olma ve güvende olma tezaadı içinde yer verilmiştir. Böylece kıssaya bir telmihte bulunulmuştur. Aynı zamanda Hz. Muhammed'in hadisinden *iktibas* da yapılmıştır.

14. yy.'da Ahmedî; feleğin dönecliğinden, hayatın tûfân gibi olan zorluklarından çekinmemek gerektiğini, her zorluğun sonunda Nûh Peygamberin kurtarıcı gemisi gibi bir çıkış yolu olduğunu şöyle ifade eder:

“Çü lutfı var hoş ol iy Ahmedî ki tûfândan
Kayu yoh ana ki mellâhdur sefine-i Nûh

Ahmedî, *Dîvân*, G. 105/8, (s.272).

“*Ey Ahmedî! (O'nun) Lutfu olduğu için tûfândan hoşnut ol, endişeye mahal yok (O) Nûh'un gemisinin kaptanıdır.*”

Ahmedî; mahlas beytinde, ömrün tûfân gibi olan karmaşasından endişe duymamak gerektiğini, çünkü bu karmaşanın çözümü için kaptan Nûh gibi bir kurtarıcının görevlendirildiğini söylemektedir. Gazelde genel konu itibariyle dünya nimetlerinden faydalanma ve hayatın zevkini çıkarma teması işlenmiştir. Son beyitte de tûfânın Tanrı'nın bir luttu olduğu, bu lutfun îmân edenlere Nûh'un kurtarıcı gemisi şeklinde sunulduğu anlatılmıştır. Beyitte “İy Ahmedî” ifadesinde *nîdâ* ve *tecrit*; *Nûh*, *sefine* ve *tûfân* kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır. Aynı zamanda Nûh Peygamberin kıssasına da bir *telmihte* bulunulmuştur.

Ahmedî, bir başka beyitte sıkıntı ve dertleri tûfâna, içinden çıkılmaz olan bu hâli gideren kadehi de gemiye şöyle teşbih eder:

Tûfân-ı gussadur tolu 'âlem velî aña
Sâgar sefine bâde-durur bâd-bân-ı Nûh

Ahmedî, *Dîvân*, G.113/6, (s.278).

“*Âlem keder tûfânı ile kaplanmış, fakat kadeh gemi, şarap da Nûh'un yelkenidir*”

Âşık iflah olmaz bir yara almıştır ve bu derdin bir çaresi yoktur. Ancak akli başından gider de sarhoş olursa bu dertten kurtulabilecektir. Bu da sadece şarap içmekle mümkündür. Şarabın sarhoş edip kişiyi kendinden geçirmesiyle geminin fırtına ortasında kalmış birini kurtarması arasında bağlantı kurulmuştur. Sevgilinin eza ve cefası tûfân hâlini almıştır. Şair de bu beladan ancak Nûh'un gemisinin kurtarıcılığı gibi olan şarabın kurtarıcılığıyla çıkacaktır (Çolak, 2016:5). Gam denizinden yüzerek geçmek ancak kadeh kayığına binmekle mümkündür (Çelebioğlu, 1998: 636). Aşkın ya da dünyevî uğraşın tek zemini olan dertler deryası, tûfân metaforuna oldukça uygun bir maddedir. Göstergeler açısından da gemi-kadeh ve şarap-yelken ilişkisi, bu tûfân deryası olan hayatın akışına ve coşkun düzenine uyum sağlarlar (Harmancı, 2011:62). Ahmedî de beyitte gemi-kadeh, şarap-yelken ilişkisini Nûh Peygamberin kıssası üzerinden anımsatmış, hayatın karmaşasını tûfâna *teşbih* etmiş ve kurtarıcı Nûh Peygamberi ise gemisini kadeh hâline getirmiş hâlde, adeta bir sâkîye benzetmiştir. Beyitte *teşbih* ve *telmi* sanatı vardır.

Niçe k' 'ömür kısayise uzun kıluruz biz
Hemîşe toludur ellerümüzde Nûh ayağı
Kadı Burhaneddin, *Dîvân*, G.279/4, (s.111).

"Biz her ne kadar ömür kısa ise de uzun kıluruz, elimizde daima Nûh'un kadehi doludur."

Klâsik Türk edebiyatında şarap, derdi ve kederi unutturması, âşığa mahmurluk veya cesaret vermesi gibi açılardan söz konusu edilir. Genel konu itibariyle sâkî ile muhabbet edilen bu gazelde, şarap içmenin ömrü uzattığı söylenir. Şarap kadehi tıpkı Nûh Peygamberin gemisi gibi âşığı tüm sıkıntılarından ve gam tûfânından kurtarmaktadır. Bu kadehten içki içenlerin ömürleri sanki âb-ı hayât içmiş gibi uzar. Şarap teknesi neredeyse Nûh Peygamberinki kadar uzun bir ömrü âşıklara bahşetmektedir. Beyitte ayak (kadeh) kelimesi *istiare* yoluyla Nûh Peygamberin gemisi ile ilişkilendirilmiştir. Böylece kıssaya *telmi*te bulunulmuştur. Aynı zamanda "ellerümüz" ve "ayağı" kelimeleri arasında da *tezat* vardır.

Mutasavvıf şairlerce gemiye binmek, seyr ü sülûk yolculuğuna çıkmaya benzetilir. Nesîmî, mâsiva tufanından kurtulmak için Nûh'un gemisi gibi bir kayığa binmenin gerekliliğinden şöyle bahseder:

Çıktı Tûfân tenûrden gark ediser cihânı gel
Keşteye gir ki cânına ol sebeb-i necât olur.

Nesîmî, *Dîvân*, G.96/4, (s. 134).

“Dünyayı suyla kaplayacak tûfân tennûrdan çıktı, gel gemiye gir ki o senin canın için kurtuluş sebebi olur.”

Tennûr, tûfânda suların kaynayarak çıktığı yerdir. Nûh Peygamber zamanında tandırdan taşan ve gökten inen sular birleşerek, dünyayı suya gark eder. Tûfân mazmunu üzerine kurulan beyitte, dünya işlerine kapılıp îmânı ihmal edenlerin sonunun kötü olacağı konusu işlenir. Şaire göre Tanrı’ya îmân etmeyenlerin üzerine bir tûfân gelmektedir. Sâlik eğer Tanrı’nın ikâmet ettiği gönlünü bu karmaşadan kurtarmak istiyorsa Nûh’un kurtarıcı gemisi gibi olan bir yere sığınmalıdır. Bu gemi de mürşidden başka kimse değildir. Sâliki mâsiva tûfânından kurtaracak olan mürşid, Tanrı aşkıyla dolu olan yürekleri güvenle vahdete ulaştıracaktır. Beyitte *keştîye girmek* tasavvuf yoluna girip bir mürşide bağlanmayı ifade eder. Nesîmî böylece inançlı kimseleri “gel keştîye gir” diyerek Tanrı yolunda yürümeye davet etmiştir. Beyitte mâsiva, karmaşası ve çokluğu yönünden tûfândaki boz bulanık sulara *teşbih* edilmiştir. *Keştî* kelimesiyle *tarîk*, *yol* kastedildiğinden *istiâre* sanatının varlığından bahsetmek mümkündür. Aynı zamanda tûfân, tennûr ve keştî kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır ve bu kelimelerin bir arada kullanılması Nûh kıssasına *telmihi* işaret eder.

Nesîmî, bu kez gemiye binme davetine kayıtsız kalanların sonunu şöyle resmeder:

Keştî-i Nûha kim girmedi oldu helâk
Bulasın ister olasın sen bizim deryamızı

Nesîmî, *Dîvân*, G.437/12, (s. 345).

“Nûh’un gemisine binmeyenler helak oldular. Eğer sen de kurtuluş istersen bizim denizimizi iste.”

Nûh Peygamber kavmini doğru yola davet ettikten sonra O’na inanmayan inkârcı halkı tûfânla helâk edilir. Bu felaketten yalnızca Nûh’un gemisine binenler kurtulur. Bu kimseler Tanrı’ya inanan, îmânlı ve dürüst insanlardır. Nûh Peygamberi kendilerine önder edinerek helâk olmaktan kurtulmuşlardır. Tasavvufî mânâda deniz, vahdeti; dalgaları ise kesreti temsil eder. Bu ıstılahlarla beytini kuran Nesîmî de Tanrı yolunda ilerlemek isteyenlerin tevhid kayığına binmeleri gerektiğini söyler. Tanrı aşkını gönlünde hissedenden ve bu aşkın kıymetini bilen âşık için aşk bir kurtuluş

yoludur. İlâhî aşk bu noktada Nûh'un gemisine benzer. Gönlü dünya işlerine kapılıp da ilâhî aşkı inkâr edenler için ise mecâzî aşk, onu helâk edecek olan tûfâna karşılık gelir. İnancı olan ve kabul edenler için ise Tanrı sevgisi, Nûh'un kurtarıcı gemisi gibidir. Nesîmî'ye göre hem dünya hayatında hem de âhirette insanı kurtaracak olan ilâhî aşktır (Uzun, 2014:169). Beyitte, *deryâ* kelimesi ile İlâhî aşk kastedildiğinden *istiâre* sanatına başvurulmuştur. *Keşfî-i Nûh*, *deryâ*, *helâk* kelimeleri arasında *tenâsüb* ve Nûh kıssasına *telmih* vardır.

Ahmed-i Dâ'î, aşağıdaki beyitte "ikilik denizinden kurtulmak isteyenlerin yardımına Nûh'un gemisi yetişsin" diye duada bulunur:

Her kim dilemez gark ola gird-âb-ı muhite

Tîz ele getürsün deniz ol zevrâk-ı nûhı

Ahmed-i Dâ'î, *Dîvân*, G.51/2³².

"Her şeyi ihata eden anafora kapılıp boğulmak istemeyenler için deniz derhal o Nûh'un gemisini onlara ulaştırсын."

Muhit kelimesi, hem çevre hem de okyanus mânâsına gelmektedir. Beyitte bu kelime aşk deryâsını karşılamak üzere kullanılmıştır. Âşıkların aşkı bir okyanus gibidir. Bunun yanında girdap da masivâyı karşılar. Dünya işleri masivâdır, insanoğlunun bu karmaşaya düşmesi an meselesidir. Tasavvufta Tanrı'nın varlığı uçsuz bucaksız bir okyanustur. Sâlik'in varlığı ise bu okyanustaki bir su kabarcığından ibarettir ve onun içinde kaybolmamak insanın elinde olan bir durum değildir. Bu durum insanın, Tanrı karşısındaki aczini ve çaresizliğini ifade eder. Fakat yine de sâlik aczi karşılayan bu girdaptan kurtulmayı dilerse Nûh Peygamberin gemisi gibi bir kurtuluş aracına ihtiyaç duyar. Bu araç da mürşid konumundaki sâlih kişilerden başkası değildir. Nitekim tasavvuf anlayışı içerisinde "üstâdı olmayanın şeyhi şeytandır" denilmektedir. Nûh Peygamber, kavmine gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyken insanlar ona itimât etmezler. Kavimden îmânlı birkaç kişi dışında Tanrı'nın elçisini dinleyen olmaz. Bunun sonucu olarak Tanrı, Nûh Peygambere gemi yapmasını, hayvanlardan dişi ve erkek olmak üzere birer çifti ve inanan birkaç kişiyi gemiye bindirmesini emrederek, büyük bir tûfânın geldiğini bildirir. Sonunda tûfânda gemiye binenler dışında kurtulan hiç kimse olmaz. Şair de

³² Ahmed-i Dâ'î, *Dîvân*, hzl. Mehmet Özmen, TDK. Yay., Ankara 2001, s.94.

tıpkı tûfân gibi şiddetli dünyevî işlerden kurtulmak için gemiye binmeye ihtiyaç olduğunu, bunun için de inancın kuvvetli olması gerektiğini beyitte okuyucuya iletir. Eğer tûfân gibi girdaplar oluşturan bir karmaşaya düşülmüşse, inancı elden bırakmayarak kurtulmayı dilemelidir. Nûh Peygamberin kurtarıcı gemisi gibi olan mürşidin yolu izlenmeli, böylece ikilikten kurtulup vahdete ilerleme tarikinde yardım alınmalıdır. Şair, her kim dünyevî âlemden kurtularak manevî âleme yönelmek isterse denizin O'na bir gemi yetiştirmesini dilerken, Nûh'un gemisini kurtarıcılığı yönüyle pîr kişilere *teşbih* eder. Beyitte Nûh tûfânına ve gemisine *telmih* vardır.

Karamanlı Aynî, sarhoşluğun verdiği mahmurluğun âşıklara zarar vermeyeceğini Nûh kıssasına telmihle şöyle izah eder:

Keştî-i bâde ile ger bula dil Nûhı necât
Gam degül 'akl ilini ger ala Tûfân-ı kadeh
Karamanlı Aynî, *Dîvân*, G.97/4 (s.373).

"Nûha benzeyen gönül, şayet şarap gemisiyle kurtulmak istiyorsa (o zaman) kadeh tûfânının akıl ilini alması dert değildir."

Şarap, Klâsik Türk şiirinde keyif verici ve keder giderici olarak eğlence ortamlarının eşsiz içeceği olmasının yanı sıra tasavvufî mânâda da sarhoşluk vermesi, geçici olarak akıllı hükümsüz kılması gibi özellikleriyle *sekr* hâliyle bir tutulmuştur (Kuzu, 2014:963). Şair de beyitte şarapla dolu olan kadehin aklını başından tûfân gibi alıp götürse bile sonunda Nûh Peygamberin gemisi gibi bir kurtarıcı olduğundan dolayı üzüntü duymamak gerektiğini söylemektedir. Tûfânda Nûh Peygamberin inkârcı kavminin şehri sular altında kalmıştır. Beyitte âşkın aklı da tıpkı böyle bir şehre benzetilmiştir. Kadeh tûfânı koptuğunda akıl, tûfânda yerle yeksan olan şehir gibi bir harabeye döner. Bu hâl, şarabın verdiği mahmurluk ve kendinden geçiş hâliyle benzerlik göstermektedir. İhtiyârını kaybeden akıl için ise telaşlanmaya gerek yoktur. Tasavvufta sâlikin kurtuluşu gönülle olur. Gönlü karşılayan kalp, şekil itibarıyla camdan yapılmış bir kadeh veya gemiye benzer. Kalbin içi şarap renkli kan ile doludur. Kederden kurtuluşun yolu İlâhî aşkı karşılayan şaraba düşmekle mümkün olacaktır. Kurtuluşun yine şarapla mümkün olacağını söyleyen âşık için, tûfândan çıkış yolu şarap gemisine binmektir. Böylece şarap kadehi de hem gönüle hem de

Nûh Peygamberin kurtarıcı gemisine *teşbih* edilmiştir. Beyitte Nûh kıssasına *telmih* vardır.

Cem Sultan, kasidesinde memdûhu hem tûfân hem de gemi bahsiyle anarak onun ikisini yönetmede de muktedir olduğunu vurgulamıştır:

Nûh-ı lutfun eger ırgürmege keştî-i necât
Gark ider bahr-ı belâya beni tûfân-ı kerem
Cem Sultan, *Dîvân*, K.7/46³³.

“Lutfunun Nûhu şayet (beni) kurtuluş gemisi erıştirmezse, cömertliğinin tûfânı beni bela denizine batırır.”

Fatih’in şehzadesi Cem Sultan, babasının ölümünden sonra ağabeyi II. Bayezid ile girdiği taht mücadelesini kaybederek vatanını ve ailesini terk etmek zorunda kalır. Bu esnada Rodos şövalyelerinin ve Papa’nın eline düşer. Af dilemek için önceleri bir mektup kaleme alarak padişahından kendisini küffâr elinde bırakmamasını dilese de bu sözlerinin yeterli gelmediğini düşünerek bir de *Kerem* redifli kaside yazar. Bu kaside, Ahmed Paşa’ya tanzir olarak yazılmıştır (Kurtoğlu, 2011:299). Cem Sultan, lutûf göstermede Nûh Peygamber gibi olan II. Bayezid, kendisine yardım etmediği sürece, belâ denizine benzettiği vatanından ayrı olan her yerde suya gark olacağını söyler. Padişahın cömertliği o denli çoktur ki bu bir tûfânla boy ölçüşebilir. Fakat bu iyilik dalgaları arasında eğer bir kurtuluş gemisi yetiştirilmezse, Cem Sultan bela denizinde tıpkı tûfânda yok olan Nûh Peygamberin kavmi gibi helâk olacağını ifade eder. Nûh Peygamber, Tanrı’ya imân edenleri tûfân belasından kurtarmak suretiyle onlara lutûf göstermiştir. Aynı zamanda gemisi de inançlı birkaç kişiyi helâk olma felaketinden uzaklaştırmıştır. Bu bakımdan beyitte Nûh Peygamber; hem kurtarıcılığı hem de cömertliğiyle *teşbih* ve *telmih* konusu edilmiştir. Padişahın lutfu, Nûh Peygamberinki gibi bir kurtuluş kayığıdır. Aynı zamanda cömertlik, tûfâna; belâ da bir denize *teşbih* edilmiştir.

16. yy.’da Fuzûlî, Tanrı’nın kudretini tasvir ederken tûfân ve gemi mazmunlarını kullanır:

³³ Cem Sultan, *Türkçe Dîvân*, hzl. İ. Halil Ersoylu, TDK Yay., Ankara 2013, s.27

Nûh sanduğına keştî tek aparmışdur penâh
İhtiyât eyler ki nâ-geh bir dahi Tûfân olur

Fuzûlî, *Dîvân*, K.8/21, (s.64).

“(Tanrı) Nûh sandığını, gemi gibi sığınacak yere alıp götürmüştür. İhtiyatlı davranır ki ansızın bir daha tûfân olur.”

Yunan tûfân efsanesinde, geminin bir sandık şeklinde olduğu söylenir (Rosenberg,2003: ss.58-61). Tanrı, sandık gibi dört bir yanı kapalı olan bu gemiye benzer kütleyi sığınılacak bir yer hâline getirerek, Nûh Peygamberi ve îmânlı kimseleri tûfândan kurtarmıştır. Geminin şekliyle ilgili ifadenin beyitte yer bulması, özellikle kültürlerin ne denle iç içe olduğunu göstermesi bakımından mühimdir. Geminin bir sandığa benzetilmesi kuşkusuz ki nesilden nesile aktarılmış, Peygamber kıssalarında da bir ayrıntı olarak kendisine yer bulmuştur. Sandık kelimesi aynı zamanda tevriyeli kullanılarak “Nûh sandığını, Nûh zannettiğini” mânâsına da getirilmiştir. Böylece “Tanrı Nûh gibi sâlih olan kimseleri” de kurtuluşa erdirtir denilmektedir. Her şeye kâdir olan Tanrı, insanların ileride kötülük saçacaklarını bildiğinden, Nûh kavminin başına tûfân getirmiştir ve yine istediği takdirde insanları helâk etme gücüne sahiptir. Beyitte Tanrı’nın her şeyi bilme, yaratma ve yok etme kudreti, Nûh kıssasına *telmi*h ile ifade edilmiştir. Fuzûlî, dört yanı kapalı, her cinsten birer çiftin ve îmân eden kimselerin bindirildiği sandığı gemiye *teşbih* etmiştir. *Nûh*, *sandık*, *keştî* ve *tûfân* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Beyitte bu kelimelerin varlığı Nûh kıssasına *telmi*hte bulunulduğunun bir göstergesidir.

Usûlî , gemiye binenlerin hislerini şöyle tasavvur eder:

Necât istersen emvâc-ı belâdan pîre teslim ol
Ki çekmez keştî-i Nûh’a girenler havf-ı tûfânı

Usûlî, *Dîvân*, G.127/8, (s.223).

“*Sen bela dalgalarından kurtulmak istersen mürşide güven. (Çünkü) Nûh’un gemisine girenler tûfân korkusu çekmezler.*”

Efsanelerin, destanların, halk söyleyişlerinin ve kutsal kitapların bildirdiğine göre tûfân, neredeyse bütün dünyayı kaplamıştır. Bu felaketten yalnızca Nûh Peygamberin gemisine binenler sağ kurtulmuştur. Gemiye binenler, Nûh Peygamberin haber verdiği tûfân hadisesinin gerçekleşeceğine inanmışlardır. Bu aynı zamanda Tanrı’ya inancın da bir delilidir. Gemiye binenler bu inancın verdiği huzurla felakete kapılacak olmanın korkusunu çekmezler. Tasavvufta Hakk’a ermek için bir rehberin

öncülüğünde ve denetiminde çıkılan manevî ve ruhî yolculuğa seyr u sülûk denir (Uludağ,2012:316). Beyitte bu yolculuğa önderlik edecek olan kişi *pîr* diyerek anılmıştır. Tûfân gibi çileli olan ve bela dalgalarıyla boğuşulan bu yolculukta eğer kurtuluş aranıyorsa müridlerin yapması gereken tek şey, kendilerine Nûh Peygamber gibi önderlik edecek ve onları doğru yola davet edecek bir mürşid bulmak olmalıdır. Beyitte Nûh Peygamberin gemisi kurtuluşun simgesi olarak *telmih* konusu edilmiştir. Keştî-i Nûh'a girenler ile Tanrı'yı arayış yoluna girenler bir tutulmuş ve böylece seyr u sülûk, Nûh'un gemisine ve O'nun çıktığı yolculuğa; bu yolda çekilen sıkıntılar da belâ dalgalarına *teşbih* edilmiştir. Ayrıca *keştî*, *tûfân* ve *emvâc* kelimeleri arasında bir *tenâsüb* söz konusudur.

Gönlün gemiye teşbihi, Edirneli Nazmî Dîvân'ında da kendisine şöyle yer bulur:

Rûzgârı âh u Nûh-âsâ ana mellâh rûh
Her dil-i 'âşıkdurur bir keştî-i deryâ-yı 'aşk
Edirneli Nazmî, *Dîvân*, G.3396/4³⁴.

"Her âşığın gönlü, aşk denizindeki bir gemi gibidir. (Bu geminin) Rûzgârı âhtır ve ruh da ona tıpkı Nûh gibi kaptan olur."

Edirneli Nazmî, âşıkların gönlünü aşk denizinde seyreden bir gemiye teşbih eder. Klâsik Türk şiirinde derya; enginliği, büyüklüğü ve içinde inciyi barındırması sebebiyle konu edilmiştir. Âşığın aşkı o denli büyüktür ki tıpkı bir denize benzer. Bu denizde yüzen gönül ise içinde canı taşıdığı için gemiye teşbih edilir. Âşığın yakıcı âhı, gemiye yön veren bir rûzgâr gibidir. Aşk gemisinin kaptanı ise Nûh Peygamber gibi olan ruhtur. Ruh, duygu ve tutkuların merkezi olması hasebiyle aşk denizinde seyreden geminin kaptanıdır. Bu durum Nûh Peygamberin tûfân ortasındaki gemiye kaptanlık etmesine benzer. Böylece içine düşülen aşk denizinin dingin değil, dalgaların ve fırtınaların koptuğu bir yer olduğu söylenebilir. Hatta öyle ki aşk denizinde seyreden gönül gemisi bir tûfânın ortasında kalmıştır ve onu oradan kurtaracak olan da ruhtan başka kimse değildir. Beyitte, âşığın âhı için kuvvetli olduğunu belirtmek maksadıyla "rûzgâr" denilerek *mübalağa* edilmiştir. Aşk, enginliği sebebiyle denize, gönül de içinde canı taşıması hasebiyle gemiye *teşbih* edilmiştir. *Derya*, *keştî*, *rûzgâr*, *mellâh* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Ruh,

³⁴ Edirneli Nazmî, *Dîvân*, hzl. Yrd. Doç. Dr. Sibel Üst, K.B. Yay., Ankara 2012, s. 1854.

gönül gemisine kaptanlık etmesi yönünden Nûh Peygamberle özdeşleştirilmiştir. Bütün bunların beyitte kullanılması Nûh kıssasına *telmihi* işaret eder.

Muhibbî de göz yaşı denizinde seyreden gönlünü, Nûh Peygamberin gemisiyle özdeşleştirir:

Bahr-i eşk içre sefine-i dil
Seyr ider geştî-yi Nûh midur
Muhibbî, *Dîvân*, G.998/2³⁵.

“Gönül gemisi, göz yaşı denizi içinde seyr eder, (acaba bu gemi) Nûh’un gemisi midir?”

Âşıklığın işaretlerinden birisi göz yaşıdır. Klâsik Türk şairi hislerini çoğu zaman mübalağa yoluyla ifade etmeyi benimsediğinden göz yaşı o denli fazla dökülür ki bu yaşlar bir okyanus, bir deniz ve bir tûfân gibi bütün dünyayı kaplar. (Kurnaz, 2011:29). Beyitte âşğın durmadan akıttığı göz yaşları âdetâ deniz olur, gönlü de kayık misâli sular üzerinde seyreder. Aşkın yoğunluğu ve kavuşamamanın verdiği üzüntü, âşğı içinden çıkılmaz bir hâle düşürdüğünden deniz de tûfân gibi çalkalanır ve gönül gemisi böylece Nûh Peygamberin gemisiyle kıyas edilir. Şair önce *istifhamla* “Nûh’un keştîsi midir?” diye sorar, aynı zamanda bu ifade ile şair cevabı bildiği hâlde “bu gemiye Nûh Peygamberin gemisi denilebilir mi?” sorusunu sorar, dolayısıyla beyitte *tecâhül-i ârifâne* vardır. Gönül, içinde canı taşıması dolayısıyla gemiye, göz yaşları da çokluğu nedeniyle denize *teşbih* edilmiştir. “Keştî-i Nûh” terkinde Nûh kıssasına *telmih* vardır.

Manisalı Câmi’î, mesnevîsinde göz yaşlarının çokluğunu tûfân mazmunuyla ifade ederken, geminin tûfân ortasında rahatlıkla yol alışını da telmih konusu eder:

Be-rûh-ı Nûh-ı keştîbân-ı tûfân
Gözümün yaşını eyleme ‘ummân
Manisalı Câmi’î, *Mes.*, 103b/2985³⁶.

“Tûfân gemilerine kaptanlık eden Nûh’un ruhu için gözümün yaşını okyanusa çevirme.”

³⁵ Muhibbî, *Dîvân*, hzl. Doç. Dr. Coşkun Ak, K.B.. Yay., Ankara 1987, s.323.

³⁶ Manisalı Câmi’î, *Muhabbet-nâme (Vâmık u ‘Azrâ)*, hzl. M. Esat Harmanlı, T.C. Marmara Ü. Türkiyat Araştırmaları Ens., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Dan. Prof. Dr. Orhan Bilgin, İstanbul 2003, s. 493.

16. yy.'da konusunu iki kahramanlı aşk hikâyesinin oluşturduğu *Vâmık u 'Azrâ* adlı eserde, Vâmık göz yaşlarını tûfâna çevirmemesi için 'Azrâ'dan aman diler. Eğer böyle bir niyeti varsa da Nûh Peygamberin yüzü suyu hürmetine onu ağlatmaktan vazgeçmelidir. Beyitte tûfân ortasında gemisini hiçbir şeyden etkilenmeden yürüten Nûh Peygamber, sevgiliden aman dilemek için *telmi*h konusu edilmiştir. *Keştîbân*, tûfân, göz yaşı ve *ummân* kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

Âşık Çelebi, geminin kutsiyetini, yüceliğini ve gücünü anlatma hususunda söz konusu kıssaya telmihte bulunur:

Nebî âlini teşbîh eylemişdür keştî-i Nûh'a
Alî Pürtek kapudanına n'ola nehr-i Tuna'ya
Âşık Çelebî, *Dîvân*, K. 13/27³⁷.

“(O) Peygamberin yüceliğini Nûh'un gemisine benzetmiştir; Ali Pürtek kaptana Tuna nehri nedir ki?”

Âşık Çelebi, Tanrı'nın Nûh Peygamberin gemisini yüksek ve yüce kıldığını, Tuna'ya gidecek olan Ali Pürtek kaptanın da yolunu açık edeceğini söyler. Bütün dünyayı suların kapladığı bir alandan kurtulan Nûh'un gemisi gibi Tanrı memdûhun gemisini de koruyacak, Tuna Nehri kolaylıkla aşılabacaktır. “N'ola” istifhamıyla “Tuna Nehri, tûfânda aşılın dalgaların yanında nedir ki?” denilmektedir. Memdûhun kaptanlık kabiliyeti tûfânı alt edecek cinstendir, bunun yanında Tuna Nehri'nin lafı bile edilemez. Bu noktada memdûhun kaptanlık becerisi, Nûh Peygamberin kurtarıcı ve güçlü gemisine *telmi*hle ifade edilmiştir.

Âşığın akıp giden göz yaşları yerde birikerek bir deniz meydana getirir, bu suya âdeta Nûh'un gemisi yansır:

Ol kadar eyleyeyim girye-i Nûh'ı icrâ
Nakş-ı keştî varâk-ı keştî-i Tûfân olsun
Fehîm-i Kadîm, *Dîvân*, G.244/6, (s.624).

“Nûh'un göz yaşlarını o kadar (fazla) akıtayım ki, tufan gemisinin sayfasında gemi resmi oluşsun.”

³⁷ Âşık Çelebî, *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Filliz Kılıç, K.B.,s.56,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10593,asikcelebidivanifilizkilicpdf.pdf?0>
(14.03.2017).

Sebk-i Hindî şairi Fehîm-i Kadîm, bu akımın etkisiyle alışılmamış bağdaştırmalar kullanarak göz yaşlarının akışının bir gemi resmi meydana getirdiğini ve o resmin sayfalarının da yine göz yaşından meydana geldiğini söylemektedir. Bu itibarla beyitte göz yaşlarıyla bir keşî-nâme (gemi kitabı) yazılmasından bahis vardır. Gemi, hayat akışının bir yolculuk olarak temsil edilmesinde semboldür. Alegorik resimlerde de genellikle ruhun teknesi “beden” ya da hayat suyunda seyreden bir taşıt gibi sembolize edilir (Gibson, 2013:9). Klâsik Türk Edebiyatı şairlerince vücut, gönlün ve ruhun sığınağı olması nedeniyle gemiye teşbih edilmiştir. Beyitteki gemiden kasıt da âşığın bedenidir. Kur’ân-ı Kerîm’de Nûh Peygamberin ağladığı söylenilmese de Tanrı’nın “senin milletinden inanmış olanlardan başkası inanmayacaktır, onların yapageldiklerine üzülme; nezaretimiz altına sana bildirdiğimiz gibi bir gemi yap. Haksızlık yapanlar için bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaktır” (Hûd, 224: 11/36-37) denilmesine dayanarak şair muhayyilesi Nûh Peygamberi ağlatmış ve göz yaşlarını da O’nunla mukayese etmiştir. Bunun yanında Nûh Peygamber, Hz. Muhammed’in cemâline olan hasretten de göz yaşı döker, O, âdeta Hz. Muhammed’in güzellik denizinde bir mellâh olmuştur. Yine Habîbullâha duyduğu hürmetle ve Resûl’ün adını zikretmekle tûfân belasından kurtulmuştur (Yeniterzi, 1993:330). Beyitte âşığın, Nûh Peygamberin göz yaşlarından da çok göz yaşı döktüğü ifade edilir. Âşık, gönlünü arındırmak için öyle çok ağlar ki kendi varlık gemisi, tûfâna tutulmuş bir gemi resmini andırma noktasına gelir. Beyitte âşığın göz yaşları tûfâna, bedeni de bu yaşlarda seyreden bir gemiye *teşbih* edilir. Âşığın göz yaşlarının Nûh Peygamberinkilerden fazla olması da *mübalağalı* bir dille ifade edilmiştir.

Nâbî, orijinal bir hayalle memduhun tuğrasını Nûh’un gemisinin sütûnlarına teşbih eder:

Üç sütûn ile budır Keşî-i Nûh
Satr-ı fermân ana mevc-i deryâ
Nâbî, *Dîvân*, K.19/8, (s.136).

“Üç sütûn (direk) ile bu (ferman) Nûh’un gemisidir. Onun için denizin dalgaları fermanın satırlarıdır.”

Nâbî, Cafer Paşa’nın övgüsü için yazdığı bu kasidenin ilk 15 beytini tuğra tavsifine ayırmıştır. Türk padişahlarının ve devlet büyüklerinin imza ve alâmeti olan özel şekle tuğra denilir. Bazı kasidelerde devlet büyüğü övülmeden evvel onun sahip

olduğu tuğranın betimlemesi yapılır (Topal, 2009:1011). Nâbî de fermanların üzerine çekilen bu özel işareti Nûh'un gemisindeki üç direğe teşbih etmiştir. Aynı zamanda devlet büyüğünün emri o tuğrada gizli olduğu için hayatî önem taşır, bu nedenle buyruğu yerine getirecekler için emir niteliğindedir. Femandaki satırlar ise denizin dalgaları gibidir, Femandaki kesinleşen hükümler dalgalar hâlinde yayılarak insanları etkiler. Beyitte tuğranın şekli Nûh Peygamberin gemisindeki sütûnlara, femandaki satırlar da denizin dalgasına *teşbih* edilmiştir. Dolayısıyla yine Nûh kıssasına *telmih* vardır.

Nâbî, bir başka beyitte gemi mazmununu, içine düşülen zor durumdan düze çıkmanın yollarını izah etmede kullanmıştır:

İcrâ' ise Nâbî garazun Keşf-i Nûhı
Eyle nefes-i subhdan ümîd-i fütûhu
İtsün seni da'vayâ cerî câm-ı sabûhı
Agyâr elemin çekme yapış zülfine Rûhî
Men eylemege cân mı var katilimizdir

Nâbî, *Dîvân, Tah.*, 2, V/1, (s.173).

"Ey Nâbî! Şayet maksadın Nûh'un gemisini yüzdürmekse,, seher vaktinde dua ederek (duanda) zafer ümidini iste, sabah içilen kadeh, işlerinde seni cesur yapsın. Ey Rûhî! rakiplerin derdini çekme, (o sevgilinin) zülfüne tutun, (bundan kendimizi) alıkoymaya yüreğimiz mi var, (o bizim) katilimizdir."

Klâsik Türk şiirinde sabah, karanlıktan, durgunluktan, dinlenmeden sonra aydınlık, canlılık ve çalışmayı beraberinde getirir. Aynı zamanda sabah vakti, Tanrı tarafından günlük rızıkların dağıtıldığı andır. Seherde edilen dualar kabul edilir (Pala, 1989: 147). Nâbî'ye göre dualarının kabulüne yardımcı olan bazı unsurlar vardır. Meselâ, seher vakti edilen dualar şairin inancına göre bütün düğümleri çözer. Bunun nedeni, sabah ezanında diğerlerinden farklı olarak "Esselatü hayrun minen nevm" (Namaz uykudan hayırlıdır) denilmesidir (Yardım, 2012: 317). Klâsik Türk şiirinde âşığın duası, sevgiliye kavuşmaktır. Nâbî seher vaktinde duasında sevgiliye kavuşmayı diler. Nûh Peygamberin gemisi, inançlı insanlar için kurtuluşun simgesi olmuştur. Gemiye binenler insanlığın devamlılığını sağlamış, helâk olmaktan kurtulmuşlardır. Urfalı şair Nâbî de içinden çıkılmaz bir durumdan; ağyarla olan çekişmeden, sevgilinin gayrıyla muhabbetinin âşığa verdiği üzüntüden, tıpkı Nûh Peygamberin gemisindekiler gibi bir kurtuluş yolu bulmak isteniyorsa, sabah vaktinde dua ederek, ümitle beklemek gerektiğini söyler. Bentte, Bağdatlı Rûhî'ye seslenilerek, sevgilinin

zûlfüne takılan âşıkların kurtulma şansları olmadığı söylenir. Bu nedenle sevgili bir katil olarak anılmıştır. Seher vaktinde dua ederek kurtuluş bulmak, Nûh Peygamberin gemisine *teşbih*le ifade edilmiştir. Keşî-i Nûh terkihiyle de kıssaya *telmih*te bulunulmuştur.

Nev'izâde Atâyî, tûfâna karşı önlem alan Nûh Peygamberi şöyle telmih konusu eder:

Tûfân-ı 'aşk-ı yâr kaçan mevc-hîz olur
Başlar hemân tedârûke keşî-süvâr Nûh
Nev'i-zâde Atâyî, *Dîvân*, G.23/4, (s.180).

“Sevgiliye duyulan aşkın tûfânı ne zaman dalgalansa, gemiye bindirilen Nûh, hemen hazırlanmaya (olacakların önünü almaya) başlar.”

Nev'i-zâde Atâyî, şiirlerinde anlamı derinleştirmek adına tasavvufî ıstılahlardan faydalanmıştır. Yukarıdaki beyitte de tasavvufî bir aşktan söz edilmektedir. Aşk, İslamî literatürde, daha çok mutasavvıfların dilinde, birçok tarif ve tanımla açıklanmıştır. Temelde ise ilahî aşk ve beşerî aşk olmak üzere iki şekilde ifade edilmiştir. İlahî aşka genellikle hakikî aşk, beşerî aşka da mecazî aşk denilmiştir. Buna bağlı olarak sevgili de ikiye ayrılmaktadır. Mutasavvıflar genelde, mutlak aşk, hakikî aşk, ilahî aşk ile Tanrı aşkını kastetmişlerdir. Çünkü O'nun dışındakilere duyulan sevgiye ancak mecaz yoluyla sevgi denilebilir. Mecazî olanın hakikî olanı anlamada köprü vazifesi göreceği, aşkın tarif edilemeyeceği, kalbe gelen mânâların ancak işaret ile anlatılabileceği düşüncesi bu ayrımın temelini oluşturur (Gönel, 2010:211). Beyitteki sevgiliden kasıt Tanrı'dır. Tasavvuf felsefesinde aşk, sevginin son mertebesidir. Sevgi ile aşk arasındaki fark şudur: insan kalbindeki sevgiye hâkim olur, eğer kalbindeki aşk ise işte o zaman insan, aşkın hâkimiyeti altına girer (Uludağ, 2012:ss.48-49). Bu nedenle insanı bir tûfân gibi kavrayan aşktan kaçabilmenin bir yolu yoktur. Bu dalgalardan kurtuluş isteniyorsa Nûh Peygamber gibi hazırlıklı olmak lazımdır. Beyte göre aşk tûfânının gerçekleşmesi o kadar muhtemeldir ki Nûh Peygamber çoktan hazırlıklara başlamıştır bile. Çünkü kutsal kitapların bildirdiğine göre O, sâlih olan kimselerdendir. Nûh Peygamberin gönlünü Tanrı sevgisi için açmasıyla tûfândan kurtulması mümkün kılınmıştır. Beyitte de bu mesaj verilmiş, Tanrı aşkı yolunda hiçbir şeyden kaçınmamak gerektiği anlatılmıştır. Nûh Peygambere tûfânın olacağı haber verildikten sonra gemiyi nasıl yapacağı ve oraya neler alacağı da bildirilmiştir. Beyitteki tedarikten kasıt bu kıssaya *telmih*le gerçekleştirilmiştir. Âşık da bir güzele, Tanrı'ya âşık olacağını ve aşk tûfânına

kapılacağını bilir; tıpkı Nûh Peygamber gibi kendisini bu duruma hazırlar. Aşkta kaçmaya kalkanlar ise Nebî'nin kavmi gibi suda boğulacaktır.

Nâbî, Nûh'un gemisini hayatın devamlılığının sağlanması hususunda telmih konusu eder. Bu devamlılığın sebebini ise Hz. Muhammed'in hayata gelecek olması ile açıklar:

Âleme ittiğü dem kasd-ı fütuh
Oldu zevrakkeş ana Hazret-i Nûh
Nâbî, *Surnâme*³⁸.

“(O) Dünyayı fethetmeye kasdettiği an, Hazret-i Nûh O'na gemici oldu.”

587 beyitten oluşan “Surnâme” adlı eserde Nâbî, münacaat, naat ve padişaha ait medhiyeden sonra, düğün için yapılan hazırlıkları anlatarak, sadrazamla diğer vezirlerin padişaha ve şehzadelere sundukları hediyeleri kaydeder. Sonra on beş gün süren düğünün her gününde verilen ziyafetleri, gündüzleri ve geceleri yapılan oyunlarla eğlenceleri, en sonunda da şehzadelerin eski saraydan getirildiğini, mevlit töreninden sonra sünnet edildiğini ve bütün bu eğlencelerle şenliklerin sürdüğünü ve en nihayetinde yapılan at koşularını betimleyerek eserine son verir (Levend,1984:5).

Şair, Peygambere salavat getirdiği bölümde, Hz. Muhammed'in âlemi fethetmeye niyetlendiğinde Nûh Peygamberin O'na yardım ederek gemisini çektiğini söylemiştir. Nitekim hadislerde âlemlerin O'nun yüzü suyu hürmetine yaratıldığı bildirilmektedir. Bu nedenle eserin bu bölümünde insanları doğru yola davetinde bütün peygamberlerin Hz. Muhammed'e yardım ettiği ifade edilmiştir.

Nûh Peygamber, insanlığın ikinci atası olarak kabul edilir. Bazı halk anlatılarında tûfândan sonra insan neslinin devamlılığının sağlanması, Hz. Muhammed'in dünyaya gelmesi içindir. Beyitte de bu inanç kendisine yer bulmuş, Nûh Peygamber gemisini sırf Hz. Muhammed bu dünyaya gelip insanları doğru yola davet etsin diye çekmiştir. Bütün bunlar beyitte Nûh kıssasına *telmihi* işaret eder.

Gönlün gemiye benzetilmesi, yalnız canı içinde barındırmasından değil, aşk denizinde yüzmesinden de ileri gelir. Nâilî bu anlayışı şöyle izah eder:

³⁸ Nâbî, *Surnâme*, hzl. Agâh Sırrı Levend, İnkılab Kitabevi, İstanbul 1944, s.32.

Nûhu ede raht- efgan-i cân mevce-i hüsnün
Fülk-i dili aşkın gibi deryâda bulunsa

Nâilî, *Dîvân*, G.307/4, (s.288).

“Ey Sevgili! Güzelliğinin dalgası Nûh’un rahatını kaçırıp can kaygısına düşürdüğünde (keşke) gönül gemisi aşkın gibi bir denizde bulunsa.”

Tasavvufta hüsn, ilahî güzelliği karşılar. Âlemdeki bütün güzellikler ve güzeller O’nun güzelliğindendir. Güzel de aşk da Tanrı’nın ta kendisidir (Uludağ, 2012:176). Beyitte gönül, denize teşbih edilmiştir. Tasavvufta deniz, vahdeti karşılar. Bunun yanında dalgalar ve damlaları da kesrete karşılık gelir. Gönülünü bir gemiye benzeten âşık, Tanrı aşkı gibi olan vahdet denizinde bulunacak olsa güzellik dalgaları ona can yükünü taşıması için yardımcı olacaktır. Can, Tanrı’nın insana emanetidir. Aynı zamanda bu kelime *nefsi* de ifade etmek için kullanılır. Tanrı, tûfânda Nûh Peygamberin yükünü almış olan gemisine nasıl yardım etmişse, can yükü taşınırken de aynı kolaylık sağlanacaktır. Çünkü can, aşk denizinde seyahat eden bir gemidir. Tanrı yolunda ilerleyen ve vahdete erişmek isteyen âşığa Tanrı’nın yardımı her şeyi kolay kılar.

Beyitteki *fülk* kelimesi, lûgatlerde Nûh Peygamberin gemisini karşılamaktadır. Tamlamanın *fülk-i dil* olarak kurulması tesadüf değildir. Şair, Tanrı’nın ikâmet yeri olan gönül, aşk denizinde seyahat eden bir gemiye teşbih eder. Nûh Peygamberin gemisinde bulunanların îmânlı kimseler olduğu göz önünde bulundurulursa derin anlamdaki mânâ ortaya çıkacaktır. Bu gemi, yüzyıllardır insanlık için kurtuluşun simgesi olmuştur. Âşık da aynı kurtuluşu aşk denizinde yüzmekte bulur. Beyitte *fülk*, *mevc*, *deryâ* ve *Nûh* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Bu kelimelerin kullanımı aynı zamanda Nûh tûfânına *telmihi* işaret eder.

Gönül gibi beden de gemiye teşbih edilir. Şeyhülislam Yahyâ âdeta ateş denizinde seyahat eder:

Gözümde mevc-i hûn-ı dil degül tугyân-ı âteşdür
Bu cism-i sûz-nâküm keştî-i tûfân-ı âteşdür

Şeyhülislam Yahya, *Dîvân*, G. 55/1, (s.80).

“Gözümde (dalgalanan) gönül kanının dalgası değil, ateşin harlanarak artmasıdır. (Çünkü) Bu yanan bedenim, ateş tûfânını içindeki gemidir.”

Klâsik Türk şiirinde ateş, âşığın içinde bulunduğu aşkın ızdırabının göstergesidir. Ateş, gözde tutuşur ve gönülde alevlenir. Âşık, gönlündeki ateşi söndürmek için daima gözünden yaş akıtır, fakat o ateş asla sönmez (Birici, 2016:3). Kanlı göz yaşı harareti ve rengi ile de ateşi çağırıştırır. Bu beyitte de âşığın gönlü, aşk ateşiyle yanmaktadır. Tûfân su ile değil ateş ile gerçekleşir. Bu noktada âşığın bedeni gemiye teşbih edilir. Nûh'un gemisi, kurtarıcılığı ile bilinir. O gemiye binenler tûfân felaketinden kurtulurlar. Âşığın bedeni de içinde gönlü barındırır. Gönül, tasavvuf inancına göre Tanrı'nın evidir. Bu nedenle gönlü korumak, onu temiz tutmak gereklidir. Gönül, aşk ateşiyle öylesine tutuşur ve coşar ki artık beden, ateş tûfânında seyreden bir gemi hâline gelir ve Tanrı'yı bulmayı coşkulu bir ateş içinde bekler. Gazelin redifî olarak seçilen ateş mazmunuyla, âşığın gönlü, ateşten tûfânlara ev sahipliği yapmaktadır. Beyitte âşığın bedeni ateşten bir tûfânda seyreden gemiye gözden akan yaş da ateşli bir taşkına *teşbih* edilmiştir.

Şairler kasidelerde memduhun varlığı, kurtarıcılığı ve ululuğunu övme bahsinde gemi mazmununa sıkça yer vermişlerdir. Nedîm de memduhu için şu sözleri sarfederek Nûh'un gemisine bir telmihte bulunur:

Vâye-bahş olsa eger tâb-ı süheyl-i cûdî
Keştî-i Nûha döner âb-ı akîk üzre Yemen
Nedîm, *Dîvân*, K. 2/32, (s.24).

“Şayet onun Süheyl yıldızının (cömertliğinin) parlaklığı bağışlayıcı olsa, akik suyu üstündeki Yemen, Nûh'un gemisine döner.”

Yemen, Arap yarımadasının güneybatısında bir yerleşim bölgesidir. Klâsik Türk şiirinde en çok Akîk'in Yemen'de bulunması ve Süheyl yıldızı ile birlikte anılır. Süheyl yıldızının en parlak görüntüsü Yemen ülkesinin semâlarındadır ve efsaneye göre akik taşı rengini Süheyl yıldızından alır. Bu nedenle en değerli Akîk taşının da Yemen'den çıkarıldığı söylenir (Özkan, 2015:105). Bunların yanında halk arasında akik taşının, insan ruhunu olumlu yönde etkilediği, bedenden akan kanları durdurduğu, kalbe kuvvet vererek sıkıntıları giderdiği ve yüzük olarak takıldığında da fakirliği giderdiğine inanılır (Pala, 1989:26). Nedîm bu noktada beyitte memdûh Ali Paşa'nın cömertliğini Süheyl yıldızına teşbih etmiştir. Şayet memdûhun gücü etkisi altındaki insanlara ulaşırsa bu güç onları akikler üstünde yüzen Nûh Peygamberin kurtarıcı gemisine döndürür, denilmektedir.

Akîk kelimesi aynı zamanda Osmanlıca- Türkçe Ansikopedik Lûgat'ta *bunaltıcı sıcak* olarak karşılanmıştır (Devellioğlu, 2010:25). Buna göre sıcaktan kavrulan Yemen ili, memdûhun bağışlayıcı parlaklığını gördüğünde Nûh Peygamberin gemisine binmiş gibi bir ferahlık hissedecektir. Yine memdûhun gücü karşısındakilerde ateş basmasına sebep olacaktır. Bunların yanında beyitte memdûhun cömertliğinin parlaklığı, Yemen üzerindeki alelade taşları akik taşına döndürmektedir. Yıldızın ışıkları suların üstüne düştüğünde orada âdetâ bir renk tûfânı meydana gelecek ve Nûh'un gemisi de burada yüzecektir. Bu ışık herkese cömertlik bağışlayacak, herkesi Nûh Peygamber gibi kurtarmaya çalışacaktır.

Beyitte, cömertlik kelimesine eklenen iyelik eki ile Nûh Peygamberin gemisinin konduğu dağ olan Cûdî'ye de *telmihte* bulunulmuştur. Bu iki anlamı da düşündürmesi bakımından *tevriyelidir*. Beyitte memdûh Süheyl yıldızına, Yemen'deki sular parlaklık yönünden akik taşına, Yemen de kurtarıcılık bahşedilmesi yönüyle Nûh'un gemisine *teşbih* edilmiştir. Beyitin tamamına *telmih* ve *teşbih* sanatı hâkim olmuştur.

Şeyh Gâlib, renk simgeçiliğinin kendine sunduğu hayal dünyasıyla gemiye "siyah" olma vasfını verir:

Sevâd-ı milketidir keşî-i Nûh-ı Neciyyu'llâh
Necât ümmîd edenler işte "bismillâhi mecrâha"

Şeyh Gâlib, *Dîvân*, Tarih 1/25, (s.78).

Nûh Neciyu'llâh'ın gemisi kara bir mülktür, kurtuluş umanlar "bismillâhi mecrâha" (desinler).

Nûh Peygamber'e, her zaman Tanrı'ya yönelip çok yalvardığı, çok dua ettiği ve Tanrı da O'ndan inayetini esirgemediği için Neciyyu'llâh sıfatı verilmiştir. Sultan Selim Han'ın Mevlânâ Türbesinin yeşil kubbesinin tamir ettirmesi münâsebetiyle yazılan bu tarih kasidesinde Nûh Peygamber hem gemi, hem kurtarıcı hem de Neciy sıfatıyla telmih konusu edilmiştir (Güler, 2006:40). Siyah rengi; bilinmezlik, görünmezlik ile Zât-ı İlâhi'yi temsil eder. Karanlıkta hiçbir şey nasıl ayırt edilemiyorsa, Tanrı'nın zâtında da hiçbir şey diğerlerinden ayırt edilemez. Her şey zıddıyla kâimdir, bu nedenle siyah olmadan beyaz görülemez. Tanrı'nın "görülmeyen ama gösteren" vasfına karşılık gelen bu hâl, cevherin nuru olarak bilinir

(Yıldırım, 2006:6). Nûh Peygamberin gemisi de Şeyh Gâlib'e göre kara bir mülktür. Bütün insanlığın yok olup, yalnızca gemiye binenlerin sağ kalmasıyla bu gemi, yokluk denizinde seyreden, fakat ardından yeni bir yaşam doğuracak olan siyah bir mülkiyettir. Kurtuluş uman kimseler bu gemiye binerek "bismillâhi mecrâha" demelilerdir. Bu dua, Hud Sûresi 11/41 ayetinden aynen iktibas edilmiştir. "Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır" mânâsına gelen bu ayetle, her şeyin Allah'ın emriyle meydana geldiği ve geminin kurtuluşa ermesinin de yine Allah'ın izniyle mümkün olduğu anlatılmıştır. Beyitte Nûh Peygamberin gemisi, kurtarıcılık vasfıyla *telmih* konusu edilmiş, Hûd Sûresinden de tam bir *iktibas* yapılmıştır.

18. yy.'da istinsah edilen lâedrî bir Battal-nâme'de alışıldığı üzere gemi, kurtarıcılığı yönünden ele alınır:

Bir sefine virdi Nûh'a buldı tûfândan necât
Gark olur deryâ-yı 'aşka dil ebed mestûr mudır
Lâedrî, Mes. 161 b/15-6039³⁹.

"(Tanrı) Nûh'a bir gemi verdi, (O) tûfândan kurtuluş buldu, gönlün (ise) aşk deryasında sonsuza kadar boğulması kader midir?"

Eser, 18. yüzyılda istinsah edilmiştir, fakat dil özellikleri itibariyle bu eserin 15. yüzyılda mensur olarak yazıldığını söylemek mümkündür (Paçacıoğlu, 1993:516). Çalışmaya alınan örnek beyit, 18. yüzyılda eserin manzum olarak özetlenmesiyle meydana getirilmiştir. Eserin bu bölümünde peygamber ve velîlerin isimleri zikredilerek peygamber kıssalarına *telmih*ler yapılmıştır. Nûh Peygamber de Tanrı tarafından verilen "gemi yap!" emriyle hatırlara getirilmiş, Tanrı'nın O'na verdiği gemiyle tûfândan kurtulması olayına *telmihte* bulunulmuştur.

Şair, Nûh Peygamberin tûfândan kurtulduğunu, fakat kendisinin ilelebet aşk deryasında suya gark olacağını söyler. "Bu kader midir?" diye sorarak hâlinin Tanrı tarafından yazıldığını belirtir ve daha uzunca yıllar boyunca da Tanrı aşkıyla yanıp tutuşacağının işaretlerini verir. Beyitteki "mestûr mudur?" ifadesinde *tecâhül-i ârifâne* ve *istifhâm* vardır. Aynı zamanda çokluğunu anlatmak maksadıyla *aşk*, *denize*; âşğın içine düştüğü hâl de tûfâna *teşbih* edilmiştir. Bütün bunlar Nûh Peygamberin kıssasına *telmihle* sağlanmıştır.

³⁹ Lâedrî, *Battal-nâme*, hzl. Burhan Paçacıoğlu, T.C. Erciyes Ü., Sos. Bil. Ens., Doktora tezi, Dan. Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, Kayseri 1993, s.516.

Bir başka beyitte Hz. Muhammed'in alnındaki nûr, Nûh Peygamberin yolunu aydınlatır:

Nûr-i cebîni olmasa ger rehnümâ ana
Geştî-i Nûh kande bulurdu selâmeti
Harputlu Rahmî, *Dîvân*, K.1/39⁴⁰.

“Eğer (O’nun) alnındaki nûr O’na kılavuz olmasaydı, Nûh’un gemisi nasıl kurtuluş bulurdu?”

Nâ’t-ı Şerîf’in 39. beytinde Hz. Muhammed’in nurunun Nûh Peygambere kılavuzluk ettiğinden bahsedilmiştir. Bu görüşün altında yatan sebep “sen olmasaydın felekleri yaratmazdım” hadîs-i kudsîsinden ileri gelir. Buna göre dünyanın yaratılması Hz. Muhammed’in yüzü suyu hürmetinedir. Hâl böyleyken Nûh tûfânından insanlığın necât bulması da Hz. Muhammed’in dünyaya gelecek olmasından kaynaklanmaktadır.

Klâsik Türk şiirinde Nûh Peygamberin Hz. Muhammed’e duyduğu özlemle döktüğü göz yaşları, tûfâna sebep oldu denilmektedir. Yine Nûh’un Hz. Muhammed’in güzellik denizinde bir mellâh olduğu ve lutfunun rüzgârıyla tûfândan çıktığı belirtilir (Yeniterzi, 1993:330). Hz. Muhammed âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. O, nice âlemlere değer, alnının nûru ve beyazlığı dikkat çekecek derecede parlaktır. Hatta öyle ki bu nûr olmasa dünya karanlıkta kalır, denilir (Kurnaz, 2012:59). Beyitte de bu inanışa değinilerek, tûfânda Nûh Peygambere ışık olan, O’na yol gösteren rehber, Hz. Muhammed’in nûrudur denilmiştir. Beyite göre insanlık, Hz. Muhammed’in Nûh Peygambere yol göstermesiyle kurtuluş bulmuştur. Beyitte geştî-i Nûh terkibiyle Nûh tûfânına *telmihte* bulunulmuştur. Aynı zamanda Hz. Muhammed’in alnındaki nûr da kılavuza *teşbih* edilmiştir.

Çalışmada tekrara düşmemek adına şerh edilmeyen diğer beyitler şöyledir;

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî: 246a/2655, 106a/333, 61b/453, 294a/2085, 241b/ 2343, 134b/2795, 202b/3359, 143b/3585. Nesîmî: G.111/7. Kadı Burhaneddîn: G. 678/2.

Karamanlı Aynî: K.55/41. Nâbî: G.132/2.

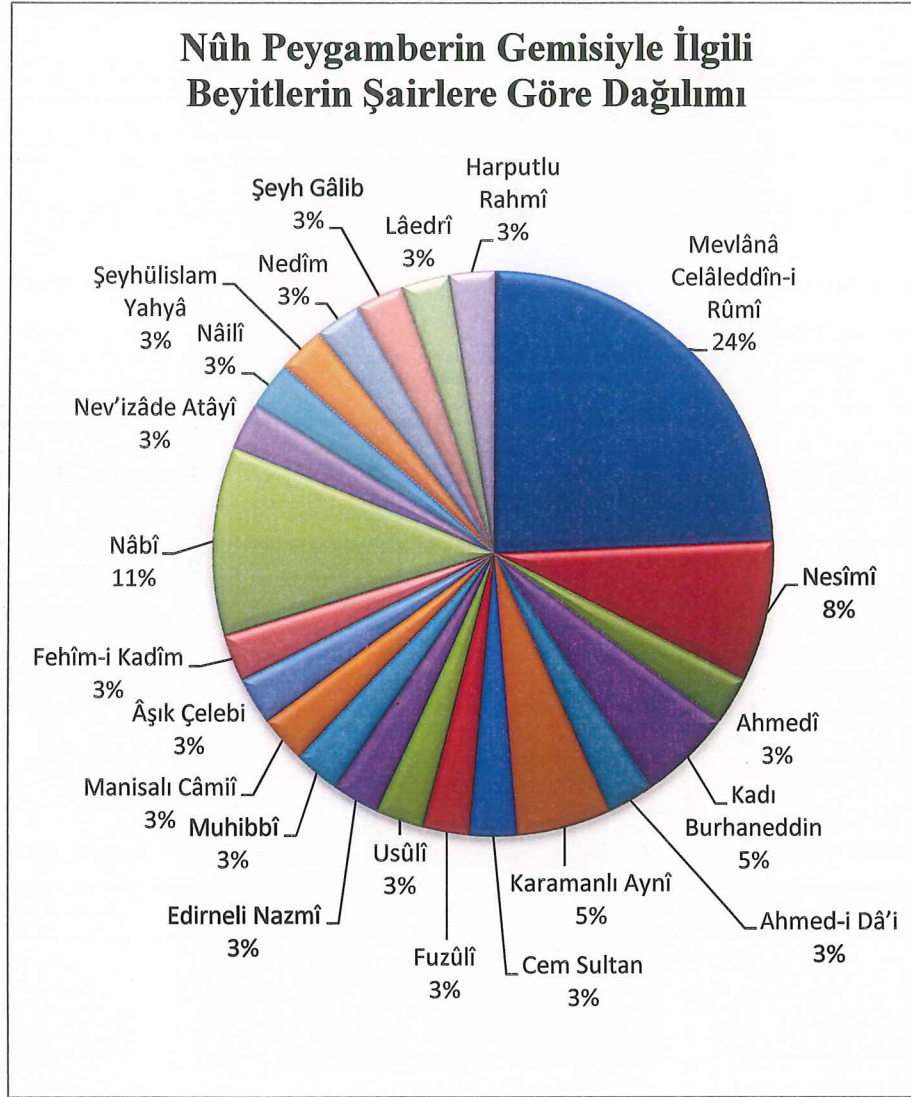
Nûh’un gemisi mazmununun şarilerce kullanılma sıklığı aşağıda gösterilmiştir:

⁴⁰ Harputlu Rahmî, *Dîvân*, hzl. İbrahim Kavaz, M. Naci Onur, İzzet Paşa Vakfı Yay., Elazığ, 1996, s.30.

Çizelge 3: Nûh Peygamberin Gemisiyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı

Şairler	Nûh Peygamberin Gemisiyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	9
Nesîmî	3
Ahmedî	1
Kadı Burhaneddîn	2
Ahmed-i Dâ'i	1
Karamanlı Aynî	2
Cem Sultan	1
Fuzûlî	1
Usûlî	1
Edirneli Nazmî	1
Muhibbî	1
Manisalı Câmiî	1
Âşık Çelebi	1
Fehîm-i Kadîm	1
Nâbî	4
Nev'izâde Atâyî	1
Nâilî	1
Şeyhülislam Yahyâ	1
Nedîm	1
Şeyh Gâlib	1
Lâedrî	1
Harputlu Rahmî	1

Grafik 3: Nûh Peygamberin Gemisiyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Çalışmada eserleri taranan 54 şairden 22'si, toplamda 36 beyitte Nûh Peygamberin gemisine yer vermişlerdir. %25'lik bir dilime sahip olarak en çok gemi mazmununu Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî* adlı eserinde telmih konusu etmiştir. Nâbî ve Nesîmî de diğer şairlere göre bu mazmunu daha sık kullanmışlardır. Şairlerin muhayyilesinde "Nûh'un gemisi" mazmununun nasıl vücut bulduğu kısaca şöyle izah edilebilir:

1. Geminin yürümesi de durması da Tanrı'nın emriyledir. Şairler Tanrı'nın kudretini ifade etmek maksadıyla Nûh Peygamberin gemisini ve tûfân hadisesini misal gösterirler.

2. Mutasavvıf şairler, geminin çıktığı yolculuğu seyr ü sülûke; geminin kaptanı Nûh'u da seyr ü sülûk esnasında müride yardım eden mürşide teşbih ederler.
3. Yine mutasavvıf şairlerce gemiye binenler ve binmeyenler ayırımına gidilerek; gemiye binmeyenlerin masiva denizinde boğulduklarından bahsedilir. Binenler ise vahdet yolunda sağlam adımlarla ilerler.
4. Nûh Peygamberin gemisi herhangi zor bir durumdan kurtuluşun simgesi olarak da beyitlerde kendisine yer bulmuştur. Hatta yardıma muhtaç olanlar için "Tanrı sana Nûh Peygamberin gemisini yetiştirsin" denilir.
5. Hayat bir karmaşa tûfânı olduğunda, umutsuz olmamak gerektiği gemiye telmihle ifade edilir. Tıpkı Nûh Peygamberin gemiye binerek tûfândan kurtulması gibi her güçlükten bir çıkış yolu bulunur.
6. Sarhoşluk veya dert bir tûfân hâline geldiğinde; kadeh, tekneye teşbih edilir. O, âdetâ Nûh Peygamberin kurtarıcı gemisi gibi âşıkları gamdan âzâd eder.
7. Kasidelerde memdûh, hem tûfân koparmaya hem de gemi yetiştirmeye muktedirdir.
8. Nûh tûfânı sırasında gemiye binenler tûfânda helâk olma korkusunu duymazlar. Gemi, sığınılacak bir yer olması hasebiyle de şiire konu edilir.
9. Gönül, içinde canı barındırdığı için kıymetli bir şey taşımak noktasından gemiye teşbih edilir. Bu durumda ruh kaptan Nûh; aşk ise bir deniz olarak tasvir edilir.
10. Göz yaşı bir deniz olduğunda da gönül yine gemi şeklini alır. Yelkenleri şişiren rüzgâr ise âşğın kıvılcımlı âhıdır.
11. Nûh'un gemisi 17. yy.'da orijinal hayâllerle kendisine yer bulmuştur. Buna göre göz yaşı yerde birikerek âdetâ bir gemi resmi oluşturur. Memduhun tuğrâsı da geminin sütunlarına teşbih edilir.
12. Kötü bir duruma karşı öngörülü olmak, hazırlık yapmak, önlem almak mânâlarına gelecek şekilde de şairler Nûh'un gemisine telmihte bulunurlar.
13. Nûh Peygamberin gemisi, Hz. Muhammed ile de sıkça anılmıştır. Gemiye kılavuzluk eden Hz. Muhammed'in alnındaki nûrdur ve insanlığın

kurtuluş bulması da yine O'nun yüzü suyu hürmetinedir. Gemi, tûfândan Hz. Muhammed dünyaya gelsin diye necât bulur.

14. Kasidelerde memdûhun cömertlik tûfânından fayda görenler gemiye binmiş gibi olurlar.
15. Nûh Peygamberin gemisi, tûfân ortasında yokluk denizinde seyrederken, tûfânın bitmesiyle yeniden yaşamın timsali olur. Bu nedenle tasavvûfi istilahlarla da çokça kullanılarak şairlere geniş bir hayâl imkânı sağlamıştır.

1.4. Geminin Oturduğu Yer: Cûdî Dağı

Nûh Peygamberin gemisinin oturduğu yer konusunda ideolojik ve tartışmalı görüşler bulunmaktadır. Buna göre Eski Ahit'in Yaradılış bölümünde geminin "rrt" harfleriyle yazılmış olan bir yerde durduğu bildirilmiştir. Sami kökenli dillerde sessiz harflerin arasına sesli harfler getirilerek okuma gerçekleştirilir. "Rrt" harfleri de hatalı olarak "Ararat" şeklinde okunmuştur. Bu kelimeyle asıl kastedilen ise "Urartu"dur. Urartu bölgesi genel olarak toroslari kapsayan dağlık Urartu bölgesiyle ilişkilidir. Fakat günümüzde bu ifadeyle Ağrı Dağı'nın karşılandığı söylenmektedir (Naskali, 2013:2). William B. F. Ryan ve Walter C. Pıtman da geminin konduğu tepenin adının "rrt" kelimesinden kaynaklı Urartu bölgesi olduğunu söyler (Ryan ve Pıtman, 2011:290). Mümin Köksoy, geminin Ağrı Dağı'nda aranma sebeplerini üç maddeyle özetler. Bunlardan birincisi Tevrat ve İncil'de adı geçen Ararat kelimesinin yorumu ve zaman içerisinde anlam değişikliğine uğraması, ikincisi Ermeni milliyetçiliği ve üçüncüsü de Ağrı Dağı yüzeyinde gemiye benzeyen yeryüzü şekillerinin bulunmasıdır (Köksoy, 2011:96). Kur'ân-ı Kerîm geminin Cûdî'de durduğunu söylemesine rağmen bazı Ermeni milliyetçileri, geminin Ağrı'da olduğunu iddia eder. 19. yy.'dan itibaren Batılı araştırmacılar, geminin durduğu yerle ilgili görüşler ortaya koymaya başlarlar. Bunun sebepleri arasında Ermenilerin Ağrı Dağı'nı kutsamaları ve atalarının Mezapotamya'dan geldiklerini kanıtlamak istemeleri yer alır (Aksoy, 1987: 193). Araştırmacılar Cûdî Dağı'nı Ağrı Dağı ile özdeşleştirmektedirler. Mesela, Ağrı Dağı'nın eteklerindeki Üzengili Köyü yakınlarında Cûdî Tepesi bulunmaktadır. Burada yaşayan halk, köydeki bazı toprak oluşumlarını Nûh Peygamber'in gemisine benzetirler. Oktay Belli, Ağrılıların

yanında Kafkasya, Nahçıvan, Azerbaycan ve İran Bölgesi'nde yaşayan çok sayıda insanın da Nûh Peygamberin gemisinin Ağrı Dağı üzerinde olduğuna inandıklarını söyler. Buna delil olarak Ağrı Dağı ve Nûh Peygamberi konu alan birçok halk şiirine çalışmasında yer verir (Belli, 2011:48).

Geminin durduğu yer konusunda bir başka görüşü yine Bilal Aksoy aktarır. Buna göre Tevrat'ın ilk yazmaları arasında geminin Kardû Dağı'nda durduğu söylenir. Kardû, araştırmacıya göre Kur'ân-ı Kerîm'de ismi bildirilen Cûdî Dağı'ndan başka bir yer değildir (Aksoy, 1987:198). Abdullah Yaşın, konuyla ilgili çalışmasında, geminin izlerinin Cûdî Dağı'nda aramanması gerektiğini delillerle izah eder. Bunlardan bazıları; Kur'ân-ı Kerîm'de geminin Cûdî'de durduğunun söylenmesi, o bölgede Nûh Peygamberin oğlu Yafes adına bir köprünün olması, Cûdî Dağı başında sefine denilen bir yer adının bulunması, yine Cûdî Dağı'nın başında Nûh İbadetgâhının ve Nûh sarnıçlarının olması, burada kurban sunak yerlerinin varlığı, binlerce yıldan beri Cûdî Dağı'nın başında düzenlenen festivaller, Cûdî Dağı etrafında her türlü hayvanın ve zeytin ağaçlarının bulunması ve Mezapotamya'daki Nisir Dağı'nın da Cûdî Dağı'nın ta kendisi olması (2013:ss.172-239).

Kur'ân-ı Kerîm'de, "yere suyunu çek, göğe suyunu tut denildi. Su çekildi iş de bitti; gemi Cûdî'ye oturdu" (Hud, 225: 11/45-46) denilerek geminin Cûdî'de durduğu bildirilir. Klâsik Türk şairleri birinci kaynakları olarak Kur'ân-ı Kerîm'i gördüklerinden şiirlerinde de geminin oturduğu yeri Cûdî olarak kabul etmişler ve sanatlarını bu yönde icra etmişlerdir. Cûdî Dağı beyitlerde kendisine şöyle yer bulur:

Senün 'ışkun sefinedür gözüm Nûh
Yaşum tûfân u gussa kûh-ı cûdî

Ahmedî, *Dîvân*, G. 697/8, (s.602).

"Ey sevgili! Senin aşkın gemidir, benimse gözüm Nûh, göz yaşım tûfân ve kederim (ise) Cûdî dağdır."

Ahmedî, sevgiliye duyulan aşkı, Nûh Peygamberin kurtarıcı gemisine benzetir. Çünkü âşğın gıdası ve hayata tutunma sebebi, aşktan duyduğu ızdıraptır. Âşık, ancak sevdikçe ve âşık oldukça hayatta kalabilir. O, her yeni güne sevgiliye kavuşma arzusuyla uyanır ve ömrünü böyle tamamlar. Bu nedenle aşk bir gemiye teşbih edilerek, âşğın hayatta kalma sebebi vurgulanmıştır. Nûh nasıl ki inananları gemiye bindirip onları kurtardıysa, âşık da gemiye benzeyen gönlü ile hayata tutunabilecektir. Sevgili o denli vefasızdır ki âşğın ayrılık acısından döktüğü göz

yaşlarında âdeta aşk gemisini yüzdürmektedir. Beyitte âşık, kendi gözünü Nûh Peygambere *teşbih* eder, çünkü gerçekleri görür ve güzeli sever. Bunun yanında aşk denizinde yüzmek ve sevgilinin aşk gemisini yüzdürebilmek için Nûh Peygamber gibi olmak gerekir, fakat sevgili hiçbir zaman âşığa bakmadığından ve ona karşılık vermediğinden, âşığın göz yaşları tûfân ve kederi de Nûh Peygamberin gemisinin oturduğu Cudi Dağı gibi olur. Cudi dağı ne kadar yüksekse âşığın derdi de işte bu dağ kadar yüksektir. Dağlar gibi kedere sahip olan âşığın hâlini tasvir için *mübalağa* sanatlarından istifade edilmiştir. Tûfân mazmunu üzerinden dertlerin çokluğunu vurgulamak amacıyla Cûdî Dağı beyte dâhil edilmiştir.

Ahmet Paşa, Cûdî kelimesiyle; yükseklik, yücelik ve sığınılacak bir lîmân olmak noktasından Tanrı'yı karşılar:

Batmadan Nûh-ı vücûd al elim ey Cûdî-i cûd
Taştı tûfân-ı belâ kaynadı gird-âb gibi
Ahmet Paşa, *Dîvân*, G.335/7, (s.280).

“Ey cömertliğin Cûdî’si! Belâ tûfânı taşıarak bir anafor gibi kaynadı, vücudun Nûh’u batmadan elimi tut.”

Tûfân, âşığın göz yaşları için müşebbehünbih olarak ele alınmaktadır. Bu beyitte de âşık için belânın tûfân hâlini aldığı bir durumda Nûh Peygamber sanki bu belâ tûfânında batmak üzere olan bir vücud unsuru olarak ele alınmıştır (Tolasa, 1973:24). Vücudun Nûh’u, bir belâ tûfânında batmak üzeredir. Nûh Peygamber kavminden iyi olan kimselere önderlik ederek onları tûfândan kurtarmıştır. Cûdî Dağı da onları misafir etmiş, gemi en nihayetinde karaya Cûdî Dağı’nda oturmuştur. Gam tûfânına tutulan âşığın tek kurtuluşu Cûdî’nin cömert elini uzatmasına bağlıdır. Derin mânâsını tasavvuf felsefesinin oluşturduğu bu beyitte elleri Cûdî Dağı kadar yüce ve cömert olan sevgili, Tanrı’dır. Tasavvuf inancına göre belâ, Tanrı’nın kulunu denemesi, kendisinde mevcut olan iyi hâllere gerçekte sahip olup olmadığını ona fiilen göstermesi; bu amaçla onu sıkıntıya sokması ve azap çektirmesi anlamına gelir (Uludağ, 2012: 71). Beyitte, tûfânın tennûrdan kaynakarak çıktığı gibi sıkıntılar da coşar ve âşığın benliğini bastırmaya çalışır. Bu belâ girdabından kurtuluş da Tanrı’nın izni ve yardımıyla mümkün olacaktır. Cûdî Dağı beyitte yüceliği, yüksekliği ve felâketten kurtarması yönünden Tanrı’nın cömertlik vasfını karşılamıştır. Ahmet Paşa, belâyı tûfâna *teşbih* etmiştir. *Cûdî* ve *cûd* kelimeleri

arasında *nâkıs cinas* vardır. Bunların yanında *taşmak*, *kaynamak*, *girdâb* ve *tûfân* kelimeleri arasında *iham-ı tenâsüb* vardır; Cûdî, tûfân ve Nûh Peygamberin isimlerinin anılmasıyla da Nûh tûfânına *telmihte* bulunulmuştur.

Kânî, Cûdî Dağı'nı kişileştirerek O'na "kıskançlık" vasfını verir:

Niçe paşa güher paşa-yı bahr u kân-ı mülk-i cûd
Niçe cûd en azı cûdi-i tûfân-suda reşk-efzâ
Kânî, *Dîvân*, K.30/19, (s.112).

"O nasıl bir paşadır ki cömertlik şehrinin kaynağı ve cömertlik ülkesindeki cevher denizinin paşasıdır. Öyle çok cömertliği vardır ki en azı bile tûfânla dövülmüş Cûdî'yi kıskançlığa boğar."

Kânî, memdûh Kapudân Hasan Paşa'nın cömertliğinden bahsederken hem deniz hem de dağ ile bir mukayeseye gitmiştir. Övülen paşa, öyle bir paşadır ki cömertlik ülkesinde cevherler, altınlar, inciler dağıtmaktadır. Onun cömertliği tûfânda dalgaların dövdüğü, en nihâyetinde de Nûh Peygamberin gemisinin oturduğu Cûdi dağından bile daha yücedir. Bu nedenle Cûdi dağı kendisinden yüksek olan bir şeyle karşılaştığından kıskançlık içerisindedir. Hasan Paşa'nın cömertliğinin en azı bile hem tûfânın dalgalarından çok hem de dağlar boyu uzanacak kadar boldur. Cömertlik bir ülkeye *teşbih*; Cûdi dağı da kıskançlık izafe edilerek *teşhis* edilmiştir.

Bahş-ı ihsân u 'atâya kûhdur Cûdî-lakab
Kendi zâtında keremdir zikr ü fikri rûz u şeb
Lebîb, *Dîvân*, Muh. 7/III-1, (s.292).

"Lakabı Cûdî olan kişi, cömertlik ve ihsan bağışlamada kendi şahsında gece gündüz düşüncesi ve söylediği (de) cömertliktir.

Lebîb, muhammesinde övdüğü kimsenin özelliklerini sıralarken, cömertlik bahsine gelindiğinde konuya Cûdî Dağı'nı dâhil eder. Memdûh, kerem sahibi olmakta Cûdî Dağı gibi yücedir. Aynı zamanda tûfândan sonra sığınılacak, kargaşadan sonra dinginliğe erilecek yer de yine memdûhun yanındır. O'nun sözleri ve fikirleri tıpkı gece ve gündüz gibi sürekli olarak insanlara yol göstermektedir. Gece ve gündüz birbirini nasıl takip ediyorsa ve bir devamlılığa sahipse aynı derecede memdûhun fikirleri de takip edilmelidir, çünkü O'nun söyledikleri hem gündüz gibi aydınlıktır hem de gece karanlıkta insanlara yol göstermektedir.

Cûdî Dağı, cömertliğin miktarını ifade etmek için *teşbih* konusu edilmiş, memdûhun fikirleri de yine gece ve gündüze benzetilerek onun daimî olduğu vurgulanmıştır.

Çizelge 4: Cûdî Dağı'yla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Şairler	Cûdî Dağı'yla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı
Ahmedî	1
Ahmet Paşa	1
Kânî	1
Lebîb	1

Grafik 4: Cûdî Dağı'yla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Çalışmada incelenen 54 şairden yalnızca 4'ünde, toplamda 4 beyitte Cûdî Dağı'yla ilgili beyitlere rastlanmıştır. Ahmedî, Ahmet Paşa, Kânî ve Lebîb birer beyitte olmak üzere, *Cûdî* mazmununa şu bahislerle yer vermişlerdir:

1. Cûdî Dağı, bir şeyin derecesini belirtmek, mesela kederin çokluğunu göstermek maksadıyla telmih konusu edilmiştir.
2. Tanrı, cömertlikte ve güven vermede Cûdî Dağı'na benzer. Tûfân gibi bir âfetten burada düze çıkıldığı gibi Tanrı'ya sığınanlar da belâ dalgalarından kurtulur.
3. Kasidelerde memdûh, kerem göstermede Cûdî Dağı kadar yücedir.
4. Geminin Cûdî'de durması, yalnızca iyi ve inançlı insanların burada karaya ayak bastığının işaretidir. Bu bakımdan Cûdî Dağı, iyiliğin devamlılığını sağlaması yönünden de telmih konusu edilmiştir.
5. Dağ, bir mukayese aracı olarak kullanılmış, memdûh da yücelikte O'nunla kıyaslanmıştır denilebilir.

1.5. Nûh Peygamberin Ömrü

Arkaik kaynaklarda Nûh Peygamberin ölümsüz olduğu anlatılır. Utanapiştim de Ziusudra da Tanrılar tarafından kutsanmış ve ölümsüzlükle ödüllendirilmiştir. Tevrat'ta ise yeryüzünde tûfân koptuğu zaman Nûh Peygamberin altı yüz yaşında olduğu ve tûfândan sonra da 350 yıl yaşadığı bildirilir (Tekvin, 7. bap, 6-11-13 / 16 / 21-24).

Kur'ân-ı Kerîm'de Ankebût Sûresi'nde: "Andolsun ki, Nûh'u milletine gönderdik; aralarında 950 yıl kaldı. Sonunda onlar haksızlık yaparken tûfân onları yakalayiverdi" (397:29/14) denilerek Nûh Peygamberin ömrünün 950 yıl olduğu bildirilir. Mümin Köksoy, Nûh Peygamberin bu kadar uzun bir yaşam sürmesini "Allah'ın takdiri" diyerek geçiştirmek yerine bilimsel açılardan yaklaşılarak durumu anlamak gerektiğini savunur. Bu çok uzun tarihi, Sümer ülkesinde kullanılan zaman birimini ve kamerî takvimi gündeme getirerek izah eder. M. Köksoy'un görüşüne göre Nûh Peygamber ve O'ndan önceki peygamberlerin yaşlarını belirten rakamlar 365 günlük güneş veyahut 354 günlük kamerî yılı karşılamaz. Yaşları gösteren rakamlar 29-30 günlük kamerî ayları ifade eder. Bu rakamları 354 günlük kamerî ve 365 günlük güneş takvimine çevirmek için eldeki sayıları 12'ye ve 12.4 'e bölmek gereklidir. Hâl böyleyken Nûh Peygamberin 950 yıllık yaşamı bu işlemle bölündüğünde 77'ye tekâbül eder ki bu da normal bir insanın ömrüyle denk hâle gelir (Köksoy, 2011:30).

Her ne kadar Nûh Peygamberin ömrüyle ilgili hesaplamalarda bulunulsa da Klâsik Türk şairlerinin neredeyse hepsi Nûh peygamberin ömrünü uzunluğu bakımından konu edinmiştir. Bu konuyla ilgili taranan beyitler aşağıdaki gibidir:

Ajun bütrü tuttum Sikender tutarça
Tükel nûh yaşın yaşadım yaşattım.

Yûsuf Hâs Hâcib, *Kutadgu Bilig*, Mes. D.I/ 6548⁴¹.

“Dünyayı İskender tutar gibi tüm tuttum, bütün Nûh yaşını yaşadım yaşattım.”

Yûsuf Hâs Hâcib’in, 11. yy.’da vücuda getirdiği Kutadgu Bilig “Mutluluk Veren Bilgi” adlı eserindeki, “Gençliğe acıyarak yaşlılığını söyler” bahsinde, dünya nimetlerinden faydalanmak gerektiği Nûh Peygamber ve İskender’e telmihle ifade edilir. Klâsik Türk şiirinde İskender, dünyanın birçok yerini fethetmesiyle ve Hızır’la birlikte Zulumat ülkesinde âb-ı hayâtı aramasıyla meşhurdur. Şair, bir önceki beyitlerde “farzedelim ki benim Kârûn gibi hazinem var, Hz. İsmâ gibi göğü çıktım, dünyayı İskender gibi fethettim ve Nûh Peygamber gibi uzun bir ömür sürdüm. Bunların ne önemi var? Sonunda ben de toprak olacağım, bu fânî dünyadan çekip gideceğim” demektedir. Bu nedenle bir yandan gençliğini verimli geçiremediği için kendisine kızarken, diğer yandan da gençlere hayatı en güzel şekilde yaşamaları gerektiği konusunda öğütte bulunur.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Nûh Peygamberin ömrünü, “bir işte uzun süre kararlı bir duruş sergileme” bahsinde telmih konusu eder:

Nûh dokuz yüz yıl davet ediyordu; kavminin inkârı her an artıyordu.
Söylemekten hiç geri durdu mu? Suskunluk mağarasına hiç sığındı mı?

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mes. 270b/10, (s.739).

Mevlânâ, altıncı deftere başlarken; yazdıklarının yanında dolanmayanların, etrafından dolanmalarını söyleyerek sözlerinden geri durmayacağını bildirir. Nitekim Nûh Peygamber de dokuz yüz yıl süren uzun ömrü boyunca hakikati söylemekten ve insanları iyiye, güzele davet etmekten vazgeçmez. O, kavminin inkârcılığına aldırış etmeden, insanları Tanrı yoluna neredeyse bin yıl davet eder. Beyitte Nûh Peygamberin ömrü, bir emel uğrunda yüz yıllar da geçse ikrar göstermek gerektiğini

⁴¹ Yusuf Has Hacıb, *Kutadgu Bilig*, hzl. Mustafa S. Kaçalın, K.B. Yay.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10716,yusufhashacibkutadgubiligmustafakacalinpdf.pdf?0>, 12.03.2017, s.337.

öğütlemek adına *telmih* konusu edilmiştir. Aynı zamanda suskunluk da “gizli ve kapalı” olma vasıflarını karşılayan bir mağaraya *teşbih* edilmiştir.

15. yy.’da Şeyhî de bir emel uğruna bin yıl harcamaktan çekinmez; güzellerden duyacağı bir tatlı söz için Nûh’un bin yıllık ömrünü sarf eder:

Hûbların sohbetine şükrâne
Genc-i Kârun u ömr-i Nûh edelim
Şeyhî, *Dîvân*, G.122/3, (s.218).

“Güzellerin konuşmasına teşekkür için Karun’un hazinesi ve Nûh’un ömrünü verelim.”

Karun’un, Mûsâ peygamber zamanında yaşadığı, malı ve mülkü ile dünya zengini olduğu rivayet edilir. Klâsik Türk şiirinde sevgilinin konuşmasına dünyalar verilir. Onun ağzı mimdir, görülemeyecek kadar küçüktür, âdeta yok gibidir. Âşık sevgilinin etrafında bir tatlı söz duymak için yıllarını harcayabilir. Hatta buna Nûh’un 950 yılı aşkın ömrü ve Karun’un hazinesi feda edilse yeridir. Beyitte *telmih* yoluyla güzellikle sohbetin Nûh’un ömrüne sığacak kadar bir duygu zenginliği verdiği ifade edilmiştir.

Zâtî ise döktüğü göz yaşlarının süresini izah etmede Nûh Peygamberin ömrüne telmihte bulunur:

Zâtiyâ ger ömrden mahsûb olursa intizâr
Nûh’dan artuk kıyâs itmek gerekdür yaşımı
Zâtî, *Dîvân*, G.1522/5, (s.334).

“Ey Zâtî! Şayet bekleyişin, ömürden hesap edilecek olsa, göz yaşlarını bundan böyle Nûh’la kıyas etmen gerekir.”

Klâsik Türk şiirinin lûgatinde intizâr, ölüm demektir. Ecelin ne zaman geleceği, bir olayın ne zaman vuku bulacağını bilmemek ne denli nimettense, mahbûbu beklemek de o kadar elemle dolu geçen bir süreçtir. Her kavuşma, yeni bir ayrılığı doğursa da vuslata dair bekleyiş hiçbir zaman son bulmaz (Macit, 2009:61). Zâtî’nin intizâr ettiği günler şayet ömründen düşülse, Nûh Peygamberin ömrüyle mukayese edilecek kadar uzun bir bekleyişin sürdüğü görülecektir. Âşığın günlerce, gecelerce, hatta yıllarca sevgiliyi beklerken döktüğü göz yaşları; neredeyse Nûh Peygamberin bin yıldan biraz eksik yaşına denktir. Bekleyişin ölçüsü Nûh Peygamberin uzun ömrüyle kıyaslansa yeridir. Beyitte, Nûh Peygamberin ömrü; *mûbalağa* aracılığıyla âşığın

sevgiliye kavuşma umudunu ve bu yolda harcadığı vakti izah etmede kullanılmıştır. Kıssaya *telmihte* bulunulurken şair kendisine dışardan seslenmek suretiyle *tecrit* ve *nîdâ* sanatına da başvurmuştur.

Bazı kasidelerde Nûh'un ömrü, memdûha hayır duada bulunurken telmih konusu edilir:

Nûh 'ömrin virsün Allâhum hatâdan saklasun
Yıkşa bünyâd-ı sarây-ı 'âlemi tûfân eger
Bâkî, *Dîvân*, K.13/15, (s.33).

"Tûfân, eğer âlem sarayının temelini yıkşa (da) Allah'ım seni hata yapmaktan esirgesin, (ve sana) Nûh'un ömrünü versin."

Nûh Peygamber 600 yaşındayken tûfânın olduğu ve tûfândan sonra da 350 yıl yaşayarak uzun bir ömür sürdüğü kutsal kitaplarda bildirilmektedir. Bu nedenle Klâsik Türk şiirinde memdûh övülürken onun Nûh Peygamber kadar uzun bir ömür sürmesi dlenir. Bâkî de bu beytinde bir saraya benzettiği dünyayı tûfân yıkıp geçse bile memdûhun, aynı Nûh Peygamber gibi felaketten etkilenmemesini ve O'nun kadar uzun bir ömür sürmesini diler. Duasını Tanrı'ya yönelterek memdûhu yanlıştan, dertten ve tûfân gibi olan her türlü felâketten korumasını ister. Beyitte dünya saraya *teşbih* edilirken, *Nûh ömri* denilerek Nûh Peygamberin Kıssasına *telmihte* bulunulmuştur.

Muhibbî, ömrün geçiciliği, dünyanın fâniliği bahsinde Nûh Peygambere telmihte bulunan şairlerden biridir:

Bin yıl olursa 'ömr giçer anı da hemân
'Âkil odur ki fikrin ide kande gitti Nûh
Muhibbî, *Dîvân*, G.298/4, (s.125).

"Ömür, bin yıl da olsa geçer, hemen, akıl sahipleri düşünsünler, Nûh nereye gitt?"

Kur'ân-ı Kerîm'de üç defa söz konusu edilen "her nefis ölümü tadacaktır!" âyeti, bütün canlılar için ölümün kaçınılmaz son olduğunu kesin bir dille ifade eder. Bir başka âyette, "biz Allah'a aidiz ve yine O'na döneceğiz" denilerek, ölümün bir yok oluş değil, Allah'a kavuşarak, ölümsüzlüğe ulaşma olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle Klâsik Türk şairleri, ölümü kötü bir gözle görmez, aksine dünyayı bir gurbet yeri olarak hisseder ve aslî vatanına özlem duyar (Yeniterzi, 1999:115). Muhibbî de beyitte ömür denilen şeyin bin yıl da olsa bir nihayete ereceğini, aklı başında

olanların bu durumu düşünüp ona göre davranmaları gerektiğini söyler. Bu dünya gelip geçicidir, 950 yıl ömür süren Nûh'a bile kalmamıştır. Er ya da geç herkes ölümden nasibini alacak, bu dünyaya veda edecektir. Akli başında olanlar geçici olan bu dünyanın işlerini değil, kalplerini iyi ve temiz tutarak ebedî olan âhiretin işlerini önceler. Beyitte, *bin yıl, ömr* ve *Nûh* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır ve Nûh Peygamberin uzun ömrüne *telmi*hen dünyanın fâniliği teması işlenmiştir.

Muhibbî bir başka beyitte Nûh Peygamberin ömrünün uzunluğunu bir ölçü birimi olarak kullanır:

‘İsi lebüni göre idi dirdi ‘ayn-ı rûh
Zülfün dirâzına nola dinilse ‘ömr-i Nûh
Muhibbî, *Dîvân*, G.304/1 (s.127).

“Ey sevgili! *Îsâ* senin dudağını görseydi (ona) ruhun pınarı derdi. Uzun saçına, *Nûh*’un ömrü denilmesine şaşmamak lâzım.”

İsrailoğullarının son peygamberi *Îsâ*, Mesih lakabıyla bilinir ve kendisine *Rûh*’ul Kudüs denilir. *Îsâ* Peygamberin ölülere diriltmek gibi bir mucizesi vardır. Klâsik Türk şiirinde çoğunlukla Nefes kelimesiyle birlikte anılır (Pala, 1989: 258). Sevgilinin dudağı can bağışlaması yönüyle *Îsâ* Peygamberle benzerlik gösterir. Beyitte Hz. *Îsâ*, eğer sevgilinin dudağını görmüş olsa, onu ruhun kaynayıp çıktığı bir pınar gözesine benzetir denilmektedir. Klâsik Türk şiirinde saçlar dâima uzun ve karadır. Âşığın gönlü buraya takılmadan edemez. Can bağışlayan dudağın yanında, saçların uzunluğuna da Nûh Peygamberin ömrü gibi uzun benzetmesi yapılsa yeridir. Bu nedenle Nûh Peygamberin ömür uzunluğu, saçların uzunluğuyla eşdeğer görülmüştür. Beyitte *tecâhül-i ârifâne* bir söyleyişle “nola?” sorusu sorularak, “sevgilinin saçına Nûh’un ömrü denilse bundan ne çıkar, buna şaşmamak gerekir” denilmektedir. Sevgilinin dudağı can bağışlayıcı *Îsâ* Peygambere *teşbih* edilmiş, saçları ise uzunluğu yönünden Nûh Peygamberin ömrüyle birlikte anılmıştır. Bu bakımdan Nûh kıssasına *telmi*hte bulunulmuştur denilebilir.

Edirneli Nazmî, âşık için bin yıl ömür dilerken, ağyara helâk bedduâsında bulunur.

Cümle agyâr ola tûfân-ı sirişkümle helâk
'Ömrüm eyyâm-ıla binler yaşasın nite ki Nûh
Edirneli Nazmî, *Dîvân*, G.1171/4, (s.742).

“Yabancıların hepsi göz yaşı tûfânımla helâk olsun, ömrüm ise tıpkı Nûh gibi günler günlere eklenerek binlerce yıl yaşasın”

Klâsik Türk şiirinde ağyâr, âşık, mâşuk ve rakip üçgenindeki rakibi karşılar. Rakibin tek bir kişi olmadığını ifade etmek maksadıyla şairlerce *gayr* “başka, yabancı” kelimesinin çoğulu olan ağyâr tercih edilir. Âşık sevgiliyi ağyara güvenmemesi ve onlarla konuşmaması hakkında uyarır, fakat sevgili inadına *başkalarına* “yüz verir”. Klâsik Türk şiirinde ağyar, sevgilinin mahallesindeki köpeklerle eşdeğer tutulur. Beyitte de böylesine düşman olunan ağyarın, tûfân dalgalarında helâk olması dilenmektedir. Âşık, rakibini öyle çok kıskanır ki bu kıskançlıktan dökülen göz yaşları bir tûfân hâlini alır ve düşmanı olarak gördüğü rakiplerini boğar. Beyitte göz yaşı, Nûh tûfânındaki yıkıcı dalgalara *teşbih* edilirken bir yandan da Nûh Peygamberin uzun ömrüne *telmihte* bulunulmuştur. Ağyar göz yaşı tûfânında helâk olurken âşık da Nûh Peygamber gibi neredeyse bin yıl süreceği bir ömür dilemektedir. Âşık, bütün rakiplerini ortadan kaldırsa bile sevgiliyi ikna etmek için Nûh gibi uzunca bir ömre ihtiyaç duyar. Nazlı sevgili Nûh gibi neredeyse bin yıl ömür sürülse ancak ikna edilir. Beyitte, göz yaşları *mübalağa* yoluyla Nûh tûfânına *teşbih* edilmiştir. Aynı zamanda Nûh Peygamberin ömrünün uzunluğu hatırlara getirildiğinden *telmih* sanatının varlığından bahsetmek de mümkündür.

Edirneli Nazmî, bir başka beyitte zamanın, kişi ve olaylara göre farklı algılanması bahsinde Nûh Peygambere telmihte bulunur:

Ömri sıhhatle geçüb düşmeye bir derde ol kim
Ana ol bin yaşamakdur nitekim Hazret-i Nûh
Edirneli Nazmî, *Dîvân*, G.1169/2, (s.741).

“O, ömrü sıhhatle geçince bir derde düşmesin, ki o (durum) ona Hz. Nûh’a benzer bir şekilde bin (yıl) yaşamak gibi gelir.”

Şair, sağlığı elden yitirince bir saniyenin bile insana bin yıl geldiğini bu beyitle izah eder. Zaman, görecelidir. İyi vakit geçirdiğimiz anlarda süratle akarken, kötü durumlarda tam tersine geçmek bilmez. Beyitte de denildiği gibi bütün ömründe sıhhatle barışık olan kimse, bir aralık sıhhatini kaybedince; alışık olmadığı derdin üstesinden gelmesi o kişiye bin yıl gibi gelir. Nûh Peygamber de 950 yıl kavmini

kötülükten uzak tutmaya çalışır. Beyitte kötü hadiselerle “uzun müddet” uğraşmak noktasından bir benzerlik yakalanmıştır. Beyitte Nûh kıssasına *telmi*h vardır.

Reh-güzerdür bu fenâ bunda mukîm olmadı kes
Olsa Kârun gibi malı hem anun ‘ömri çü Nûh
Yahyâ Beg, *Dîvân*, G.45/3, (s.308).

“Bu fânî (dünya)gelip geçme yeridir, (ki) onun ömrü Nûh gibi uzun, malı (da) Kârun kadar olsa (bile)burada kimse kalıcı değildir.”

Tasavvufta fenâ; yok olma, yokluk, geçip gitme olarak anılır ve ölümlülüğü ifade eder. Dünya da bu fânî unsurlardan biridir. Klâsik şiirde ise daha çok maddî varlık ve hayat mânâsında kullanılır. Kârun, rivayetlere göre çok zengin ve cimri bir kimsedir. Hz. Mûsâ’nın kavmindendir, O’nun dualarıyla kimya ilmine vâkıf olmuş fakat zekâtını vermeyince yine Mûsâ Peygamber’in duasıyla yerin altına geçmiştir (Pala,1989:283). Nûh Peygamber ise 950 yıl yaşamak suretiyle neredeyse 10 asır bu dünyada ikâmet etmiştir. Beyitte, bu fenâ âleminde, ne kadar çok mal ve mülke de sahip olursa ve uzunca ömürler de sürülse yine de hayatın geçici olduğu, ölümün herkese eşit davrandığı anlatılmaktadır. İnsanın aslî vatanı ve bekâ makamı ahirettir. Yahyâ Bey, dünyanın faniliğini anlatmak maksadıyla Kârun’un ve Nûh Peygamber’in kıssalarına *telmi*hte bulunmuştur. Fani dünya ise geçici bir yola *teşbih* edilmiştir.

İbadet etmek ve Tanrı’ya ulaşmak için Nûh Peygamberin ömrü bile olsa yeterli gelmeyeceği düşüncesi Hayâlî Bey’in beyitlerinde kendisine şöyle yer bulur:

‘Ömr-ü Nûh olsa kenara varırmaz fülk-ü vücud
Kapladi çevre yanum göz- yaşı tufan-şekil
Hayâlî Bey, *Dîvân*, K.8/17⁴².

“Göz yaşı dört yanımı tûfân gibi kapladığından, Nûh’un ömrü gibi uzun olsa bile varlık gemisi kıyıya varamaz.”

Göz yaşı, âşığın en belirgin vasıflarındandır. Parlaklığı, şekli, yuvarlaklığı, hareketliliği, dâne ve çok oluşu, akarken bıraktığı ince uzun çizgi gibi görünüşü dolayısıyla çeşitli hayaller içinde söz konusu edilmiştir (Kurnaz, 2012:234). Tûfân, bu hayallerden bir tanesidir. Beyitte Nûh Peygamber gibi uzun bir ömür bile sürülse

⁴² Hâyâlî Bey, *Dîvân*, hzl. Dr. Ali Nihad Tarlan, İ. Ü. Yay., Burhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul 1945, s. 28.

sevgilinin kıyısına varmanın mümkün olmayacağı söylenmektedir. Mübalağalı bir anlatımla göz yaşının çokluğu vurgulanırken bir yandan da Nûh Peygamberin 950 yıl ömür sürdüğü hatırlara getirilmiştir. Tanrı'nın insanlara emaneti olan canı içinde barındıran vücut, onu güvenle koruması noktasından Nûh Peygamberin gemisine teşbih edilir. Fakat can gemisi ne kadar çabalarsa çabalasın kıyıya yaklaşmak mümkün değildir. Beyitte tasavvufî mânâda, vahdet yolunda insanları doğru yoldan çıkaran mâsiva nedeniyle kıyıya varmanın o kadar kolay olmadığı söylenmiştir. Bunun için 950 yıl uğraşılsa da yeterli gelmeyecektir. Tanrı yolunda yürümek için çok emek verilmesi gerektiği beytin ana mesajlarından. Beyitte *ömr-i Nûh, fûlk* ve *tûfân* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Yine bu kelimelerle Nûh kıssasına *telmihte* bulunulmuştur. Bunlara ek olarak göz yaşlarının dünyanın dört bir yanına tûfân gibi yayıldığını söyleyen şair, *mübalağa* sanatına da başvurmuştur. Vücut ise gemiye *teşbih* edilmiştir.

Gark iderse eylesün tûfân-ı eşküm 'âlemi
Tek sana virsün habîbüm Hak ta'âlâ 'ömr-i Nûh
Behiştî, *Dîvân*, G. 70/3, (s.216).

“Ey sevgili! Göz yaşı tûfânım dünyayı kaplarsa kaplasın, sevdiğim, yüce Tanrı Nûh'un ömrünü bir tek sana versin.”

Aşk, âşık ve maşuk üçgeninde kendine ait bir aşk kurgusuyla karşımıza çıkan baş kahraman, şüphesiz sevgilidir. O, güç, kuvvet ve otorite sahibidir, sultanlar dahi kapısında bekler, sevgili bu yönüyle de Klâsik Türk şiirinin sultanı sayılır. Bu özelliği ile birlikte makamı gökler katında, güzellikte eşi benzeri olmayan, ulaşılamaz olduğu için âşığın hayal etmekle yetindiği soyutlanmış bir tiptir. Sevgilinin âşığa karşı zalim oluşu, sürekli cevr ü cefa etmesi, âşığı âh ve göz yaşları içinde bırakması ise bu kurgunun bir başka penceresidir (Gönel, 2010:209). Beyitte de cefa gören âşığın göz yaşları tûfân boyutuna ulaşmıştır. Bu tûfân herkesi suda boğsa da âşığın umrunda olmaz. Sevgili dışındakilerin göz yaşı sularında boğulacak olması âşık için bir şey ifade etmez. Onun tek istediği ne kadar eziyet görmüş olsa da sevgilinin Nûh Peygamber gibi uzun bir ömür sürmesidir. Beyitte âşık, Klâsik Türk edebiyatı geleneğine uygun olarak aşk derdinden hoşnuttur ve Tanrı'dan sevgilisinin uzun bir ömür sürmesini diler. *Ömr-i Nûh* terkiibiyle ve *tûfân* kelimesinin kullanımıyla Nûh Peygamberin kıssasına *telmih* vardır. Göz yaşlarının çokluğunu vurgulamak için de *mübalağa* sanatına başvurulmuştur.

Haşre dek kâ'im ola saltanat-ı dîvânı
Nûh `ömrin vire Hakk pâdişeh-i devrâna
Şeyhülislam Yahyâ, *Dîvân*, G. 341/7, (s.368).

“Onun yüce meclisin divanının saltanatı mahşere kadar devam etsin, Tanrı devrin padişahına Nûh ömrünü versin.”

17. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Şeyhülislam Yahya, dönemin padişahı IV. Murad'ın saygısını kazanmış ve beyitlerinde ara ara O'na yer vermiştir. Gazelin bütününü aşk üzerine kurulmuş olsa da son iki beyitte Osmanlı Devleti'nin bekasının istenmesi gazele hâkim olmuştur. Bu beyitte de kıyamete dek saltanatın sürmesi ve devrin padişahına Nûh Peygamber gibi uzun bir ömür verilmesi dilenmiştir. Kur'ân'ı Kerîm'de Nûh Peygamberin ömrü 950 yıl olarak bildirilmiştir. Osmanlı Devleti böyle uzunca yıllar vâr olmalı, hatta padişahın saltanatı, kıyamet kopuncaya dek sürmelidir. Beyitte *saltanat*, *dîvân*, *padişeh* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır ve *Nûh ömri* terkihiyle de Nûh Peygamberin kıssasına bir *telmihte* bulunulmuştur.

Visâlinle güzârân bir deme dîvân-ı kısmetde
Berât-ı iyş-i Cem menşûr-ı ömr-i Nûh yazmışlar
Nâilî, *Dîvân*, G.87/2, (s.123).

“Sana kavuşmakla geçen bir an için kısmet dîvânında, Cem eğlencesinin izin belgesini ve Nûh ömrünün fermanını yazmışlar.”

Ömür Ceylan, aşk konulu Klâsik Türk şiiri metinlerini, âşık rolündeki anlatıcıların anlattığı bir hikâyeye benzetir. Bu hikâyede anlatılan aşk yolculuğu, anlatıcıların mizaçlarına göre bazı farklılıklar gösterse de, ana karakteri itibariyle, zâhiri ve bâtını birlikte kurgulanan bir *seyr ü sülûk* seferidir. Yolculuğunu başarıyla tamamlayabilen âşıklar vuslata hak kazanırlar. Klâsik Türk şairi, bu vuslat yolculuğunu gözler önüne serer. Şiirlerde *firâk* konusu daha çok yer tutar, çünkü *vuslat*, kelimelerin tükendiği yerdir (Ceylan, 2010:447). *seyr ü sülûk* yolculuğunda âşık, “Men arefe nefsehu” hadis-i kutsîsinden yola çıkarak, kendini bildiğinde Rabbini de bilecek, böylece vuslata erecektir. Tasavvuf inancında âşığın bütün çabası Tanrı'yla bir olup ikilikten kurtulmaktır. Beyitte vuslat, kısmet dîvânı olarak görülmüştür. Orası öyle bir yerdir ki Nûh Peygamberin ömrünün fermanı orada yazılmıştır, Cem'in kaderi de yine Tanrı katında mühürlenmiştir. Beyitte *yazmışlar* redifi, kaderin yazılması olarak kurgulanmıştır. Cem, İran mitolojisine göre yedi yüz yıl hüküm sürmüştür. O'nun Nûh Peygamberle aynı zamanda yaşadığı anlatılır. Klâsik Türk şiirinde genellikle

şarabın mucidi olarak anılır. Bezm âleminin (içki meclisi) kurucusudur. Yine mitolojiye göre Cem, güneşin Koç (Hamel) burcuna girdiği 21 Mart günü Azerbaycan'a gelerek, doğu yönünde yüksekçe bir yere tahtını kurdurur. Güneş doğunca taht ve tacındaki mücevherler parlar. 21 Mart'ta gece ile gündüzün eşit olması sonucuyla da bu güne "nevrûz" (yeni gün) denilmiştir. Nevrûzu bayram olarak ilan eden Cem'e halk Şîd unvanını verir (Albayrak, 1993: ss.179-180). Nûh Peygamberin gemiden çıktığı gün de Nevrûzun kutlandığı rivayet edilmektedir. (Aksoy, 1987:126). Cem'in bayram ilan etmesi, 700 yıl hüküm sürmesi hep Tanrı'nın emriyledir. Yine Nûh Peygamberin kutsal kitaplarda da bildirildiği gibi 950 yıl yaşam sürmesi Tanrı'nın izniyle gerçekleşir. Beyite göre onların kaderi, daha âdemoğlu bu dünyaya gönderilmeden evvel, vuslat zamanında ve kısmet dîvânında yazılmıştır. Kader kelimesinin eş anlamlısı olan kısmet, Tanrı'nın her kişiye uygun gördüğü yaşama durumu, nasip anlamına gelir (Akalin, 2011:1425). Buna uygun olarak *kısmet dîvânı* terkibi ile insanoğlunun kaderinin yazıldığı gece olan *Levh-i Mahfuz* (Pala, 1989:313) kastedilmiş, böylece dört büyük meleğin toplântısına da bir *telmih* yapılmıştır. Bu melekler, Tanrı'nın sözleriyle her bir insanın kaderini yazmışlardır.

Beyitte, *ömr-i Nûh* terkibiyle Nûh Peygamberin kaderinin uzun yıllar yaşaması üzerine yazıldığı ve Cem'in eğlence meclislerinin kurucusu olacağının da önceden belli olduğu *telmih* sanatından istifade edilerek anlatılmıştır. *Berât*, *menşûr* ve *yazmak* kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

‘Ömr-i Nûh olsun müyesser devlet ü ikbâl ile
Garka-ı ihsânun olsun ger sagîr ü ger kebîr
Nev’i-zâde Atâyî, *Dîvân*, K.28/5, (s.145).

“Senin yönetim ve talihin Nûh’un ömrüne ulaşsın, büyük küçük (kim) varsa senin bağışlarına gark olsun.”

Kapudan Hasan Paşa’ya sunulan kasidede Atayî, Nûh Peygamberin uzunca süren ömrünün memdûha verilmesini istemektedir. Nûh Peygamber, kutsal kitapların bildirdiğine göre tûfâna kadar 600 yıl sonrasında da 350 yıl yaşamıştır. Tanrı’yı inkâr eden kavmini suya gark etmiştir, fakat beyitte memdûhun mahiyyetindeki herkesi büyük küçük demeden suya değil; bağışa ve iyiliğe boğması istenmiştir. Beyitte, *ömr-i Nûh* terkibiyle Nûh Peygamberin uzun bir yaşam sürdüğüne *telmihte*

bulunulmuştur. Gark olmak kelimesi ise her zamankinden farklı olarak su ile değil bağış ile birlikte kullanılmış böylece *mübalağa* sanatına kapı aralanmıştır. *Devlet ü ikbâl* ile *ihsân* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır.

Zevk-i vaslunla geçen sâ'at hayât-ı câvidân
Derd-i hecrünle her bir dakîka 'ömr-i Nûh
Râmî, *Dîvân*, G.44/3⁴³.

“*Ey sevgili! Kavuşmanın keyfiyle geçen saatler ebedî hayattır, ayrılığının derdiyle geçen her bir dakika ise Nûh'un ömrü (gibi uzundur).*”

Klâsik Türk şiirinin aşk konulu gazellerinde, âşığın sevgiliye kavuşma hâdisesi zorlu bir süreç olarak anlatılır. Âşık, rakipleriyle ve ağyarla mücâdele eder, sevgilinin bulunduğu yerde tek bir bakışa mazhar olmak için yıllarca bekler. Bu bekleyişin sonunda sevgilinin gamzesinin attığı bir ok, âşığın beklentisinin devam etmesine sebep olur ve böylece âşığın kavuşma hayâli hiçbir zaman son bulmaz. Beyte göre Nûh Peygamberin 950 yıl süren ömrü, âşığın sevgiliden ayrı geçirdiği bir dakikaya eşdeğerdir. Sevgiliye kavuşmayı beklerken, onsuz geçen bir dakika âşığa 950 yıl; sevgiliyle vuslata erdiği saatler ise sonsuz bir hayat gibi gelir. Kavuşmanın keyifli saatleri içinde âşık âdeta ölümsüz olmuşcasına sonsuz bir hayatın kapılarını aralar. Fakat servi boylu, âhu gözlü, inci dişli sevgiliye kavuşamadığı her an ona geçmek bilmeyen yıllar gibi gelir. Beyitte Nûh Peygamberin ömrü, âşığın zaman algısını ortaya koymak adına *telmih* konusu edilmiştir. Beyitte *vasl* ve *hicr*; *zevk* ve *dert* kelimeleri arasında *tezat* vardır. *Hayât-ı câvidân* ve *'ömr-i Nûh* terkipleri de uzun bir süreci nitelemeleri bakımından bir *tenâsüb* içerisindedir. Ayrıca bu terkiplerin tarafı kullanılması hatırlara *leff ü neşr* sanatını da getirmektedir. Bütün bunlar beyitte Nûh kıssasına *telmihi* işaret eder.

Rûh-ı 'âlem yûh-ı eflâk-ı himemdir vere Hak
'Ömr-i Nûh'u nusret ü feyz ü fütûhuyla aña
Lebîb, *Dîvân*, K.13/92, (233).

“(O) âlemin ruhu, himmet göğündeki güneştir. Tanrı, Nûh'un ömrünü, fetihler, bolluk, bereket ve yardım (konusunda) O'na versin.”

“Göklerin sultanı” olarak vasıflandırılan Güneş, dördüncü felekte yer alır. Klâsik Türk şiirinde kozmik âlem içerisinde en çok ilgi duyulan gezegenlerden birisidir.

⁴³ Râmî, *Dîvân*, hzl. Erdal Hamami, T.C. K.B.. Yay., Ankara 2001, s.344.

Onun yanında diğer gezegenler, hizmet veren rütbeli kişilerdir. Diğer isimleri *Neyyir-i A'zâm* (Büyük Nur) ve *Sultan-ı Muhteşem* olan Güneş, kuvvetin ve güzelliğin sembolüdür. Bu gezegenin etkisi altında olanlar güç ve kudret sahibi, güzelliğiyle dikkat çeken, merhametli ve lider olma özelliklerine sahiplerdir. Klâsik Türk şiirinde en çok parlaklığı, ısısı ve ışığı ile ele alınır, hem benzeyen, hem de benzetilen konumundadır. Yüzüne bakılamayışı, gözleri yaşartması ve kamaştırması yönünden edebî sanatlar açısından zenginlik sunar. Işıklarını dünyadaki her yere saçtığı için cömertliğin de sembolüdür. Bütün bu vasıflarıyla gönül ülkesinin sultanı olan sevgiliye karşılık gelir. Güneşe göre toz ve zerre ise sevgiliye karşı aşığın âcizliğini ifade eder (Eke, 2013:108). Tasavvuf inancına göre âlemlerin yaratılış sebebi insandır. Kur'ân-ı Kerîm'de geçen, Âdem'in halifelik makamında bulunduğu (el-Bakara 2/30), kendisine esma'nın öğretildiği (el-Bakara 2/31), insanın "ahsen-i takvim" üzeri yaratıldığı (et-Tîn 95/4), göklerde ve yerde olan her şeyin onun emrine verildiği (el-Câsiye 45/13), onun emaneti yüklendiği (el-Ahzab 33/72), gibi ifadeler bu anlayışı güçlendirmektedir. İnsan, ilahi özün bir yansıması, bir aynası konumundadır (Durak, 2010:109). Beyte göre âlemin canı olan insanlardan birisi de memdûhtur. O, gökteki Güneş'in, tasavvuf inancına göre feleklere nur saçıp aydınlatan Tanrı'nın yarattığı ve seçtiği bir kuldur. Şair, memdûhun Nûh Peygamber gibi uzun bir ömür sürmesini Tanrı'dan dilemektedir. O öyle bir kimsedir ki ömrün en uzununu verilirken tereddüte düşülmemeli, gönül rahatlığıyla yaşamı uzatılmalıdır. Lebîb, hayır duada bulunmak için Nûh Peygaberin ömrünü hatırlara getirerek *telmihte* bulunmuş ve ayrıca âlemin özü ile insanı kastederek *istîfare* sanatına da icrâ etmiştir.

Metnümdedür sevâd-ı tefâsîl-i sad- şürûh
Harfûmdedür me' âd-ı mebâdî-i 'ömr-i Nûh
Destümdedür vedî'a-i iklîd-i her fûtûh
Âhumdadur kilîd-i tılsımât-ı genc-i rûh
Âb-ı hayât lücce-i çeşm-i terümdedür

Antakyalı Münîf, *Dîvân*, Tah., IV/3⁴⁴.

"Yüz şerh ayrıntısının karalamaları metnimdedir. Nûh'un ömrünün başlangıcı ve sonu (da) harfimdedir. Her fethin anahtarının emaneti elimdedir, can hazinesinin tılsımlarının kilidi âhımdadır. Âb-ı hayât (ise) ıslak gözümün denizidir."

⁴⁴ Antakyalı Münîf, *Dîvân*, hzl. Sabahattin Küçük, T.C. K.B. Yay., Ankara 1999,s.155.

Varlığın nasıl başladığı ve sonunun nereye varacağı konusuyla alakalı tabir ve bu konuda yazılan eserlerin ortak adına mebde ve meâd denilir (Özervarlı, 2003:211). Antakyalı Münîf, Nâbî'nin gazeline yazdığı bu tahmiste mebde ve meâd konusuna aydınlık getirdiğini, neredeyse yüz şerhin karşılayacağı bilginin metninde bulunduğunu, Nûh Peygamberden başlayarak önce ve sonrayı yazılarında ortaya koyduğunu söylemektedir. Şair, yazılarının mânâsının derinliğini anlatmak adına Nûh Peygamber devrinden bile haber verdiğini bildirir. Hatta O'ndan önce meydana gelen olaylar ve sonrası hakkındaki bilgiler de yine eserlerinde gizlidir. "Sevâd" kelimesi ile hem mürekkebin kara olması hem de "yazı" yazmak karşılanarak *tevriyeli* bir anlatım sergilenmiştir. Şair, *mübalâğa* yoluyla da kelimelerinin bir harfinde Nûh Peygamberin ömrü kadar süren bin yılın, hatta onun da öncesi ve sonrasındaki anlatımların gizli olduğu söylemiştir. Bunun yanında galibiyetin kapısını açan anahtar elinde, kalp hazinesinin tılsımlarını çözen şifre de âhında gizlidir. Ölümsüzlük membaası âb-ı hayât ise aşk derdinden akan göz yaşlarının denizindedir. Hazineler tılsımlarla korunurlar. Âşık, gözlerinden deniz gibi yaş döküp âh ettiğinde, kalp hazinesinin tılsımını çözer ve böylece gönlü fethetmeye giden yol da açılmış olur. Şair, beyitte her şeyin kendi elinde ve bilgisinde olduğunu söylemektedir. Gönül bir hazineye, göz yaşları âb-ı hayât denizine, âh da tılsımları açan bir kilide *teşbîh* edilmiştir. Beyitte Nûh kıssasına da *telmih* vardır.

19. yy. şairi Antepli Aynî, II. Selim için düşürdüğü tarihte O'nun için duada bulunur:

Her sâ'ati bin rûz ola her bir gün nev-rûz ola
Her vakti sûr-efrûz ola her sâli Nûh 'ömrin bula
Antepli Aynî, *Dîvân*, T. 353/8⁴⁵.

"Her saati bin gün, her günü bir nevrûz olsun, her vakti parlayan bir düğün, her senesi Nûh ömrünü bulsun."

Nevrûz, her tarafın yeşillendiği "yeni gün" anlamına gelen bir bayramdır. Rivayetlere göre ilk nevrûz, Nûh Peygamber'in karadan indiği gün kutlanmaya başlanmıştır (Aksoy, 1987:126). Buna göre Nûh Peygamberin gemisi Ağrı Dağı'nda durduktan sonra, Nûh Peygamber yeryüzünün kuruyup kurumadığını anlamak için kuşları gemiden gönderir. Karga geri gelmez, güvercin ise ağzında bir defne dalıyla gemiye döner. Bu hem toprağın kuruduğunu hem de baharın gelişini müjdelir. Nûh

⁴⁵ Antepli Aynî, *Dîvân*, hzl. Mehmet Arslan, Kitabevi Yay. İstanbul 2004, s.411.

Peygamber de Ağrı Dağı'ndan Sürmeli Çukuru'na (İğdır Ovası) iner. O'nun karaya ayak bastığı gün, Nevruzdur (Güzel, 1996: 170). Şair memdûhun her saatinin bir gün kadar sürmesini, her gününün bir bayram kadar eğlenceli, her senesinin de Nûh Peygamberin ömrü gibi uzun geçmesini dilemektedir. Beyitte nevrûz ve Nûh kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla Nûh kıssasına *telmihte* bulunulmuştur. Aynı zamanda "saat, gün, vakit ve sâl" kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

Gark-ı deryâ-yı firâkım ben hayâtı neylerim
Haşîş-i bî- behredir tûfân hem de 'ömr-i Nûh
Sivaslı Gulâmî, *Dîvân*, G.32/2⁴⁶.

"Ben ayrılık denizinde boğulduğumdan, hayat bana gerekmez. (Benim için) hem Nûh'un ömrü hem de tûfân, değersiz bir ottur."

Klâsik Türk edebiyatında âşık daimâ sevgilisinden ayrıdır. Bu ayrılıktan dolayı her zaman ızdırap çeker. Mutasavvıf bir şair olan Gulâmî için *firâk*, aslî vatanı olan gayb ve ruhlar âleminden ayrılıp bu âleme gelmektir (Uludağ, 2012: 138). Tasavvuf inancına göre bu dünya bir sürgün yeridir. İnsan bu âlemde kaynağından, kökeninden koparak gurbete düşmüş vaziyettedir (Kılıç, 2014:177). Âşık için, Tanrı'dan ve O'nun zati âleminden ayrı düşmek, asıl vatandan uzak kalmaya ve ayrılık denizinde boğulmaya benzer. Kendi varlığını kuru bir ot kadar değersiz görerek böyle ayrı-gayrı hayatın, tûfân gibi bir felaket olduğundan bahseder. Bu sürgün, Tanrı aşkıyla tutuşan âşığa, Nûh Peygamberin 950 yıllık ömrü gibi uzun gelir. Beyitte şâir Tanrı'dan uzak geçen günlerini kuru bir ota *teşbih* ederken, *"böyle hayatı neyleyeyim?"* sorusuyla *tecâhül-i ârifânede* bulunmuştur. Ayrılık denizi tamlaması ile bu dünya kastedilir. Ayrıca Nûh Peygamberin uzun bir ömür sürmesi ve tûfânına da *telmihte* bulunularak gurbette kalmanın sıkıntılarından bahsedilmiştir.

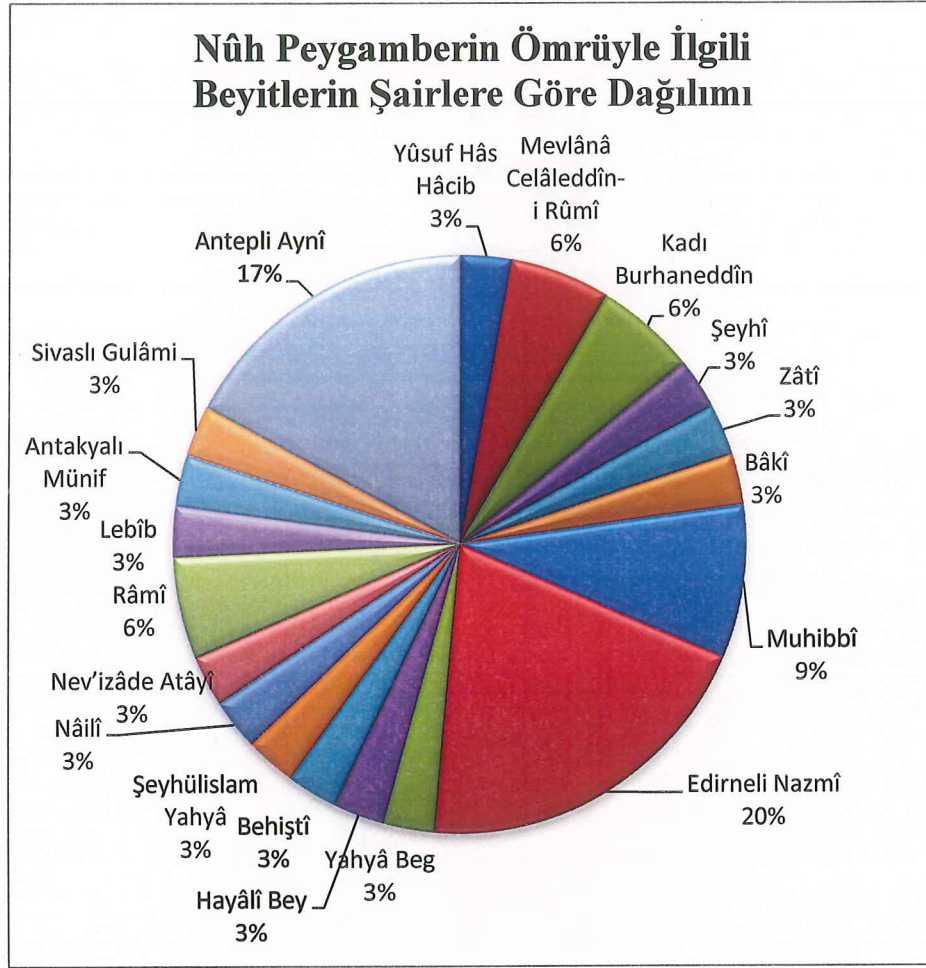
Çalışmada tekrara düşmemek için şerh edilmeyen diğer beyitler şöyledir: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî: Mes. 300a/2652. Kadı Burhaneddîn: G.1043/4. Muhibbî: G.2789/4. Edirneli Nazmî: G.1162/1, G.1170/3, G.1927/2, Mur. 368/III,2 , Mur. 75/I,2,. Râmî: G.230/2. Antepli Aynî: K.4/44, T.32/6, T.70/12, T.272/4, T.352/8, Şerh edilen beyitler ve şairler ise aşağıdaki gibidir:

⁴⁶ Sivaslı Gulâmî, *Dîvân*, hzl. Mehmet Arslan, Âsitan Yay., Sivas, Haziran 2009,s.93.

Çizelge 5: Nûh Peygamberin Ömrüyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Şairler	Nûh Peygamberin Ömrüyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı
Yûsuf Hâs Hâcib	1
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	2
Kadı Burhaneddîn	2
Şeyhî	1
Zâtî	1
Bâkî	1
Muhibbî	3
Edirneli Nazmî	7
Yahyâ Beg	1
Hayâlî Bey	1
Behiştî	1
Şeyhülislam Yahyâ	1
Nâilî	1
Nev'izâde Atâyî	1
Râmî	2
Lebîb	1
Antakyalı Münif	1
Sivaslı Gulâmi	1
Antepli Aynî	6

Grafik 5: Nûh Peygamberin Ömrüyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Çalışmada eserleri örnek seçilen 54 şairden 19'u, Nûh Peygamberin ömrüne toplamda 35 beyitte telmihte bulunmuştur. Bu mazmunu %20'lik bir dilimle en çok kullanan şair, Edirneli Nazmî'dir. Antepli Aynî ve Muhibbî'nin de diğer şairlere göre bu telmih unsurunu daha çok tercih ettiği görülecektir. Şairlerin Nûh Peygamberin ömrüyle ilgili oluşturdukları hayâl dünyası özetlenecek olursa, şu unsurların dikkat çektiği söylenebilir:

1. Ömür, bir amaç uğruna feda edilecek bir parça olarak görülür. Meselâ, bir güzelin sohbeti için Nûh Peygamberin bin yıllık ömrü sarfedilebilir.
2. Âşığın gözünün yaşı neredeyse bin yıl akar; sevgiliden ayrı geçen bir gün bile âşığa sonsuz bir döngü gibi gelir, bu uzun süreyi ifade etme noktasında Nûh Peygamberin ömrüne telmihte bulunulur.
3. Bazı beyitlerde memdûh övülürken veya ona dua edilirken Nûh Peygamber gibi uzun bir ömür geçirmesi dilenir.

4. Hayatın geçiciliği, dünyanın fâniliği gibi konularda şairler, Nûh Peygambere telmihle, bin yıldan biraz eksik yaşayan peygamberin bile bu hayatta bâkî kalmadığını söylerler.
5. Âşık, sevgilinin kapısında bin yıl bekler. Yine sürenin uzunluğu bahsinde Nûh kıssasına telmihte bulunulur.
6. Sevgilinin saçının ve nazının uzunluğu, Nûh Peygamberin ömrüne benzer.
7. Tasavvûf felsefesinin hâkim olduğu beyitlerde masivâ tûfânından kurtulmak için bin yıl da uğraşılsa vazgeçmemek gerektiği, Nûh Peygamberin uzun ömrüne telmihle ifade edilir.
8. Tanrı'nın yüceliği ve her şeyin O'nun emrinde olması da Nûh Peygamberin uzun ömrü misâl gösterilerek anlatılır.
9. Nûh Peygamberin ömrü, geçmiş ve uzun sürmüş bir zaman dilimini karşılamak üzere de kullanılmıştır. Buna göre görüp-geçirmişlik derecesini ve tarihten haberdar olduğunu belli etmek üzere şairler, Nûh'un uzun ömrünün sırlarının metinlerinde saklı olduğunu söyleyerek, kendi şairlik kabiliyetini ve bilgi birikimini överler.
10. Mutasavvıf şairlerce bu dünya bir sürgün yeridir. Tanrı'dan ve âhiretten ayrı geçen her gün Hakk âşığına Nûh Peygamberin ömrü gibi uzun gelir.
11. Yine şairler zaman algısını ortaya koymak noktasında Nûh Peygamberin 950 yıl süren ömrüne telmihte bulunur. Kötü bir şey gerçekleştiğinde kişiye bin yıl gibi gelirken, güzel şeyler çabucak geçmektedir.
12. Âşıkların sevgiliyi ikna etme yolunda Nûh Peygamberin 950 yıl süren ömrü gibi uzun bir vakit harcamaları da yine bu kıssaya telmihle ifade edilmiştir.

1.6. Nûh Peygamberin Kurtarıcılığı ve Pîr Oluşu

Nûh Peygamber kavmini doğru yola davet ettiğinde, O'nun yolunu takip edenler tûfânda helâk olmaktan kurtulmuşlardır. Bu kimseler hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de Hûd sûresinde yer verilir: "Tanrı'nın buyruğuyla, tandırdan su kaynamaya başlayınca Nûh Peygamber'e; " her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu ve inananları gemiye bindir", denilir ve inanan kimselerin çok az olduğu belirtilir" (225: 11/40). Nûh Peygamber, Tanrı'nın izniyle insanlığı bu güç vaziyetten kurtardığı için Âdem'den sonra insanlığın ikinci atası olarak görülmüştür.

Bu nedenle Klâsik Türk şiirinde “Âdem-i sâni, vâsıta-i bekâ-yı nesl-i Âdem ve Neciyy, Nûh-ı Necî, Mürsel Necî, Neciyyullâh, Nûh-ı Neciyyullâh, Nûhu’n Necâ” gibi sıfat ve unvanlarla zikredilmiştir. 15. yy. şairlerinden Abdülvâsi Çelebi bilinen tek eseri olan Halilnâme’de “İleri Nûhdan sonra bu âlem/ İmâret oldu artdı cümle âdem” diyerek Nûh Peygamberi, insanlığın ikinci atası olarak vasfeder (Güftâ, 2004: 138). Nûh Peygamber’in, bitkilerin, hayvanların ve insanların kurtarıcısı olarak canlılığın ikinci atası olması; yalnız şiirlere konu olmakla kalmamış, tarihte de kendisine yer bulmuştur. Buna en güzel örneği, Tarihçi Sinan Meydan, Kurtuluş Savaşı’nda, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e “Nûh” kod adı verildiğini söyleyerek ortaya koymuştur (Cıvaoğlu, 2016: 14).

Nûh Peygamber, kalpleri îmân ve iyilikle dolu olanları tûfân belasından kurtararak önderlik vazifesini yerine getirmiştir. Aynı zamanda O, birçok meslek erbâbının da pîridir. Gemiciler, dülgerler, ekmekçiler bunlardan yalnızca birkaçıdır. Nûh Peygamberin önderlik vasıfları Klâsik Türk şiirinde kendisine şöyle yer bulur:

Arada Nûhı yitürdün hemîn ki bulunmaz
Veger-ni maşrık u magrib tolu-dur Tûfân
Ahmedî, *Dîvân*, K. LXIV/13, (s.159).

“Magrip ve Maşrık tûfânla dolu olduğundan, sen arada Nûh’u kaybettin (O) hemen bulunmaz.”

Ahmedî, Magrip ve Maşrık’la güneşin doğup battığı uzak ülkeleri ve tüm dünyayı kastederek, insanların tûfân boyutuna ulaşmış olan karmaşada, Nûh Peygamber gibi olan kurtarıcıları kaybettiklerinden ve böyle bir kurtarıcının da her zaman gelmediğinden bahsetmektedir. Nûh Peygamberi yitirmek söylemiyle kurtarıcının ve buna bağlı olarak doğru yolun kaybedildiği anlatılmak istenmiştir. Dünya, tûfân gibi bir felaket yaşamış ve Nûh yitirilmiştir. Nûh Peygamber bu beyitte kurtarıcılığıyla anımsatılmış, *Nûh* ve *tûfân* kelimeleriyle, Nûh kıssasına *telmihte* bulunulmuştur.

Bana dirler niçe aglarsın yüregün kanın akıtma
Degülem Nûh pes nice ideyim def’ tûfânı
Ahmedî, *Dîvân*, G. 621/7, (s.563).

“Bana ne kadar çok ağlıyorsun, ağlayarak yüreğinin kanını akıtma diyorlar. (Ben) Nûh değilim(ki) bu durumda tûfânı nasıl defedeyim?”

Ahmedî, 13 beyitlik ayrılık temalı gazeline sevgilinin saç karalığının kıymetini bilememekle başlar, bir an ayrı kalamayacakmış gibi hissederken şimdi tamamen onu yitirdiğinden bahsederek devam eder. Sevgilinin zülfünü görmek dileğiyle belaya düşen âşık, kanlı göz yaşları döker. Yüreği ayrılık acısıyla kavrulur, ciğerine kan oturur. Âşığın hâinden yalnızca âşıklar anlayacağından onun derdini hafif görenler âşığa; “neden ağlarsın?” diye sormaktadır. Âşık da sevgili karşısındaki güçsüzlüğünü anlatmak için “Nûh Peygamber gibi değilim ki, gözlerimden tûfân gibi olan yaşı ve yüreğimden akan kanı defedebileyim” demektedir. Nûh Peygamber, tûfânı alt edebilme kudretine sahiptir; fakat âşık, sevgili karşısında çaresizdir.

Nûh Peygamber, kavminden doğru kimseleri ve Tanrı’ya inananları kurtarabilmiş, tûfân belasını kazasız atlatabilmiştir. Âşığın hâli ise bunun tam tersidir. O, ne bu aşk belasından kaza almadan kurtulabilmiş, ne de kendisini bu karşılığı olmayan aşk karmaşasından çıkarabilmiştir. Zaten aslında âşık, aşk derdinden de kurtulmak istemez. Bu nedenle kendisine ağlama diyenlere, ben Nûh Peygamber değilim, gözlerimden akan yaşı dindirebilecek bir çözüme bu nedenle sahip değilim demektedir. Şair, sevgilinin istiğna ve cefası karşısında düştüğü aczi ifade eder. Şairin sözünü teslim ettiği âşık, “nasıl def edeyim?” diyerek etraftan meded umarmış gibi görünür ve *tecâhül-i ârifânede* bulunur. Aşk manevî bir derttir. Maddî devalar ona işlemez. Yine aşk, kimseye söylenmemelidir. Şair bir yandan da göz yaşlarını tûfâna *teşbih* ederek *mübalağa* yoluyla Nûh Peygamberin kıssasına *telmihte* bulunmuştur.

Garka olmışsın fenâ tûfânına
Gemiye cehd eyle nûhın istegil

Kadı Burhaneddin, *Dîvân*, G.1259/3 (s.492).

“Fenâ tûfânına gark olmuşsun, gemiye (binmeye) çabala, Nûh’unu iste!”

Fenâ, tasavvufta benliğin yok edilmesine karşılık gelen bir mertebedir. Benliğin yok edilmesi, gerçek benin ortaya çıkmasını engelleyen nefsî arzulardan, deneyimlerden kurtulmakla mümkündür. Mutasavvıflar, vecd hâinde Tanrı’yla bir olma durumunu *fenâ* olarak tanımlarlar. Bu da bilinçli var olmanın eşiği *bekânın* başlangıcıdır. (Kuzu, 2012:1807). Tanrı’yla bir olmak için bütün nefsânî arzulardan vazgeçmesi gereken sâlikin Kadı Burhaneddin’in dediği gibi bir pîre ihtiyacı vardır. Zorlu bir süreç olan fenâ hâinden, bekâya geçebilmek için yol gösteren kimse, beyitte Nûh

Peygamber olarak anılmıştır. Kavmini doğru yola ve Tanrı'ya inanmaya davet eden Nûh Peygamberin gemisi îmân edenler için kurtuluşun simgesi olmuştur. Bir tûfân gibi insanı saran nefsânî arzulardan kurtuluş, sâlikin bir mürşide bağlanması ve îmân kayığına binmesi ile mümkün olacaktır. Beyitte fenâ hâli, tûfâna *teşbih* edilmiştir. Aynı zamanda gemi kurtuluş yoluna girmeye, Nûh'u istemek de bir mürşide intisâb etmeye karşılık gelmiştir. Beyitte bütün bunların varlığı Nûh kıssasına *telmihi* işaret eder.

Neciy minnet gül-âbın saçtı yüzge
Ki tûfân igrimindin çıktı tüzge

Yûsûf Emîrî, Mes., 19⁴⁷.

“Necîyyullâh lakablı Hz. Nûh, minnet gül suyunu yüzlere saçtı, ve böylece tûfân girdâbından kurtularak düze çıktı.”

15.yy. Çağatay şairlerinden Yûsûf Emîri, *Dehnâme* adlı mesnevîsinin insanoğlunu anlattığı bölümünde Nûh Peygambere telmihen insan ırkının devamlılığının sağlanması hadisesini dile getirmiş ve Nûh'un insanlığın ikinci atası olduğu gerçeğini vurgulamıştır. Nûh Peygamber, insanlığı uzun müddet Tanrı yoluna davet etmiş, fakat O'na inanan olmamıştır. Nûh Peygamber kendisine verilen “gemi yap” emriyle, inananlar ve bütün hayvan ve bitki türlerinden birer çifti gemisine bindirerek onları tûfân helâkından kurtarmıştır. Âdeta îmân göstererek düze çıkan insanların yüzlerine gülsuyu saçmış, onları ferahlatmıştır. İslâm ve özellikle Şîî geleneğinde Nûh Peygambere Necîyyullâh “Allah'ın kurtardığı kişi” sıfatı verilmiştir. Nûh Peygamber ve kavminden Tanrı'ya inanan kimselerin tûfânda helâk olmaktan kurtulmasına atıf yapan bu sıfat, Allah 'ın inâyetiyle Firavun'un zulmünden kurtarılan Hz. Musa için de kullanılmaktadır (Harman, 2007:227).

Gül, kıvrım kıvrım yapraklarının dizilişi bakımından bir girdâbı andırır. Gülsuyunun ferahlık vermesiyle, tûfânın girdâb meydana getirmesi *tezat* oluşturmuştur. Nûh Peygamberin kılavuzluğuyla girdâb hâline gelen tûfânın yıkıcı etkisinden kurtulunmuş, âdeta yüreklere de yüzlere de gül suyu serpilmiştir. Beyitte Necîy lakabıyla Nûh Peygamber karşılanarak *istiâre* yapılmış, tûfân hadisesinin hatırlara getirilmesiyle de *telmihte* bulunulmuştur. Bunlara ek olarak “düze çıkmak” deyimini de kurtulma eylemini karşıladığından *irsâl-i mesel* vardır.

⁴⁷ Yûsûf Emîrî, *Dehnâme*, hzl. Kâzım Köktekin, TDK Yay., Ankara 2013,s.40.

Fuzûlî, inkârcı kavmine önderlik etmeye çalışan ve onlar için ağlayan Nûh Peygamberi şöyle telmih eder:

Ehl-i tuğyâna eser eyleyemez girye-i Nûh
Gerçi hem dem oları vâkıf-ı tûfân eyler
Fuzûlî, Dîvân, K.32/23, (s.143).

“Tufana kapılanlara Nuh’un göz yaşları tesir etmez, ama yine kendisi de onlarla aynı anda tufanı yaşayarak onları tufandan haberdar eder.”

Tanrı, Nûh peygambere “milletine can yakıcı bir azap gelmeden onları uyar”, der. Nûh Peygamber de halkına; “Ey milletim! Şüphesiz ki ben, size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Allah’a kulluk edin; ondan sakının ve bana itaat edin ki, Allah günahlarınızı size bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin. Doğrusu Allah’ın belirttiği süre gelince geri bakılamaz” (Nûh, 569: 71/1-4) diyerek halkını tûfâna karşı uyarır. Fakat buna karşılık kavmi onu düzenbazlıkla suçlar. Nûh Peygamber her ne kadar kavmi için üzülse de inkârcı halkın akıbeti tûfân olur. “Senin milletinden inanmış olanlardan başkası inanmayacaktır, onların yapageldiklerine üzülme; nezaretimiz altına sana bildirdiğimiz gibi bir gemi yap. Haksızlık yapanlar için bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaktır” (Hûd, 224: 11/36-37) denilerek Nûh Peygambere kavmi için üzülmemesi gerektiği söylenir. Fuzûlî, beyitte kaderin kaçınılmaz olduğunu, Nûh Peygamberin kavmi için döktüğü göz yaşlarının onları kurtarmaya yetmediğini söylemiştir. Böylece tûfân hadisesinin meydana gelmesine *telmihte* bulunmuştur. Ayrıca “ehl-i tuğyân” tamlaması ile Nûh kavmi karşılandığından *istiâre* sanatının varlığından da söz edilebilir.

Bulmaga keştî-i dil tûfân-ı gamdan bir necât
Şol hayâl-i Hızır-hattun Nûh-veş mellâhıdır
Edirneli Nazmî, Dîvân, G.1893/3, (s.1101).

“Ey sevgili! Gönül gemisinin gam tufanından kurtulabilme yolunda, senin o yüzündeki yeşil ayva tüylerinin hayali, tıpkı Nuh gibi (bana) kaptandır(kaptanlık eder).”

Hızır, âb-ı hayât içip ölümsüzlüğe kavuşan kişidir. Velî ya da peygamber olduğu düşünülmektedir. O’nun Nûh, Mûsa veya İskender zamanında yaşadığı hususunda rivayetler vardır. Nûh Peygamber’in Hızır’ın uzun ömürlü olması için duada bulunduğu söylenilmektedir (Pala, 1989:226). Aynı zamanda O’nun Nûh’la aynı gemide olduğundan bahseden İslâm âlimleri de vardır. Bilal Aksoy ise Hızır’la

Nûh'un aynı kişi olduğu görüşünü ileri sürer. O'na göre Hızır'ın denizlerde hüküm sürmesi ve Nûh'un Akadca ismi olan Ziusudra adının Yunanca'ya uyarlamasının Xisitros olması, Hızır'la Nûh'un aynı kişi olduğu görüşüne temel oluşturur (Aksoy, 1987: ss.63,69). Yeşillik, boz, gökçül, mora yakın anlamlarına gelen Hızır kelimesi bütün bu anlatıların yanında kelime anlamı itibariyle de sevgilinin birçok özelliğine karşılık gelir. Mesela sevgilinin ayva tüyleri, rengi dolayısıyla Hızır'a teşbih edilir. Bu mânâyı karşılamak adına Hızır-hatt mevhumu kullanılır. Sevgilinin yüzü âb olduğundan ayva tüylerinden kurtuluş Hızır'ın yardıma yetişmesiyle mümkün olur. Âşık bu ayva tüylerin hayâlini kurduğunda içine düştüğü gam tûfânından kurtulur. Bu durum tıpkı Nûh Peygamberin tûfânda gemiye kaptanlık etmesi gibidir. Yüreği kederle dolu olan âşığa yine sevgilinin hayâli can verir, onu vesveseden kurtarır. Beyitte Hızır-hatt ifadesiyle sevgilinin ayva tüyleri kastedilerek *istiâre* sanatına başvurulmuştur. Aynı zamanda bu beytin ışığında Hızır'ın Nûh Peygamberle aynı gemide bulunması, O'na Nûh Peygamber tarafından dua edilmesi, benzer bir şekilde ikisinin de uzun bir ömür sürmesine de dikkat çekilir. Şair iki mukaddes kişiyi de temsil edecek ifadeler kullanarak *telmih* sanatını icra etmiştir. Gamın bir tûfân hâlini alması da beyitte *mübalâğa* sanatına işaret eder.

Ya necât ehline oldun keşf-i Nûh'ün- Nebî
Sürmege ya çarhı mevc-i kulzüm ü Yezdân mısın
Hayâlî Bey, *Dîvân*, K.20/2, (s.59).

“(Ey Sultan Süleyman!) Sen tûfândan kurtulanlara Nûh Peygamberin gemisi oldun ya, (sen bu şekilde) dönen gök kubbeyi döndürmede Tanrı veya O'nun ortaya koyduğu deniz dalgası (mı olmuş) oldun?”

Hayâlî Bey'in Sultan Süleyman'ın medhinde söylediği bu kasidede Nûh Peygamber kurtarıcılığı vasfıyla kendisine yer bulmuştur. Kanûnî, karaların ve denizlerin sultanı olarak bilinir. Beyitte de halkın kurtuluşu için yaptığı savaşları övmek maksadıyla donanması, Nûh Peygamberin gemisiyle kıyaslanmıştır. Osmanlı kültürü içerisinde hükümdarlar Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileri olarak kabul edilirler. Nitekim Kanûnî, Fransa kralına yazdığı mektupta kendisinin Allah'ın gölgesi olduğunu söyler:

“Ben ki sultânü's-selâtin ve burhânü'l-havâkîn tâc-bahş-ı
hüsrevân-ı rû-yi zemîn zıllullâhi fi'l-arzîn Akdeniz'in ve Karadeniz'in ve

Rumeli'nin ve Anadolu'nun ve Karaman'ın ve Rum'un ve Vilâyet-i Zülkadriye'nin ve Diyarbekir'in ve Kürdistan'ın ve Azerbaycan'ın ve Acem'in ve Şam'ın ve Haleb'in ve Mısır'ın ve Mekke'nin ve Medine'nin ve Kudüs'ün ve külliye Diyar-ı Arab'ın ve Yemen'in ve dahi nice memleketlerin ki âbâ-yı kirâm ve ecdâd-ı izâmım -enâre Allahu berâhinehüm- kuvvet-i kâhireleriyle feth etdikleri ve cenâb-ı celâlet-me'âbım dahi tîg-i âteş-bâr ve şimşîr-i zafer-nigârım ile feth eylediğim nice diyârın sultânı ve padişâhı Sultân Bayezid Han oğlu Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han'ım..." (Seval Kılıç, 2014:65).

Beyitte de bu mektubun yansımalarını görmek mümkündür. Sultan Süleyman yeryüzünde Tanrı'nın çarkı işletmesinde âdetâ bir kolu olmuş, O'nun gölgesi olarak zulüm altında olan Müslümanların yardımına koşmuştur (İnalcık, 2014:ss.66-67). Beyitte Sultan Süleyman kurtarıcılığı yönüyle keşî-i Nûh'a *teşbih* edilmiştir ve *mevc*, *necât*, *kulzüm* kelimeleri de tûfân mazmununu hatırlara getirdiğinden Nûh kıssasına *telmih* vardır denilebilir.

Bahr-i zâta sefinedür tevîd
Pîr-i derya-şinas Nûhumdur
Hayâlî, *Dîvân*, G.62/2, (s.153).

"Zatım deniz olduğu için, Allah'ın varlığını ve birliğine îmân etme gemi gibidir. Deryayı bilen şeyhim ise benim Nûh'umdur."

Tasavvufî dünya görüşünün hâkim olduğu beyitte, sâlik, birlik denizinde seyreden bir gemiye teşbih edilmiştir. Tasavvufta deniz vahdeti dalgaları ise kesreti temsil eder. Bu denizde yol alabilmek için hem birlik kayığına binmek hem de Nûh Peygamberi pîr edinmek gereklidir. Denize âşına olan Nûh Peygamber, birlik denizinde yolculuk ederken güvenilebilecek yegâne kimsedir. Tasavvufta pîr, yol gösteren, salike birlik yolunda yardım eden kişidir. Beyitte vahdet yolunda bir pîrin yardımının gerekli olduğu söylenmektedir. Nûh Peygamber esnafın ve marangozların pîri olduğu gibi kayıkçıların da pîridir (Çelebi, 2006:259). Hayâlî, vahdet denizini kayıkla aşmak gibi önemli bir niyet için yola çıkıldığında önderlik edecek kimsenin Nûh Peygamber gibi işinin ehli, pîr bir kimse olması gerektiğini söyler. Beyitte Tanrı'nın birliğine ulaşma fikri denizde yüzmeye, sâlik de denizde seyreden kayığa *teşbih* edilmiştir. Yolculuğa önderlik eden pîr ise sâliki tûfân gibi olan mâsivadan

kurtararak vahdet yoluna ileten kimse olarak Nûh Peygambere *telmi*hle vasfedilmiştir.

Nâ-hudâ Nûh-ı Nebî olduğu dem şekk yokdur
Gavta-i varta-i tûfân bu nevbette geçer

Şeyh Gâlib, *Dîvân*, G.106/3, (s.298).

“Geminin kaptanı Nûh Peygamber olduğu zaman şüphe yok ki tûfânın tehlikeli derinliği de sırayla geçer.”

Şeyh Gâlib, insanlığı iyi ve doğru olana davet eden Nûh Peygamber gibi kimselerin kaptan olup da geminin başına geçtiğinde; en sert fırtınalardan, en derin, en tehlikeli sulardan bile bir zarar görmeden kurtuluşun mümkün olacağını söyler. Her şeyin bir zamanı olduğu gibi kurtuluş bulmanın da bir vakti vardır. Bu nedenle kurtarıcı, gemi dümenini ele aldığında ne tûfânın, ne de derinliklerin bir hükmü kalır. Bu dünyada başa gelen dertten yakınmaktan çok, kurtuluş ümidiyle sırayı savmak, nöbeti atlatmak gereklidir. Beyitteki tûfân, bütün dünyevî işlerdir. Hak âşığı için masivâdan kurtuluş, bir pîrin yardımıyla gerçekleşir. Yol gösteren olmazsa bu derinlikte boğulunacağı beyitten çıkarılabilecek bir mesajdır. Beyitte Nûh Peygamber kurtarıcılığı vasfıyla *telmi*h konusu edilmiştir. Aynı zamanda *gavta*, *varta* ve *tûfân* kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

Keşî ki bâd-ı şurta-i tevfiik bulmaya
Nûh olsa nâhudâsı değil câ-yı mu'temed

Lebîb, *Dîvân*, G.22/3, (s.432).

“O öyle bir gemidir ki, onun Tanrı'nın yardımına kavuşması için (sadece) yelkenlerini şişirecek rüzgârı bulması yetmez, aynı zamanda sadece güvenli bir yere değil, kaptanının da Nuh olmasına ihtiyaç vardır.”

Lebîb gazelin bütününde felek ile çekişme içindedir. Felek öyle bir gemidir ki, ona yön gösteren Nûh Peygamber bile olsa güvenip de binen olmaz. Nasıl ki Nûh Peygamberin kavmi, defalarca kez davet edilmesine rağmen kaptana güvenip gemiye binmediyse, felek denen gemiye de âşık binmek istemez. Çünkü felek bir cefa yeridir. Klâsik Türk edebiyatında da genellikle kimseye yar olmaması ve dönecliği ile zikredilir (Pala, 1989: 166). Felek gemisinin kaptanı bir peygamber bile olsa ona güvenilmez. *Keşî* kelimesi istiâre ile feleği karşılar. Ayrıca Nûh Peygamberin de ismi zikredilerek Tûfân kıssasına *telmi*hte bulunulmuştur. *Keşî*, *nâhudâ*, *bâd* kelimeleri arasında da *tenâsüb* vardır.

Çizelge 6: Nûh Peygamberin Kurtarıcılığı ve Pîr Oluşuyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Şairler	Nûh Peygamberin Kurtarıcılığı ve Pîr Oluşuyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı
Ahmedî	2
Kadı Burhaneddîn	1
Yûsuf Emirî	1
Fuzûlî	1
Edirneli Nazmî	1
Hayâlî	2
Şeyh Gâlib	1
Lebîb	1

Grafik 6: Nûh Peygamberin Kurtarıcılığı ve Pîr Oluşuyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Çalışmada eserleri taranan 54 şairden 8'inde toplamda 10 beyitte Nûh Peygamberin kurtarıcılığı ve pîr oluşuna değinilmiştir. Bu 10 beyitte şairler genellikle aşağıdaki hususlar etrafında kıssaya telmihte bulunmuşlardır:

1. Şairler, dönemdeki yozlaşmayı izah etmek adına Nûh kıssasına telmihte bulunurlar. Dünyanın kötülük içinde yüzdüğünü söyleyerek, Nûh Peygamber gibi bir kurtarıcıya ihtiyaç duyulduğundan bahsederler.
2. Âşık, Nûh Peygamberle kendini mukayese ederek kendi âcizliğini ortaya koyar. Buna göre Nûh Peygamber tûfânı alt etmede başarılıdır, fakat âşık göz yaşı tûfânından bir türlü kurtulamaz.
3. Mutasavvıf şairler, fenâ mertebesinde bekâyâ geçişte Nûh Peygamber gibi bir pîre ihtiyaç duyulacağını söylerler. Bu zorlu süreç, ancak Nûh Peygamber gibi bir mürşidin yardımıyla atlatılabilir.
4. Nûh Peygamberin tûfânda inançlı kimselere önderlik etmesiyle insanlığın soyunun kurtulması hadisesi, beyitlerde kendisine verilen “Neciyyullâh, Neciyy” lakablarıyla yer bulmuştur.

5. Şairler Tanrı'nın büyüklüğünü göstermek adına da Nûh Kıssasıyla ilgili söz konusu hususa değinirler. Nûh Peygamber ne kadar kavmine önderlik etmek isteyip onları kurtarmaya çalışsa da sonunda yine Tanrı'nın emriyle kavim helâk olur. Nûh'un önderlik etmesi de kavmin yok olması da Tanrı'nın isteği ve emriyledir.
6. Gönül gemisi; gam tûfânından, sevgilinin ayva tüylerinin Nûh Peygamber gibi kaptanlık etmesiyle kurtulur. Şairler bu noktada Kıssaya telmihte bulunurlar.
7. Dönemin padişahının öncü olması ve halkı yönetmesi bahsinde, Nûh Peygamberin kurtarıcı ve pîr olmasına telmih yapılır.
8. Zorlu işlerden, işin ehlinin yardımı sayesinde düze çıkılır. Meselâ tasavvûfi beyitlerde vahdet yolunda ilerleyen her sâlike Nûh Peygamber gibi bir pîr lazımdır denilir. Her işi bir bilene danışma hadisesi, Kıssanın bu bahsine telmihle anlatılır.

1.7. Nûh Peygamberin Kavmine Bedduası

Nûh Peygamber, kavmini gece-gündüz, usanmadan doğru yola davet eder, fakat halkı putlara tapınmaktan geri durmaz, bunun yanında Nûh Nebî'yi dövmekle tehdit ederler ve O'nu deli olmakla suçlarlar. Nûh Peygamber bunun üzerine, Tanrı'dan kavminin şaşkınlığını iyice arttırmasını diler: "Rabbim! Sen bu zalimlerin şaşkınlıklarını artır, Rabbim! yeryüzünde hiçbir inkârcı bırakma. Doğrusu sen onları bırakırsan kulları sapıtırılar, sadece ahlâksız ve çok inkârcıdan başkasını doğurup yetiştirmezler, Rabbim! Beni, anamı, babamı, evime inanmış olarak gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla; zalimlerin de yalnız helâkini artır." (Nûh, 570:71/26) diyerek kavmi için bedduada bulunur. Klâsik Türk şairleri bu bedduayı şiirlerinde yer yer konu edinmişlerdir:

Yoksa bir Mûsa, bir hüner sopasıyla Firavun'u nasıl alt üst ederdi
Yoksa bir bedduayla Nûh, batıyı ve doğuyu nasıl suya batırırdı
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mes. 103a/85, (s.305).

Mevlânâ, Mesnevî'sinin "Hırsla fil yavrularını yiyenlerin ve öğüt verenin nasihatini terk etmelerinin hikâyesi" başlıklı bölümde, velîlerin Tanrı'nın çocukları, O'nun yeryüzündeki temsilcileri ve dostları olduğunu söyler. Buna delil olarak da Mûsâ

Peygamberin âsâsının kuvveti ve Nûh Peygamberin bedduasının tesirini gösterir. Mûsâ Peygamber, Tûr Dağı'nda Tanrı'yla söyleşir ve O'na peygamberlik verilir. Hz. Mûsâ, Mısır'a varınca Firavun'u dine dâvet eder, fakat Firavun bu dâvete icabet etmez. Bunun üzerine Mûsa Peygamber, bütün İsrailoğullarını toplar ve onları Mısır'dan çıkararak Süveyş denizi kenarına götürür. Durumu haber alan Firavun, askerleriyle Hz. Mûsâ'nın peşine düşer. Mûsa Peygamber âsâsıyla yere vurarak denizi ikiye böler ve on iki yol açılır. Peygamberle gelen on iki kabile bu yoldan geçer. Firavun ve askerleri de aynı yolu izlerler, fakat deniz üzerlerine kapanır ve hepsi boğulur. (Pala, 1989:364). Nûh Peygamber de dine icabet etmeyen kavmi için Tanrı'dan onların şaşkınlıklarının arttırmasını ister. Bunun üzerine Tanrı kavme tûfân gönderir ve onlar da sular altında kalarak boğulur. İki Peygamber de kavmindeki inkârcıları suya boğmuşlardır. Mevlânâ, Tanrı'nın sevgisini kazanmış peygamberleri *telmi*h ederek, velîlerin güçlerini ortaya koyar. Bu beyitle Tanrı dostlarına inanmak gerektiği ve onların yollarının izlenmesinin şart olduğunu ifade eder. Beyitte Mûsâ Peygamberin âsâsı *istîare* yoluyla "hüner sopası" olarak karşılanmıştır.

Nûh oldum Tûfân için çok dürişdim dîn için
Dînüme dönmeyeni suya gark idüp geldüm
Yûnus Emre, *Dîvân*, G.191/7, (s.197).

"Nûh gibi tûfân oldum ve din için de çok mücadele verdim, dinime dönmeyeni (de) suya boğdum da geldim."

14. yüzyıl şairlerinden Yûnus, şiirlerinde daha çok İlâhî aşkı ve insan sevgisini işler. İnsanlara inancı ve sevgiyi anlatmayı amaç edinen Yûnus, Nûh Peygamber gibi bu uğurda çok mücadele verdiğini söyler. Beyitte mecâzî olarak Tanrı'ya îmân göstermeyen kimselere Nûh tûfânı gibi yıkıcı davrandığını ve din için savaş verdiğini, bu yola girmeyen kimseleri de aynı Nûh Peygamber gibi suya gark ettiğini bildirir. Yûnus'un "geldim" dediği yer dualarla vardığı Tanrı'nın huzurudur. Günlerini tekkede dua ederek geçiren şair, beyitte kendisini Nûh Peygamberle özdeşleştirmiş, dinin savunucusu olduğunu belirtmiştir. Nûh Peygamber halkını uzun yıllar Hakk yoluna davet ettiyse de inkârcı kavmi O'nu dinlemez. Sonunda kavim, Nûh Peygamberin bedduası sonucu tûfânla cezalandırılarak suya gark edilir. Tûfân, insanlığın gelişim evrelerinden biri olarak görüldüğünden, şairler tûfânın sıkıntısını Nûh Peygamberle birlikte çektiklerinden bahsetmişlerdir. (Pala, 2012:323). Yûnus da beyitte Nûh Peygamberle bir olarak bu dertleri O'nunla birlikte yaşadığından söz

eder. Beyitte *tûfân, su, gark* olmak kelimeleri arasında *tenâsüb*, Nûh Kıssasına da *telmi*h vardır.

Durmaz ahar Nûh bigi gark idiserdür meger
Yiryüzün ucdan uca seyl-i revânı çeşmümün
Ahmedî, *Dîvân*, G.354/6 (s.432).

“Gözümden sel gibi akan yaşlar, tıpkı Nuh’un durmadan akan göz yaşları gibi, sanki yeryüzünü baştan başa suya boğacaktır.”

Klâsik Türk edebiyatında âşığın göz yaşları sel olup akar. Çoğu zaman sevgilinin kapısına doğru akan bu göz yaşı sel veya tûfânı andırır (Pala, 1989:439). Göz yaşı coşkun ve bulanık aktığı için sel olarak tasavvur edilir. Sel nasıl ki önüne gelen her şeyi ezip geçiyorsa, göz yaşı da âşığın vücudunu harâp eder, tahammül mülkünü yıkar (Kurnaz, 2012:235). Ahmedî, göz yaşlarının durmak bilmeyen bir sel gibi aktığını ifade ederken Nûh Peygamberin kavmi için beddua etmesini hatırlara getirmiştir. Buna göre Nûh Peygamber, Tanrı’ya inanmayan halkı için tûfân diler. Tanrı’da Nûh Peygamber’in bedduasına cevap niteliğinde Nûh kavmini helâk eder. Ahmedî, sevgili için akıttığı göz yaşlarının Nûh Peygamberin âlemi gark etmesi gibi dünyayı suya batıracağından bahseder. Şair, *mübalağa* yoluyla yeryüzünü uçtan uca kaplayan göz yaşlarını ifade ederek Tûfân kıssasına *telmi*hte bulunur.

Hazer kim bir gönül bir ‘âlem-i gark-âb-ı kahreyler
Belâ bârân-ı tûfân inkisâr-ı Nûhdandur hep
Kânî, *Dîvân*, G.10/5, (s.256).

“Korkarım bir gönül âlemi bir kahır suyuna batırır, tufanın belâ yağdırması hep Nûh’un bedduasındandır.”

Mevlevî tarikatına mensup olan Kânî, 10. gazelinde de tasavvufî beyitlere yer vermiştir. Bu beyitte, insanların bir gönlü kırmaktan çekinmesi gerektiği öğütlenmektedir. Tasavvufî anlayışa göre gönül, Tanrı’nın ikâmet ettiği yerdir. Hatta gönül, Tanrı’nın kâbesidir (Levend,1984:22). Bu nedenle gönül kırmak, bütün bir dünyayı kedere boğacak kadar üzüntü verici bir durumdur. Gönül kırmanın sonuçlarının âh almaya gideceğinden ve böyle bir bedduanın da tıpkı Nûh Peygamber’in bedduası gibi dünyayı kedere boğacağından beyitte “sakın!” denilerek uyarıda bulunulmuştur. Nûh Peygamber, kavmini doğru yola çağırıp karşılık bulamadığında, sözlerine kulak asmayan kimseler için tûfân bedduasında bulunur. Çünkü doğru yoldan sapan kimseler, gelecek nesilleri de yoldan çıkaracak, böylece

dünya inkârcılarla dolacaktır. Nûh Peygamberin bedduasını kabul eden Tanrı, dünyayı suya boğar ve inkârcıları yeryüzünden siler. Kânî de beytinde Nûh Sûresi'nin 26. ayetindeki gibi bir beddua almaktan çekinmek gerektiğini, çünkü böyle bir bedduanın felâketlere sebep olabileceğini *telmih* sanatı vasıtasıyla ifade etmiştir.

Esginen ey tünd-bâd-ı âh bir tûfânilen
Varlıkum toprakını sep çerh-i gerdûn başına
Âciz, *Dîvân*, G.74/3, (s.264).

“Ey âhımın sert esen rüzgarı! Sen bir tufan ile şiddetle eserek varlığımın toprağını dönen gök kubbenin başına serp.”

Klâsik Türk edebiyatında âh, âşığın gönlünden çıkarak göğe doğru yükselen dumandır. Âşıkların gönlü aşk ateşiyle yanar. Bu nedenle gönülden âh ettikçe, kıvılcımlar ve dumanlar döne döne gökyüzüne çıkarlar (Horata, 1998: 47). Âhın sebebi, sevgiliye ulaşamama kaygısı ya da bir gün ondan ayrılacak olmanın ihtimalidir. Sevgiliden ayrı kalmanın acısı kıvılcımlı bir rüzgara dönüşerek neredeyse felekleri bile tutuşturur. Yanan ateş üzerine toprak atılması, yangının sönmesini sağlar. Şairin varlığımın toprağını dönen gök kubbeye serp demesi de bu yüzdendir. Şaire göre bu tür bir âh, tıpkı Nûh Peygamberin kavmine ettiği âhın tûfâna sebebiyet vermesi gibi çok şiddetli esmeli ve varlığın tozunu toprağını dünyanın başına çalmalıdır. Tûfânda nasıl ki taş üstünde taş kalmadıysa, bu âhın şiddeti de böyle bir etkiyle dünyayı tozu dumana katacaktır. Varlığın toprağı ifadesi ile ilk insan Âdem Peygamberin balçıktan yaratılmış olduğu hatırlara getirilmelidir. Beyitte hem insanlığın ilk atası Âdem Peygambere hem de ikinci atası Nûh Peygambere göndermeler vardır. Bu beyitte anâsır-ı erbaadan *toprak*, *ateş*, *rüzgar* ve *tûfân* kelimesi ile de *su* beyte dâhil edilmiştir. Beyitte bu unsurların bir arada kullanılmasıyla *tenâsüb* sanatı vardır. Ayrıca âhın alev alması ve varlık toprağının dünyanın başına çalınmasıyla *mübalağa* yoluna gidilmiş ve beyitte *âh* ile *tûfân* kelimeleri kullanılarak Nûh Peygamberin kıssasına da *telmihte* bulunulmuştur.

Çizelge 7: Nûh Peygamberin Bedduasıyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Şairler	Nûh Peygamberin Bedduasıyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	1
Yûnus Emre	1
Ahmedî	1
Kânî	1
Âciz	1

Grafik 7: Nûh Peygamberin Bedduasıyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Çalışmada eserleri taranan 54 şairden yalnızca 5'i, toplamda 5 beyitte Nûh Peygamberin bedduasına yer vermişlerdir, bu nedenle grafikte eşit bir dağılım

görülmektedir. Şerh edilen beyitlere göre beddua bahsiyle ilgili şu hususlara rastlanmıştır:

1. Şairler beddua mazmununu peygamberlerin gücünü anlatma bahsinde delil olarak kullanmışlardır. Böylece Tanrı'nın kudreti de ortaya konmuştur.
2. Peygamberle bir olma, O'nunla bütün sıkıntıları çekme, kendi varlığını O'nda yok etme bahsinde de Nûh Peygamberin bedduasına telmihte bulunulur. Buna göre Hakk âşıkları Nûh Peygamber beddua ettiğinde de tûfân olduğunda da O'nun yanındadırlar.
3. Âşığın göz yaşları ve âhı tıpkı Nûh Peygamberin bedduası gibi dünyayı suya gark eder.
4. Şairler, iyi ve güzel davranmayı, bir gönülü kırmaktan sakınmayı, âh almaktan korkmak gerektiğini Nûh Peygamberin bedduasına telmihle anlatır. Böyle bir âh dünyanın sonunu getirecek bir felâkete yol açabilir denilmektedir.

1.8. Gemiye Alınan Hayvanlar

Tûfân kopmadan önce gemiye alınan hayvanlar, bu hayvanların gemiye biniş şekilleri ve gemide başka hayvanların yaratılması hadisesi şairler tarafından çok sayıda olmasa da işlenen konulardan biridir.

Nûh peygamberin gemisine ol
İblîse kuyruğuyla vermiş yol
Şeyhî, Mes., 64⁴⁸.

“O (eşek), Nûh peygamberin gemisine (binmede) iblise kuyruğuyla yol vermiştir.”

Şeyhî bu beytiyle şeytanın gemiye biniş hikâyesini hatırlatmaktadır. İbn-i Abbas'tan rivayete göre Nûh peygamberin gemiye ilk önce aldığı canlı karınca en son aldığı da eşektir. Eşek gemiye alınırken göğsü geminin içine girdiğinde, iblis kuyruğuna yapıştığı için eşiğin ayağı yerden kalkmaz. Nûh peygamber eşiğe “yazıklar olsun sana! Gir!” diye seslenir, eşek yerinden kalksa da gemiye giremez. Bunun üzerine Nûh peygamber “şeytan yanında olsa da gir!” der ve böylece iblis eşiği serbest bırakır, kendisi de onunla birlikte gemiye girer. Rivayete göre geminin güvertesinde

⁴⁸ Şeyhî, *Hârnâme*, hzl. Mehmet Özdemir, Kapı Yay., 1. Bas., İstanbul 2011, s.35.

yaşar (Taberî, 1991: 244). Şeyhî, eşeğin ne kadar yaşlı olduğunu anlatmak için kıssaya bir telmihte bulunur. Buna göre Şeyhî'nin Har-nâme'sinde bahsettiği eşek, âdeti yüzyıllar önce Nûh Peygamberin gemisine şeytanı taşıyan eşektir.

Senün anbâr-ı vücudundaki nefsün gibidir
Keştî-i Nûh-ı Nebîye zarâr iden kesegen

Yahyâ Beg, *Dîvân*, K.33/17, (s.123).

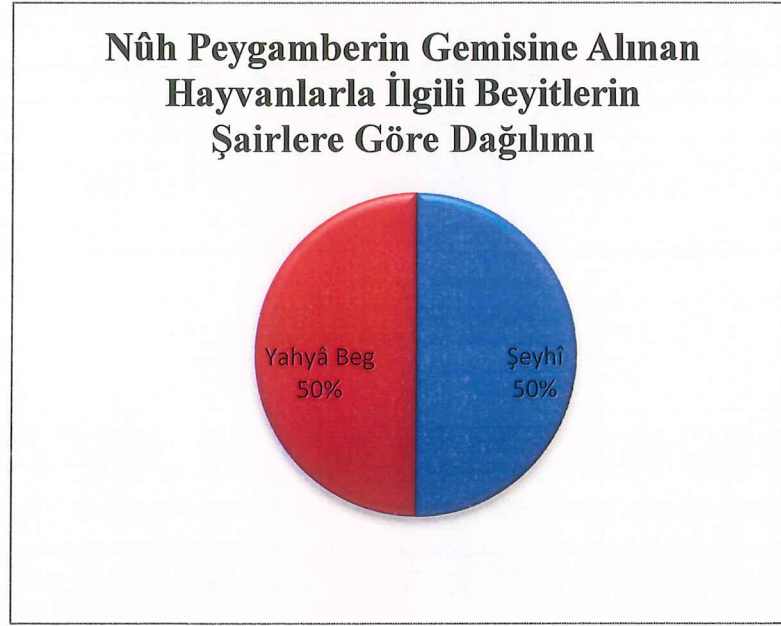
“Senin vücut ambarındaki nefsin, Nûh peygamberin gemisine zarar veren fare gibidir.”

Rivayetlere göre Nûh Peygamberin gemisine alınan fareler, dişleriyle geminin ağaçlarını kemirerek delmeye başlayınca Tanrı, Nûh peygambere aslanın iki gözünün ortasına vurmasını söyler. Bunun üzerine aslanın burun deliklerinden biri erkek biri dişi olmak üzere iki kedi çıkar. Kediler, gemiye zarar veren fareleri yok eder ve böylece gemi su almaktan kurtulur (Taberî, 1991: 240). Tasavvufta, kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları anlamında kullanılan nefis, ambara benzeyen vücutta bulunur ve insana zarar verir. Yahyâ Bey de beyitte nefsi, vücudu istila edip kemiren bir fareye *teşbih* etmiştir. Nefis, tıpkı bir fare gibi vücudu kemirir ve onu istila eder. Fareler gemiye nasıl zarar veriyorsa o da vücuda zarar verir. Beyitte keştî-i Nûh tamlamasıyla tûfân hadisesine *telmihte* bulunulmuş, böylece kedinin yaratılma hikâyesi de hatırlara getirilmiştir. Vücut ise içinde ruhu barındırması noktasından ambara *teşbih* edilmiştir.

Çizelge 8: Nûh Peygamberin Gemisine Alınan Hayvanlarla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Şairler	Nûh Peygamberin Gemisine Alınan Hayvanlarla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı
Şeyhî	1
Yahyâ Beg	1

Grafik 8: Nûh Peygamberin Gemisine Alınan Hayvanlarla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Çalışmada eserleri taranan 54 şairden yalnızca iki şair; Şeyhî ve Yahyâ Beg'de gemiye alınan hayvanlarla ilgili telmih unsuruna rastlanmıştır. Şeyhî, eşeğin hikâyesini hatırlara getirirken, Yahyâ Beg de tasavvûfî bir söyleyişle nefsi, Nûh Peygamberin gemisine zarar veren farelere teşbih eder.

1.9. Nûh Peygamberin Diğer Peygamberle Birlikte Anılması

Klâsik Türk şiirinin başlıca kaynakları arasında olan Peygamber kıssaları, şairlerin muhayyilesine geniş bir yelpaze sunmuştur. Bu sebeple Nûh Peygamber, diğer peygamberlerin öne çıkan özellikleriyle bir arada telmih konusu edilmiştir. Taranan beyitlerde en çok bir arada zikredilen peygamberler aşağıdaki gibidir:

Yûnus'ıla balık beni çekdi deme yutdı bile
Zekeriyyâ'yıla kaçdum Nûh'ıla tûfândaydum
Yûnus Emre, *Dîvân*, G.168/6 (s.179).

“Yûnusla balık beni (içine)çekti deme, yuttu bile, ben Zekeriya ile kaçtım, Nûh ile de tûfândaydım.”

İsrailoğulları peygamberlerinden Yûnus, Ninova şehri halkına gönderilmiştir. Yûnus Peygamber halkını ne kadar Tanrı yoluna davet etse de onları putlara tapmaktan bir türlü vazgeçiremez. Bu nedenle daha fazla onları doğru yola davet etmek istemez. Duruma öfkelenen peygamber, Dicle kenarından bir gemiye biner. Tanrı'nın izni

olmadığından ve O'nun emrine uymayıp halkı davete devam etmediği için gemi bir noktada fırtınaya kapılır ve durur. Gemidekiler “burada bir suçlu var, içimizde kura çekelim kime çıkarsa onu denize atalım” derler. Kura üç kere Yûnus Peygambere çıkar. Hâl böyle olunca O'nu denize atarlar. Büyük bir balık peygamberi yutar. Yûnus peygamber, Tanrı'nın rızası olmadan bulunduğu yerden ayrıldığı için pişman olur ve balığın karnında üç gün tövbe eder. Sonunda duası kabul edilir ve kurtulur. Halkı da kendisine imân etmeye başlar (Harman, 2013:597). Şair de beyitte Yûnus'un balığın karnına girdiği gibi çileye girdiğini, O'nun gibi günlerini tövbeyle geçirdiğini belirtmiştir.

Kur'an-ı Kerîm'de Yahyâ, İsâ ve İlyâs ile birlikte dürüst ve erdemli kişiler arasında zikredilen, Hz. İsâ'nın müjdecisi olan Zekeriyyâ, Filistin bölgesinde yaşamış sâlih bir kimsedir. Adı islâmî kaynaklarda daha çok oğluyla ilgili münasebetlerle anılır. Buna göre Zekeriyyâ'ya, eşi kısır ve kendisi de çok yaşlı olmasına rağmen çocuklarının dünyaya geleceği ve isminin de Yahyâ olacağı Cebrail tarafından bildirilir. Duruma inanamayan kadın, Yahyâ doğana kadar dili tutulmakla cezalandırılır (Aydın, 2013:210). Yahyâ da kaynaklarda halkı kıyamete karşı sürekli olarak uyarması ve kıyamet gününün yaklaştığını söylemesiyle söz konusu edilir. Bu konuda insanlara tebliğler verir. Zamanın lideri Herod bu tebliğlerden ve kendi hakkındaki söylemlerinden rahatsız olduğundan O'nu idam ettirir (Aydın, 2013: 233). Oğlunun ölümü ardından kaçarak bir ağaç kovuğuna saklanan Zekeriyyâ, şeytanın oyunları ile Herod'un askerleri tarafından bulunmuş ve O da aynı oğlu gibi idam edilmiştir (Aydın, 2013:211).

Yûnus beyitte Zekeriyyâ'nın başından geçen hadiseleri hatırlara getirerek şeytanın oyunları ile boğuştuğunu, fakat tıpkı Yahyâ ve babası gibi Tanrı yolunda insanları uyarmaktan ve sâlih insan olmaktan vazgeçmediğini anlatır. Şair beytin sonunda Nûh Peygambere de telmihte bulunur. Buna göre halkını doğru yola davetle uzun müddet uğraşan Nûh Peygamber, sonunda Tanrı'ya “ben yenildim, bana yardım et!” der. Bu dua üzerine bir gece Nûh Peygambere tûfân olacağı ve gemi yapması gerektiği tembihlenir. Tûfân günü inanan kimseler dışında hiç kimse hayatta kalmaz. Yûnus Emre beyitte, tûfân esnasında Nûh Peygamberle birlikte olduğunu söyler. Böylece inanan kimselerden olup O'nun önderliğini kabul ettiğini ifade eder.

Yûnus, beyitte peygamberlerle bir olduğunu, onların yolunu tuttuğunu ve kendini onlarla özdeşleştirdiğini telmihlerle ortaya koyar. Bu duruma tasavvufta Peygamberle olmayı hissetmek ve peygamberde benliğin eritilmesi anlamına gelen *bekâ birresûl* ve *fenâ fi'r- resûl* denilir (Kabakçılı, 2013:621). Beyitte bu anlayış kendisine yer bulmuş, Yûnus Tanrı yolunda peygamberleri kendine önder kabul ettiğini söylemiştir.

Kanı hârut kanı mârut kanı şûh
Kanı idris kanı eyyub kanı nûh
Erzurumlu Darîr, Mes., 53a/2116⁴⁹.

“*Hani Hârut ile Mârut, hani şûh(Zühre)? Hani İdris ve Eyyûb, hani Nûh?*”

Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr, Yûsuf u Züleyhâ mesnevîsinin sonunda, hikâye kahramanlarının bâkî kalmayıp öldüklerini, daha önce bu hikâyeyi anlatanların da aynı kadere mahkûm olduklarını, dünyada herkesin ölümlü olduğunu ve kendisinin de elbet bir gün göçeceğini, peygamberlerin ve meleklerin yaşamlarına telmite bulunarak ifade eder.

Hârut, büyü ve sihirle meşgul olan bir meleğin adıdır. Arkadaşı Mârut ile birlikte Kur’ân-ı Kerîm’de isimleri zikredilir. Haklarında birçok rivayet vardır. En bilineni şudur: *İdris Peygamber zamanındaki melekler, insanların günah içinde yüzdüklerini görerek Tanrı’ya, “meleklerini secde ettirdiğin insanoğlunun hâli âşikardır, buna nasıl tahammül ediyorsun?” diye sorarlar. Tanrı da “eğer siz de onların yerinde olsaydınız aynısını yapardınız. Onlardaki nefis ve şehvet sizde olmadığı için böyle söylüyorsunuz” der. Bunun üzerine melekler “haşa! biz onlar gibi olmazdık!” derler. Tanrı, bu sözler üzerine meleklerle içlerinden en güvendikleri iki meleğin yeryüzüne imtihana gönderileceğini söyler. Melekler de kendi aralarında en üstün olan Hârut ile Mârut’u seçerler. Tanrı onları Babil’e indirir. Gündüzleri insanların davalarına bakan melekler geceleri de ism-i âzam duasını okuyarak göğe çıkarlar. Günlerden bir gün ismi Zühre olan bir kadın kocasından şikayet ederek meleklerin kapısına gelir. Melekler çok güzel olan bu kadına âşık olurlar. Zühre, onlardan kocasını öldürmelerini, şarap içmelerini ve puta tapmalarını ister. İlk gün bu isteklere karşı*

⁴⁹ Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr, *Kıssa-i Yûsuf*, *Yûsuf u Züleyhâ*, hzl. Dr. Leylâ Karahan, TDK. Yay., 1. Bas., Ankara 1994, s.318.

çıkarlar, ikinci gün kadın şartlarını tekrarlar. Nihayet üçüncü gün, kadının isteklerinden en hafif buldukları günaha girmeye, şarabı içmeye karar verirler. Fakat şarabı içince kadının kocasını da öldürürler puta da taparlar. Üstelik göğе çıkmak için kullandıkları ism-i âzam duasını da kadına söylerler. Zühre, duayı okuyarak göğе çıkınca Tanrı O'nu parlak bir yıldıza çevirir. Bugün gökte parıldayan Zühre (çoban) yıldızının ismi de buradan gelmektedir. Bütün bunlardan sonra Tanrı, Hârut ile Mârut'u cezalandırmaya karar verir. Onlar ise bu sırada İdris peygambere müracaat ederek şefaet isterler. Tanrı da onlardan ahiret azabı ile dünya azabı arasında seçim yapmalarını ister. Ahiret azabının sonsuz olduğunu düşünen melekler dünyada azap görmeyi tercih ederler. Dünyadaki azapları sırasında insanlarla büyü yoluyla konuşurlar ve onlara sihir öğretirler (Pala, 1989:214).

İdris Peygamber ise dünyadayken Tanrı tarafından göğе çekilip meleklerle öğretmen yapılmıştır (Pala, 1989:250). Büyü ve sihir bilmelerine ve meleklerin en üstünleri olmalarına rağmen bu dünya Hârut ve Mârut'a da kalmamıştır. Beyitte şüh denilerek kastedilen Zühre olsa gerektir. Bu dünya O'na da kalmamış, sonunda gökte bir yılız olmaya mahkûm edilmiştir. İdrîs Peygamber, Cebrail tarafından ilk vahy getirilen peygamberdir. Tanrı tarafından göğе çekilmiş, bu dünyada ömür sürememiştir.

Eyyûb Peygamber ise sabrıyla bilinir. Tanrı önceleri O'na birçok dert verse de sabır ve kanaat gösteren peygamberi sonunda bolluk ve bereketle ödüllendirir. Fakat yine de bu dünyada ölümsüz olamaz. Nûh Peygamber ise bilindiği gibi 950 yıl yaşam sürmüş, insanlığın ikinci atası olmuş ve dünya O'nun sayesinde yenilenmiştir. Böylesine uzun bir yaşam sürmüş olmasına karşın en nihâyetinde tıpkı Yûsuf kıssasını anlatan diğer şairler gibi bu dünyadan göçüp gitmiştir.

Beyitte ismi zikredilen Peygamberlerin yaşam hikâyelerine *telmihte* bulunularak dünyanın kimseye kalmayacağı mesajı verilmiştir.

Oda Halîl oldun u sunun içine Nûh
'İşkun yolında ne 'âceb oldunsa nîg-nâm
Ahmedî, *Dîvân*, G. 414/9 (s.461).

"Sen suyun içinde Nûh ve ateşte Halîl oldun. Aşk yolunda iyi şöhretli olmana şaşılır mı? (şaşmamak lâzım)"

Ahmedî, 13 beyitlik gazelinin 9. beytinde, kendisi de dâhil olmak üzere bütün âşıkların dertlerine ortak olur. Beyitte Tanrı'nın dostu anlamına gelen "Halîl" ismiyle İbrahim Peygamber kastedilerek Nemrûd ile aralarında yaşanan hadiselerle telmihte bulunulmuştur. Putları yıkan İbrahim Peygamberi ateşe atmak isteyen Nemrûd, mancınıkla O'nu fırlattığında, İbrahim Peygamber bir gül bahçesine düşer. Ateş O'nun etrafında yanarken, İbrahim Peygamber gülleri ve yanından akan serin suları izlemektedir. Nûh Peygamber de tüm dünya suyla kaplanmış hâldeyken, tûfânın ortasında gemisini yüzdürür ve sudan hiçbir zarar görmez. Nûh Peygamber de İbrahim Peygamber de içlerine düştükleri bu kaos ortamından kötü etkilenmezler. İşte bu noktada Klâsik Türk edebiyatı şiir geleneğindeki âşığın hâli ile peygamberlerin içinde bulundukları durumla ilgili benzerlikler yakalamak mümkündür. Klâsik Türk şiir geleneğinde âşığın aşkını hiçbir şey engelleyemez. Tıpkı Nûh Peygambere suyun, İbrahim Peygambere ateşin zarar vermediği gibi âşık da aşk acısından ve kavuşamamanın verdiği üzüntüden zarar görmez. Aksine vuslata erememenin verdiği acı, âşığın aşkını daha da besler. Hatta âşık, aşk derdinden hoşnuttur. Sevgiliye yalvarmaktan ve onun kapısında beklemekten hiçbir zaman yılmaz. Nasıl ki Nûh Peygamber su ve tûfânla, İbrahim Peygamber de ateş ile ünlüyse âşık da sevgisiyle şöret sahibi olmuştur. Beytin ikinci mısraında "aşk yolunda adın duyulduysa buna şaşmamak gerekir" denilirken, işte bu şöhretten bahsedilmektedir.

Beyitte Nûh Peygamberin, Tanrı'dan gelen yardımla tûfânla baş edebilmesine ve bunun sonucunda ün kazanmasına *telmi*h vardır. Nûh Peygamberin îmânla geçtiği bu çetrefilli yolla âşığın çilesi arasında benzerlik kurulmuştur. Âşık da eğer aşk yolundaki eza ve cefayı çekebilirse muvaffak olacak, şöhretini duymayan kalmayacaktır. *Od* ve *su* kelimelerinin aynı mefhum üzerinde toplanmasında *tezat* vardır, yine aynı kelimelere Nûh ve İbrahim Peygamberlerin isimleri dâhil edilerek kıssalara *telmi*hte bulunulmuştur. Şair ayrıca bildiği bir şeyi sormak noktasından, aşk yolundaki şöhretin şaşılacak bir şey olmadığını ifade için "ne 'aceb" diyerek *istifham* ve *tecâhül-i ârifâne*ye başvurmuştur.

Îsâ enfâsı vü Mûsânun münâcâtı kamu
Hem Halîlün odı vü Nûh-ı Necî tûfânı ol
Ahmedî, *Dîvân*, K. LI/ 8, (s.125).

“Îsâ’nın nefesi ve Mûsâ’nın yakarışı, İbrahim’in ateşi ve Nûh peygamberin tûfânı, hepsi O’dur.”

Ahmedî, “Der-Tevhîd-i Bârî-i Ta’âlâ” başlıklı tevhidinde Îsâ’nın ölüleri diriltten ve hastalara şifa veren nefesinin, Mûsâ’nın Tanrı’ya seslenebilmesi ile İbrahim’i yakmayan ateşin ve Nûh tûfânının ortaya çıkmasının sebebinin Tanrı olduğunu, tüm mucizelerin O’nun tarafından gerçekleştirildiğini anlatmaktadır. Îsâ Peygamber, Cebrail’in Meryem’e üflediği ruhtan olması hasebiyle O’na, ölüleri diriltmek, körlerin gözünü açmak, çamurdan kuşlar yapıp onlara can vererek uçmasını sağlamak ve bebekken konuşmak gibi mucizeler verilmiştir (Harman, 2000:469). Aynı şekilde Mûsâ Peygamber, Mısır’a dönmek üzere yola çıktığında Tûr-ı Sinâ’ya yaklaştığında orada şiddetli bir rüzgar ve fırtınayla karşılaşır. O sırada uzakta bir ateşin yandığını görür. Ateşe yaklaşıncı onun bir ağaç tepesinde olduğunu farkeder. Korakarak geri çekileceği zaman ağaçtan “Yâ Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allah’ım! Diye bir nidâ gelir. Mûsâ secde ederek “Yâ Rabbi, bana zâtını göster, sana bakayım” der. Allah da “sen beni göremezsin, fakat dağa bak. Eğer benim tecellîme tahammül edip durursa beni görürsün” der. Bunun üzerine Allah dağa tecellî eder, dağ parçalanır. Bunu gören Mûsâ Peygamber bayılıp düşer. Bu görüşmeden sonra Mûsâ Peygambere Kelîmullâh denilir (Pala, 1989: 365). Şair de beyitte Mûsâ’nın münâcâtı diyerek bu hadiseye telmih yoluyla gönderme yapmıştır. Beyitte, Tanrı’nın dostu anlamına gelen Halîl vasfıyla İbrahim Peygamber kastedilmiş ve Nemrut ile aralarında geçen anlaşmazlıklardan sonra Nemrut’un O’nu yakmak istemesi, fakat ateşin İbrahim Peygamber’i yakmaması mucizesine telmihte bulunulmuştur.

Nûh Peygamber, Tanrı’dan emirler alarak gemi inşa etmiş, tûfândan sağ çıkarak insanlığın ikinci atası olmuş ve bu bakımından tûfân hadisesiyle, diğer peygamberlerin gösterdiği gibi bir mucize göstermiştir denilebilir. Tûfân, beyitte Tanrı’nın mucizelerinin delili niteliğinde anımsatılmıştır. Gökten ve yerden fışkıran kaynaklarla dünyayı suların kaplamasının emrini Tanrı vermiştir. Tanrı’nın isterse bir anda tüm dünyayı yok edecek gücü ve büyüklüğü vardır. Bu nedenle Ahmedî, Tevhid konulu manzum metninde, Îsâ, Mûsâ, Halîl ve Nûh Peygamberlerin isimlerini ve tûfânı zikrederek, peygamber kıssalarına *telmihte* bulunmuş, Tanrının birliği ve

büyüklüğüne delil teşkil edecek nitelikte peygamberlerin mucizelerine atıfta bulunmuştur.

Gâh Âdem gâh Şît ü gâh Nûh
Geh Birâhîm andan alırdı fütûh

Ahmedî, *Dîvân*, Mes., 124 (s.635).

“Bazen Âdem, bazen Şît, bazen Nûh, kimi zaman da İbrâhîm gönül ferahlığını O’ndan alırdı.”

Ahmedî’nin Mevlîd’inde Hz. Muhammed’in vasıflarının anlatıldığı bölümde, diğer peygamberlerin isimleri zikredilerek Hz. Muhammed’in önemi vurgulanmıştır. Nitekim “sen olmasaydın felekleri yaratmazdım” hadis-i kudsîsi göz önünde bulundurulduğunda âlemin Hz. Muhammed’in yüzü suyu hürmetine yaratıldığı hatırlanacaktır. Bu nedenle son peygamber Hz. Muhammed’e gelene kadar diğer tüm peygamberler Hz. Muhammed gibi bir peygamberin gelerek insanlığı doğru yola davet edeceğini bildiklerinden, gönüllerini ferah tutarlar. Hz. Muhammed’in vasıflarını anlatmak adına beyitte kavmine ya da kendisinin başına bir felaket gelen, fakat bundan kurtulmasını bilen peygamberlerin isimleri zikredilmiştir. Nitekim insanlığın ilk atası Âdem Peygamber’in cennetten kovulması bile Hz. Muhammed’in daha sonraları bu dünyaya gönderilecek olmasından kaynaklanmaktadır. Âdem’in oğlu Şît Peygamberle insanlığın soyu devam eder. Tûfân zamanında ise insanlığın ikinci atası olarak kabul edilen Nûh Peygamber, halkından inanan kimseleri kurtararak dünyanın devamlılığını sağlamıştır. İbrahim Peygamber de putları kırar, insanları Tanrı’ya inanmaya davet eder. Beyte göre peygamberlerin kavimlerini doğru yola davet edebilmeleri ve insanlığın bu dünyadaki sürekliliğini sağlaması hep Hz. Muhammed’den aldıkları güçle olmuştur.

Sabr ile şükr kılmağa bu hecr ü visâle
Bu dünyada eyyûb veya nûh ele girse

Kadı Burhaneddin, *Dîvân*, G.1044/2, (s.405).

“Bu dünyada, Eyyub’un (sabrı) veya Nuh’un (ömrü) ele geçse ayrılığa sabır, kavuşmaya da şükür gerekir.” (Bektaş, 2015:115).

Âşığın hasreti sevgilinin servi boyuna, kaşına, kirpiğine, âb-ı hayat sunan dudaklarına vb. unsurlarınadır. O, genellikle bunların hepsinden ayıdır. Bu sebeple âh ve feryâdı yakasını hiç bırakmaz. Ciğeri ayrılık acısından kebaba dönmüş, pare

pare olmuştur. Neredeyse ölmek üzere olan âşığa, Eyyûb Peygamberin sabretme gücü verilse bu duruma ancak katlanabilecektir. Eyyûb Peygamber, başına gelen birçok kötü olaydan sabretmenin feyziyle kurtulabilmiştir. Evlatlarını, malını, mülkünü ve sağlığını kaybeden Peygamber, sabrı elden bırakmadığında Tanrı tarafından mükâfatlandırılmıştır.

Nûh Peygamberin ise 950 yıl yaşam sürdüğü Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilir. Ayrılık acısına Eyyûb Peygamberinki gibi güçlü bir sabırla katlanan âşık, vuslatta da şükür etmek için uzun bir ömür süren Nûh Peygamberi kendine kıstas alır. Sevgilisine kavuştuğu için Tanrı'ya ne kadar şükretse az olacaktır. Beyitte hem Nûh Peygamberin hem de Eyyûb Peygamberin kıssalarına *telmih* vardır. "Hecr" ve "visâl" kelimeleri *tezâtlı* bir söyleyişle beyitte ele alınmıştır. Ayrıca "ele girmek" (ele geçirmek) deyiimiyle de *irsâl-i mesel* sanatına kapı aralandığı söylenebilir.

Bir demi bin yıl kadardır derd-i hecrin ey tabîb
Vasl umarız 'ömr-i Nûh u şiddet-i Eyyûb ile
Necâtî Beg, *Dîvân*, G.506/4⁵⁰.

"Ey tabîp! Ayrılık derdinin bir anı bin yıl kadardır, (bu sebeple biz) Eyyûb'un (derdine) sabrı ve Nûh'un ömrü kadar kavuşmayı dileriz."

Klâsik Türk şiirinde, âşık, gönlü her daim yaralı olduğundan hasta bir kimse olarak anılır. Onun ciğeri ayrılık acısından pâre pâre olmuştur, gözleri kanlı yaşlar akıtır, beli kambura döner. Bu hastalıktan kurtulup da gönlün rahata ermesi için tek çare *tabîp* diye seslenilen sevgiliye kavuşmaktır. Necâtî Bey, beyitte "*tabîp!*" diyerek seslendiği sevgilisinden ayrı geçen bir anın kendisine bin yıl kadar uzun geldiğini söyler. Kavuşma ümidinin yoğunluğundan bahsetmek için de Eyyûb ve Nûh Peygamberlere *telmihte* bulunur. Buna göre şair, uzun yıllar dert çeken Eyyûb Peygamber ve bin yıldan biraz eksik ömür süren Nûh Peygamberi, kavuşma ümidinin sonsuz olduğunu ifade etmek için beyte dâhil etmiştir. O, sevgiliye kavuşmayı dilemek için sonsuz bir sabra ve uzun bir ömre ihtiyaç duyar. Âşık, nazlı sevgilinin bir gün aşkına karşılık vereceği güne kadar Eyyûb Peygamberin dertleri karşısında gösterdiği sabrı gösterecek ve bu durum Nûh Peygamberin uzunca ömrü kadar da sürse ümit etmekten bir an geri durmayacaktır.

⁵⁰ Necâtî Beg, *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, Akçağ Yay., Ankara, 1992, s.376.

Beyitte, “bin yıl” ve “ömr-i Nûh”, “derd-i hecr” ile “şiddet-i Eyyûb” tamlamaları arasındaki uyumda *leff ü neşr* sanatı vardır. Aynı zamanda bu kelimelerin kullanımı ile iki peygamberin de kıssalarına *telmihte* bulunulmuştur. Bunların yanında ayrılık derdinin bir anının âşığa bin yıl gelmesi ifadesi ile de *mübalağa* yoluna gidilirken bir-bin tezadı işaret edilmiş, “ey tabîp” denilerek *nîdâda* bulunulmuş, tabîp kelimesiyle de *istiâre* ile sevgili kastedilmiştir.

Sabr-ı Eyyûb ile Şeyhî nice bir katlanasın
Tut ki ol hüsn ile Yûsuf olasın ömr ile Nûh

Şeyhî, *Dîvân*, G.13/7, (s.193).

“Ey Şeyhî! Farzedelim o güzellikle Yûsuf gibi olsa, sen ömürle Nûh olsan, Eyyûb sabrıyla ne kadar katlanabilirsin?”

Klâsik Türk şiirinde Yûsuf Peygamber en çok güzelliğiyle söz konusu edilir. Mesnevîlerde O’nun güzelliği İlâhî bir nûrun tecellisi olarak anlatılır. Bu güzellik insanlar üzerinde derin bir etkiye sebep olur, hatta öyle ki Mısırlı kadınlar O’nu gördüklerinde şaşkınlıktan meyve yerine ellerini doğrarlar (Türkdoğan, 2008:103). Eyyûb Peygamber ise sabrıyla şiire konu edilmiştir. Evlatlarını, mallarını ve sağlığını yitirmesine rağmen sabretmekten bir an olsun vazgeçmez. Nûh Peygamber de kutsal kitaplarda bildirildiğine göre bin yıldan biraz eksik bir yaşam sürmüştür. Beyitte sevgili neredeyse Yûsuf Peygamberin güzelliğiyle yarışmaktadır. Güzellikte Yûsuf Peygamber gibi olan sevgiliyi beklemek için Eyyûb Peygamberin sabrı, Nûh Peygamberin ömrü olsa yetmeyecektir. Çünkü o, naz etmede üstâd, âşığa cefâ etmede pîrdir. Âşık ise sevgilinin bir mahalle ötesine bile gidemeyecek kadar ona bağlıdır. Sevgilinin kendisine gelmeyeceğini bile bile beklemekten vazgeçmez, beyitte “bu duruma ne kadar katlanılabilir?” diyerek istifhâm ve *tecâhül-i ârifânede* bulunmuştur. Beyitte şair kendisini mahlasından ayırarak *tecrît* etmiş, aynı zamanda Yûsuf, Nûh ve Eyyûb Peygamberlerin kıssalarına *telmihte* bulunarak, sevgiliyi Yûsuf’a kendini de Nûh ve Eyyûb Peygambere *teşbih* etmiştir.

Bana müyesser eyleyen Eyyûb derdini
Kılmış sana cemâl ile ‘ömr-i Nûh

Mesîhî, *Dîvân*, G.27/4 (s.132).

“Bana Hz. Eyyûb’un derdini veren (Tanrı), sana güzellik ile Nûh’un ömrünü nasip etmiş.”

Eyyub Peygamber, Klâsik şiirde çektiği dertler ve sabrı ile anılır. Önceleri çok mal, mülk ve evlada sahip olan Hz. Eyyub'un, zamanla mal ve mülkü elinden gider, evi yıkılır ve bu yıkımda evlatları ölür. Kendisi de onulmaz bir hastalığa yakalanır. Bedeninde yaralar oluşur ve bu yaralara kurtlar düşer. Fakat O, başına gelenlerden asla şikâyetçi olmaz. Hz. Eyyub, hastalığı artıp Tanrı'yı zikredemez hâle gelince dua eder ve duadan sonra tamamen iyileşir. Böylece Hz. Eyyub sabır imtihanını başarı ile verir ve sabır timsali olarak nâm salar (Bektaş, 2015: 107). Beyitte âşığın aşk elinden çektiği dertler, Eyyub Peygamberin dertlerine *teşbih* edilmiştir. Aynı zamanda âşık, sevgilinin kapı eşiğinde *sabır*la beklemesiyle de Eyyub Peygamberle benzerlik gösterir. Nûh Peygamber 600 yaşındayken tûfân başlar, tûfândan sonra 350 yıl daha yaşayan peygamber 950 yıl süren, uzun bir ömür geçirmiştir. Klâsik Türk şiirinde sevgili için ömrün en uzununu, bahtın en güzeli dilenir. Âşığın kaderi Eyyub Peygamber gibi dertlerle boğuşmakken sevgiliye Nûh Peygamber gibi uzun bir ömür bahşedilmiştir. Mesîhî, *telmih* yoluyla Eyyub Peygamberin derdi kadar dert çektiğini ifade etmiş, sevgilinin de Nûh Peygamber gibi uzun bir ömür sürdüğünü dile getirmiştir.

Sabr-ı Eyyûb ile irem der isen kâkülüne
'Ömr-i Nûh iste gönül var bu tûl-i emele
Karamanlı Aynî, *Dîvân*, G.413/6, (s.612).

"Ey Gönül! Eyyub sabrıyla sevgilinin kâkülüne erişeyim dersen, Nûh ömrü gibi tükenmez bir arzuya ulaş"

Klâsik Türk şiirinde sevgiliye dair bir unsurun yakınına gelmek mümkün değildir. Mahbûbun alnının üzerine sarkıtılan kısa kesilmiş saçlarına ulaşmak için âşığa Eyyub Peygamberin sabrının verilmesi gerekir. Eyyub Peygamber, hasta olmuş, mal ve mülkünü kaybetmiş, evlatlarını yitirmiş olsa da sabretmekten vazgeçmez. Uzun müddet sıkıntılar çeken ve sabreden Eyyub Peygambere sonunda Tanrı lutuf göstermiş, dertlerinin hepsinden O'nu kurtarmıştır. Eyyub Peygamber yeniden sağlık, mal mülk ve evlat sahibi olmuştur. Âşık da sevgilinin kâkülüne ulaşmak için böyle bir sabır göstermeli, sevgiliden ayrı kalarak acı çekmeli ve sonunda da sabrederek mükâfata ermelidir. Âşığa ancak Eyyub Peygamberin sabrı ve Nûh Peygamberin ömrü gibi uzunca bir yaşam verilirse emelini gerçekleştirebilir. Çünkü sevgili naz üstadıdır. Onu ikna etmek için Nûh Peygamber gibi yaklaşık bin yıl yaşamalı ve sabırda da Eyyub Peygamber gibi usta hâle gelmelidir. Beyitte şairin

sözünü emanet ettiği âşık, bütün bunları Klâsik Türk şiirinde bir hitap yeri olan gönülle dertleşir gibi anlatmıştır. Âdeta âşık kendisiyle hâlleşmektedir. Beyitte *sabr-ı Eyyûb*, *ömr-i Nûh* terkipleriyle âşığın sabır süresi ve derecesini anlatmak maksadıyla peygamber kıssalarına *telmihte* bulunulurken bir yandan da *mübalağa* sanatına kapı aralanmıştır.

“Nûh tûfânına döndi bahr-i eşkümden cihân
Ben garîbe sabr-ı Eyyûbı nasîb it yâ Sabûr”

Zâtî, *Dîvân*, G.296/3, (s.296).

“Dünya, göz yaşı denizimden Nûh tûfânına döndü. Yâ Sabûr, benim gibi kimsesize Eyyûb’un sabrını nasip eyle.”

Esmâü’l Hüsnâ’da yer alan es-Sabûr ismi, Tanrı’nın sabır göstererek günah işlemiş kulları cezalandırmada acele davranmayan ve onların kendisine dönüşü için zaman tanıyan özelliklerine karşılık gelir. Âşığın sevgiliden ayrı geçirdiği her an döktüğü göz yaşları bir deniz büyüklüğüne ulaşmıştır. Âşık öyle çok göz yaşı akıtır ki bu durum Nûh tûfânında yerden ve gökten çıkan sularla denk bir hâl almıştır. Bu derdin devasını Tanrı’dan sabır dilemekte bulan şair, Eyyûb Peygamberin sabrına da bir telmihte bulunur. Başına gelen türlü hadiselerle büyük bir sabır göstererek katlanan Eyyûb Peygamber, kanaat göstermesinin sonunda kaybettiklerini geri kazanmakla mükâfatlandırılmıştır. Âşık da böylesi bir sabrı Tanrı’ya sıfatlarından “Sabûr” diye seslenerek diler. Çünkü bu hâlden ancak Tanrı’nın yardımıyla kurtulmak mümkündür. Beyitte Nûh ve Eyyûb Peygamberlerin kıssalarına *telmihte* bulunulmuştur. Göz yaşı *mübalağa* aracılığıyla denize *teşbih* edilmiştir. Ayrıca “yâ Sabûr” denilerek Tanrı’ya seslenildiğinden, *nîdâ* sanatının varlığından da söz etmek mümkündür.

Ey ruhları subh u lebleri câm-ı sabûh
Uşşâke degül bâb-ı visâlün meftûh
Ümmîd-i visâlün eyleyen bîçâre
Eyyûb gerek sabrda vü ‘ömrde Nûh

Bağdatlı Rûhî, *Dîvân*, R. /14⁵¹.

“Ey yanakları sabah ve dudakları sabah vakti içilen şarap gibi olan sevgili! Âşıklara kavuşma kapın fethedilmiş değildir. Kavuşma ümidini isteyen çaresiz (âşığa), sabırda Eyyûb, ömürde ise Nûh gerektir.”

⁵¹ Bağdatlı Rûhî, *Dîvân*, Hzl. Prof. Dr. Coşkun Ak, C.2, Uludağ Ü. Yay., Bursa 2001, s.1045.

Sabır, başa gelen belalardan dolayı Tanrı'dan başka kimseye şikayetçi olmamak, sızlanmamak, yakınmamak, kendini acındırmamak demektir. Kul, karşılaştığı sıkıntı ve musibetlerin verdiği üzüntüyü sadece Tanrı'ya arz eder ve sadece O'ndan inayet ister. Sabredenlerin muradlarına ereceklerine, zafere ulaşacaklarına inanılır (Uludağ, 2012:303). Eyyûb Peygamber de Klâsik Türk şiirinde sabrın timsali olarak gösterilir. Birçok sıkıntı çekip sabrettikten sonra murâdına erenlerden olmuştur.

Bağdatlı Rûhî, sevgiliye ulaşmak için atılan adımlarda sabırlı ve kararlı davranmak gerektiğine işaret eder. Bu sabrın sonunda, Eyyûb Peygamber gibi murâdına ereceğini umar. Sevgilinin ezası ve cefası karşısında çaresiz âşığa Eyyûb Peygamberin sabrı gerekmektedir. Dudakları sabahleyin mahmurluk veren şarap gibi olan ve yanakları da sabah gibi aydınlık ve parlak olan sevgiliye kavuşma yolunda Eyyûb'un sabrı yanında Nûh Peygamberin, bin yıldan biraz eksik ömrü de gerekmektedir. Çaresiz âşık, felek denen bu çemberde sevgiliye ulaşmanın yollarını arar. Bu yolu tespit etmek ve o yolda ıkrarla hedefe ilerlemek için Nûh Peygamberin ömrü ve Eyyûb Peygamberin sabrı gereklidir denilmiştir. Rubâide *bîcâre* kelimesiyle istiâre yoluyla âşıklar karşılanmıştır. Bunun yanında Eyyûb ve Nûh Peygamberlerin kıssalarına da *telmihte* bulunulmuştur.

Kinâra gelmeğe ol mû-miyân hûb
Gerekdür 'ömr-i Nûh u sabr-ı Eyyûb
Yahyâ Beg, *Dîvân*, Mes., 2/250, (s.267).

"O kıl gibi ince belli güzelin (âşığın yanına gelmesi için), (âşığa)Hz. Nûh'un ömrü ve Hz.Eyyûb'un sabrı gerekir."

Eyyub Peygamber, sabrın timsalidir. Çok zenginken birden bütün mallarını kaybetse de yine şükreder. Evlatları teker teker ölür, Eyyub Peygamber sabretmeye devam eder. Hastalanır, vücudunda birçok yara çıkar, hatta bu yaralara kurtlar düşer peygamber yine de sabrı elden bırakmaz. Bu sabrına karşılık olarak Eyyub Peygamber, bir gün ayağını yere vurur ve çıkan suyla yıkanarak hastalıklarından kurtulur, Tanrı O'na yeniden mal, mülk ve evlat verir (Pala, 1989:158). Klâsik Türk şiirinde de Eyyub Peygamber en çok sabrı ile anılmıştır. Nûh Peygamber de kutsal kitaplarda belirtildiği gibi 950 yıl ömür sürmüştür. Yahyâ Bey, ince belli güzel memdûhunun hiçbir zorluk görmemesini dilemektedir. Kenara gelmek, âşığın yanına yamacına gelmek anlamındadır. İmkânsız olan bu olayın gerçekleşmesi için de âşığa

Nûh Peygamber gibi uzun bir ömür ve Eyyûb Peygamber gibi çokça sabır gerekir. Beyitte *ömr-i Nûh* ve *sabr-ı Eyyûb* terkibiyle iki peygamber de İstanbul şehrengîzine *telmih* konusu edilmiştir. Şair, memdûhun belinin inceliğini anlatmak maksadıyla kıl gibi ifadesini kullanarak *teşbihe* de kapı aralamıştır.

Vücûd-ı pâkûn itsün lutf-ı Yezdân
'Ömürde Nûh u devletde Süleymân
Şehrî, *Dîvân*, Mes., II/16⁵².

"Allah'ın lutfu senin temiz varlığını, ömürde Nûh ve devlette Süleyman(gibi) etsin."

Hiz. Süleyman, hükümdar peygamberlerden biridir. Güç ve saltanata sahip olan Süleyman Peygamberin, hayvan ve cinlerle konuşma, çok uzun mesafeleri kısa zamanda katedebilme gibi mucizeleri de vardır (Tökel, 1998:300). Beyitte memdûh Velî Ağa'nın, Süleyman Peygamber gibi bir saltanata sahip olması dilenmektedir. Bununla birlikte şair, Kanunî Sultan Süleyman zamanında Yeniçeri ağası olan Velî Ağa'ya padişahın saltanatına ulaşması için de hayır duada bulunmuş olabilir. Bu noktada "Süleymân" adı *tevriyeli* olarak kullanılmıştır. Kutsal Kitaplarda Nûh Peygamberin, kavmini doğru yola davetinin 600. senesinde tûfânın başladığı, gemiden indikten sonra da 350 yıl yaşayarak toplamda 950 yıl ömür sürdüğü söylenir. Buna göre şair, Tanrı'ya memdûhun hem Hiz. Süleyman gibi saltanatlı olması hem de Nûh Peygamber gibi uzun bir ömür sürmesi için dua eder.

Derd-i dirâz-i 'aşkî çekip vasla ermege
Eyyûb sabrı sana gerek yâ bir 'ömr-i Nûh
Harputlu Rahmî, *Dîvân*, G.28/2⁵³.

"Aşk elinden uzun süre dert çekip vuslata ermek için, sana Eyyûb sabrı ya da bir Nûh ömrü gerekir."

Varlığın özü, kâinatın yaradılış sebebi aşktır. Meşhur hadîs-i kudsîde "ben gizli bir hazineydim; bilinmek istedim ve halkı yarattım ki onunla bilineyim" denildiği üzere, Tanrı kendini aşkla beğenmiş ve yokluk aynasında kendi güzelliğini temâşa ve tecelli etmiştir. Aşkın bu ilk kıvılcımı, O'nun âlemi yaratmasına yol açmıştır (Ayvazoglu, 2015:56). Dert ise tasavvufta İlâhî aşk olarak anılmaktadır. Bu istenen bir derttir.

⁵² Şehrî, *Dîvân*, Hzl. Prof. Dr. Şener Demirel, Malatya Valiliği, Malatya Kitaplığı Yay., Malatya 2014, s. 106.

⁵³ Harputlu Rahmî, *Dîvân*, Hzl. İbrahim Kavaz, M. Naci Onur, İzzet Paşa Vakfı Yay., Elazığ 1996, s.132.

Çünkü Tanrı'ya yakın olmanın getirdiği dert, arınma sebebidir. En büyük dert, dertsiz olmaktır. Mevlevîler arasında "Allah derdini artırsın" diye bir deyim bulunmaktadır (Uludağ, 2012:103). Tasavvuf inancına göre uzun süre dert çekmeyince Tanrı'ya ulaşmak mümkün değildir. Vuslat; kemâle ermek, seyr ü sülûku tamamlamak anlamına gelir ki âşığın bunu gerçekleştirmesi için Eyyûb Peygamberin sabrına ve Nûh Peygamberin ömrüne sahip olması gerekir denilmektedir. Şair, beyitte bir yandan Eyyûb Peygamberin hastalık, evlat acısı, mal ve mülkünü kaybedip sabrı elden bırakmadan sonunda mükâfatlandırıldığı kıssaya telmihte bulunurken bir yandan da Nûh Peygamberin 600 yıl milletini doğru yola davet etmesi sonucu inanmayan halkın tûfânla cezalandırıldığı ve peygamberin tûfândan sonra da 350 yıl yaşayarak toplamda 950 yıl ömür sürmesi hadisesine telmihte bulunmuştur. Şaire göre Tanrı'ya kavuşmak için Eyyûb Peygamber gibi kanaat gösterip sabrı elden bırakmamak, başa gelen kötü hadiselerle isyan etmek yerine O'nun gibi tevekkül göstermek ve Nûh Peygamber gibi bütün suçlamalara, tehditlere rağmen senelerce ibadet etmeyi aksatmamak gerekmektedir. Tanrı'ya kavuşma yolunda 950 yıl ibadet gerekse de sabırla beklemeli, tevekkül gösterilmelidir. Beyitte, *aşk*, *dert* ve *vasl* kelimeleri arasında *tenâsüb* sanatı göze çarpar. Aynı zamanda Nûh ve Eyyûb Peygamberlerin kıssalarına da *telmihte* bulunulmuştur.

Çalışmada tekrara düşmemek adına konuyla ilgili şerh edilmeyen beyitler şöyledir: Nesîmî: G.22/14). Kadı Burhaneddîn: G.107/5. Cem Sultan: K.8/60. Hamdullah Hamdi: G.178/4. Karamanlı Aynî: K.5/16. Râmî: G.230/2. Şerh edilen beyitlerin şairlere göre dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

Çizelge 9: Nûh Peygamberin Diğer Peygamberlerle Birlikte Anıldığı Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Beyitler	Nûh Peygamberin Diğer Peygamberlerle Birlikte Anıldığı Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı
Yûnus Emre	1
Nesîmî	1
Ahmedî	3
Kadı Burhaneddîn	2
Erzurumlu Kadı Darîr	1
Şeyhî	1
Necâtî Beg	1
Cem Sultan	1
Mesîhî	1
Hamdullah Hamdî	1
Karamanlı Aynî	1
Zâtî	1
Yahyâ Beg	1
Harputlu Rahmî	1
Bağdatlı Rûhî	1
Şehrî	1
Râmî	1

Grafik 9: Nûh Peygamberin Diğer Peygamberlerle Birlikte Anıldığı Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı

Çalışmada eserleri şerh edilen 54 şairden 17'sinde toplamda 20 beyitte, Nûh Peygamber diğer peygamberlerle birlikte zikredilmiştir. Çizelge ve grafikten elde edilen bulgulara göre bu bahsi en çok dile getiren şair, Ahmedî'dir. Daha sonra Kadı Burhaneddîn ve diğer şairler gelmektedir. Peygamberlerin hangi açılardan telmih konusu edildiği şöyle özetlenebilir:

1. Dinî- tasavvufî beyitlerde peygamberle bir olma (bekâ birresûl ve fenâ firresûl) görüşünün izahı için peygamberlerin isimleri zikredilerek onlarla bir olunduğu, meselâ Yûnus Peygamberle balığın karnına girildiği, Nûh Peygamberle tûfânda bulunulduğu ve İbrahim Peygamberle birlikte Nemrûd'la savaşıldığı söylenir.

2. Dünyanın fâniliği konusunda; Hârut-Mârût, Zühre, Hz. Îsâ, Hz. Mûsâ, Hz.İbrâhîm, Hz. İdrîs, Hz.Şût, Hz. Süleyman ve Nûh Peygamberin isimleri zikredilerek bu dünyanın onlara bile kalmadığı mesajı işlenir.
3. Şairin sözünü teslim ettiği âşık, peygamberler nasıl ki kıssalarıyla ün sahibi oldularsa kendisinin de aşk derdiyle öyle anıldığını söyler. Böylece Nûh Peygamberle birlikte diğer peygamberleri de bir arada zikrederek örnekler verir.
4. Tanrı'nın büyüklüğünün delili olarak; Hz. Îsâ'nın ölümleri diriltmesi, Hz. Mûsâ'nın Tûr Dağı'nda Tanrı'yla konuşması, Hz. İbrahim'in ateşte yanmaması ve Nûh Peygamberin tûfân belasından kurtulması telmih edilir.
5. Şairler Hz. Muhammed'in övgüsü noktasında peygamber kıssalarına telmihte bulunurlar. Buna göre Hz. Âdem'in cennetten kovulması, Hz. İbrahim ve Hz. Nûh'un kavmini doğru yola davet edişi, Hz. Muhammed'in bu dünyaya gelerek ümmetini doğru yola davet edecek olmasından ileri gelir.
6. Şairler en çok Nûh Peygamberle Eyyûb Peygamberi bir arada zikretmişlerdir. Âşık sevgiliye kavuşmak için Eyyûb Peygamberin sabrına ve Nûh Peygamberin ömrüne ihtiyaç duyar. Ayrıca kavuşunca da şükretmek için yine uzun yıllara ihtiyacı olduğunu Nûh kıssasına telmihle ifade eder. Tasavvûfî beyitlerde de aynı mesaj söz konusudur. Sâlik, zorlu seyr ü sülûk yolunda Eyyûb Peygamberin sabrına ve Nûh Peygamberin ömrüne ihtiyaç duyar.
7. Âşığın içine düştüğü aşk girdâbının anlatılması adına da peygamberler bir arada zikredilir. Buna göre âşığın payına Eyyûb Peygamber gibi dert çekip sabretmek ve göz yaşlarını da tûfân etmek düşerken; sevgiliye Yûsuf Peygamberin güzelliğiyle Nûh Peygamberin ömrü bahşedilmiştir.

1.10. Nûh Peygamberin İhânete Uğraması ve Göz yaşları

Nûh Peygamber, kavmine bir kurtarıcı olarak gönderildiğinde türlü zorluklarla karşılaşır. Bunlardan birisi Peygamberler tarihinde şöyle anlatır: Nûh Peygamber, kavmi heykellere, putlara tapındığı bir sırada onlara *Lâ ilâhe illâllâh* "Allah'tan başka ilâh yoktur!" der. Bunun üzerine putlar yüz üstü düşerler. Bunu gören halk, Nûh Peygamberi tıpkı putlar gibi yüz üstü düşene kadar döverler. Kral Mahvil, olaydan haberdar olunca Nûh Peygamberi yanına çağırarak yaptığı şeyin inancına

saygısızlık olduğunu söyler ve putları yere düşürecek sihrin ne olduğunu sorar. Krala cevaben Nûh Peygamber, onların birer İlâh olmadığını, eğer öyle olsalardı yüz üstü düşmeyeceklerini söyler. Kral Mahvil, Nûh Peygamberin bir sonraki put bayramına kadar tutuklanmasını, putların da tamir edilip yerlerine konulmasını emreder. Bayram günü geldiğinde Nûh Peygamber Tanrı'ya dua eder, Kral bir baş ağrısına tutulur, aklını kaybeder ve ölür. Yerine geçen oğlu Dermesil, Nûh Peygamberi serbest bırakır. Bu sefer Yağuş bayramı gelir, halk toplanır ve yine putlara tapınırlar. Nûh Peygamber “Lâ İlâhe İllâllâh” dese de kavmi eteklerini yüzlerine örterler, parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Putlar yine yere düşerler. Nûh Peygamber Kralın huzuruna çıkar, “onlar İlâh olsalardı düşmezlerdi” der. Kral bir sonraki bayrama kadar O’nu hapsedireceği sırada korkunç bir rüya görür. “Mecnundur! Yaptıklarından mesul değildir” diyerek Nûh Peygamberi hapsetmekten vazgeçer. Zamanın kâhini tûfânın geldiğini ve Nûh Peygamberin öldürülmesi gerektiğini söyler. Halk Nûh Peygamberi bayıltıncaya kadar döver, Nûh Peygamber ayıldığında Tanrı'ya beni ve kavmimi bağışla, onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar diyerek dua eder (Köksal, 2004: ss.90-92). Fakat bu isteğine karşılık Tanrı, Nûh Peygambere kavmi için üzülmemesini ve bir gemi inşasına başlamasını emreder. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Nûh Peygamberin kavmiyle arasında geçen şu konuşmaları *Mesnevî*’de “Nûh’un kavminin, gemi yaptığı sırada alayla örnekler getirmesi” bahsinde nakleder:

*“Nûh çölde gemi yaptı; yüz örnek söyleyici alay etme amacıyla koşturdu:
“su kuyusu bulunmayan çölde gemi yapıyor; ne aptal bir bilgisizdir!”
Biri ey gemi! Koş” diyordu; biri de “ona kanat da yap” diyordu. Nûh,
“bu Allah’ın emriyledir; bu alaylarla eksilmeyecek” diyordu.”*

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mes.*134b/2795, (s.392).

Şair, özellikle İlâhî konularda herkesin örnek vermesinin, benzetmelerde bulunmasının yanlış olduğundan bahsettiği bölümde, Nûh Peygamberin kavmiyle arasında geçen konuşmayı misal göstererek kavmin sonunun helâk olduğunu hatırlara getirir. İlâhî işlerle alay etmek işte böyle sonuçlar doğurur denilmektedir.

Nûh Peygamber yalnızca kavminden değil eşi ve oğlu tarafından da ihânete uğrar. Oğlunu gemiye binmeye iknâ aşamasında aralarında şu konuşmalar geçer. : “Gemi dağlar gibi dalgalar içinde onları götürürken, Nûh bir kenarda ayrı kalmış oğluna;

“Ey oğulcuğum! Bizimle beraber gel, kâfirlerle birlik olma”, diye seslenir. Oğlu da O’na; “dağa sığınırım beni sudan korur”, deyince Nûh; “Bugün Allah’ın buyruğundan-onun acıdıkları dışında-kurtulacak olan yoktur”, der. Aralarına dalgalar girer oğlu da boğulanlar arasına karışır.” (Hûd, 225:11/41-43). Oğlu Nûh Peygambere tıpkı kavmi gibi isyan etmiştir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Nûh Peygamberin oğlu Ken’ân’la arasında geçen konuşmayı Mesnevî’de şöyle nakleder:

“-Nûh dedi:- “Hey gel, tûfânda boğulmamak için babanın gemisinde otur. Ey güçsüz!” Ken’ân dedi: “Hayır ben yüzmeyi öğrendim; ben, senin mumundan başka mum yaktım.” -Nûh dedi:- “Sakın, yapma. Çünkü bu belâ dalgasının tûfânıdır; el, ayak ve yüzme bugün yoktur. Kahır rüzgârıdır ve mum söndüren beladır. Hakk’ın mumundan başkası kalmaz, sus.” -Ken’ân dedi:- “Hayır, o yüksek dağın üzerine çıktım; o dağ, beni her zarardan korurur.” -Nûh dedi:- “Sakın, yapma. Zira bu zamanda dağ samandır; Allah kendisini sevenden başkasını korumaz. -Ken’ân dedi:- “Ben senin dediğini ne zaman dinledim ki bu sülâleden olmamı umuyorsun?”(116b/ 1308-1314, s.344).

Devam eden beyitlerde Nûh Peygamber oğluna nazlanmaması gerektiğini söylese de Ken’ân’ın inkârı devam eder. Bu esnada keskin bir dalga Ken’ân’ın başına vurur ve O’nu parça parça eder. Nûh Peygamber Tanrı’ya “ailemden kimseye zarar gelmeyeceğini söylemiştin, oğlumun başına bu iş neden geldi” diye sorar. Tanrı da O’na O senin ailemden değildi, görmedin mi? Sen aksın, o kara, Ey Nûh istiyorsan O’nu diriltiyim, fakat durumlardan artık haberdarsın” der. Nûh da “eğer beni de batırman gerekiyorsa batır, senin hükmüne karşılık söz söyleyemem” der (117a/1325-1360). Mevlânâ, her şeyin Tanrı’nın hükmünde olduğunu anlatmak adına bu bahse değinmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’de Nûh Peygamberin oğlu gibi eşinin de günâhkârlardan olduğu söylenir, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, bu bahis için de iki beyit söyler:

O makbul ruhun eşi olan senin gibi bir utanç,
Nûh’un nikâhındaki kâfir hanımı gibidir.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mes. 294b/2110, (s.806).

Şair, “Şeyh Hasan-ı Harekânî’nin müridinin hikâyesi”ni anlattığı bölümde Nûh Peygamberin eşine telmihte bulunur. Buna göre mürid uzun yollar aşp şeyhinin kapısına geldiğinde, şeyhin hanımına “şeyh nerededir, onu nerede arayayım? diye sorar. Kadın da ona o şeyh; boş, düzenbaz ikiyüzlü, ahmakların tuzağı ve yolunu kaybetmişlerin kemendidir, onu aramasan iyi edersin; lafçı, yalakçı, çanak yalayıcı ve oburdur der (249a/2055-2060). Şeyhin hanımı böyle daha birçok hakareti

sıraladıktan sonra, bu kötü sözlere dayanamayan mürid, yukarıdaki beyti söyler. Böyle bir kadın müride göre, Kur'ân-ı Kerîm'de de bildirilen Nûh Peygamberin hanımı gibi kâfirlerdendir. "Makbul rûh" ile Şeyh Hasan-ı Harekânî *istiâre* edilir. Buna ek olarak bir başka beyitte Nûh Peygamberin eşi ismen de zikredilir:

"Nûh tavada kebab yaparken, Vâhile tavaya taş atardı
Kadının hilesi, onun işine baskın geliyordu;
öğüdünün temiz suyunu bulandırıyordu."

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mes. 320b/4470, (s.884).

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin, Mesnevî'sinde "Cuha'nın karısı ve Hâkim"i anlattığı bölümde; Cuha, yoksullukları sebebiyle karısından gamze oku, kaş yayı ve hile tuzağını kullanarak ağına bir av düşürmesini ister (320b/4450). Böylece bir plân yaparlar ve Hâkimi kandırarak gelir elde ederler. Mevlânâ bu bahiste kadınların ne kadar hilekâr olduğunu Nûh Peygamberin eşi Vâhile'ye telmihte bulunarak anlatır. Mevlânâ'nın söylediğine göre Nûh Peygamber kebab yaparken Vâhile O'nun yaptıklarına taş atarak murdar eder. Buradaki kebaptan kasıt tennûrdan (fırın) suların kaynayacağını halka anlatılmasıdır. Vâhile ise O'nun öğüdünü "Bu yolunu kaybetmişlerden dininizi koruyun diye kavmine gizlice haber vererek" (320b/4470) bulandırır.

Ahmedî de Nûh Peygamberin kâfir eşini *İskender-nâme* adlı mesnevîsindeki şu beyitte telmih eder:

'Avret-idi Nûhdan i'râz iden
'Avret-idi Lûtı terk idüp giden
Ahmedî, Mes., 729⁵⁴.

"Nûh'tan yüz çeviren de Lût'u terk edip giden de kadındı."

Lût Peygamber, Sodom ve Gomore halkını doğru yola davet için gönderilir. Fakat, halk O'nun sözlerine kulak vermez. Bunun üzerine melekler, Lût Peygamber'e kendisine inananlarla birlikte şehirden çıkmasını söyler. Lût Peygamber şehirden ayrılınca melekler şehri gökyüzüne kaldırıp baş aşağı atar, gökten düşen bir taş Lût'un karısının da canını alır. Böylece onun da günahkârlardan olduğu anlaşılır (Pala, 1989:318).

⁵⁴ Ahmedî, *İskender-nâme*, hzl. Yaşar Akdoğan, T.C. Turizm ve K.B. Yay., <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0,11.03.2017.,s.48>.

Kur'ân-ı Kerîm'de Nûh ve Lût Peygamberlerin eşlerinin cehenneme gidenlerden olduğu bildirilir: "Allah inkâr edenlere, Nûh'un karısıyla Lût'un karısını misal gösterir. Onlar, kullarımızdan iki iyi kulun nikâhı altında iken onlara karşı hainlik edip inkârlarını gizlemişlerdi de iki peygamber Allah'tan gelen azabı onlarda savamışlardı. O iki kadına: "Cehenneme girenlerle beraber siz de girin" dendi." (Tahrîm,560: 66/10). Ahmedî de bu sûreye telmihte bulunarak kadınların erkeklere verdiği zararları örneklemeye çalışmıştır. Mesnevî'nin devamında Yûsuf Peygamberi zindana düşürenin Züleyha olduğunu, Süleyman'ın tahtını da bir kadın tarafından yıkıldığını bildirmiştir. Beyitte, Nûh ve Lût Peygamberlerin kıssalarına *telmihte* bulunulmuştur.

Nûh bigi gözlerüm niçe döke tûfân
Niçe yana yüregümde âteş-i Nemrûd

Ahmedî, *Dîvân*, G.129/5, (s.290).

"Nûh gibi gözlerim nasıl tûfân döksün, Nemrut'un ateşi yüreğimde nasıl yansın."

Âşık, sevgili ona karşılık vermediği için gözlerinden tûfân boyutuna ulaşacak derecede yaş döker ve yüreği de Nemrut'un İbrahim Peygamberi yakmak için attığı ateş kadar büyük bir ateşle yanar. Nûh Peygamberin tûfânda oğlunun O'nunla birlikte gemiye binmeyi kabul etmemesi ve dalgalar arasında boğularak ölmesi üzerine döktüğü göz yaşlarıyla, âşığın sevgiliden ayrı kalınca döktüğü göz yaşı arasında benzerlikler yakalanmıştır. "Döke", "yana" fiillerinin kullanılmasıyla bu durumun bile isteye gerçekleştiği vurgulanarak Klâsik Türk edebiyatı geleneği içerisindeki âşığın aşk derdinden hoşnut olması durumuyla yakından alaka kurulmuştur. Aynı zamanda "nasıl tûfân döksün?" denilerek "bu kadar yaş dökülebilir mi?" diye sorulmak noktasından da Nûh Peygamberin göz yaşlarının herkesten fazla olduğuna değinilmiştir. Âşığın aşk elinden çektiği derdin sonucunda döktüğü yaş, tûfân kadar büyüktür, göz yaşlarının çokluğunu ifade için *tûfân* kelimesi kullanılarak göz yaşları *mübalağa* edilmiştir. Şairin "niçe döke" ifadesini kullanarak, "ne kadar dökse kâfidir?" sorusunu sorması *istifham* ve *tecâhül-i ârifân*eyi beraberinde getirir.

Ağızun açar isen cânumuza nefha-i sûr
İniler olur isem derdün ile nevha-i Nûh
Kadı Burhaneddin, *Dîvân*, G.678/2, (s. 267).

“Ey Sevgili! Ağzını açarsan canımıza surun üflenmesi olur, derdinle inlersem Nûh’un ağlaması olur.”

Klâsik Türk şiirinde sevgili; ağzının küçüklüğü, yokluğu, görünmemesi gibi bakımlardan ele alınır. Can da yine görünmezlik açısından ağızla yan yana getirilen mefhumlardandır. Sûra üflenmesi ise kıyametin kopmasının alâmetidir. Kıyamet koptuğunda bütün ölümler dirilecektir denilmiştir. Sevgilinin ağzını açıp iki çift laf etmesi, sûra üflendiğinde bütün ölümlerin dirildiği gibi âşığa yeniden hayat bağışlar. Âşık, sevgilisi kendisiyle konuştuğunda yeni baştan doğmuş gibi olur. Bununla birlikte “kıyamet mi kopar?” deyiimi de hatırlara getirilirse, sevgiliye “ağzını açsan ne olur, bundan ne çıkar?” da denilmektedir. Âşık, aşk derdinden inlerse Nûh Peygamber gibi göz yaşı dökceğini söyler. Kısas-ı Enbiyâlarda ve Peygamberler tarihlerinde Nûh Peygamberin kavmi tarafından azap görünce ve tûfânda oğlunu yitirince çok göz yaşı döktüğü, bu göz yaşlarının da tûfânı çoğalttığı söylenir. Şair kendi göz yaşlarını, Nûh Peygamberin ağıt yakar gibi sesli sesli ağlamasıyla mukayese eder. Beyitte Nûh kıssasına göz yaşları üzerinden *telmihte* bulunulmuştur. Bununla birlikte Nûh Peygambere çok ağladığından dolayı verilen nevhâ-gâr, nevvâh gibi sıfatlar da hatırlara getirilmiştir.

Zâtiyâ ol Nûh yaşın görecek Yûsuf-cemal
Merhamet itmez ölürsen kuru yire dökme yaş
Zâtî, *Dîvân*, G.590/5, (s.94).

“Ey Zâtî! O Yûsuf yüzlü (sevgili), Nûh’un yaşını görse; ölsem de (sana) merhamet etmez, boş yere göz yaşı dökme!”

İsrailoğullarından Yakup Peygamberin oğlu Yûsuf Peygamber, Klâsik Türk şiirinde güzelliğin timsali olarak söz konusu edilir. Bu nedenle daha çok *istiare* yoluyla sevgiliyi karşılar. Güzellikte Yûsuf Peygamber gibi olan sevgili, zalimlikte ise kimselere benzemez. Nûh Peygamberin ömrünü geçirdiği gibi 950 yıl süren uzun bir süreçte âşığı dertten ölürken de görse, ona merhamet göstermez ve cevri ü cefa etmekten bir an olsun geri durmaz. Âşık bin yıla yakın eziyet de görse, sonunda boş yere göz yaşı döktüğüyle kalır. “Yaş” kelimesi tevriyeli olarak, kavminden gördüğü eziyet ve oğlunu yitirdiği tûfân sırasında Nûh Peygamberin döktüğü göz yaşlarını

karşılama üzere de kullanılmıştır. Nûh Peygamber ne kadar ağlasa da oğlu geri dönmez, gemiye binmez. Sevgili de Nûh Peygamberin ömrüne sahip olup âşğın tıpkı Nûh Peygamber gibi göz yaşı döktüğünü görse, yine de zalimliği elden bırakmayacaktır denilmektedir. Beyitte Nûh ve Yûsuf Peygamberlere *telmi* vardır. “Yaş” kelimesi hem göz yaşı hem de insan ömrü mânâlarında *tevriyeli* olarak kullanılmıştır. Zâtî, kendini mahlâsından ayırarak *tecrit* eder ve Zâtîyâ diyerek de *nîdâda* bulunur. “Yûsuf-cemâl” denilerek sevgili *istiare* edilir. “Boş yere, boşuna” mânâsına gelen “kuru yir” ve yaş kelimeleri arasında da *tezat* vardır.

Gelmemiştir Hazret Nûhun serine kim gelen
Andan efzûndur gelen bu başıma tûfân bana
İbrahim Ta’ib, *Dîvân*, G.15/2⁵⁵.

“Benim başıma gelen Hazret-i Nûh’un başına gelmemiştir, (öyle ki) bana gelen bu tûfân onunkinden (daha) fazladır.”

18. yy şairi İbrahim Ta’ib, başına gelen zorlukları ifade etmek maksadıyla Nûh tûfânı ile mukayese yoluna gitmiştir. Şaire göre uğraştığı felâketler, Nûh Peygamberin bile başına gelmemiştir. Tûfân belasıyla baş eden Nûh Peygamber aynı zamanda kavmi tarafından taşlanmakla da tehdit edilmiştir. Bunlardan daha kötüsü oğlunu tûfânda gemiye binmeye ikna edemeyen Nûh Nebî, O’nun boğulmasını da seyretmek durumunda kalmıştır. Bütün bu acı olaylara karşın şair, kendi dertlerinin Nûh Peygamberinkinden fazla olduğunu söylemektedir.

Beyitte âşğın derdinin çokluğu *mübalağa* yoluyla Nûh Peygamberin çektiği sıkıntılarla mukayese edilmiştir. Elem tûfâna *teşbihle* anlatılmış, bu ifadeyle de Nûh Peygamberin kıssasına *telmihte* bulunulmuştur.

Dîde-i Nûh’uz ki aşûb-ı cihândur giryemüz
Belki Tûfân’a dahi âfet- resândur giryemüz
Fehîm-i Kadîm, *Dîvân*, G.127/1 (s.473).

“Biz Nûh’un gözüyüz ki göz yaşımız dünyayı karıştırır, göz yaşımız belki Tûfân’a da felaket ulaştırır.” (Üzgör,1991:473).

Klâsik Türk şiirinde şairler, dert ve keder ile döktükleri göz yaşlarının çokluğunu ifade etmek için mübalağaya başvurmuş ve tûfân benzetmesini kullanmışlardır. Bununla da yetinmeyip büyük tûfânın gerçekten Nûh Peygamberin göz yaşlarından meydana geldiğini söylemişlerdir. Nûh Peygamberin gerek kavmini doğru yola

⁵⁵ İbrahim Ta’ib, *Dîvân*, hzl. Dr. Erol Gündüz, Malatya Kitaplığı Yay., Malatya 2014, s.142.

davetinin cevapsız kalması gerekse oğlunu doğru yola davetinin sonuçsuz kalması nedeniyle göz yaşı döktüğü ve bu yaşlardan da tûfânın meydana geldiği belirtilmiştir. Fehîm-i Kadîm de beyti bu görüş üzerine binâ etmiştir. Beyitte Nûh Peygamberin gözünden akan yaşlar dünyayı karıştırmaya yeter. Âşık da aşk derdinden tıpkı böyle ağlamaktadır, hatta öyle ki gözünden akıttığı yaşlar tûfân olup dünyayı kaplar. Fehîm-i Kadîm, *mübalağa* yardımıyla göz yaşlarını tûfâna *teşbih* ederken bir yandan da kavmi için helâk dileyen ve oğlunu yitirdiğinde de göz yaşı döken Nûh Peygamberin kıssasına *telmihte* bulunmuştur.

Nevhâ-i derd ile Nûh olmuş idi deşterde
Girye-hîz-i müje-i hâr-ı mugaylan idi Kays
Şeyh Gâlib, *Dîvân*, G.132/4, (s.13).

“Kays, derdiyle sesli sesli ağlamaktan çöllerde Nûh olmuştu; deve dikenleri (gibi olan) kirpikleri çok ağlayıcıydı.”

Leyla ile Mecnûn (Kays), Klâsik Türk şiirinde her zaman için âşık ve sevgili timsâli olarak ele alınır. Kays, Leylâ'nın aşkından deliye dönmüş, perişan bir hâlde insanlardan kaçarak çöllere düşmüştür. Vahşi hayvanlarla; özellikle âhû ile arkadaşlık etmiş, kuşlar kafasına yuva yapmıştır (Kurnaz, 2012: 97). Klâsik Türk şiirinde mugaylân, “değersiz ve önemsiz bir çöl bitkisi” mânâsında kullanılır. Bu bakımdan “belâ, gam, âşık, dünya ve kirpik” gibi öğelerle ilişkilendirilmiştir (Bayram, 2007:7). Buna uygun olarak âşık, sevgiliye karşı kendisini her daim önemsiz ve değersiz gördüğünden, beyitte Kays'ın cılız bir çöl bitkisine benzeyen kirpiklerinden yaşlar döktüğü söylenir. Bu yaşlar Nûh Peygamber'in oğlunu tûfânda yitirdiğinde döktüğü göz yaşlarına denktir. Kays, Leylâ'yı yitirir ve çöllerde bağıra bağıra, âdeta ağıt yakarcasına ağlar. Âşığın bu hâli tıpkı şiddetli dalgaların yuttuğu oğlunun ardından göz yaşı döken Nûh Peygamberi andırmaktadır.

Beyitte, nevhâ, girye-hîz, müje; hâr-ı mugaylân ve deşt arasında *tenâsüb* vardır. Aynı zamanda Kays ve Nûh Peygambere *telmihte* bulunulmuştur. “Nevhâ ile girye-hîz” ve “deşt ile Kays” kelimeleri arasında da müretteb bir *leff ü neşr* vardır.

Dahi Nûh-ı Neci cevri ü cefâyâ
Tahammül kıldı 'aşkınla belâyâ
Sivaslı Gulâmî, *Dîvân*, Mes., 11⁵⁶.

"Ey Sevgili! Nûh Peygamber de eziyet, haksızlık ve müsibetlere senin aşkınla tahammül etti."

Mutasavvıf bir şair olan Gulâmî'nin Dîvânındaki tek mesnevî "*Münâcât Be- dergâh-ı Kadi'l- Hâcât ve Beyân-ı Muhabbet-i Zât ki Der- Cemî '-i Mümkînât-ı Mevcûdest*" başlığındadır ve münâcât türünde yazılmıştır. Bu nedenle beyitteki sevgiliden kasıt Tanrı'dır. Nûh Peygamber kavmini doğru yola davet ettiğinde inkârcılar tarafından yalancılıkla suçlanmış ve taşlanmakla tehdit edilmiştir. Bütün bunlara rağmen insanlığı doğru yola davet etmekten geri durmayan Nûh Peygamber, Gulâmî'nin de dediği gibi gücünü ve inancını Tanrı'dan almış, sözü edilen eziyetlere Tanrı'ya duyduğu aşk ve inanç yardımıyla katlanabilmiştir.

Beyitte Nûh Peygamberin başından geçen tûfân hadisesi belâ kelimesi ile karşılanmış, kavminden gördüğü zulüm ise cevri ü cefâ tamlamasıyla kendisine yer bulmuştur. Şâir, Tanrı aşkının birçok sıkıntıyı alt edebileceği temasını Nûh Peygamberin kıssasına *telmihte* bulunarak işlemiştir.

Çalışmada tekrara düşmemek adına şerh edilmeyen diğer beyitler şunlardır:

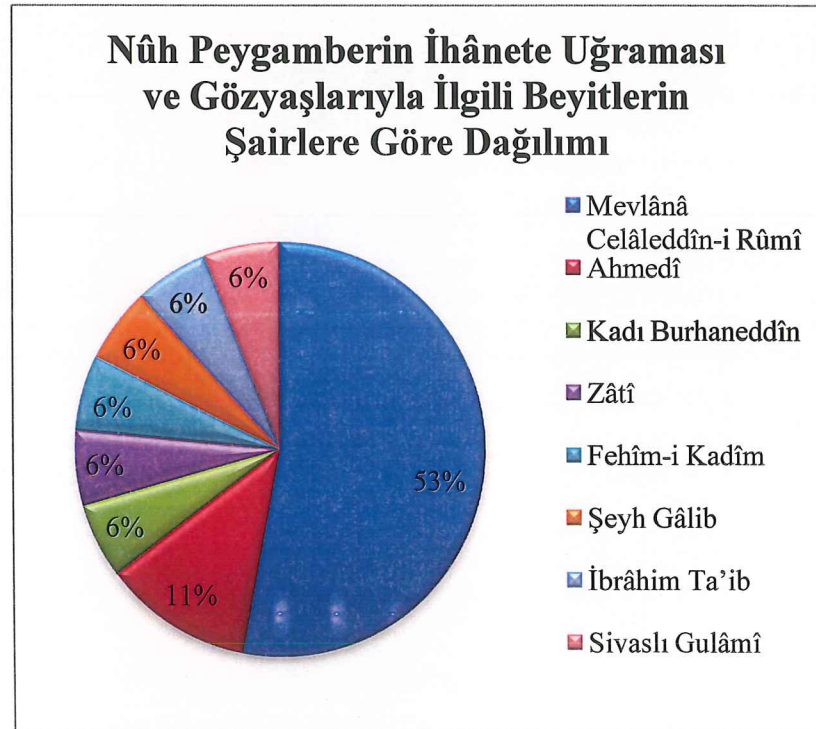
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî: 179b/1409, 186a/1945, 188a/2150, 294a/2085, 297a/2359.

⁵⁶ Sivaslı Gulâmî, *Dîvân*, hzl. Mehmet Arslan Âsitan Yay., Sivas, Haziran 2009, s.21.

Çizelge 10: Nûh Peygamberin İhânete Uğraması ve Göz yaşlarıyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı

Şairler	Nûh Peygamberin İhânete Uğraması ve Göz yaşlarıyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	9
Ahmedî	2
Kadı Burhaneddîn	1
Zâtî	1
Fehîm-i Kadîm	1
Şeyh Gâlib	1
İbrâhim Ta'ib	1
Sivaslı Gulâmî	1

Grafik 10: Nûh Peygamberin İhânete Uğraması ve Göz yaşlarıyla İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Çalışmada eserleri taranan 54 şairden 8'inde, toplamda 17 beyitte Nûh Peygamberin kavmi, oğlu ve karısı tarafından gördüğü ihanete ve bu olaylar üzerine döktüğü göz yaşlarına telmihte bulunulmuştur. Şairler şu hususlarda söz konusu kıssayı hatırlara getirmişlerdir.

1. Tanrı'nın cezalandırıcı oluşuyla ilgili bahislerde, velî olan kimselerin sözleriyle ilgili alay etmemek gerektiği Tûfân kıssasına telmihle ifade edilir.
2. Bazı kadınların sözlerine dikkat etmek gerektiği, çünkü onların hilekâr olduğu Nûh Peygamberin eşi Vâhile misal gösterilerek anlatılmıştır.
3. Âşık, sevgiliden ayrı geçirdiği günler boyunca döktüğü göz yaşlarını, Nûh Peygamberin tûfânda oğlunu kaybettiğinde döktüğü göz yaşlarıyla mukayese eder.
4. Âşığın aşk elinden çektiği sıkıntıyı ve cefayı, Nûh Peygamber tûfân zamanı çekmemiştir denilerek âşığın hâli resmedilir.
5. Tanrı'nın büyüklüğü yine bu kıssaya telmihle ifade edilir. Buna göre Nûh Peygamber, Tanrı'nın O'na güç vermesiyle başına gelen kötü olaylardan kurtulabilmiştir.

1.11.Nûh Nebî'den Kalma Deyimi

Söz konusu deyim, Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* 'nde, "çok eski, çoktan modası geçmiş, köhnemiş" anlamlarını karşılamaktadır (1976:827). Klâsik Türk şairleri de anlamı koruyarak, bir şeyin eskiliğini vurgulamak üzere bu deyime başvurmuşlardır. Nûh Peygamberle ilgili bir başka deyim de "Nûh deyip Peygamber dememek"tir (Ö.Asım Aksoy, 1976:827). Fakat taranan beyitlerde bu "inatçılığı ve ayak diretmeyi" karşılayacak bir bulguya rastlanmamıştır.

Eski bir tarihi vurgulayan beyitler şöyledir.:

Keştî-i Nûha dahi ağaç taşıyalıdan
Kalmış yağırı yerleri sırtında yâdigâr

Mesîhî, *Dîvân*, K.17/11 (s.68).

"Nûh'un gemisine ağaç taşıdığı zamandan bu yana, (atın) sırtındaki yaralar hatıra kalmış."

Mesîhî kendisine hediye edilen bir atın yaşlı olduğunu ifade için “Nûh nebiden kalma” deyimini hatırlara getirecek bir ifade kullanır. Bu deyim çok eski, çoktan modası geçmiş, köhnemiş mânâsına gelir. Mesîhî’ye hediye edilen at, o denli yaşlıdır ki Nûh zamanında gemi yapımında gerekli olan gofer ağacını taşıyan, tahtaları sırtlayan at bu olsa gerektir. Beyitte keştî- i Nûh tamlamasıyla Nûh tûfânına *telmihte* bulunulmuştur. Kasidenin devamında at için; “*Yok kuyrığında bir kılı tâ kim yapam duzag/ Ölüsi üzre eylemege kargalar şikâr*” denilmiş, böylece Nûh Peygamberin karga ile olan hikâyesine de değinilmiştir. Buna göre Nûh Peygamber suların çekilip çekilmediğini anlamak için kargayı gemiden gönderir, fakat karga bir leşe takılarak oyalanır. Bunun üzerine Nûh Peygamber kargayı kıyamet kopana dek leş yemekle kargışlar. Beyitte atın ölüsünün bile ilgi çekmeyeceği, kargaların dahi leşini yemek için başına toplanmayacağı anlatılmıştır.

Ger бүkilmişdür kadi ayb eylemen bir pîrdür
Nûh devrinden virür bir bir su’âl itsen

Fuzûlî, *Dîvân*, K.19/11 (s.102).

“Şayet boyu бүkülmişse de (onu) ayıplamayın (O) bir pîrdir. Nûh devrinden sorsan tek tek (cevabını) verir.”

Fûzûlî, Türkçe Dîvân’ındaki bu kasideyi Veys Bey’e sunmuştur. Yaşlı, ulu ve bilge mânâsına gelen pîr kelimesi, memdûhu vasfetmek için kullanılmıştır. Bu kelime aynı zamanda bir işte önder kabul edilen kimseyi de karşılar. Meselâ Nûh Peygamber, esnafın, marangozların ve kayıkçıların pîridir (Çelebi, 2006:259). Memdûh Veys Bey yaşlıdır, fakat âlim bir kimse olduğu için boyunun yaşlılıktan eğrilmesiyle alay edilmemelidir. O’na Nûh Devri’nden bir soru sual edilecek olsa, rahatlıkla cevaplayacak bilgiye sahiptir. “Nûh Devri” sözlüklerde, asırlar öncesini, çok eski devirleri karşılamak üzere kullanılır. Memdûhun hafızası öyle kuvvetlidir ki en eski hatıraları bile anlatmakta güçlük çekmeyecektir. Beyitte, memdûhun hafızasının ve bilgisinin kudretini göstermek noktasından Nûh Peygamberin devrine *telmihte* bulunulmuştur.

Gözüm merdümeleri çokdan kılurlar da’vî- i ışkun
Ne hâcet yaşların sormak anarlar Nûh tûfânın

Fuzûlî, *Dîvân*, G.225/6 (s.326).

“Gözbebeklerim çoktandır aşk davasını görmektedir. Onlara bu yaşları sormaya ne gerek var? (onlar) Nûh tûfânını hatırlarlar.”

Klâsik Türk şiirinde âşık olduğunu iddia eden kimse, bu davasını göz yaşları ile ispat eder. Sevgili bu davanın ispat edilmesi için âşığa ilk olarak çoktan beri iddia ettiklerine göre kaç yaşında olduklarını sorar, âşık da buna cevap olarak “Nûh tûfânından beri” der. Daha sonra ise ne kadar yaş döktüğünü sorar, âşık da göz yaşlarının tûfân hâline geldiğini söyler (Tarlan,1981:537). Âşığın göz yaşlarının ne kadar zamandır aktığını sormaya gerek yoktur, onlar Nûh tûfânından haber verebilecek kadar uzun süredir akmaktadırlar. Hem de aşk yolunda her şeye şahit olmuşlardır. Acının, derdin ve de hasretin en çoğunu yaşayan bîçâre âşığa, aşkı için ne kadar ağladığının sual edilmesine hacet yoktur. Beyitte *yaş* kelimesi hem “göz yaşı” hem de “yaş” mânâsında kullanıldığı için *tevriyelidir*. Ayrıca tûfân kelimesi de hem “göz yaşı” na *teşbih* edilmiş hem tûfân zamanını karşılamak üzere kullanılmıştır. Beyitte bütün bunlar Nûh Tûfânına *telmihi* işaret eder.

Cihân seyl-i fenâ yolında bî-bünyâdmış bildüm
Zemân-ı Nûhdan kalmış harâb-âbâdmış bildüm
Âşık çelebi, *Dîvân*, G.41/1, (s.99).

Dünya, şiddetli yok oluş yolunda temelsizmiş bildim. Nûh zamanından kalma bir harabeymiş bildim.

Bir efsaneye göre dünya; öküzün boynuzları üzerinde, öküz de bir balığın sırtında, balık ise çalkantılı bir suyun içindedir. Bu nedenle felek bir karar gösteremez, bu çalkantıda insanların başına kötülükler getirir, yolunda giden işleri bozar (Pala, 1989:29). Bu inanışla felek, beyitte de temelsiz, esassız olarak anılmıştır. Aynı zamanda sâlik, fenâ mertebesindeyken “yokluk, hiçlik” hâlinedir ve bu nedenle de temelsiz olarak anılır. Dünyanın bir bozulma içinde olduğunu söyleyen şair, beyitte Nûh devrini misal göstererek tûfândan sonra harabeye dönen bir dünya resmi çizer. Fenâ hâlinin tûfânla bir benzerliği vardır. Sâlik bu mertebedeysen tûfâna kapılmış gibi olur. Dünya işlerinden geçerek Tanrı’yla bir olmaya uzanan bu yolda nefisle çekişen sâlik; dünyanın temelsiz, asılsız bir yer olduğunun farkına varmaya başladığını “bildim” diyerek ifade eder. Bilme hâli anlamayı getirecek, böylece Tanrı’nın varlığında bâkî olma denilen bekâ mertebesine geçisi de sağlayacaktır. Dünya Nûh zamanından bozulmaya başlamış bir yer olarak çizilmiş, böylece Nûh Peygamberin devri *telmih* konusu edilmiştir. Aynı zamanda dünya, temelsiz denilerek bir binaya *teşbih* edilmiştir.

Şöyle cûş itdi tenûr-ı dilden seyl-âb-ı eşk
Böyle tûfân olmamış dirler zemân-ı Nûhda
Râmî, *Dîvân*, G.261/2 (s.562).

“Ey sevgili! Gönül fırınından göz yaşı seli öyle coştı ki, Nûh zamanında (bile) böyle bir tûfân olmamıştır dediler.”

Kutsal kitaplarda, mitlerde, destanlarda ve halk anlatılarında Nûh tûfânı meydana geldiğinde yeryüzünün bütün yüksek tepelerinin su altında kaldığı bildirilmektedir. Her yanı kaplayan suların ise *tennûr* adı verilen bir tandırdan çıktığı aktarılır. Buna göre şair beyitte, gönlünün ayrılık acısıyla bir fırın gibi kaynadığını ve tıpkı tûfânda suların tennûrdan taşıdığı gibi göz yaşlarının da bir sel hâlinde yeryüzüne yayıldığını söyler. Bu yaşlardan kuşkusuz ki bir tûfân meydana gelecektir. Beyte göre gönül tandırında kaynayan göz yaşları, tûfâna benzer bir hâl alır. Öyle ki bu durumu görenler, Nûh Peygamber zamanındaki tûfânın bile bu kadar çok su ortaya çıkarmadığını söylerler. Beyitte *cûş etmek*, *tennûr*, *seyl-âb-ı eşk* ve *tûfân* kelimeleri arasında *tenâsüb* vardır. Bu kelimelerin kullanımı beyitte Nûh kıssasına *telmihi* işaret eder. Aynı zamanda âşığın göz yaşlarının, Nûh Peygamber zamanındaki tûfândan daha çok anılacak olması da *mübalağa* sanatı ile ifade edilmiştir.

Çizelge 11: Nûh Nebî’den Kalma Deyimiyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Şairler	Nûh Nebî’den Kalma Deyimiyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı
Mesîhî	1
Fuzûlî	2
Âşık Çelebi	1
Râmî	1

Grafik 11: Nûh Nebî'den Kalma Deyimiyle İlgili Beyitlerin Şairlere Göre Dağılımı.

Çalışmada eserleri taranan 54 şairden yalnızca 4'ünde toplamda 5 beyitte *Nûh Nebî'den Kalma* deyimini çağrıştıracak telmihlere yer verilmiştir. Çizelge ve grafikten yola çıkılarak Fuzûlî'nin diğer şairlere göre bu deyim daha fazla kullandığı söylenebilir. Bulgulara göre deyim, şu mânâları çağrıştırmak için kullanılmıştır:

1. Bir şeyin eskiliğini, kullanışsızlığını anlatmak üzere telmih konusu edilir.
2. Bir kimsenin bilgili ve danışılacak kimse olduğunu ifade etme noktasında kullanılır. Bu kimsenin Nûh devrinden bile haber verecek kadar görüp-geçirmişliği vardır.
3. Uzun süren bir zaman dilimini anlatmak üzere şairler bu deyime başvurmuşlardır. Meselâ aşığın göz yaşları Nûh devrinden beri akmaktadır. Deyim, “ezelden beri” mânâsına gelecek şekilde kullanılmıştır.
4. Şairlerce Nûh devri denilerek “dünyanın bozulmaya başladığı çağ” da kastedilmiştir.

Görüldüğü üzere manzum eserlerde; Nûh tûfânı, tennûr, Nûh'un gemisi ve gemiye alınan hayvanlar, Cudi Dağı, Nûh Peygamberin ömrü, kurtarıcılığı ve pîr oluşu, bedduası, diğer peygamberlerle bir arada anılması, kavmi ve ailesinden ihanet görerek ağlaması ile Nûh Nebî'den kalma deyimini şairlerce çeşitli bahislerde ele alınmış, telmih vasıtasıyla beyitlerde kendisine yer bulmuştur. Şairler bu kıssaya telmihte bulunarak duygu ve düşüncelerinin aktarımında hayal dünyalarını

zenginleştirmişlerdir. Çalışmaya örnek olarak seçilen manzum metinlerde Nûh kıssasının telmih edilme sıklığını görmek açısından aşağıdaki çizelgeler incelenebilir.

Çizelge 12: Manzum Metinlerde Şairlerin Nûh Kıssasına Telmihte Bulunma Sıklığı

Şairler	Nûh Kıssasına Telmihte Bulunduğu Toplam Beyit Sayısı
Yûsuf Has Hâcîp	1
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	30
Yûnus Emre	4
Yûsuf Emîrî	1
Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr	1
Nesîmî	7
Şeyyad Hamza	1
Ahmedî	24
Kadı Burhaneddîn	8
Ali Şîr Nevâyî	1
Ahmed-i Dâ'i	1
Şeyhî	4
Ahmet Paşa	1
Necâtî Beg	1
Cem Sultan	2
Mesîhî	3
Hamdullah Hamdî	4
Karamanlı Aynî	9
Behîştî	6
Fuzûlî	6
Zâtî	9
Hayâlî Bey	3
Bâkî	4
Muhibbî	4
Yahyâ Bey	5

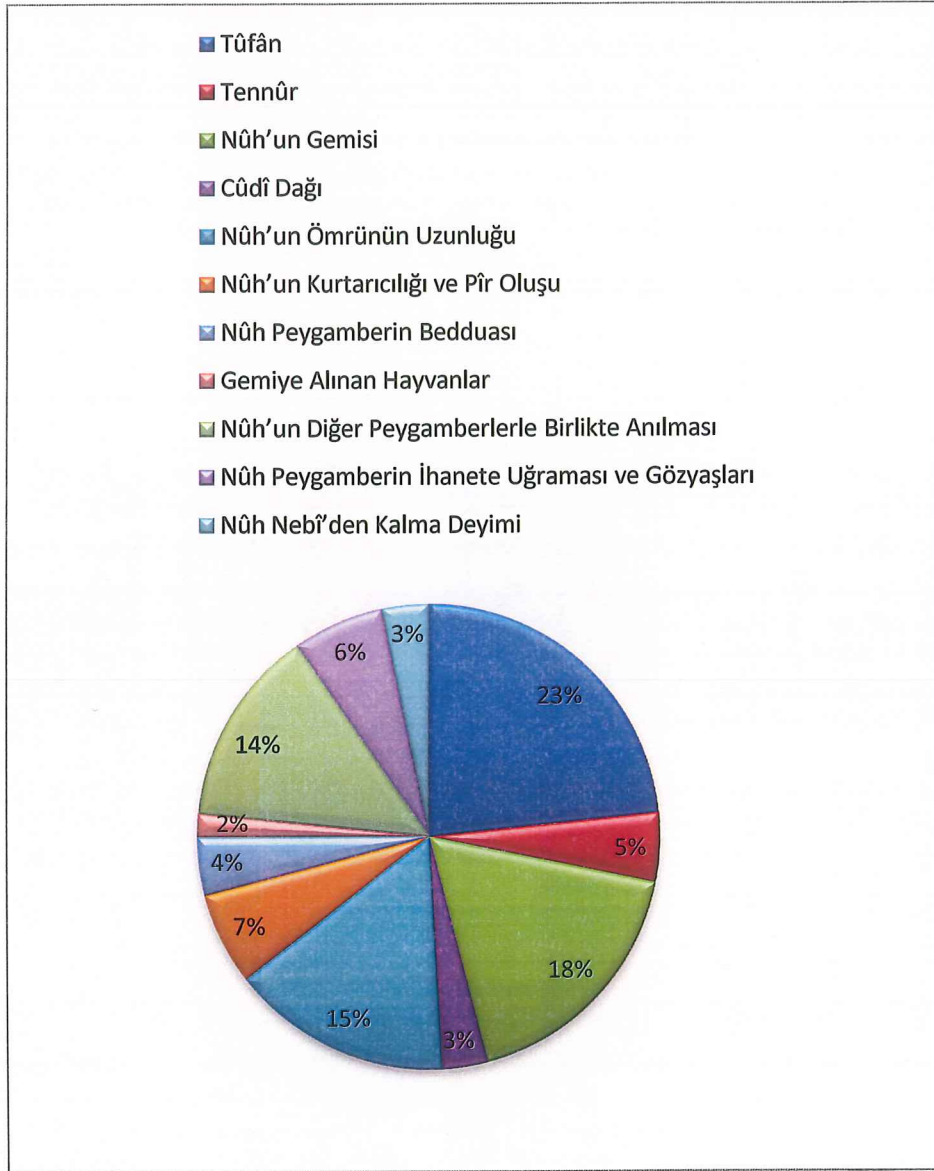
Usûlî	5
Edirneli Nazmî	9
Manisalı Câmîî	1
Âşık Çelebi	2
Bağdatlı Rûhî	1
Nef'î	2
Nev'îzâde Atâyî	8
Şeyhülislam Yahyâ	4
Nâilî	6
Fehîm-i Kadîm	14
Nâbî	8
Şehrî	1
Râmî	3
Nedîm	6
Lebîb	3
Antakyalı Münîf	1
Suphizâde Feyzî	3
Enderunlu Hasan Yâver	1
Lâedrî	1
Haşmet	9
Âciz	4
Kânî	2
Şeyh Gâlib	16
Sürûrî	1
İbrâhîm Tâ'ib	1
Şeref Hanım	2
Harputlu Rahmî	2
Sivaslı Gulâmî	2
Antepli Aynî	6
Toplam=>	264

Çizelge 12’ de görüldüğü üzere çalışmaya eserleri örnek seçilen 54 şair, Nûh kıssasına toplamda 264 beyitte yer vermiştir. En çok Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, sonra Ahmedî, daha sonra Şeyh Gâlib ile Fehîm-i Kadîm bu bahse sıkça telmihte bulunmuştur. Bunda tasavvûfî dünya görüşünün ve Sebk-i Hindî’nin de etkileri büyüktür.

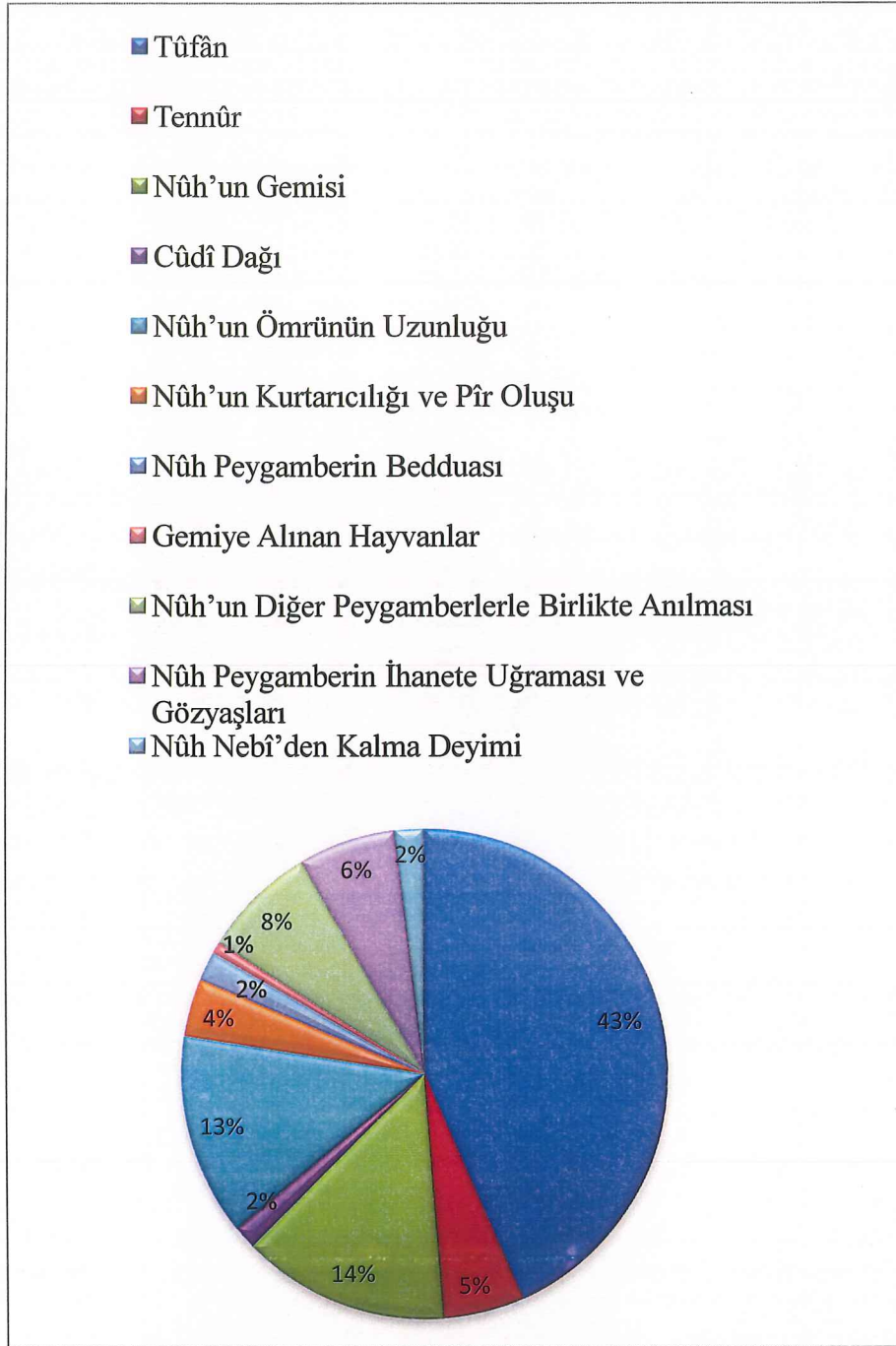
Çizelge 13: Manzum Metinlerde Nûh Kıssasına Telmihte Bulunan Şairlerin ve Beyitlerin Dağılımı.

Telmih Edilen Konu	Telmih Eden Şair Sayısı	Telmih Edilen Beyit Sayısı
Tûfân	29	114
Tennûr	6	14
Nûh’un Gemisi	22	36
Cûdî Dağı	4	4
Nûh’un Ömrünün Uzunluğu	19	35
Nûh’un Kurtarıcılığı ve Pîr Oluşu	8	10
Nûh Peygamberin Bedduası	5	5
Gemiye Alınan Hayvanlar	2	2
Nûh’un Diğer Peygamberlerle Birlikte Anılması	17	20
Nûh Peygamberin İhanete Uğraması ve Göz yaşları	8	17
Nûh Nebî’den Kalma Deyimi	4	5

Grafik 12: : Manzum Metinlerde Nûh Kıssasını Telmih Eden Şairlerin Dağılımı.

Grafik 13: Manzum Metinlerde Nûh Kıssasının Telmih Edildiği Beyitlerin Dağılımı.

Çizelge ve Grafiklerden yola çıkılarak şairlerin, Nûh kıssasını en çok *tûfân* mazmunuyla hatırlara getirdiği görülecektir. Buna göre çalışmada eserleri şerh edilen 54 şairden 29'unun, toplam 114 beyitte bu bahse değinmiş olması, *tûfân* mazmununun kıssanın en dikkat çekici noktası olduğunun bir göstergesidir. Evrensel boyutta insanlığın kültürel hafızasında bir yer edinen *tûfân* hadisesi, Klâsik Türk şairlerince de sıkça işlenerek, kıssanın günümüze ulaştırılmasında âdeta bir köprü

vazifesi üstlenmiştir. Yine grafik ve çizelgeden anlaşılacağı üzere şairler, Nûh Peygamberin gemisine ve ömrünün uzunluğuna da çokça dikkat çekmiştir. Şairlerce en az değinilen konu ise geminin oturduğu Cûdî Dağı ve gemiye alınan hayvanlar olmuştur.

2. MENSUR METİNLERDE NÛH PEYGAMBER

2.1. Nûh Tûfânı

Ahmed-i Dâ'î'nin 15. yy.'da kaleme aldığı tefsîrde tûfânın olma sebebi, gök kapılarından dökülen yağmur miktarının hesaplanamaması olarak anlatılmıştır. 40 gün süren yağışlar sebebiyle tûfân meydana gelir.:

*"[189b](07) Ya 'nî; Hak Te'âlâ buyurur ki: Hiç bir nesne yokdur mevcûdâtıdan. İllâ anun rızkının hazîneleri miftâhı (08) bizüm katumuzdadur. Küllîni bilürüz. Her birine rızkını irişdürürüz ve dahı yağmurlar hazînesi bizüm (09) katumuzdadur. Kaçan gerek ola indürmezüz. İllâ anı ölçegile vezn yağmurlar ma'lûmıla ki katre andan (10) ne artuk ola ne eksük. İbni 'Abbâs eydür: Ne kadar ki yağmur yağa. Ol hazîne-dârı anun kaç katre indüğün (11) bilür. Ammâ ol vakt hesâbın yanıldı ki tûfân olup kavmı gark oldılar. Zîrâ ol vakt ve (12) veznsüz mikdârsuz indi ki kırk gün yağdı. Tağlar başından yukaru aşdı. Ol vakt mikdârdan (13) aşup saklayumadılar ..."*⁵⁷

Yağmurun rahmet oluşu, bereketi ve cömertliğinin anlatıldığı satırlarda, çok yağın yağmurun Nûh Peygambererin kavmini helâk ettiği anlatılır. Yağmur öyle çok yağmıştır ki bütün yüksek tepeler su altında kalmıştır. Birçok kimse tûfânın yok edici etkisinden kaçamamıştır. Metne göre Tanrı, isterse yağmuru rahmet olarak göndererek herkese rızk verir, isterse de tûfân olarak gönderip yaşamı yok eder. Her şey O'nun kudretindedir, denilmektedir.

Tuhfetü'l Haremeyn "İki Kutsal Beldeden Hediyeler", Nâbî'nin Hac farizasını anlatan 17. yüzyılda yazılmış mensur bir eseridir. Urfa'da doğan Nâbî, İstanbul'a gelişinden 13 yıl sonra Hac farızası sırasında Urfa'ya ve birçok şehre uğrar (Karahana, 1987:9). Burada gördüklerini hikâye ederek eserini vücuda getirir. Vatan özlemi çektiğini belirttiikten sonra da Nâbî, şu cümleleri sarfeder:

⁵⁷ Ahmed-i Dâ'î, *Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys-i Semerkandî*, (Hicr, Nahl, İsrâ Sûreleri), hzl. Ömer Daşdelen, T.C. Marmara Ü., Türkiyat Araştırmaları Ens., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Dan. Prof. Dr. Gülten Sağol Yüksekaya, İstanbul 2008., s.52.

“‘Vatan sevgisi îmândandır’ iniltisi ile gönül zincirli delilere benziyordu. Bu kadar hasret ateşi ile gönül açıcı şehrin kapısından içeriye ayak basmak müyesser olduğunda, beynin derinliklerinde yükselen sevinç buharı nemlenerek göz pınarından akıp gelen göz yaşı hâlinde yağdı. Eğer iksir-i a’zamdan itibarlı görünen memleket toprağının tozu olmasa, sel hâlinde coşarak akan göz yaşı, Nûh tûfânı kıssası sahifelerini yıkayacak derecelere varırdı.”⁵⁸

Nâbî, duygularının coşkunu ve memleket hasretinin son bulduğu zamanı anlatırken, Nûh tûfânına *telmihte* bulunmuştur. Gözlerinin Nûh tûfânını anlatan bütün kıssaların sayfalarını suyla örtecek derecede mutluluktan yaş döktüğünü belirtmiştir.

Ey dil gıdâ-yı rûh ezîn hâkdan me-hâh
Tûfân der’în tenûr müheyyâst nân me-hâh
Tuhfetü’l Haremeyn, (s.66).

Nâbî, hac farızası için İstanbul’dan yola çıkar ve yol üzerindeki şehirlerde gördüklerini *Tuhfet’ül Haremeyn* adlı mensur eserinde aktarır. Eserin bir bölümünde Şam ülkesinde gördüğü değirmenci, kebabçı ve şerbetçi gibi meslek grupları adına beyitler söyleyerek Kâbe yolundaki maceralarını ve hislerini ifade eder. Yukarıdaki beyitte ekmekçileri konu edinir. Buna göre ekmekçiler O’na: “Ey gönül, ruhun gıdasını bu topraktan isteme. Bu fırının içinde tûfân vardır, ekmek isteme” derler. Nâbî bu söylemle, yola devam etmesi gerektiğini anlar ve ruhunun gıdasının Şam’da değil Kâbe’de olduğunu ifade eder. Yazar, hâlini anlatırken Nûh kıssasına *telmihte* bulunmuş ve tûfânın tennûrdan kaynayarak çıktığı bilgisini hatırlara getirmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de tûfânda sular tennûrdan kaynayarak çıkar. Şam’daki ekmekçiler, Nâbî’nin ruhunun gıdasının kendilerinde olmadığını, fırınlarının O’na yalnızca tûfân gibi bir karışıklık getireceğini söylemişlerdir. Nâbî’nin gönlünü doyurabileceği unsur ekmek değil, Tanrı’nın rızasını kazanabilmek için niyetlendiği hacı olma isteğidir. O da Kâbe’dedir.

2.2.Nûh Peygamberin Cesur Oluşu, İnancı ve Mucizeleri

Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr’in Hz. Muhammed’in hayatını anlattığı *Siretü’n-Nebî* adlı eseri, nazım ve nesir karışık olarak kaleme alınmıştır. Hz. Muhammed’in doğumu ve sonrasında yaşanan hadiselerin Âmine Hatun’un dilinden aktarıldığı

⁵⁸Nâbî, *Tuhfetü’l Haremeyn* “Haremeyn Armağanı”, hzl. Mahmut Karataş, Mostar Yay., İstanbul 2003, s.38-39.

bölümde, mucizevî bir şekilde doğan Hz. Muhammed, doğumdan hemen sonra Kâbe'ye doğru dönerek dua etmeye başlar, Âmine Hatun ise bu sırada gâibten bir ses duyar. Ses kendisine şunları söylemektedir:

“İhfizû an a'yüni'n-nâsi ve tûğû bihî alâ mevâlidî'l-enbiyâi aleyhimü's-selâm ve e'tû hulk-i Âdeme ve marifet-i Şîs ve şecâat-i Nûh ve hullet-i Halîl ve lisân-i İsmâil ve rızâ-i İshak ve fesâhat-i Salih ve hikmet-i Lokmân ve beşar-i Yâkub ve cemâl-i Yûsuf ve sabr-i Eyyûb ve şiddet-i Mûsa ve tâat-i Yunus ve cihâd-i Yûşâ ve nimât-i Davud ve heybet-i Süleyman ve muhabbet-i Danyal ve vekâr-i İlyas ve ilmi'l-Hızır ve ismet-i Yahya ve kabûl-i Zekerîyya ve zühd-i İsa ve iğmisuhû fî ahlâki'n-nebbiyyîne cemîan ve huzhu an a'yüni'l-âlemîn.”⁵⁹

Âmine Hatun'a gelen ses, Peygamberlerin öne çıkan özelliklerini bildirmektedir. Buna göre Yûsuf Peygamber yüz güzelliğiyle, Eyyûb Peygamber sabrıyla, Lokman Hekim hikmetiyle, Nûh Peygamber de şecaatiyle (cesurluğu ve yiğitliğiyle) ön plâna çıkarılmıştır. Bu peygamberlerin öne çıkan vasıflarının hepsi âlemin göz bebeği olan Hz. Muhammed'de bir araya gelmiştir, denilmektedir.

Şecaat, “savaşta kahramanlık göstermeye, sıkıntıları göze alarak üstün değerleri korumaya yönelten ruhsal yetenek anlamına gelen bir ahlâk terimi”dir. (Çağrı, 2010:402). Nûh Peygamber, inkârcı kavmini Tanrı yoluna davet ettiğinde kavmi O'nu yalancılıkla suçlamış ve hatta taşlamakla tehdit etmiştir. Nûh Peygamber ise tüm bu zorluklara göğüs gererek *şecaat* vasfıyla örtüşen mücadelelerde bulunmuş, ısrarla inandığı şeyi savunarak insanları îmân etmeye çağırmıştır. Erzurumlu Kadî Mustafa Darîr, 14. yüzyılda oluşturduğu bu mensur eserinde, Nûh Peygamberin kavmiyle yaşadığı güçlüklerle ve onlara karşı verdiği mücadelelere *telmihte* bulunarak Nûh kıssasını hatırlara getirmiştir.

Yazarı belli olmayan bir *Mu'cizât-ı Enbiyâ Tercümesinde* Nûh Peygamberin gösterdiği mucizelerle ilgili şunlar kaydedilmiştir. Buna göre O, kuru ağaçlara yemiş verdirir, kum, duasıyla baldan tatlı hâle gelir, kısır bir kadını çocuk sahibi yapar, gemiden çıktığında diktiği ağaçlar hemen büyüyüp meyve verir, bir dağı bir yerden bir yere nakleder (Çakır, 2013: 120). Hacı Mustafa İbn- el- Hâc Hasan el- Aydınî isimli bir yazarın istinsah ettiği bir başka *Mu'cizât-ı Enbiyâ* metninde:

⁵⁹ Erzurumlu Kadî Mustafa Darîr, *Kitâb-ı Siyer-i Nebî*, hzl. Yıldırım Kaplân, T.C. Ankara Ü., Sos. Bil. Ens., İslâm Tarihi ve Sanatları (İslâm Tarihi) Anabilim Dalı, Dan. Prof. Dr. İrfan Aycan, Ankara 2006, s. 130.

“Mucize’i evveli oldur ki hazret-i Nûh ‘aleyhi’s-selâm Kûfe’de olup ehl-i Kûfe’yi îmâna davet eyledükde anlar mu’cize taleb idüp kuru ağaçlar yemiş virmesini dilerüz diyücek Nûh ‘aleyhi’s-selâm Allah Te’âlâ cenabına du’a idüp hemân Kûfe’de olan kuru ağaçlar yemiş virdi.”

denilerek Nûh Peygamberin dualarının derhal kabul edildiği anlatılır. Bu mucizenin yanında Nûh Necî, dört kızından birinin çocuğu olmayınca dua eder bu dua sayesinde kızı hamile kalır. Bir başka mucize olarak Fars dağlarından birini Irak’a gönderir (Çakır, 2013:ss.121-122).

Nâbî, Veysî’nin Hz. Muhammed’in doğumundan Bedir Gazve’sine kadar yazdığı siyerine ek olmak üzere “Zeyl-i Siyer-i Nebevî”⁶⁰ adlı bir mensur eser vücuda getirir. Burada Nûh Peygamber şöyle telmih konusu edilir:

“...Bu haber-i beşâret-güsteri huzur-ı Seyyidü’l beşer’de pîçîde minvâl-i takrir eylediğimde bir mertebe tebessüm buyurdılar ki miyâne silkü’l-le’ âl-i dendânlarından bir berîk-i nûr tele’lü’ eyledi. Mâ- hasal âsâr-ı ‘inâyet-i Rabbânî ile ol ‘ukde-i müşkil münhall ve ol zulumât-ı istilâ muncelî olıcak mahsûr-ı mazîk-i handak olan mü’minîn tengnâ-yı âlâm u ıztırâbdan fûshât- serâ-yı selâmet ü istirâhata vaz ‘- ı kadem idüp şükr- güzârî-i ni ‘met-i nuşret için (15) cebîn- sây-ı hâk-i niyâz oldılar.”

Belâ tûfânına sabr eyleyen mânend-i Nûh âhir
Çıkar deryâ-yı gamdan bir kenâra rüzgâr ile

Nâbî, Ü2.95/a/15, (s.243).

“Nûh Peygamberin zamanındakiler gibi belâ tûfânına sabredenler, bir rüzgâr ile keder denizinden kıyıya çıkar.”

Nesre göre derdi olan biri Seyyidü’l Beşer; insanların seyyidi, efendisi Hz. Muhammed’e, düğüm olmuş bir dertten nasıl kurtulunacağını sorar. Hz. Muhammed de inci gibi dişleriyle, çok parlak bir nur saçarak; yürekleri ağrıtan o toz ve kirden; düğüm olmuş işlerden Tanrı’nın yardımını ve şükretmeyle düze çıkılacağını söyler. Nâbî de bu durumu özetleyen bir beyti nesrin arasına ilâştirir. Beyitte sabır ve kanaat gösterenler; yüreği gam tozuna bulayan belâlardan sonunda Nûh Peygamber gibi kurtulacaklar denilmektedir. Nûh Peygamber başına gelen türlü işlerden ve kavminin bütün kötülüklerinden sabır ve niyâz etmekle kurtulabilmiş, tûfânda gemisini kıyıya ulaştıracak rüzgârı da Tanrı O’na göndermiştir. Şayet müminler de îmân yolunda doğruluk ve dürüstlük gösterip sabrederlerse dert ve gamdan kıyıya, kurtuluşa ereceklerdir denilmektedir.

⁶⁰ Nâbî, *Zeyl-i Siyer-i Nebevî*, hzl. Hasan Gültekin, Minval Yay., İstanbul 2013, s.243.

2.3. Nûh Peygamberin Kavmi

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Fîhi Mâ Fîh* adlı eserinde, sözün uzun olanının değil faydalı olanının mühim olduğunu ifade etmek için Nûh Peygamberin kıssasına şöyle telmihte bulunmuştur:

“Sözün hayırlısı, delâleti çok olandır ve en iyi söz, çok olan değil faydalı olandır. De ki: O Allah tektir, birdir. Gerçi görünüşte, o sûrenin kelimeleri azdır, fakat uzun olduğu hâlde, Bakara sûresinde ifade ve beyan bakımından tercih olunur. Nûh tam bin yıl dine davet ettiği hâlde, ancak kırk kişi ona uydu; Mustafa’nın davet zamanı ve kaç kişinin ona iman ettiği belli! Ondan o kadar velîler ve evtaa zuhur etmiştir ki (saymakla bitmez). Şu hâlde değer, az veya çok olmakta değil, ifade ve beyandadır.”⁶¹

Nûh Peygamber bin yıl kavmine dil döktüyse de onları doğru yola girmeye ikna edememiş, bunun sonucunda meydana gelen tûfândan da sadece gemiye binen 40 kişi kurtulabilmiştir. Metinde İhlâs sûresinin Bakara’dan kısa olması ama daha çok mânâ taşıması da az sözle çok şey anlatabilme anlayışına örnek teşkil etmiştir.

Sultan Veled, *İbtidâ-nâme* adlı eserinin XXII. bölümde Tanrı’nın kavimleri yok etme sebeplerinden bahsederken şu cümleleri sarfeder:

“Halil’i de Nemrud, ateşe, dumana atmayı kurmuştu. Ama ateş, ona gülle nesrine dönmüştü; o dinsiz Nemrut da bir sivrisinekle kahrolup gitmişti. Hûd’un, cömert Nûh’un toplumları da, Tanrı’dan azap çağı gelip çatınca yok olmuşlardı. Hepsi de yelle, suyla yok oldu; çünkü çarpılmaya, yere batmaya lâ’yıktı onlar. O eğri, o per-perişan toplumların niyetleri kötüydü. O yüzden de belâ, döndü de onların başlarına geldi; çünkü lâyıktılar o kahra o toplumlar.”⁶²

Sultan Veled’e göre yukarıda adı geçen kavimler kötülük ettikleri için kahredilmeye mahkûmdurlar. Metinde, İbrahim Peygamber’in Nemrûd’la girdiği mücadele ile Nûh Peygamberin kavminin tûfânla cezalandırılması örnek gösterilerek kötülüğün cezasız kalmadığı mesajı verilmiştir.

“Bir pire için yorgan yakılmaz; bir aşağılık kişi için iki göz yumulmaz. Nûh, yıllarca dâvet etti de bir tek canın bile bu dâvetten kilidi açılmadı. Hem hâliyle, hem sözüyle dokuz yüz yıl çalışıp çabaladı, halka öğüt verdi. Öğüt dokumacılığını pek uzun dokudu, ördü ama o toplumdan

⁶¹ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Fîhi Mâ Fîh*, hzl. Melihâ Ülker Anbarcıoğlu, Konya ve Mülhakatı Eski Eserleri Sevenler Derneği Yay., Konya 2006, s.177.

⁶² Sultan Veled, *İbtidâ-nâme*, hzl. Abdülbâki Gölpınarlı, Konya Turizm Derneği Yay., Ankara 1976. s.53.

kimsecik, öğüdünü işitmedi. Sen de işine bak, kimseyi düşünme; bir yabancı için işinden kalma” (İbtidânâme, s.454).

Sultan Veled, doğru yola davete icabet etmeyen kimseler için daha fazla vakit harcanmaması gerektiğini bu cümlelerle anlatır. Metinde Nûh Peygamberin 950 yıl ömür sürmesine de *telmihte* bulunularak ne kadar uzun süre doğru yola davet edilirse edilsin yanlış yola sapmak isteyen insanları, yolundan kimsenin ayıramayacağı mesajı işlenmiştir. Bu yüzden her kişi önce kendi ibadetiyle meşgul olmalı, davete icabet etmeyenler için de fazla vakit harcanmamalıdır.

Hacı Bektâş-ı Velî’ nin “*Şerh-i Besmele*” adlı mensur besmele şerhinde, Nûh Peygamberin kavmi içinde kendisini yalnız hissetmesi şu cümlelerle anlatılmıştır:

“Nûh (a.s) kâfirlerin elinden bunaldı. Tanrı Te’âlâ Nûh’a hitap etti. “Yâ Nûh, niçin inlersin?”. Nûh: “İlâhî! Âlemi küfür doldurdu. Dost bulamıyorum.” dedi. Tanrı Te’âlâ: “Yâ Nûh! Dilinle adımızı, gönlünle sevgimizi iş eyle. Teninle bize ibadet etmeyi iş eyle. Eğer sen bu şekilde olursan biz sana ta kıyamete kadar (iş yetiverüz) dedi.”⁶³

Metne göre dünyayı kötülük doldurmuş olsa bile Tanrı, Nûh’a ibadetinden geri durmaması gerektiğini öğütler. Hacı Bektâş-ı Velî de bu hadiseyi hatırlara getirerek ibadet etmenin hiçbir koşulda bırakılmaması gerektiği konusunu işler.

Müellifi bilinmeyen bir Kur’ân-ı Kerîm Tercümesi olan *Cevârihü’l Asdâf*, 15. yüzyılda yazılmıştır. Bu tercümede Nûh kavminin, Tanrı’nın buyruklarını yalanlayan günahkâr bir millet olduğunun altı çizilmiştir.:

“Fir’avn kavmi ‘âdeti gibidur ve anlardan onurdı gecen kâfirlerin ‘âdeti gibidur bu kâfirlerin ‘âdeti, nite ki kavm-i Nûh ve Âd. Yalanladılar bizum nişânlarımızı. Pes dutdı anları Allâh Te’âlâ, günâhları-cun. Ve Allâh katı ‘ikâbludur.”⁶⁴

Denilerek ismi geçen kavimlerin Tanrı’nın yolladığı işaretleri ve peygamberleri reddettiğine vurgu yapılmıştır.

Fâtih Sultan Mehmed devrinin önde gelen âlimlerinden Sinan Paşa, bir kısas-ı enbiyâ mahiyyetindeki *Tazarru’nâme*’sinde Nûh Peygamberi şöyle telmih eder:

⁶³ Abdurrahman Güzel, *Hacı Bektaş Velî El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara, 2011., s.272.

⁶⁴ Sevinç Ahundovaeski, *Anadolu Türkçesi Alanında Yapılmış Olan Kur’ân Tercümesi Cevâhirü’l Asdâf Üzerine Dil İncelemesi*, Dan. Prof. Dr. Mustafa Özkan, T.C. İ.Ü. Sos. Bil.Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, YL. Tezi, İstanbul 2012, s.104.

“[289] Tokuz yüz elli yıl kavmi içinde turdı ve ol kadar kimsene uymadı. Ma'a-hâzâ ki hikmet-ile mevsûf ve ma'rifet-ile ma'rûf, enbiyânun hükemâsından ve mürselînun ulemâsından idi. Âhır ki ömri bin dört yüze irdi, ecel ana dahi yitişti. Hak celle ve alâ zahmetine göre ecrini ve belasına göre safasını müyesser idup, bekâsına sebep olduğu nesl-i âdemün ibadeti adedince ve intizâmına bâ'is olduğu nizâm-ı âlemun hasenâtı hisâbınca, anun a'mâlini dîvânına ol kadar mesûbat ve anun mehâsini sahâyifine ol mikdâr hasenât muzâ'af kıla.”⁶⁵

Sinan Paşa, Nûh Peygamber için yazdığı Na't'inde O'nun 950 yıl kavmini doğru yola davet ettiğini, fakat kimsenin bu çağrıya kulak asmadığını belirtmiştir. Bunun yanında Hz. Nûh'un yaşıyla ilgili olarak 1400 ifadesini kullanarak insanoğlunun neslinin devamlılığını da O'nun sağladığını söyler. Sinan Paşa, devam eden satırlarda Tanrı'dan Nûh Peygamberin hânesine, kurtuluşunu sağladığı insanların ettiği duanın iki misli iyilik ve güzellik yazmasını dua eder.

17. yy.'da yazarı belli olmayan bir Kısas-ı Enbiyâ'da Nûh Peygamberin 950 yıl halkını doğru yola davet ettiği, fakat kavminden sadece 80 kişinin O'na inandığı söylenmiştir:

“[10b]8. olmuş- ıdı ana peygambarlık virmiş- idi bin yıldan elliden 9. iki eksük da'vet kıldı ol anca rûzigâra değin kırk er ve kırk 10. 'avrat imân getürdiler.”⁶⁶

Devam eden satırlarda, kavminden bir kadın Nûh Peygamberin deli olduğunu söyler ve bunun üzerine Nûh Peygamber, “ben yenildim, bana yardım et!” Diyerek Tanrıdan inayet ister.

“ 9. nûh eyitdi ilâhi sen yigirek bilürsün 10. ben da'vet kıların bunları bunlar beni dögerler ve bana cefâ kılurlar 11. her vakt kim bunlara eydürsem barmakların kulaklarına 12. sokarlar ve başlarına tonların örterler ve günden güne 13. geldükçe dahı beter olurlar andan cebrâ'il'm vahy getürdü. [11b] 1. Ya'nî tengri selâm 2. Kıldı eydür senün kavmün benden ayruk dirilmeye bir gün 3. Nûh'm kendi kavmin dirnek gördi bunları da'vet kıldı 4. Anı anca dögdiler kim tonı kan birle toldı bir kâfir 'avratı 5. Geldi eyitdi yâ kavim bu delüdü bundan ne dilersiz Nûh anı 6. İşitdi gönli târ oldu gözin göge dikdi eyitdi 7. Ben mağlubum, bana yardım et eyitdi sen yigirek bilürsin ...” (Akdemir, 2006:51).

⁶⁵ Sinan Paşa, *Tazarru'nâme*, hzl. A. Mertol Tulum, MEB Yay., Ankara, 2001, s.127.

⁶⁶ *Kısas-ı Enbiyâ*, hzl. Ümit Akdemir, T.C. Sütçü İmam Ü. Sos. Bil. Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, YL. Tezi. Dan. Yrd. Doç. Dr. Nasrullah Özsoy, Kahramanmaraş 2006, s.51.

Duasının karşılığında kavminden kötülük gören Nûh Peygamber'e Cebrâîl aracılığıyla vahiy gelerek gemi yapması emredilmiş ve tûfânın olacağı haber verilmiştir.

2.4. Nûh Peygamberin Pîr Oluşu

Sultan Veled, *İbtidâ-nâme* adlı eserinde Şems-i Tebrizî ve Mevlânâ üzerinden pîrlere saygı duyulması gerektiğini şu sözlerle ifade eder:

“...Hepsi de tövbe ederek eyvahlar olsun bize dediler; ey Tanrı, bu suçumuzdan dolayı bağışla bizi. Körlüğümüzden kadrini bilemedik onun; o kılavuzmuş, bilemedik. Yol çocuklarıydık, taksîrâtımıza bakma; yârabbi, o Pirin gönlüne ilhâm et de suçumuzdan tümünden geçsin; bu yüzden iki büklüm olduk biz elif gibi dümdüz boyumuz şimdi dala döndü; ağlayıp inlememiz de buna delil. Bu anda gözlerimiz, sizi görmüyor, göz yaşlarımız bir kaynak gibi coşup akıyor. Ben bedenden ibâretim, rûhum sizsiniz; ey benim Nûh 'um, şu denizlerde tut elimi...” (1976:56).

Şems-i Tebrizî ile Mevlânâ'nın yakınlığından şikâyetçi olan ve bu durumu kıskanan halk, Şems'in kalbini kıracak hakaretlerde ve ithamlarda bulunur. Bunun üzerine Şems, Konya'yı terk eder. Mevlânâ'nın yeniden kendileriyle ilgileneceğini zannederlerken, O daha da içine kapanır ve kimseyle konuşmaz. Hâl böyleyken hata yaptığını anlayan halk, yukarıdaki pişmanlık cümlelerini sarfeder. Sultan Veled Şems-i Tebrizî'nin Konya'dan ayrılışını bu cümlelerle anlatır. O'na “ey benim Nûh'um!” diyerek önderi olarak kabul ettiğini, pîri saydığını belirtir. Hakk âşıkları ummana düşmüşlerdir ve ellerinden tutacak Nûh gibi olan pîrleri Şems, şehri terk etmiştir. Ruhsuz bir beden, Nûh'suz bir gemiye teşbih edilmiştir. Bu nedenle pîrin bir an evvel dönmesi niyaz edilmiştir. Metinde Nûh Peygambere yol göstericiliği dolayısıyla *telmihte* bulunulmuştur.

Sultan Veled, aynı eserde,

“Tanrı velîsi, zamanında, vaktin Nûh'udur; yardımıysa, gemiye benzer; belâ tufanında, sığınanları korur. Su tûfânı da belâdır ama ondan kurtulmak kolaydır; çünkü o belâ bedenlere gelir; bilgisizlik tufanıysa ondan güçtür; çünkü ona dalıp boğulan, ebedî olarak kurtulamaz” (s.56).

diyerek bir bilene danışmanın gerekliliğinden bahsetmiştir. O'na göre Tanrı'yı aramak ve doğru yolu bulmak için bir pîre intisâb etmek gerektir. Bu durum tûfân hâline gelen cahillikten kurtulmanın tek yoludur. Zamanın Nûh gibi olan önderini

bulmak ve ona başvurarak bilgilenmek elzemdir. Aksi takdirde gönüller, bilgisizlik tûfânında sonsuza kadar boğulacaktır.

Sultan Veled, îmânlı ve iyi insanlar olmak için bir pîrin eteğinden tutmak gerektiğini eserin bir başka yerinde şu cümlelerle anlatır:

“Canların gemisi, Nûh’un öğüdüdür; kim o öğüdü tutarsa zahmetten, belâdan kurtulur. Kim, zamanın Nûh’unun öğüdünü tutarsa onu, tûfan, suda boğmaz. Ruhların tufânı şehvetlerdir; Nûh’un gemisiyse ibâdetler, namazlar” (1976:439).

Metne göre Tûfân hâline gelip insanı sıkıntıya sokan şeyler şehvetlerdir, bunlardan kurtulmak için ise ibadet etmek, namaz kılmak gerekir. Hâl böyle olunca ibadet ve namaz da Nûh gibi kurtarıcı olur.

Hacı Bektâş-ı Velî’nin *Makâlât* adlı eserinde tarikatın 40 makamı sayılırken birinci makamda “pirden el alıp tövbe etmek” başlığı altında Nûh Peygamber *telmihi* edilmiştir.

“Ve hem Nûh Peygamberün -aleyhi’s- selâm- bir duâsı müstecâb olmayaydı, cümle duâlar icâbât olmaduk olaydı, dir.”⁶⁷

Eğer Nûh Peygamberin duası kabul edilmeseydi, hiç kimsenin duasına icabet edilmezdi. Çünkü insanlığın ikinci atası olarak Nûh Peygamber, hem insanlığın hem de dua ve îmânın sürmesini sağlamıştır. Eğer Nûh Peygamber “ben yenildim, bana yardım et!” (Kamer, 528:54/9) diyerek Tanrı’ya sığınmasaydı, kötü kullar dünyada hüküm sürmeye devam edecekti. Böylece duasına icabet edecek kimse de olmayacaktı.

Hacı Bektâş-ı Velî tarikatın birinci makamında pîrden el almak ve tövbe etmek bahsinde, Nûh Peygamberin pîr oluşu ve dualarının kabul edilmesine *telmihte* bulunmuştur. Buna göre bir bilenin eteğinden tutmak gereklidir, böyle kimseler de tıpkı Nûh Peygamber gibi duasına cevap verilenlerden olmalıdır.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme’sinde “el-Faslu’s-sâbi’ Esnâf-ı azîm keşfîbân-ı Bahr-i Siyâh ya’nî Karadeniz” başlıklı bölümde Karadeniz’deki büyük gemicilerden bahsederken onların pirlerinin Nûh peygamber olduğunu şu sözlerle ifade eder.:

“Sultân Murâd Hân-ı Râbi’ asrında Karadeniz’de keşfî cümle 9000, bâ-husûs Ucalı Hacı Alî şaykası iki anbarlı ve iki dikmeli ve Gümruk Emîni Alî Ağa’nın Kuru Zevrak nâm şaykası ve Firtıloğlu şaykası ve Cido Alî

⁶⁷ Hacı Bektâş-ı Velî, *Makâlât*, hzl. Prof. Dr. Ali Yılmaz, Prof. Dr. Mehmet Akkuş, Dr. Ali Öztürk, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.1.Bas., Ankara 2007, s.76.

şaykası ve Kosdıça Mustafâ şaykası ve Abâcioğlu şaykası ve Kalafatoğlu şaykası ve Katrânoğlu karamürseli ve Âşcı karamürseli ve Çıço karamürseli ve niçe bin şayka ve zarbina ve karamürsel ve çekeleve ve meneksile gemiler Karadeniz'de şinâverlik ederdi. “ Bunların neferâtları cümle 2000 pâk müsellah ve fitoz bahâdır ve şecî' askerdir. Pîrleri Hazret-i Nûh'dur.”⁶⁸ (Evliyâ Çelebi, 2006: 254)

Bunun gibi marangozların pîrlerinin Nûh Peygamber olduğu da “Esnâf-ı marankozân” başlıklı bölümde şöyle aktarılmıştır:

“Bunların dahi dükkânları yokdur. [162b] Ancak Galata'da ve Tophâne'de ve Kâsımpaşa'da lonca yerlerinde mevcûd bir alay üstâdân [u] mi 'mârân-ı keştîdir. Gayrı neccârân bunların kârın edemezler. Başka bir ilm-i azîmdir. Neferât 3000 kavmdır, eğer müslim ve eğer Rûm u Freng gâyet üstâdlardır. Pîrleri Hazret-i Nûh'dur kim emr-i Hak ile Tûfân'dan halâs için ibtidâ rû-yı arzda Hazret-i Nûh Cibrîl-i Emîn ta 'lîmiyle kaz göğsü kemiğine göre bir gemi inşâ edüp direğine "Yâ Hafız" ve küreklerine "Yâ Serî'ü'z-zafer" ve anbârına "Yâ Vâsi'" ve başa "Yâ Kavî" ve tahtalarına "Yâ Metîn" ve kâşına "Yâ Dâ'im" ve dümenine "Yâ Muksitü'l-müstakîm" yazdı...”. (Evliyâ Çelebi, 2006: 255)

Evliyâ Çelebi, yalnız Nûh Peygamberin pîr oluşuna değinmemiş, aynı zamanda O'nun gemisinin bazı yerlerine; Tanrı'nın isimlerini karşılayan esmâü'l hüsnâ'dan “her şeyi muhafaza eden” anlamına gelen Yâ Hafız, Tanrının lütuf göstericiliğini temsil eden ismi “yâ Vâsi” ve “her şeye gücü yeten” manasındaki Yâ Kâvî ile “vesveseden uzak” anlamını karşılayan Yâ Metîn, “her şeyin yoktan var olduğu” ve “varlığın sonunun olmadığı”nı karşılamak için Yâ Dâ'im yazdığını bildirmiştir.

2.5. Nûh Peygamberin Gemisi

Hacı Bektâş-ı Velî'nin *Kitâbü'l Fevâ'id* adlı eserinde “Fayda Üzerine Düşünceler” bölümünde fikrin ve zikrin önemi üzerinde durulurken Nûh Peygambere telmihte bulunulur:

“Âlimler, padişahlar, dervişler, gûnahtan sakınma nedeniyle şahlardır. Âlimlere fikir, dervişlere zikir gerektir. Çünkü fikirsiz âlim seraptır, zikirsiz derviş haraptır. Fikri olmayan âlim kanadı olmayan kuştur; zikri olmayan derviş yemişi olmayan bir bahçedir. Fikirsiz âlim, Nûh'suz gemidir ve zikirsiz derviş ruhsuz bir cesettir. Fikirsiz âlim Tûr'suz Mûsa; zikirsiz derviş; ışıksız bir kandildir. Âlimlere ilim gerek, dervişlere velâyet gerektir” (2011:455).

⁶⁸ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme I*, hzl. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, YKY, İstanbul 2006, s.254.

Âlimlerin ilmi, dervişlerinse zikri öncelemesi gerektiği anlatılmıştır. Buna göre bir kimse fikirsizse ve kendisine âlim diyorsa o kişi Nûh'u olmayan bir gemiye binmiş gibidir. Nereye gideceği belli olmayan, tûfânda oradan oraya çarpan bir gemi er geç ya batacak ya da sert kayalara çarpacaktır. Fikir, âlimin gemisini yürüten bir kaptan gibidir. Bu noktada ilim Nûh Peygambere *teşbih* edilmiştir.

16. yy. tarihçi ve şair Gelibolulu Mustafa Âli, *Teşrifâtname* adlı eserinde Sultan Süleyman'ın ölümünü anlattığı satırlarda şu ifadelere yer verir:

“Yine Sultan Süleyman Han Hazretlerinin -Allah ona rahmet eylesin ve günahlarını affetsin- cenazesi arabayla meydana çıktığı zaman devlet adamları ve askerlerin göz yaşları yağmur (gibiydi). Hemen göz yaşı ordusu akın etti; askerin yaşı ırmak oldu. Araba coşku(dan akan) yaşlar içinde (sanki) tufanda (kalmış) Nûh'un gemisi (gibiydi). O dünya sultanı tahtından ayrılarak bir tahtirevan (üzerinde oturmayı) tercih etti.”⁶⁹

Sultan Süleyman vefat ettiğinde onun cenazesini taşıyan araç, etrafta göz yaşı döken insanların yaşlarından kopan tûfân nedeniyle tıpkı Nûh Peygamberin gemisine döner. İnsanların duyduğu üzüntünün derecesi Nûh kıssasına *telmih*le ortaya konmuştur.

17. yy.'da yazarı belli olmayan *Kıyas-ı Enbiyâ*'da geminin yapılışı tasvir edilir. Buna göre Cebrail, Nûh Peygambere bir gemi yapmasını söyler. Nûh Peygamber de geminin nasıl yapılacağını O'na sorar. Geminin mühendisi Cebrail, ağacı keserek yontmasını gövdesinden gemi, budağından da mih yapmasını salık verir. Geminin eni bir arşındır ve yedi kattan oluşur. Nûh Peygamberin yonttuğu tahtalarda peygamberlerin isimleri belirir:

“6. İlk tahta yondı âdem adı yazılı ikinci tahtada şît adı 7.yazılı üçüncü tahtada idrîs adı belürdi dördüncü 8. Tahtada Nûh adı belürdi beşinci tahtada hud adı belürdi altıncı 9. Tahtada sâlih adı belürdi yidinci tahtada ibrahîm adı belürdi 10. Kankı tahta yonsa bir peygambar adı belürürdi yüz yigirmi 11. Dört bin peygambarun her bir adı birer tahtada yondukça çıkdı 12. Cebrâ 'ıl mühendislik kıldı Nûh tahta kordı ve mihlar-ı 13a] 1.arşun yassısı idi yidi kat idi kim Nûh gemi yapardı andan...”
(Akdemir, 2006:53).

Mensur eserlerde gemi yapımı esnasında, manzum eserlerde söz konusu edilmeyen, dev Âc Bin Eruk'un hikâyesi de anlatılır:

⁶⁹ Gelibolulu Mustafa Âli, *Teşrifâtname*, Hzl. Esra Keskinçılınç Akdaş, T. C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Ü., Sos. Bil. Ens., Türk Dili ve Edebiyatı Anadilim Dalı, Yeni Türk Dili Programı, Dan. Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul 2009, s.304.

“7. *Fermân geldi yâ Nûh gemi tamam oldu beyti’l mamura ziyârete* 8. *Vargil kim göge agdurur andan gemide dört tahta eksük oldu* 9. *Cebraîl eyitdi bir köye eytgil nil suyından bir ağaç getürsin* 10. *Ol bana yiter Nûh oğlanlarına eyitdi kim ol güçlüdür ve hem key yüz güçdür* 12. *Nûh ‘âca eyitdi ol eyitdi getüreyim vardı getürdü Nûh 13b]* 1. *üç arpa çöreğin eline getürdi ‘âc güldi eyitdi yâ Nûh* 2. *Dükeli mısra yiter un getürdüm günde altmış okka etmek yirdüm toymazdum* 3. *sen bunun birle toyar mısın Nûh eyitdi yâ ‘âc bu sâ’at bunu* 4. *Yigil eger toymazsan dahı etmek getüreler seni toyuram velîkin* 5. *Eytil bismillâhi’r-rahmâni’r- rahîm ‘âc bunu eyitdi aşâ* 6. *Sundı bir buçuk etmek girü kaldı eyitdi toydum yâ Nûh...*” (Akdemir, 2006:54).

Buna göre gemi tamamlanacağı sırada dört tahta eksik kalır. Cebraîl Nûh Peygambere, köyden güçlü birinin Nil kenarından bir ağaç getirmesini söyler. Nûh Peygamber güçlü olarak gördüğü ‘Âc’dan ağaçları ister. O’nun yanına giderken yanında da üç çörek götürür. Bunu gören ‘Âc gülerek, günde altmış okka ekmek yediğini, bununla doymayacağını söyler. Nûh Peygamber O’na “besmele çek” der. Peygamberi dinleyen ‘Âc besmele çektikten sonra üç çöreğin bir buçuğuyla doyar. Besmelenin de bereketi artırdığı işte bu kıssaya telmihle izah edilir.

2.6. Gemiye Alınanlar

Müellifi bilinmeyen 15. yüzyıl Kur’ân-ı Kerîm tercümesi Cevâhirü’l Asdâf’ta, gemiye alınanlar hakkında bilgi verilmektedir: “*Biz didük ki: Götür anuñ içinde her birinden iki çift-ile ya’nî erkeklü-dişilü ve ehlü ki sekiz kişi’idi: Nûh’-ıdî hâtûn-ıdî Sām Hām Yâfin’-ıdî ve bunların hâtûnlarıdı illâ şol kimesne ki üzerine ‘azâb hükm olmuşdur.*” (Ahundovaeski, 2012: 1838). Denilerek gemiye sekiz kişi alındığı bilgisi verilmiştir.

Yine 15. yüzyılda yazıya geçirilen *Dede Korkut* kitabında, bayağı kadınların anlatıldığı yerde Nûh Peygamberin gemiye aldığı eşekle ilgili telmihte bulunulmuştur:

“*Geldik o ki ne kadar dersen bayağıdır: Uzak kırdan yabandan bir edepli misafir gelse, kocası evde olsa, ona dese ki kalk ekmek getir yiyelim, bu da yesin dese, pişmiş ekmeğin bekası olmaz, yemek gerektir; kadın der: Neyleyeyim, bu yıkılacak evde un yok elek yok, deve değirmeninden gelmedi der; ne gelirse benim kalçama gelsin diye elini arkasına vurur yönünü öteye kalçasını kocasına döndürür; bir söylersen birisini koymaz, kocanın sözünü kulağına koymaz. O Nûh peygamberin*”

eşegi asıllıdır. Ondan da sizi, hanım, Allah saklasın. Ocağınıza bunun gibi kadın gelsin."⁷⁰

Nûh Peygamber her cinsten birer çifti gemiye bindirirken eşek, biraz geride kalır. Tam gemiye bineceği vakit de kuyruğuna şeytan tutunur. Nûh Peygamber her ne kadar "gemiye gir!" dese de eşek O'nun sözünü dinleyemez. Tûfânın kopacağı vakit mecbur gemiye binen eşek, kuyruğunda şeytanı da bindirmiş olur. Dede Korkut anlatıcısı bu kıssayı hatırlara getirerek, kocasının sözünü dinlemeyen kadınları Nûh Peygamberin eşeginin soyuna bağlar.

Gemiye alınan hayvanlar ve tûfândan sonra gemiden gönderilen kuşlar mensur eserlerde birçok hayâli karşılamak üzere kullanılır. Bunlar arasında 15. yy.'da Firdevsî-i Rûmî tarafından yazılan *Süleymân-nâme-i Kebîr*, Süleyman Peygamber ile ilgili anlatıları toplamak amacıyla kaleme alınmıştır. Süleymân Peygamber'in Tâvus'tan mesajını iletmesi için kendisine bir kuş getirmesini istediği bölümde, Tâvus, O'na güvercinin ne kadar ehlileşmiş olduğundan bahseder.:

*"[69a] Gögercin insâna mûnisdür, (21) zîrâ ki Nûh peygamber 'aleyhi's-selâm gögercini müdrîk perrende görüp sahîh haber bilmege anı ihtiyâr itdi, zîrâ ki andan evvel [69b] (1) gurâbı gönderdi. Cîfeye meşgûl olup gelmediği ecilden bed du'â idüp yüzüñ kara olsun didüğü ecilden (2) siyâh oldu ve andan takukı gönderdi. Ol dahı bir sehelce mezbele gördi. Aña aldandı kaldı. Ana dahı bed (3) du'â kıldı. Uçmakdan kaldı. Mekânı süpründilikde⁷⁴⁵ oldu, zîrâ ki takuk evvel uçardı. Andan gögercini (4) gönderdi. Râst haber getürdüğü ecilden hayr du'â itdi. Anun içündür ki gögercin kalan kuşlar bigi degül. Aydan (5) aya yumurdlar ve insâna mûnisdür ve muhabbetlüdür."*⁷¹

Nûh Peygamber, tûfândan sonra suların çekilip çekilmediğini anlamak için önce kargayı gönderir. Karga bir leşe takılıp kaldığından vakitlice gemiye dönmeyi unuttur. Bunun üzerine Nûh Peygamber onu kıyamete kadar leş yemekle cezalandırır. Kargadan sonuç alamayınca bu kez güvercini yollar, o gagasında bir zeytin dalıyla geri döner. Nûh Peygamber de güvercin için ömrünün sonuna kadar insanlarla birlikte olsun diye hayır duada bulunur. Kutsal kitaplardan evvel destanlarda, efsanelerde anlatılan bu kıssa kendisine 15. yy.'da da yer bulmuştur. Metne göre tavuğun uçamamasının nedeni de tıpkı karga gibi beddua almasındandır. Daha

⁷⁰ *Dede Korkut Kitabı*, hzl. Prof. Dr. Muharrem Ergin, Boğaziçi Yay., 46.bas, İstanbul 2011, s.19.

⁷¹ Firdevsî-i Rûmî, *Süleymân-Nâme-i Kebîr*, (C.76) Hzl. Yaşar Şimşek, T.C. Ondokuz Mayıs Ü., Sos. Bil. Ens., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, YL. Tezi, Dan. Prof. Dr. Mehmet Dursun Erdem, Samsun 2013, s.266.

önceki anlatmalarda “tavuk” unsuruna rastlanmamış olması şaşırtıcıdır. Kültürün elinde hikâyelerin ne denli çeşitlilik gösterdiğini kanıtlaması bakımından bu ayrıntı mühimdir. Metinde Nûh tûfânına *telmih*le Süleyman Peygamber’e, Tâvus tarafından, neden güvercinin tercih edilmesi gerektiği anlatılmıştır.

17.yy.’da Kısas-ı Enbiyâ’da anlatılana göre gemiye ilk olarak Hz. Âdem’in tabutu alınır, daha sonra diğer canlılar bindirilir.: “13. İlk gemiye âdem tabutın urdı ikinci âdemileri girdi üçüncü 14a] 1. Kuşları givürdi dördüncü yulkuları givürdi bişinci arzuları 2. Givürdi altıncı tohum givürdi yir odunu ve yimişleri givürdi ve gemi 3. Tamam oldu bir gün Nûhun ‘avratı ekmek yapardı tennûrdan 4. Su çıkdı od içinden ‘avratı etmek yapardı tennurdan su çıkdı.” (Akdemir, 2006:54).

2.7. Nûh Peygamberin Eşi ve Oğlu

Cevârihü’l Asdâf’da Nûh Peygamberin oğluyla arasında geçen diyaloga yer verilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de Nûh Peygamberin oğlunun adı zikredilmezken, bu tercümede Ken’ân olarak geçmektedir. : “*Ve ayrılmışdı Nûh’dan: İy oğlancığım bin bizümle ve kâfirlerler-ile olma! Ken’ân eyitdi: Çüst bir tağa çıkarın.*” (Ahundovaeski 2012: 1796) Yine aynı eserde “*Ki Va’ile’dür, helâk olanlardan oldu ve yağdur üzerlerine taşı*”(s.1836). Denilerek Nûh’un eşinin de ismi Va’ile olarak zikredilmiş ve O’nun da inanmayanlardan olduğu vurgulanarak helâk olduğu bildirilmiştir.

Sinan Paşa, *Tazarru’nâme*’sinde Nûh Peygamberin soyundan gelenleri şöyle telmih eder:

“(132) *Gah olur ki, bir kâfir-i meyyitun bilinden Âzer ü Abdullah gibi bir hayy u âlim çıkarup, iki alemde Habib u Halil idersin ve gah olur ki, bir hayy u âlimün sulbinden Nûh neciyyu’llâh gibi bir kâfir-i meyyiti getürüp, dü alemde hor u zelil idersin.*” (Tulum, 2001:127).

Sinan Paşa, Tanrı’nın büyüklüğünü ve her şeyin O’nun elinde oluşunu yukarıdaki parçada özetler. Âzer, Hz. İbrahim’in babasıdır. Nemrûd’un vekilliğini yapar ve putlar yapıp satar. Hz. İbrahim ne kadar babasını put yapmaktan ve onlara tapmaktan vazgeçirmeye çalışsa da başarılı olamaz. Hz. Muhammed’in babası Abdullah ise oğlu daha dünyaya gelmeden vefât ettiğinden, İslâma erişemeyip küfürde kalmıştır. Bu nedenle Tanrı, isterse bu iki kâfir soyundan; Habîbullâh (Allah’ın sevgilisi) Hz. Muhammed’i ve Halîlullâh (Allah’ın dostu) Hz. İbrahim’i getirebilir. İsterse de Nûh

Peygamber gibi âlim olan birinin soyundan bir kâfir getirip âhirette ve bu dünyada O'nu kıymetsiz edebilir, denilmektedir. Parçada Nûh Peygamberin tûfânda oğluna “gemiye gir” demesi üzerine oğlunun “dağa sığınırım, beni sudan korur” diyerek âsîlik yapması hadisesine *telmih* vardır. Böylece Tanrı'nın, îmânlı kişilerden kâfir, kâfir soyundan da âlim kişiler getirebilme gücü ortaya konulmuştur. Aynı eserin bir başka bölümünde yine Nûh Peygamberin oğlunun inkârcılığı şöyle anlatılmıştır:

“İlahi! Hidâyet eger Muhammed elinde olayıdı, Ebu-Talib Cehennem’de harîk mi olurdu ve eger Nuh diledügin şefâ’at idebileyidi, gözine karşın oğlı garîk mi olurdu (150)” s.139 .

Hiz. Muhammed, amcası Ebu Talib’e “ Lâ ilâhe illa’llâh (Allah’tan başka ilâh yoktur)” de de kıyamet geldiğinde senin için şehadette bulunayım der. Amcası buna karşılık olarak “Kureyş Kadınları beni kınarlar, korkusu kendisini buna sevk etti, derler. Böyle demeyecek olsalardı, Müslüman olup, gözünü aydın ederdim.” Çok sevdiği amcasından bu sözleri işiten ve mahzun olan Peygambere şu ayet nazil olur: “Hakikat, sen (Habibim, her) sevdiğin kişiyi hidâyete erdiremezsin. Fakat Allah’tır ki kimi dilerse ona hidâyet verir ve O, hidâyete erişecekleri daha iyi bilendir” (El-kasas, 391:28/56). (Tulum, 2001:342). Buna dayanarak Sinan Paşa, Hidâyete erdirmenin Hiz. Muhammed’in değil Tanrı'nın elinde olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda Nûh Peygamber de tûfân sırasında oğluna “gemiye gir, kâfirlerden olma” dese de oğlu O'nu dinlemez ve boğulanlar arasına karışır. Müellif iki Peygamberin de kıssalarına telmihte bulunarak Tanrı'nın kudretini ifade etmiştir. Aynı eserde Nûh Peygamberin oğlundan ayrılınca döktüğü göz yaşları şöyle konu edilmiştir:

“(271) Fi’l-cümle âdem oğlanının zâ’if ü bîçareliğini ve mutehayyir u âvâreliğini bilmek isteyene ibret şehrine müsafir olmak gerek ki, Âdem’ün zârlığını göre ve ışk kuyına kadem basmak gerek ki, Nûh’un nevhâsını işide” (s.224).

Rivâyetlere göre Hiz. Âdem yasak meyveyi yemesi üzerine cennetten kovulunca düştüğü Serendip Ada’sında çok ağlayarak pişmanlık göz yaşları dökmüştür. Tanrı’ya yalvarıp günlerce ağlayan Hiz. Âdem sonunda affedilir. Metinde geçen ibret şehri, Hiz. Âdem’in göz yaşlarının neredeyse sel olduğu yer, cennetten düşerek geldiği bu dünyadır. Eğer ibret almak isteyen olursa bu hadisyle birlikte Nûh Peygamberin kavminin eziyeti sonrasında ağlamasını ve oğlunun sözünü dinlemeyip sular altında kaldığında döktüğü göz yaşlarını hatırına getirmelidir. Nûh Peygamber yaşanan kötü olaylar karşısında o kadar çok göz yaşı döker ki O’na “nevvâh: çok

ağlayan” sıfatı verilir (Tulum, 2001:350). İnsanoğlu eğer zayıflığını, çaresizliğini ve şaşkınlığıyla başıboşluğunu, güçsüzlüğünü görmek isterse bu kıssaları hatırlamalıdır. Tanrı’nın inâyet gösterdiği ve seçtiği kullarından Hz. Âdem ve Hz. Nûh bile Tanrı karşısında acziyetlerinin göstergesi olarak göz yaşı dökmüşlerdir. Bunun yanında insanlar da Tanrı karşısındaki âcizliklerini bilmelilerdir. Sinan Paşa bu nedenle kıssalara telmihte bulunmuştur.

Evliyâ Çelebi de *Seyahatnâme*’de Nûh Peygamberin kâfir oğlunun adını Ken’ân olarak verir: [162b] [“Zîrâ yevm-i âşûrâda tûfândan halâs oldular. İllâ Ken’ân nâm evlâdı kâfir olup gemiye girmeyüp gark-ı âb olup Mısır diyârında Elvâhda ber-kenâr olup anda bir gârda yatır, Kibîlerin ziyaretgâhlarıdır...” (s.155). Bu bilgiyle Evliyâ Çelebi, Nûh Peygamberin gemiden indikten sonra, ambarda kalan tahıl ve meyvelerden “aşure” yaptığı hadisesini de hatırlara getirmiştir.

Nûh Peygamber ve tûfândan helâk olmaktan kurtulan birkaç î mânî kimsenin, yiyecekleri artık tükenmek üzeredir. Muharrem ayının onunda ise gemi Cûdî Dağı’nda karaya oturur. Bu güzel olayın şerefine elde kalan son yiyecekler karıştırılarak ortaya aşure adı verilen tatlı çıkartılır. Bu hadiseyi hatırlatmak adına o günden sonra Türk milleti, Muharrem ayının onundan itibaren bir müddet aşure pişirerek etrafa dağıtır (Eryiğit, 2013:267). Evliyâ Çelebi, hem Nûh Peygamberin oğlunun î mânî etmeyenlerden oluşunu söz konusu etmiş, hem de Türk milletinin bir geleneğini metnin genel seyri içinde bir zaman dilimini belirtmek üzere kullanmıştır. Kâtip Çelebi, *Mizânü’l- Hakk, Fî İhtiyârî’l- Ehakk* “en doğruyu seçmek için Hak terazisi, en doğru olanı tercih konusunda Hak ölçü” adlı eserinde kendisine sorulan bir soruya şöyle cevap verir:

“Soru: Peygamberlerin ana babasının ve çocuklarının mümin olması lazım mıdır?

Karşılık: Lazım değildir. Hazret-i İbrahim’in –üzerine selam olsun- babası olan Âzer’in ve Hazret-i Nûh’un oğlu Ken’ân’ın î mânî ehlinden olmayışının Kur’ân-ı Kerîm’de yazılı ve kesin olması bir yana; mümin olması lazım olduğunu ileri süren kişinin, peygamberler hakkında caiz, lazım ve imkânsız olan şeylerin neler olduğunu bilmemesi gereklidir. Bildikten sonra da lazım olduğu iddiası ululuk taslamaktır, kulak asılmaz.”⁷²

⁷² Kâtip Çelebi, *Mizânü’l- Hakk, Fî İhtiyârî’l- Ehakk*, hzl. Orhan Şaik Gökyay ve Prof. Dr. Süleyman Uludağ, Kabalcı Yay., İstanbul 2008, s.50.

Kâtip Çelebi, Hz. İbrahim'in babası ve Hz. Nûh'un oğlunu misal göstererek peygamber soyundan gelenlerin mümin olmayabileceğine açıklık getirmiştir.

Nâbî, *Zeyl-i Siyer-i Nebevî* adlı mensur eserinde Nûh Peygamberin tûfânda oğlunun ve kavminin sular altında kalışını gördüğünde duyduğu üzüntüyü şu bahiste telmih eder:

Âhir mevkib-i 'âlem-tâb-ı Muhammedî 'aleyhi's- salâtü ve's-selâm nümâyân oldukda sâye-i livâ-yı 'arş-ı sâde olan gürûh-ı şîr- dilân beyninde dahi manzûrî olmayıcak dest-i ızırâbın halka-i 'inân-ı Nebevî idüp yâ Resûlallâh pederim kandadır ki nihâl-i kâmet-i dil- cûsı sâye-endâz-ı ser-çeşme-i çeşmim değildir didikde rişte olup yâ Fâtıma ba 'd ez-în pederin ben olayım diyü mu 'âmele-i nevâziş-i yetîmâneye tasaddî buyurduklarında yâ Resûllâllâh bu makâlden meşâm-ı câna bûy-ı hûn teveccüh itmededir diyü dest-i feryâd ile çâk- efgen-i girîbân-ı ıstîbâr olıcak hazret-i Seyyidü'l- enâm salla'lâhu te 'âlâ 'aleyhi ve sellem ve huzzâr-ı ashâb-ı kirâm yek-pâre âvâze-i nevha-hîz-i Fâtıma'ya dem-sâz oldılar. Beyt:

Mândeem bâ-dilî ez-hecr-i 'azîzân mecrûh

Dîdeem garka-i tûfân çü ciğer-gûşe-i Nûh

Nâbî, *Zeyl-i Siyer-i Nebevî* Ü240a/15, (s.164)

"Nûh'un ciğerinin köşesi gibi tûfânda boğulanları gördüğüm için dostların ayrılığından yaralı gönlümle kaldım" (Gültekin, 2013:164).

Aslan gönüllülerin toplandığı bir mecliste bir yetim "Hz. Muhammed'e yâ Muhammed benim babam nerededir, O niçin gözüme görünmez?" diye sorar. Hz. Muhammed'de ona "senin baban ben olayım, seni Fâtıma gibi evlat edineyim" dediğinde herkesin gözleri dolar, yakalarını ve bağırıklarını yırtarlar. Nâbî bu hadise üzerine tûfânda Nûh Peygamberin, ciğerinin köşesi olan oğlunun sulara kapılıp gitmesini hatırlara getirir. Bu nevi ayrılıkların yüreğini yaraladığını belirterek kısasa telmihte bulunur.

2.8. Nûh Peygamberin Soyu

Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed Sa'lebî'nin *Kitabü Arâsi'l- mecâlis fî Kısasi'l Enbiyâ* 'sında Tevrat ehlinin de bildirdiği Nûh Peygamberin soy kütüğü şöyle verilir:

"Nûh Lemk oğludur, Lemk dahi Mettûşelh oğludur, Mettûşelh Uhnûh oğludur, Uhnûh Yered oğludur, Yered Mehlâ'îl oğludur, Mehlâ'îl Enûş oğludur, Enûş Kaynân oğludur, Kaynân Şis oğludur, Şis Âdem 'aleyhi's-selâm oğludur." (Keskinikılıç, 2013:127).

Buna göre Nûh Peygamber Hz. Âdem'le sekizinci göbekten akrabadır.

15. yüzyıl Kur'ân-ı Kerîm tercümesi olan *Cevârihü'l Asdâf*'ta, Âd kavmiyle ilgili bir bahiste İrem'in soyu, Nûh Peygamberin soyuna bağlanır.

“*Bilmedüñ mi yâ Muhammed niçe işledi senüñ Tañruñ 'Âd Kavmi'ne ki adı anuñ İrem'dür. Semek oğlu Semek, Lamek oğlu Lamek, Sām oğlu Sām, Nûh oğludur.*” (Ahundovaeski, 2012: 1797).

2.9. Nûh Peygamberin Diğer Peygamberlerle Birlikte Anılması

Tanrı'nın Nûh ve diğer Peygamberleri insanlardan üstün kıldığı 15. yüzyıl Kur'ân-ı Kerîm tercümesinde şu cümlelerle ifade edilmektedir: “*Bedürüstî Allâh Te'âlâ güzîde kıldı Âdem'i ve Nûh'ı ve İbrâhim Hâlîlü'llâh âlini ve 'Umrân âlini, 'âlemler üzerine, kendüler zamanında.*” (Ahundovaeski, 2012:107) Ulü'l 'azm peygamberlerden olan Nûh, diğer insanlardan üstün yaratılmıştır.

Bostanzâde Yahyâ Efendi, 17. yy.'da konu olarak Hz. Muhammed'in 100 mucizesini anlattığı *Gül-i Sadberg*'inde Nûh Peygamberin tûfândan kurtulmasının hep Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine olduğunu söylemiştir:

“*Hakka ki mu'cizât-ı Resûl-i 'Allâm efdâl-i mu'cizât-ı enbiyâ'-i ikrâm idüğü muhtâc-ı tahrîk-i aklâm degüldür zât- mübeccelleri cümelden efdâl olıcak fazîle-i mu'cizât-ı bahse mahal olmaz 3520 cerâyim-i âdem mebde'-i vücûd-i fahr-i 'âlem olmagla tîr-i du'âsı hedef-i kabûlde cîlve-nümâ olup 3521 mahv-kerde-i rakam-ı 3522 'afv u 3523 kerem olmuşdur hengâm-ı tûfânda 3524 necât-ı Nûh Nebî ol Hazret'ün 3525 yüzi suyına 3526 olduğu bedîhîdür.*”⁷³

Nûh Peygamber, metne göre insanlığın soyunu Hz. Muhammed'in dünyaya gelebilmesi için devam ettirmiştir.

2.10. Nûh Peygamberin İnsanlığın İkinci Atası Olması ve Milletlerin Soy Kütüklerinin Nûh Peygambere Dayandırılması

İsrâ Sûresi'nin üçüncü ayetinde Nûh Peygamberin insanlığın ikinci atası olduğu ve insanlığın soyunun Nûh Peygamber'e dayandığı belirtilmektedir: “Mûsa'ya kitap verdik. Ey Nûh'la beraber taşıyarak kurtardığımız kimselerin soyundan olanlar! Beni

⁷³ Bostanzâde Yahyâ Efendi, *Gül-i Sadberg*, hzl. Özlem Demir, T.C. Marmara Ü., Sosyal Bil. Ens., İlahiyat Anabilimdalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilimdalı, YL Tezi, Dan. Prof. Dr. Mustafa Uzun, İstanbul 2010, s.340.

bırakıp başkasını vekil edinmeyesiniz diye O'nu İsrailoğullarına doğruluk rehberi kıldık doğrusu Nûh, çok şükreden bir kuldu" (İsrâ, 281:17/3).

Nûh Peygamberin soyunun devamlılığını anlatan bir başka sûre ise Saffât'tır. "Andolsun ki, Nûh bize seslenmişti de duasına ne güzel icabet etmiştik. O'nu ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık. Ancak O'nun soyunu sürekli kıldık. Sonra gelenler içinde "Âlemlerde Nûh'a selam olsun" diye O'na iyi bir ün bıraktık"(448:37/75-79).

Bu âyetleri kaynak göstererek insanlar soy kütüğünü Nûh Peygambere dayandırmıştır. Bütün insanlık O'nun oğullarından üremiştir. Buna göre Sam, Arapların, Yâfes, Rumların, Ham da Habeşlerin babasıdır. Nûh Peygamber, Âdem'den sonraki *Ebu'l-beşer* "insanların atası"dır. (Köksal, 2004: 108) O'na Âdem-i sâni "ikinci Âdem" de denilmiştir. Bu konuyla ilgili müelliflerin görüşleri eserlerde şöyle vücûd bulmuştur:

Kaşgarlı Mahmud, DLT'de Türk kelimesini açıklarken,;

"Türk: Tanrı yarlıgayası Nuh'un oğlunun adıdır. Bu, Tanrı'nın, Nuh oğlu Türk'ün oğullarına verdiği bir addır... Bize "ad olarak Türk adını Ulu Tanrı vermiştir" dedik; çünkü bize Kaşgarlı Halefoğlu İmam, Şeyh Hüseyin, ona da İbnü'l-Garkî denilen kimse İbni Ebi'd-Dünya denmekle tanılan eş-Şeyh Ebubekr el- Müfidü'l-Cercerâ'î'nün âhır-zaman üzerine yazmış olduğu kitabında Ulu Yalavac'a (Peygamber'e) tanıkla varan bir hadisi yazmış; hadis şöyledir: Yüce Tanrı "Benim bir ordum vardır, ona 'Türk' adını verdim, onları doğuda yerleştirdim. Bir ulusa kızsam Türkleri, o ulus üzerine musallat kılarım" diyor. İşte bu, Türkler için bütün insanlara bir üstünlüktür; çünkü, Tanrı onlara ad vermeyi kendi üzerine almıştır; onları yeryüzünün en yüksek yerinde, havası en temiz ülkelerinde yerleştirmiş ve onlara "kendi ordum" demiştir. Bununla beraber Türklerde güzellik, sevimlilik, tatlılık, edep, büyükleri ağırlamak, sözünü yerine getirmek, sadelik, öğünmemek, yiğitlik, mertlik gibi öğülmeye değer, sayısız iyilikler görülmektedir.

Nitekim şu parçada geçmiştir:

Kaçan görse anı Türk / Budun anga aydaçı / Mungar tegir ulugluk / Mundanaru keslinür

“Onu Türk olarak görse, millet ona, buna ululuk yaraşır, ululuk bunda biter”⁷⁴ der. Böylece Türklerin soy kütüğü Nûh Peygambere dayandırılır.

Lâedrî bir Kısas-ı Enbiyâ’ da Cûdî’de karaya oturan gemiden inen seksen kişiden bahsedilmiştir. Fakat bu seksen kişi çok fazla hayatta kalmaz, yalnız Nûh peygamber ve oğulları sağ kalır:

“Ol seksen âdemî gemiden Nûh birle çıkdı. Cedi’de köy yapıdılar. Şimdi dahı var, ol geminün adı “Kariyet-i Semânîn” dirler, Sudan yana; amma ol seksen kişi birer gün içinde öldiler. Bulardan hiç kimsene kalmadı. Meger Nûh üç oğlanı birle kaldı ve bu âdemî aslı ol üçden dürür. ‘Arab ve ‘Acem aslı Şam’dan-durur ve Rûm ve Şaklâb ve Ye’cüc ve Me’cüc aslı Hâm’dan-durur ve Türk aslı Yafış’dan- dürür” (Keskinkılıç, 2013:99).

Metinde milletlerin soy kütükleri Nûh Peygamberin oğullarına dayandırılmıştır. Buna göre Araplar ve Acemler Sam’dan; Rûm, Şaklâb ve Yecüc-Mecüc Ham’dan; Türkler de Yafış’ten türemiştir.

Sinan Paşa Tazarrû’nâme’de Nûh Peygambere ayırdığı 3. Na’t’inde, Nûh Peygamberi şöyle vafeder:

“Üçüncisi âdem-i sâni; şeyhü’l enbiyâ ve kıdvetü’l-asfiyâ; el-mubelligu li da’veti’d dîn ve’l-mücahidü ilâmi ’il yakîn; el-mütesallibu li İzhârî’s-şeri’a ve’l-mikdâmu fi i’lâni’t-tarîka; mellâh-ı bahr-ı tevhîd, keşti-bân-ı deryâ-yı tefrîd; neccâr-ı sefîne-i necât, sâzende-i keştî- yi hayât; sebeb-i ıslâh-ı halk-ı âlem, vâsita- i bekâ-yı nesl-i âdem; kurre-i ayn-i necâh ve gurra-i sabâh-ı felâh; dâfi’-i bârân-ı belâ, râfi-i tuân-ı ibtilâ; makbûl-i âsitâne-i hazret ve neciyy-i cenâb-ı Rabb-ı izzet ; sâhibü ’l-mukâşşafati ve’l-fütûh, Hazret-i nebiyyu’llah Nûh. Salla’llâhu aleyhi ve ahabihî. Ol ol Nuh’tur ki, anun du’ası-y-ile müddet-i dünya dükenmedi. Ve anun vücudı-y-ile nesl-i âdem kesilmedi. Anun hayatı y-ile âleme yini hayat virildi; anun bekâsı-y-ile cihana yini berat virildi. Nizam-ı âlem anun sebebi y-ile bekâ buldı; bâğ-ı cihân vücudı-yile behcet u ziya buldı. Bunca enbiya vü evliyânun vücudına sebeb [290]oldı ve bir nice mâhlukun tâ’at u sucudına sebeb oldı. Hak yolında bî-had belâ çekti; din yolunda cihâyetsuz cefa çekti.”

Sinan Paşa, Hz. Nûh Kıssasını anlatırken, “âdem-i sâni” diyerek O’nun insanlığın ikinci atası olduğunu söyler. Buna göre O, insanları dine davet eder, Allah’ın varlığı ve birliğinin yolunda ve dünya hayatıyla ilgili her şeyden arınarak ibadetle meşgul olmanın denizinde kaptandır. Bütün varlıkların kurtarıcısı olarak “necîyullâh” ve

⁷⁴ Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgati’t-Türk* (Tercümesi), çev. Besim Atalay, C.I, Alaaddin Kırıl Basımevi, Ankara 1939, s.350-352.

“nebîyullâhtır”. Dünyanın yeniden canlanmasının ve kendisinden sonra gelen bütün velîlerin varlığının sebebidir. İnsanoğlunun soyu ona dayanmaktadır. Âlemin düzeni yeniden O’nunla sağlanmıştır. Kavmini Tanrı’ya davet etme yolunda birçok azap çekmiştir. O’nun duasıyla dünyanın varlığı tükenmemiştir, denilir.

Evliyâ Çelebi, gemiden kurtulanların yetmiş kişi olduklarını ve insanlığın da Nûh Peygamber’in soyundan türedikleri için Nûh Peygamberin ikinci Âdem olduğunu şu satırlarla ifade eder:

“[162b] Ve hâlâ bu dünyâda olan benî âdem Tûfâ[n-ı] Nûh'dan gemiyle halâs olan yetmiş âdemden tenâsül bulmuşdur ve bu kadar hayvânât-ı gûnâ-gûn yedi yüz aded hayvânâtıdan tenâsül buldu ve Hazret-i Nûh'a anıniçün Âdem-i Sâni dediler. İşte ibtidâ edîm-i arzda gemi binâ eden Hazret-i Nûh olup cümle marankozların ve keşîbânların silsilesi Hazret-i Nûh'a müntehîdir kim bu marankoz tâ'ifeleri Hazret-i Nûh halifeleridir.”(s.255)

Soy kütüklerinin Nûh Peygambere dayandırılması Osmanlı Kroniklerinde de kendisine yer bulmuştur. Buna göre Osmanoğullarının tarihine geçilmeden, Osmanlı Hanedanlığı yüceltilerek ona bir şecere verilir. Neşrî'nin *Cihannümâ*'sında da soy kütüğü Nûh Peygambere değin uzanmıştır:

“Ertuğrul, Süleyman Şah, Kaya Alp, Kızıl Buğa, Bay Temur, Ay-Kutluğ, Tuğra, Karay-tu, Sakur, Bulgay, Sunkur, Tok-temür, Yasak, Çemendür, Ay-kutluğ, Turak, Kaz Han, Yasuv, Yalvac, Bay-beğ, Tuğra, Toğmuş, Güc Beğ, Artuk, Kara-tay, Cem Keymür, Turac, Kızıl-buğa, Kurtulmuş, Korhav, Balcuk, Komaz, Kara-oğlan, Süleyman Şah, Korhulu, Bozluğan, Bay-temür, Torturmuş, Gök Alp, Oğuz, Kara Han, Dib Bakoy, Bulcas, Yafes, Nuh Aleyhisselam” (Hacıgökmen, 2001:100).

Bu şecerenâmede önce Osmanoğullarının atası olan Oğuz Han, sonra da Nûh Peygambere uzanan bir soy kütüğü çıkarılmıştır. Böylece Nûh Peygamberin oğlu Yafes aracılığıyla Türklerin soyları Nûh Peygambere dayandırılmıştır.

Çizelge 14: Mensur Metinlerde Nûh Kıssası

Müellifler	Eserin Adı	Telmih Unsuru	Telmihin Konusu
Kaşgarlı Mahmud	Dîvânu Lugâti't Türk (11. yy.)	Milletlerin Soy Kütüğü	Türklerin Soy kütüğü Nûh Peygambere dayandırılır.
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	Fîhi Mâ Fih (13. yy.)	Hız.Nûh'un Kavmi	Sözün kıssasının makbul olduğunu ifade için: "İmana davet yolunda 1000 yıl harcansa da her şey Tanrı'nın elindedir" denilir.
Sultan Veled	İbtidânâme (13. yy.)	Hız.Nûh'un Kavmi	Kötülerin Tanrı tarafından cezalandırılacak olması kıssaya telmihle ifade edilir.
Sultan Veled	İbtidânâme (13. yy.)	Hız.Nûh'un Gemisi ve Tûfân	Şehveti tûfâna, gemi de ibâdete ve namazlara teşbih edilir.
Sultan Veled	İbtidânâme (13. yy.)	Hız.Nûh'un Pîr Oluşu	İman yolundaki müridin bir mürşide ihtiyacı olduğunu kıssaya telmihle ifade edilir.
Hacı Bektâş-ı Velî	Makâlât (13. yy.)	Hız.Nûh'un Pîr oluşu	Nûh Peygamberin duası kabul olmasaydı kimsenin kabul olmazdı denilerek, Nûh'un insanlığın ikici atası olduğu hatırlatılır.
Hacı Bektâş-ı Velî	Şerh-i Besmele (13. yy.)	Hız.Nûh'un Kavmi	Nûh'un kavmi içinde tek başına olmasına rağmen îmân yolundan ayrılmaması örnek verilerek ibadetin aksatılmaması gerektiği konusu işlenir.

Hacı Bektâş-ı Velî	Kitâbü'l Fevâ'id (13.yy.)	Hız.Nûh'un Gemisi	Fikir, âlimleri cehalet tûfânından kurtaran bir gemiye teşbih edilir. Fikirsiz bir âlim ise "Nûh'u olmayan bir gemiye binmiş gibidir" denilerek düşünmenin önemi üzerinde durulur.
Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr	Siretü'n- Nebî (14. yy.)	Hız.Nûh'un Cesur Oluşu	Hız. Muhammed'in doğumu üzerine Âmine Hatun'a gelen sesle, Nûh Peygamberin "şecaat" vasfına sahip olduğu ve Hız. Muhammed'in de O'nun kadar cesur olacağı söylenilir.
-	Dede Korkut Kitabı (15. yy.)	Gemiye Alınan Hayvanlar	Bayağı kadınların tarifinde, "Nûh Peygamberin eşiği asıllı" denilerek eşiğin gemiye binış hikâyesi hatırlatılır.
Neşrî	Cihân-nümâ (15. yy.)	Milletlerin Soy Kütüğü	Osmanlı Hânedanlığının şeceresi çıkarılırken soy, Oğuz Han üzerinden Nûh Peygambere bağlanılır.
Sinan Paşa	Tazarrû' nâme (15.yy.)	Hız.Nûh'un İnsanların ikinci Atası Olması	Nûh Peygambere Âdem-i sâni, neciyyullâh ve nebiyyullâh denilerek bütün insanların varlığının sebebi olarak gösterilir.
Sinan Paşa	Tazarrû' nâme (15.yy.)	Hız.Nûh'un Kavmi	Hız. Nûh'un kavmini 950 yıl dine davet ettiği ve 1400 yaşında da vefât ettiği söylenerek Hız.Nûh'un ömrüne telmihte bulunulur.

Sinan Paşa	Tazarrû' nâme (15.yy.)	Hız.Nûh'un Oğlu	Kâfir soyundan îmânlı kişilerin geldiği gibi îmânlı kişilerin soyundan da kâfirlerin gelebileceği anlatılır. Bunun yanında oğlunun tûfânda boğulanların arasına karışmasıyla O'na çok ağlayan (nevvâh) denildiği de söylenir.
Ahmed-i Dâ'î	Tercüme-i Ebu'l Leys-i Semerkandî (15. yy.)	Tûfân	Tanrı'nın yağmurdan isterse rahmet, isterse de tûfân vereceği, her şeyin O'nun kudretinde olduğu bahsini izah etmede kıssaya değinilir.
Firdevs-i Rûmî	Süleymân-nâme-i Kebîr (15.yy)	Gemiye Alınanlar	Süleyman Peygamber'in Tâvustan, mektubunu iletmesi için bir kuş bulmasını istemesi üzerine, gemiden salınan kuşların (karga, güvercin ve tavuk) hikâyeleri anlatılır.
-	Mu'cizât-ı Enbiyâ Tercümesi (15-16. yy.)	Hız.Nûh'un Mucizeleri	Nûh Peygamberin mucizeleriyle ilgili olarak, O'nun kuru ağaçlara yemiş verdirdiği, kumu, duasıyla baldan tatlı hâle getirdiği, kısır bir kadını çocuk sahibi yaptığı, gemiden çıktığında diktiği ağaçların hemen büyüyüp meyve verdiği, bir dağı bir yerden bir yere naklettiği söylenir.

Hacı Mustafa İbn- el- Hâc Hasan el- Aydinî	Mu'cizât-ı Enbiyâ (15-16.yy.)	Hız.Nûh'un Mucizeleri	Nûh Peygamberin dualarının derhal kabul edildiği, dört kızından birinin çocuğu olmayınca dua ederek bu dua sayesinde kızının hamile kaldığı ve Fars dağlarından birini Irak'a gönderdiği söylenir.
Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed Sa'lebî	Kitabü Arâsi'l- mecâlis fi Kıssasi'l Enbiyâ (15-16. yy.)	Hız.Nûh'un Soyu	Eserde Nûh Peygamberin sekizinci göbekten Hız. Âdem'e bağlandığı soy kütüğüne yer verilir.
-	Cevâhirü'l Asdâf (15. yy.)	Gemiye Alınanlar	Esere göre Nûh, O'nun eği, Sâam, Hâm, Yâfin ve onların eğleri olmak üzere sekiz kiği gemiye binmiştir.
	Cevâhirü'l Asdâf (15. yy.)	Hız.Nûh'un Kavmi	Nûh Peygamberin Kavmi ve helâk edilen diğer kavimlerin isimleri zikredilerek Tanrı'nın kötülere azap verdiği anlatılmıştır.
-	Cevâhirü'l Asdâf (15. yy.)	Hız.Nûh'un Diğer Peygamber -lerle Anılması	Hız. Âdem ve Hız. İbrahim'le anılarak zamanlarında diğer insanlardan üstün yaratıldıklarından bahsedilir.
-	Cevâhirü'l Asdâf (15. yy.)	Hız.Nûh'un eği ve oğlu	Hız. Nûh'un oğlunun adı Ken'ân ve eğinin adının da Vâhile olduğu belirtilerek ikisinin de kâfir olduğu vurgulanır.

Gelibolulu Âli	Teşrîfât- nâme (16. yy.)	Tûfân ve Gemi	Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine dökülen göz yaşları sel olur, bunun yanında Süleyman'ın tabutu da göz yaşı denizinde seyreden Nûh'un gemisi gibidir, denilmiştir.
-	Kısas-ı Enbiyâ	Cûdî Dağı ve Milletlerin Soy Kütüğü	Tûfândan sonra geminin Cûdî Dağı'nda durduğu, gemiden inenlerin 80 kişi olup bunlardan yalnızca Nûh Peygamberin soyundan gelenlerin sağ kaldığı ve milletlerin soyunun da buraya dayandığı söylenir. Buna göre Araplar ve Acemler Sam'dan; Rûm, Şaklâb ve Yecüc- Mecüc Ham'dan; Türkler de Yafîş'ten türer.
Nâbî	Tuhfetü'l Haremeyn (17.yy.)	Tûfân ve Tennûr	Hac Farızası için çıktığı yolda memleketine uğrayan Nâbî sevinçten tûfân gibi çok göz yaşı döker. Bunun yanında tennûr (kazan, fırın) bahsine memleketinde gördüğü ekmekçileri anlatırken değinerek ruhunun gıdasının ekmek değil, Kâbe'yi görmek olduğunu söyler.

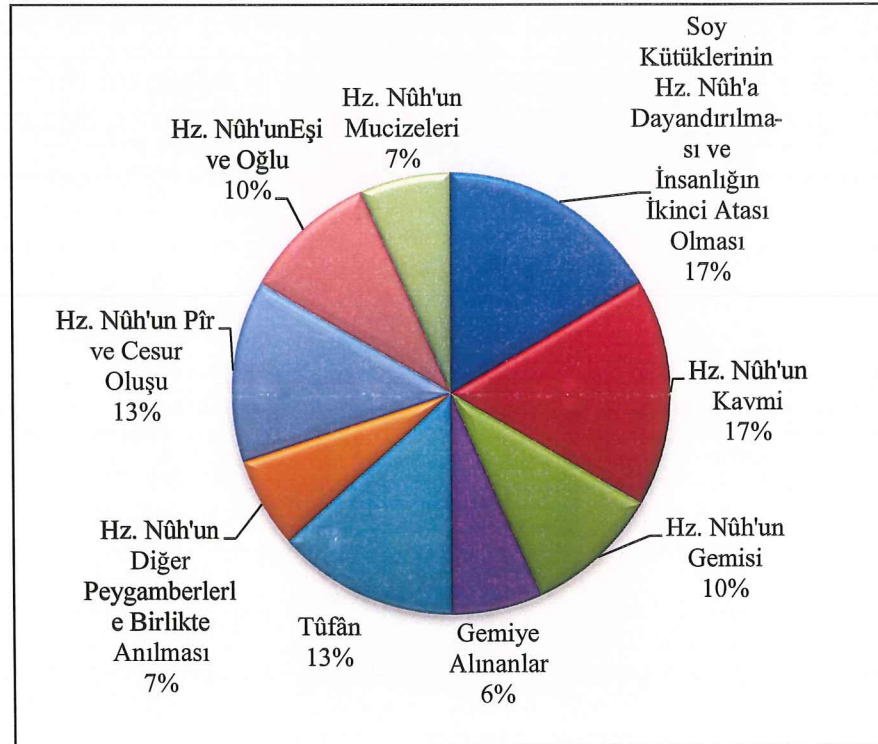
Nâbî	Zeyl-i Siyer-i Nebevî (17.yy)	Hız.Nûh'un Sabrı ve Göz yaşı Dökmesi	Eserde Nûh'un kavminden gördüğü azap karşısında ve oğlunu tûfânda yitirdiğinde ağlamasına ve îmân yolunda kanaat göstererek mükâfâta ulaşmasına telmihte bulunulur.
Bostanzâde Yahyâ	Gül-i Sadberg (17. yy.)	Hız.Nûh'un Diğer Peygamber -lerle Anılması	Eserde Hız. Nûh, Hız. Muhammed ile birlikte anılarak, O'nun tûfândan kurtuluş bulmasının Hız. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine olduğu söylenir.

Yukarıdaki çizelgede, gerek şahsî konularda yazılan gerekse doğrudan peygamberlerin hayat hikâyelerinin anlatıldığı eserlerde, Nûh kıssasının daha çok didaktik öğelerine dikkat çekildiği görülmektedir. Buna bağlı olarak eserlerin kimi yerlerinde kıssaya bulunulan telmihle, okuyanların bir hisse çıkarmasının amaçlandığı söylenebilir. Bunda çalışmaya daha çok dinî-tasavvûfî metinlerin örnek seçilmesinin de büyük bir payı vardır. Müellifler, Tanrı'nın kudretini ve cezalandırıcı oluşunu ifade etme noktasında, soy kütüklerini belirtmede ve bilgece söylenmiş bir söze dayanak oluşturup örnek vermede kıssaya çokça başvurmuşlardır. Aşağıdaki çizelge, mensur eserlerde Nûh kıssasına yapılan telmih sıklığını görmek adına incelenebilir:

Çizelge 15: Mensur Metinlerde Nûh Kıssasına Yapılan Telmihin Eserlere Göre Dağılımı

Nûh Kıssası'na Telmihin Konuları	Kaç Eserde Telmih Konusu Edildiği
Soy Kütüklerinin Hz. Nûh'a Dayandırılması ve İnsanlığın İkinci Atası Olması	5
Hz. Nûh'un Kavmi	5
Hz. Nûh'un Gemisi	3
Gemiye Alınanlar	2
Tûfân	4
Hz. Nûh'un Diğer Peygamberlerle Birlikte Anılması	2
Hz. Nûh'un Pîr ve Cesur Oluşu	4
Hz. Nûh'un Eşi ve Oğlu	3
Hz. Nûh'un Mucizeleri	2

Grafik 14: Mensur Metinlerde Nûh Kıssasına Yapılan Telmihin Eserlere Göre Dağılımı

Yukarıdaki çizelge ve grafiğe bağlı olarak müelliflerin, Nûh Peygamberin insanların ikinci atası olması hadisesine ve kavmine sıkça telmihte bulundukları söylenebilir. Mensur eserlerde kıssa, iç içe geçmiş olduğundan grafiğin paylarının neredeyse eşit olduğu görülecektir. Müellifler ya kıssanın tamamını anlatmış ya da herhangi bir duyuş ve düşünüşü izah etmede anekdotlar hâlinde kıssanın bazı öğelerine değinmişlerdir. Kıssanın bütününün ele alındığı mensur eserler, manzum eserlere de kaynaklık etmiş; Nûh'un; kavmi, oğlu ve eşinden gördüğü ihanet detaylıca anlatılarak şairlere bir hayal dünyası sunmuştur. Türk dilinin en eski sözlüğü Dîvânü Lugât'it Türk'ten bu yana müelliflerin elinde sayısız kere işlenen kıssaya, bazen ilgi ve merak uyandıracak yeni olay halkaları da eklenmiştir. Böylece müellifler, kıssanın bugünlere aktarılmasında ve günümüz Türk edebiyatında da kendisine yer bulmasında bir köprü vazifesi üstlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

II. MANZUM VE MENSUR METİNLERİN İNCELENMESİNDEN ELDE EDİLEN SONUÇLARIN MUKAYESESİ

Çalışmada istifade edilen 59'u manzum, 21'i mensur, toplam 80 eserde müellifler, bazen içinde bulundukları manevî hâlleri açıklamak, kimi zaman da nasihat etmek amacıyla Nûh Kıssasına telmihte bulunmuşlardır. "Birdenbire gelişen, kavrayan, her şeyi yok eden büyük sel", mânâlarına gelen tûfân, manzum eserlerde lirizmin ön plânda olduğu bahislerde; aşk, ayrılık, göz yaşı, kıskançlık gibi husularla söz konusu edilirken; mensur eserlerde "rahmet – felâket" tezadı etrafında ele alınmış, Tanrı'nın yağmurdan isterse rahmet, isterse bir âfet oluşturma kudreti kıssaya telmihle izah edilmiştir. Manzum eserlerde de tûfân, Tanrı'nın ezeli gücünün bir delili olarak hatırlara getirilse de, çoğunlukla sevgiliden ayrı kalan âşığın göz yaşıyla ilişkilendirilerek kullanılmıştır. Tûfân, her iki türde de temizleyici bir güç olarak görülmüştür. Kötülükle dolan dünya arınmış, geriye Nûh Peygamberin soyundan gelen îmânlı ve dürüst kimseler kalmıştır. Manzum metinlerde tûfânın meydana gelişi esnasında yaşanan olaylar; tennûrun kaynaması, âlemin suyla kaplânması gibi hadiseler, şairlerin hayâl dünyasını beslerken; mensur metinlerde tûfândan sonrası daha çok işlenmiş, meselâ Nûh Peygamberin gemiyle taşıyıp kurtardığı insanların sayısı, insanlığın ikinci atası olarak dünyanın devamlılığını sağlaması, kendisinden sonra gelen velîlerin varlığının sebebi olması gibi konuların üzerinde daha çok durulmuştur.

Nûh Peygamberin bir kurtarıcı olarak kavmini doğru yola davet etmesi, iki türde de sıkça işlenen bir konudur. Buna göre Nûh Peygamber bir pîrdir. Mensur metinlerde marangozların ve gemicilerin pîri olarak anılmasının yanı sıra O'na "şecaat" vasfı verilmiş, yolundan hiç sapmadan, tüm suçlamalara ve tehditlere rağmen büyük bir cesaret örneği göstererek kavmini doğru yola davet etmesine vurgu yapılmıştır. Bunun yanında kavminden kötülük görüp oğlunu tûfânda kaybedince çok göz yaşı döktüğünü izah etmek üzere de "nevvâh" sıfatı verilmiştir. Manzum metinlerde Nûh Peygamberin göz yaşları, âşığın ayrılık derdinden ağlaması ile mukayese edilirken, mensur metinlerde Tanrı'nın yapıp ettikleri karşısında peygamberlerin bile acze düşüp ağladıkları anlatılmak üzere söz konusu edilmiştir. Nûh Peygambere verilen bir başka isim "Âdem-i sâni"dir. İnsanlığın ikinci atası (Ebu'l beşer) olması

hadisesine iki türde de değinilirken bu isim yalnızca mensur eserlerde karşımıza çıkar. *Neciyyullâh* ve *Nebîyullâh* lakabları ise hem manzum hem mensur eserlerde hatırlara getirilir. Bunlara ek olarak mensur metinlerde Nûh Peygamberin mucizeleri üzerinde de durulur. O, kuru ağaçlara yemiş verdirir, duasının tesiriyle evladı olmayanı çocuk sahibi yapar, kum bile O'nun nefesiyle baldan tatlı hâle gelir. Diktiği ağaçlar hemen büyür, bir dağı bir yerden başka bir yere nakledebilir. Bütün bu olağanüstü güçlerine rağmen kavmini doğru yola davette başarısız olmuştur. Bu durum metinlerde Tanrı'nın yazdığı kaderin değiştirilemeyeceğini anlatmak üzere ortaya konulmuştur. Dinî-tasavvûfî bahislerde, Nûh Peygamberin davetine uymayan inkârcı kavim, kötülerin cezalandırıldığını göstermek maksadıyla hatırlara getirilmiştir.

Her iki türde de tasavvuftaki hayret makamı tûfânla bir tutulmuştur. Masivâ, bir deniz gibi olduğunda bir şeyhe intisâb ederek kurtuluşa ermek gerektiği Nûh'un gemisi telmih edilerek anlatılmıştır. Buna göre şehvetler ve bütün dünya işleri tûfândır; namaz ve ibadet ise gemidir. Geminin kaptanı Nûh gibi olan kişi de mürşiddir. Sâlike seyr ü şülûk yolunda yardımcı olan bu pîr kişi, Nûh Peygamberle özdeşleştirilmiştir. Nûh Peygamber duası kabul edilenler arasında gösterilir. Manzum metinlerde beddua almaktan çekinmek ve bir kalbi kırmamak gerektiği Nûh Peygamberin dualarının ve beddularının kabul olmasıyla izah edilmiştir. Eserlerde O'nun dine davet yolunda harcadığı zaman, çoğunlukla 950 veya 1000 yıl olarak karşılanmıştır. Sadece Sinan Paşa 1400 yıldan bahsetmiştir. Nûh Peygamberin uzun süren bu ömrü, manzum eserlerde âşığın sevgiliden ayrı geçirdiği süreyi izah etme ve memdûha hayır duada bulunma bahsinde telmih edilirken; mensur eserlerde kavminden azap gördüğü sürenin ve dine davet yolunda ne kadar ısrarcı olduğunun gösterilmesi bakımından ele alınmıştır. Bu ısrar sonunda 8, 70 veya 80 kişinin O'na inandığı bilgisi de yine mensur metinlerde söz konusu edilir. Taranan manzum eserlerde gemiye kaç kişinin bindiğine dair bir bilgi verilmemiştir. Yine gemiye alınan hayvanlar konusunda manzum eserlerde eşek ve fare hikâyesi hatırlara getirilirken; mensur metinlerde kuşların gemiden salıverilmesi hadisesi de telmih konusu edilmiştir. Bunun yanında Dede Korkut Kitabı'ndaki bayağı kadınların izahında "Nûh Peygamberin eşeği asıllı" denilerek şeytanı kuyruğunda gemiye taşıyan eşeğin hikâyesine göndermede bulunulmuştur.

Nûh Peygamberin eşi Vâhile ve oğlu Ken'ân hem manzum hem mensur eserlerde kendisine yer bulmuştur. Manzum metinlerde bazı kadınların kurnaz ve hilekâr oluşu Nûh Peygamberin eşine telmihle ifade edilmiştir. O, mensur metinlerde de kâfirler arasında gösterilir. Nûh'un oğlu Ken'ân da babasına gösterdiği isyanın sonucunda boğularak ölmesiyle hatırlara getirilir. Müellifler bu bahsi ele alarak velî kişilerin soyundan gelenlerin her zaman iyi insanlar olmadığını açıklamışlardır. Bu bahis manzum metinlerde, Ken'ân'dan ayrı düşen Nûh Peygamberin göz yaşlarıyla âşığın sevgiliden uzak kaldığında döktüğü göz yaşlarının mukayesesini noktasından ele alınmıştır.

İnsanları kurtuluşa erdiren geminin yapılışı mensur eserlerde özellikle Kısas-ı Enbiyâlarda detaylı olarak anlatılmıştır. Manzum eserlerde yer almayan Âc bin Enuk'un hikâyesine de burada yer verilmiştir. Buna göre gemiye ağaç taşınmasına yardım eden dev Âc bin Enûk, ne kadar yemek yese de doymaz. Fakat Hz. Nûh'un kendisine, "besmele çekerek ye" diyerek verdiği küçük bir nimetle doyar. Müellifler bu bahsi her şeye Tanrı'nın adıyla başlanması gerektiğini izah etmede söz konusu ederler. Yine geminin mühendisi olarak Cebrâil'in anılması ve tûfânda Hz. Âdem'in tabutunun gemiye alınması da yalnızca mensur metinlerde işlenen bir konudur.

Her iki türde de tûfân bitip sular çekildiğinde, geminin Cûdî Dağı'nda durduğu bilgisi verilmiştir. Manzum metinlerde, memdûhun cömertliği ve kederin çokluğu tasvir edilirken bu bilgiye başvurulur; keder ve cömertlik, Cûdî'nin yüksekliğiyle mukayese edilir. Mensur metinlerde bu konuyla ilgili olarak 80 kişinin Cûdî Dağı'nda karaya indiği, bu kişilerin *Semanin* adında bir köy kurduğu ve bütün insanlığın buradan türediği söylenilerek milletlerin soy kütükleri verilir. Buna göre Türkler, Nûh Peygamberin oğullarından olan Yafes'in soyundan gelmektedir.

İnsanlığın kurtuluş bulma sebebi iki türde de Hz. Muhammed'in daha sonra dünyaya gelecek olmasındandır. Eserlere göre O'nun alnındaki nûr, Hz. Nûh'a yol göstermiş, tûfânda gemi O'nun duaları sayesinde kurtuluş bulmuştur. Nûh Peygamber manzum metinlerde en çok Eyyûb Peygamberin sabrıyla birlikte anılır. Mensur metinlerde ise Hz. İbrahim'in babasının kâfir oluşu, Hz. Muhammed'in amcası ile babasının küfürde kalması ve Hz. Âdem'in cennetten kovularak göz yaşı dökmesiyle birlikte

hatırlatılmıştır. Buradan yola çıkılarak yine peygamberlerin soyundan gelenlerin her zaman îmânlı insanlar olmayacağı mesajı işlenmiştir.

III. SONUÇ

Geleneksel edebiyat teorisine göre tüm edebiyat ürünleri kökeni ve gelişimi itibarıyla kutsal metinler tarafından desteklenmektedir. Sanatçı Tanrı kelâmındaki yol gösterici unsurlardan faydalanarak kendisine bir pay çıkarır ve o kelâmın bir kopyasını da kendisi yaratmaya çalışır. Sanat tarihçilerinin üzerinde ittifak ettikleri konulardan birisi tüm sanatların gerek ontolojik temelinde ve gerekse tarihsel tezâhürünün arkasında “din” ve “mâneviyat” gerçeğinin yattığı tezidir. Bu nedenle Klâsik Türk edebiyatının birinci ve en önemli kaynağı Kur’ân- ı Kerîm’dir demek mümkündür. Bundan başka Hadis, Tasavvuf, Kısas-ı Enbiyâ, Tezkiretü’l Evliyâ, Şeh-nâme, Batıl ve hakiki ilimler ve yerli malzeme de Klâsik Türk şiirine kaynaklık eder. Klâsik Türk şâirleri geleneğin sunduğu bu kaynaklardan yararlanırlar. Belirli konular ve duygular etrafındaki bu öğeler Klâsik Türk şiirinin değişmez motiflerini meydana getirir. Bu motiflerden birisi de Nûh kıssasıdır. Kur’ân-ı Kerîm’de ve Tevrat’ta çokça yer bulan Nûh Peygamber, Âdem’den sonra insanlığın ikinci atası olarak kabul edilir. O, Tanrı’ya şirk koşan ve putlara taparak doğru yoldan çıkan halkını iyiliğe davet için gönderilmiştir. Yıllarca sabrederek kavmini Tanrı’ya îmân etmeye çağırsa da, kavmi ona inanmaz ve onunla alay eder. Kavminin yaptıkları karşısında çaresiz kalan Nûh Peygamber, onları helâk etmesi için Tanrı’ya dua eder. Bunun üzerine Tanrı O’na bir gemi yapmasını söyler. Tanrıya inananlar ve her cinsten iki canlı gemiye bindirilir. Bunların dışındakiler tufanda boğularak ölür.

Tûfân hadisesi, içinde hikmet bulundurmasının yanı sıra, olağanüstü öğeleri barındırması sebebiyle de, Klâsik Türk edebiyatı şairlerince oldukça fazla hatırlatılmıştır. Gerek Nûh Peygamberin şahsî özelliklerine, gerekse Nûh’un gemisine, ömrüne ve tûfâna teşbîh ve telmîh yapılarak bu kıssa Klâsik Türk şiirinde çeşitli şekillerde yer bulmuştur. Öyle ki, bütün bir Nûh kıssası, yalnızca *keşfî* yahut *tufan* kelimesiyle anlatılabilmiş ve böylece Klâsik Türk edebiyatının ‘az sözle çok şey ifade etme (münakkahiyyat)’ anlayışı çerçevesinde söz kısaltılarak mânâ genişletilmiştir. Geçmişten günümüze Nûh’un uzun hikâyesi, şâirlere ilham vermekle kalmamış, şecereler bile Nûh Peygambere dayandırılmıştır bir çok tarih metni ve fütüvvetnâmelerde de işlenmiştir.

Bu çalışma için toplamda 95 eser taranmıştır. Bu eserler arasından Koca Ragıp Paşa, Âhî, Eşrefoğlu Rûmî, Âdile Sultan, Avnî, Tırsî, Vusûlî, Sâkıb Dede, Mânî'nin Dîvânlarında ve "Şeyhoğlu Mustafa'nın Marzuban-nâme'si, Sehi Bey'in Heşt Behişt'i, Nâbî'nin Münşeâtı ile Fuzûlî'nin Leylâ ve Mecnûn mesnevîsi, Gülşehrî'nin Mantıku't Tayr'ı, Nev'î'nin Münâzara-i Tûtî vü Zâğ'ında herhangi bir telmih unsuruna rastlanamamıştır. Bu eserlerin haricinde kıssaya telmih tespit edildiği, 59 manzum, 21 mensur olmak üzere toplam 80 eserden yola çıkılarak Klâsik Türk edebiyatında Nûh Peygamberin hangi vasıflarla yer aldığına bakılmıştır. Gayemiz söz konusu kıssa ile ilgili hafızayı tazelemek, ortak imajlar üzerinden, şairlerin hayal dünyasının nasıl çeşitlendiğini gözler önüne sermektir. Buna göre "şairin karnındaki mânâ"yı ortaya çıkarmak ve bizden sonra yapılacak çalışmalara kaynaklık etmek maksadıyla, tespit ettiğimiz sonuçlar şöyledir:

1. Tûfân bahsiyle ilgili şairler, kelimenin "birdenbire kavrayan, çok olan şey" mânâsını ön plâna çıkararak göz yaşlarının tûfân olduğunu söylemişlerdir. Âşığın hâllerini gözler önüne sermek adına tûfânla ilgili kurulan hayâl âleminde; gönül, bir tennûr (fırın, kazan) gibi kaynar, bu sebepten gözden dünyayı sular altında bırakacak bir göz yaşı seli akar. Tûfânda suların bulanık akması ve denizden taşan suların tuzlu olması hasebiyle göz yaşı arasında benzerlikler yakalanır. Âşığın ayrılık derdinden ciğerini kaplayan kan, tûfânın bütün dünyayı kaplamasına benzer. Şairlere göre aşk ve tûfân arasında bir fark yoktur. Tûfân dünyanın başına, aşk da âşığın başına bir felâket getirmiştir. Sevgiliye kavuşmadan geçen günler bir tûfânı andırır. Nûh Peygamber bir kere tûfân gördüyse, âşık kat be kat fazlasını yaşar, onun her ânı bin tûfândır. Sevgiliden ayrı geçirdiği günler boyunca, Nûh Peygamberin oğlu ve kavminden gördüğü eziyet üzerine döktüğü göz yaşlarının bin katını akıtır. Nûh Peygambere zararı dokunmayan tûfân, âşığa aynı şansı tanımaz. Onun gözlerinden akıttığı yaşlar kendisini suya batırır. Dert ve kederden şaraba düşen âşık için kadeh, Nûh'un gemisine benzer, hâl böyle olunca şarap da tûfân olur. Şarabın tûfâna teşbihi onun âşığı ser-mest edip bir o yana bir bu yana savurmasındandır. Kasidelerde memdûh güç yönünden tûfâna, rakipler de Nûh Peygamberin inkârcı kavmine karşılık gelir. Tûfân, bazı şairlerce felâket olarak değil, denizdeki bir inci olarak görülmüştür. Bu görüş, inkârcı

ve kötü insanların dünya üzerinden temizlenip sadece îmân gösterenlerin bu dünyada kalmış olmasından ileri gelir. Mutasavvıf şairlerce tûfân, Tanrı'nın yaratma gücünün yanında yarattıklarını yıkma ve yok etme kudretine de sahip olduğunu göstermek açısından telmih edilir. Yine mutasavvıf şairlerce tasavvuftaki *hayret* makamıyla tûfân arasında benzerlikler kurulmuştur. Sâlik bu makamdayken muhakeme gücünü kaybeder, bu hâlin tûfân ortasında kalmış bir âfetzededen farkı yoktur. Tûfândan kurtuluş da Hz. Muhammed'in Nûh Peygambere yol göstermesi, O'na alındaki nûrla rehberlik etmesiyle sağlanmıştır. Mensur eserlerde tûfân, Tanrı'nın istediğinde rahmet, istediğinde felâket gönderebileceğini ifade için hatırlatılır. Tûfân, dünyanın kötülükten temizlenmesi olarak görülür. Sevilen birinin ölümü üzerine duyulan üzüntüyle ya da sevinçten akan göz yaşlarının sel olarak tûfân meydana getirmesi de işlenen konulardır. Bilgisizlik ve dünyevî işler tûfân olarak görülmüştür. Yine tûfândan Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine çıkılır. Tûfânın apansız kavraması, helâk ediciliği ve çok olması bu gibi tasavvurlarla kendisine yer bulmuştur

2. Tûfânın tennûr denen kazandan kaynayarak çıkması da şairlere geniş bir hayâl dünyası sunmuştur. Buna göre aşk ateşinin yürekte yanması, tennûrun kaynamasına teşbih edilir. Gönülde yanan fırın göz yaşı, tennûr da tûfân çıkarmıştır. Tennûrun kaynaması nasıl ki Tanrı'nın emriyle gerçekleşiyse, gönülde yanan aşk ateşi de O'nun emri ve rızasıyladır. Tennûrun taşması herkesin mâlumu olduğu gibi âşığın âşıklığı da herkesçe bilinir. Tennûrun kaynamaya başlaması dünyanın bozulmaya başlamasının bir işaretidir. Bu nedenle "tennûr kaynadığında" denilince dünyanın bozulmaya başladığı çağ, Nûh devri hatırlara getirilir. Bu noktada tennûrun kaynaması bir zaman dilimini karşılamak üzere de kullanılmıştır. Mutasavvıf şairler, "tennûr" ve dervişlerin giydiği kolsuz yakasız giysi olan "tennûre" kelimeleri arasında kelime oyunları yaparak gönüllerindeki İlâhi aşk ateşinin kaynadığını haber verirler. Mensur metinlerde de tennûrun kaynaması, tûfânın başlangıcı olarak hatırlatılmıştır. Nûh Peygamberin eşi ekmek yaparken tennûrdan su çıktığı söylenilmiştir. Bunun yanında tennûr "karışıklık çıkartan şey" olarak da telmih konusu edilmiştir.

3. Klâsik Türk şairlerinin mânâ katmanlarını derinleştirmek adına kullandığı bir diğer mazmun, Nûh Peygamberin gemisidir. Gemi, hem manzum hem mensur metinlerde kurtarıcı olarak çizilmiştir. Müellifler, içinden çıkılmaz bir hâl alan işlerden sonra “Tanrı sana Nûh’un gemisini yetiştirsın” diye niyazda bulunurlar. Her zorluktan bir çıkar yolun bulunacağı ve ümit etmekten vazgeçmemek gerektiği Nûh Peygamberin gemisine telmihle ifade edilir. Geminin yürümesi de durması da Tanrı’nın emriyle olduğuna göre zorluklardan kurtuluş bulmak için de dua etmek lazımdır. Mutasavvıf şairler, geminin çıktığı yolculuğu seyr ü sülûke benzetirler. Vahdet yolunda ilerleyen sâlike yardım eden pîr de geminin kaptanı Nûh’a teşbih edilir. Gemiye binenler masivâ tûfânında boğulmaktan kurtulurlar. Bu noktada gemi, sığınacak bir yer olarak çizilir, ona binenler helâk olma korkusunu duymazlar. Aynı zamanda beden, bünyesinde Tanrı’nın ikâmet ettiği gönlü barındırdığı için kıymetli bir şey taşımak noktasından gemiye teşbih edilir. Bu mazmunda kaptan Nûh, ruhla karşılaşır, aşk da bir deniz olarak tasvir edilir. Yine göz yaşlarının deniz olmasıyla âşığın vücûdu gemi olur. Bu geminin yelkenleri, âşığın kıvılcımlı âhı ile dolar ve harekete geçer. Bir başka açıdan şarap, bir tûfân olduğunda, âşığı gamdan âzâd eyleyen kadeh de gemiyle karşılaşır. Kasidelerde ise memdûh, tûfân gibi bir felâkete sebep vermeye gücü yettiği gibi gemi yetiştirmeye de muktedir olarak vassfedilir. Bunun yanında cömertlik tûfânından istifade edenler gemiye binmiş gibi olurlar. Kötü bir olaya karşı önlem almak da gemiye telmihle izah edilir. Gemiye kılavuzluk eden yine Hz. Muhammed’in alnındaki parlak nûrdur. Mensur metinlerde de gemi kurtuluşun sembolü olarak ele alınmış, “belâ denizinden kurtulmada velî; vaktin Nûh’u, yardımları da gemi gibidir”, denilmiştir. Bunların yanında mensur metinlerde Tevrat ehlinin ve arkaik kaynakların sunduğu bilgiler yer alır. Meselâ geminin yapılışı izah edilir. Onun eni bir arşındır ve yedi kattan mürekkebtir. Mühendisi Cebrâildir. Her bir tahtası yontulurken üzerlerinde peygamberlerin isimleri belirir. Buna bağlı olarak ona kutsallık atfedilmiştir. Gemi yapımı sırasında odun taşıyarak Nûh Peygambere yardım eden dev, Âc bin Eruk’un hikâyesi de anlatılır. Bu anlatı Klâsik Türk edebiyatı müelliflerinin arkaik kaynaklardan beslendiğini

göstermesi bakımından mühimdir. Gemiye alınanlar da mensur eserlerde dikkate sunulan bir başka konudur. İlk olarak Hz. Âdem'in mezarı gemiye yerleştirilir, daha sonra insanlar bindirilir. Üçüncü olarak kuşlar alınır, arkasından atlar, tohumlar ve yemişler de gemiye dâhil edilir. Nûh Peygamberin eşi ekmek yaptığı esnada tennûrdan suların taşması üzerine gemiye binilir. Gemiyle ilgili anlatılan bir başka husus da kuşlarla ilgilidir. Nûh Peygamberin suların çekilip çekilmediğini anlamak için gemiden gönderdiği karga, tavuk ve güvercin hatıralara getirilerek güvercinin evcil, karganın ise leş yiyici olmasına vurgu yapılır. Bu anlatıların da kaynağının Tevrat'tan ve arkaik kaynaklardan geldiği söylenebilir. Yine aksayan bir yön, eleştirilecek bir kimse olduğunda, "Nûh Peygamberin eşiği asıllı" denilerek gemiye binerken kuyruğunda gemiye şeytanı da taşıyan eşiğin hikâyesine telmihte bulunulur. Ayrıca manzum metinlerde kedinin yaratılması ve farenin gemiyi kemirmesi de tasavvûfî boyutta ele alınır. Buna göre nefis bir fareye benzer. Gemi de insanın gönlüdür.

4. Geminin oturduğu yer olarak Cûdî Dağı eserlerde kendisine yer bulmuştur. Bu konu her ne kadar milletler arasında "geminin oturduğu yer Ağrı Dağı mı yoksa Cûdî Dağı mı?" soruları ile tartışılrsa da taranan eserler kapsamında Klâsik Türk şairleri'nin, Nûh'un gemisiyle ilgili olarak yalnızca Cûdî Dağı'nı eserlerine dâhil ettikleri söylenebilir. Eserleri taranan 54 şairden birinde bile geminin oturduğu yerle alâkalı olarak "Ararat" ibaresine rastlanmamıştır. Aynı şekilde 21 mensur eserde de böyle bir bulguyla karşılaşılmamıştır. Cûdî Dağı, eserlerde yüceliği ve yüksekliğiyle kendisine yer bulmuştur. Kederin veya aşkın derecesini anlatmak üzere şairler Cûdî Dağı'yla mukayeseye girmiştir. Bunun yanında Tanrı, cömertlik göstermede Cûdî Dağı gibidir. O'na sığınanlar belâ tûfânından kurtulurlar. Kasidelerde ise memdûhun elleri cömertlik dağıtmada Cûdî Dağı gibi yücedir. Cömertlikle Cûdî'nin bu denli ilişkilendirilmesi cûd (cömertlik) kelimesi ile Cûdî kelimeleri arasındaki benzerliğin şairlere sanat gösterme konusunda fırsat tanınmasından da ileri gelmiştir. Mensur metinlerde Cûdî Dağı, selâmetin sembolü olarak kullanılır. Burada karaya ayak basan kırk kadın ve kırk erkek Semânin adı verilen bir köy kurarlar. Milletlerin soy kütükleri de burada hayata devam eden Nûh

Peygamberin oğullarına dayandırılır. Buna göre Araplar ve Acemler Sam'dan; Rûm, Şaklâb ve Yecüc-Mecüc Ham'dan; Türkler de Yafes'ten türemişlerdir. Kaşgarlı Mahmud da Türk adını açıklarken, Türklerin soyunun Yafes'ten geldiğini söyler.

5. Nûh kıssasının bir başka motifi olan Nûh Peygamberin 950 yıl süren uzun ömrü, Klâsik Türk şairlerince bir güzelin uğruna feda edilebilecek bir parça olarak görülmüştür. Ömür bahsinde müellifler tarafından 950, 1000, 1400 ifadeleri kullanılmıştır. Âşığın gözünün yaşı bin yıl akar, sevgiliden ayrı geçen bir saniye bile âşığa Nûh Peygamberin uzun ömrü gibi gelir. Sevgilinin kapısında bin yıla yakın bekler. Sevgilinin saçları ve nazının süresi uzunluk bakımından Nûh Peygamberin ömrüyle yarışır. Aynı zamanda ona Nûh gibi uzun ömürlü olması için dua edilir. Hayatın geçiciliği, dünyanın fânîliği konusunda da bu bahse değinilir. Ömür denilen şey bin yıl da olsa biter, bu nedenle dünyevî hayatın işleriyle değil, aslî vatan olan âhiret işleri için uğraşmak gereklidir. Bunun yanında tasavvûfî beyitlerde sâlike, Tanrı'dan ayrı geçen günler, Nûh Peygamberin ömrü kadar uzun gelir. Mâsivâ tûfânında bin yıl da eziyet görölse vazgeçmemek gerektiği yine bu kıssaya telmihle ifade edilir. Mensur metinlerde Nûh Peygamberin ömrü, kavmiyle mücadele etme süresini belirtme bahsinde ele alınmıştır. Tanrı'ya davet yolunda ikrar gösteren Nûh Peygamber, 950 yıl kavmini iyiliğe davet etse de başarılı olamamıştır. Bu durum Tanrı'nın yazdığı kaderin değiştirilemeyeceği konusunda telmih edilmiştir.
6. Nûh Peygamber bir pîr olarak da eserlerde kendisine yer bulur. Âşık, Nûh Peygamberle kendisini mukayese ederek âcizliğini gözler önüne serer. Buna göre Nûh Peygamber, tûfânla baş edebilecek kudrettedir, fakat göz yaşları âşığı suya gark eder. Gönül gemisi, bir tûfân hâline gelen elemenden, sevgilinin ayva tüylerinin Nûh Peygamber gibi kaptanlık etmesiyle kurtulur. Kasidelerde liderlik etme bahsinde memdûh övülürken, Nûh Peygambere teşbih edilir. Şairlere göre dünya bozulmaya başlamıştır ve Nûh gibi bir kurtarıcıya yeniden ihtiyaç vardır. Bu noktada Nûh Peygamber "Neciyyullâh" ve "Neciyy" lakablarıyla telmih edilir. Tasavvûfî beyitlerde sâlik, fenâ mertebesinden bekâya geçişte Nûh Peygamber gibi bir pîre ihtiyaç duyar.

Mensur metinlerde de Nûh Peygamberin insanları davet yolunda bir pîr olduğu söylenir. Pîr denilmesi O'nun yaşıyla da alâkalıdır. O, aynı zamanda marangozların ve gemicilerin pîri olarak da anılmıştır. Mensur eserlerde bu bahis daha çok insanlığın devamlılığının sağlanması dolayısıyla yer etmiştir. Nûh Peygambere *Âdem-i sâni* "insanların ikinci atası", denilerek velîlerin dünyaya geliş sebebi olduğu bildirilmiştir. Bütün canlılığın necât bulması O'nun sayesinde. O, Tanrı'nın seçtiği kullardandır.

7. Nûh Peygamber, diğer peygamberlerin öne çıkan özellikleriyle de bir arada anılmıştır. Buna göre şairler peygamberle bir olma (bekâ bi'r-resûl ve fenâ fi'r-resûl) anlayışını ortaya koymak için, peygamberlerin yaşadığı sıkıntıları hatırlara getirerek onlarla birlikte bu dertlerle boğuştuklarını; Hz. Yûnus ile balığın karnına girdiklerini, Hz. İbrahim birlikte Nemrûd'la savaştıklarını ve Nûh Peygamberle birlikte tûfânda olduklarını söylerler. Dünyanın gelip-geçiciliğini izah etme bahsinde de Hârut-Mârut, Zühre, Hz. Îsâ, Hz. Mûsâ, Hz. İbrahîm, Hz. İdrîs, Hz. Şût, Hz. Süleymân ve Nûh Peygamberlerin isimleri zikredilerek dünyanın doğaüstü güçlere sahip olan bu insanlara bile kalmadığı izah edilir. Peygamberlerin kıssalarıyla ünlü olmaları gibi âşık da aşkıyla bilinir. Tanrı'nın büyüklüğünün bir göstergesi olarak Hz. Îsâ'nın nefesiyle ölüleri diriltmesi, Hz. İbrahim'in ateşte yanmaması, Hz. Mûsâ'nın Tûr Dağı'nda Tanrı'yla söyleşmesi ve Hz. Nûh'un tûfândan kurtulması telmih edilir. Şairler en çok Eyyûb peygamberin sabrıyla Nûh Peygamberin ömrünü bir arada zikretmişlerdir. Âşığın sevgiliye kavuşmak için sabra ve uzun bir ömre ihtiyacı vardır. Sevgiliye Yûsuf Peygamberin güzelliği verilirken, âşığın payına Nûh Peygamberin bin yıl ömrü kadar uzun bir süre sevgiliyi beklemek düşmüştür. Mensur metinlerle ortak olarak Nûh Peygamber, Hz. Muhammed'le de birlikte anılmıştır. Buna göre O dünyaya gelip ümmetini doğru yola davet etsin diye Hz. Âdem cennetten kovulmuş, Hz. Nûh tûfândan necât bulmuştur. Yine mensur eserlerde Hz. Muhammed'in övgüsü noktasında Nûh Peygambere telmihte bulunularak O'nun cesurluğunun Hz. Muhammed'de bulunduğu söylenmiştir.
8. Müellifler, Tanrı'nın cezalandırıcı oluşunu ifade etme bahsinde Nûh Peygamberin kavmini, oğlunu ve eşini hatırlara getirirler. Dede Korkut

Kitabı'nda bayağı kadınların tasvirinde "Nûh Peygamber'in eşi asıllı" denilir. Türk toplumunun bugünkü kadın algısıyla ilgili olarak Dede Korkut Kitabı'ndaki bu tasvir ve Nûh Peygamberin eşi Vâhile sosyolojik etütlere açık bir konudur.

9. Mensur metinlerde Hz. Nûh'a tûfânda oğlunun boğulması dolayısıyla çok göz yaşı döktüğünden "nevvâh" sıfatı verildiği söylenir, manzum metinlerde de Nûh Peygamber, "nevhâ" kelimesiyle sıkça yan yana getirilmiştir. Nûh Peygamber, kavminden kimselerin hakaretine uğrar, tehdit edilir, kavmi içinde çok yalnız olan Nûh Peygamber tek başına da olsa îmân yolundan vazgeçmez. Mensur metinlerde Nûh Peygamberin yalnız bir kimse oluşuna dikkat çekilir. O'nun kuru ağaçlara meyve verdirmek, kumu duasıyla baldan tatlı hâle getirmek, bir dağı bir yerden başka bir yere nakletmek gibi mucizeleri olsa da kavmini doğru yola davette başarısız olmuştur. Müellifler, Tanrı'nın isteğini kimsenin değiştiremeyeceğini ve dönemin pîrlerinin de îmân yoluna davette ısrarcı olmamaları gerektiğini bu bahse telmihle ortaya koymuştur.
10. "Nûh Nebîden kalma" deyimi, bir şeyin çok eskimiş, köhnemiş olduğunu ifade etmek noktasından hatırlara getirilmiştir. Aynı zamanda bu ifade ile bir kimsenin görüp-geçirmişlik derecesi de belirtilmiştir.
11. Nûh Peygamberin gemiden indiği gün olarak kabul edilen nevrûz ve o gün aşure pişirilmesi geleneği de Klâsik Türk şiirinde kendisine yer bulmuştur. Buna göre Nûh peygamber gemiden indiği gün her yerde çimenler çıkar, çiçekler açar. Gemideki tahıl ve meyvelerden bir çorba pişirilerek buna "aşurâ" adı verilir. Daha sonraları o günün anısına bu çorbanın pişirilmesine devam edilmiştir. Nûh Peygamberin gemiden inmesinin kültürün arka planını oluşturduğu ve Muharrem ayı dolayısıyla da aşure pişirme ve dağıtma geleneği, Anadolu'da asırlardır yaşatılmaktadır. Bu durum kıssanın hâlâ güncelliğini koruduğunun da bir göstergesidir. Bu çalışmanın da geleneğin güncellenerek aktarılmasında bir aracılık etmesi amaçlanmaktadır.

Nûh kıssasının evrenselliği ve güncelliği yüzyıllardır korunmaktadır. Bugün yalnız edebiyat sahasında değil; sinema, çini, hat, minyatür, resim alanında da işlenmeye; geminin oturduğu yer ise hâlâ tartışılmaya devam edilmektedir. Yakın

dönem Türk edebiyatından Cahit Sıtkı Tarancı, “İnsanoğlu” başlıklı şiirinde Nûh peygambere değinir. Faruk Nafiz Çamlıbel’in “Nûh’un Gemisi” adlı bir şiiri vardır. Barış Manço “Mercimek” adlı parçasında Nûh’un Gemisi’ne hatırlatmalarda bulunmuştur. Sinema alanında da Darren Aronofsky’nin yönettiği Rusell Crowe, Jennifer Connelly, Emma Watson gibi oyuncuların yer aldığı “Nûh Büyük Tûfân” adlı film 2014 yılında vizyona girer. Daha bu sene Nisan ayında Nida Olçar’ın tasarladığı “Nûh’un Gemisi” adlı çini görücüye çıkarılır.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar, Klâsik Türk şairinin bilgi birikimini ve eserlerini vücuda getirirken beslendiği kaynakları göstermiştir. Bu kabil çalışmaların çağdaş sanatkâra ilhâm vermesi ve alanda yapılacak olan yeni çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

IV. KAYNAKÇA

1.KAYNAK ESERLER VE KİTAPLAR

- Aksoy, B. (1987). *Çağdaş Bilimlerin Işığında Nûhun Gemisi ve Tûfân*. Ankara: İnsanlık.
- And, M. (2010). *Minyatürlerle Osmanlı ve İslam Mitologyası*. İstanbul: YKY.
- Aydemir, A. (1991). *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*. Ankara: TDV.
- Ayvazoğlu, B. (2015). *Aşk Estetiği*. İstanbul: Kapı.
- Bayraktar, H. (2012). *Yaklaşan Saat Küresel Yok Oluş: Nûh Tûfânı*. İstanbul: Tuva.
- Can, Ş. (1997). *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*. C.1, İstanbul: Ötüken.
- Çakır, M. (2013). *Klâsik Türk Edebiyatında Müstakil Mu'cizât Metinleri*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Çavuşoğlu, M. (2011). "Divan Şiiri", *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, Türk Şiiri Divan Şiiri Özel Sayısı II, S.415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986*. Ankara: TDK.
- Çelebioğlu, Â. (1998). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul:MEB.
- Çığ, M. İ. (2005). *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*. İstanbul: Kaynak.
- _____ (2015). *Sümerlilerde Tûfân Tûfân'da Türkler*. İstanbul: Kaynak.
- Çoruhlu, Y. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı.
- Dartma, B. (2005). *Dinî ve Arkeolojik Veriler Bağlamında Nûh Tûfânı*. İstanbul: Rağbet.
- Eliot, T.S. (2007). *Edebiyat Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Paradigma.
- Eryiğit, Y. (2013). *Nûh Kitabı*. Emine Gürsoy Naskali (Ed.), İstanbul: Kitabevi.
- Genç, İ. (2005). *Örneklerle Eski Türk Edebiyat Tarihi (Giriş)*. İzmir: Kanyılmaz.
- Gibson, C. (2013). *Semboller Nasıl Okunur*. İstanbul: Yem.
- Güftâ, H. (2004). *Dîvân Şiirinde İlim*. Akçağ: Ankara.
- Güler, Z. (2006). *Divan Şiirinde Peygamber Hikâyelerine Telmihler*. Malatya: Uğurel.

- Güzel, A. (2011). *Hacı Bektaş Velî El Kitabı*. Ankara: Akçağ.
- Hooke, S.H. (1993). *Ortadoğu Mitolojisi*, “Mezopotamya Mısır Filistin Hitit Musevi Hristiyan Mitosları”, (Alaeddin Şenel, çev). Ankara: İmge Kitabevi.
- İnalcık, H. (2014). *Devlet-i ‘Aliye II*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İnan, A. (2015). *Tarihte ve Bugün Şamanizm-Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: TTK.
- İpekten, H. (2010). Bâkî, Hayatı, sanatı, Eseri. Ankara: Akçağ.
- İz, F. (1999). “Divan Şiiri”, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (hızl.), İstanbul: YKY.
- Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk Millî Kültürü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karahan, A. (1987). *Nâbî*. Ankara: K.B.
- Keskinkılıç, E. (2013). “Kıyas-ı Enbiyâ’larda Nûh”, *Nûh Kitabı*,: Emine Gürsoy Naskali (Ed.). İstanbul: Kitabevi.
- Kılıç, M.E. (2014). *Sûfî ve Şiir “Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası”*. İstanbul: İnsan.
- Kitab-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*. (1976). İstanbul: Ofset.
- Köksal, M. A. (2004). *Peygamberler Tarihi*. Ankara: TDV.
- Köksoy, M. (2011). *Yerbilimlerinin Katkısıyla Nûh Tûfânı ve Sümerlerin Kökeni*. Ankara: Berikan.
- Kramer, S.N. (2002). *Tarih Sümer’de Başlar*. İstanbul: Kabalcı.
- Kur’ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâl)*, (1986), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Kurnaz, C. (2011). *Gazeller Arasında*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- _____ (2012). *Hayâlî Bey Dîvânı’nın Tahlili*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Kutup, S. (1976). *Kur’ân’da Edebî Tasvir*. (Süleyman Ateş, çev.) Ankara: Hilâl.
- Levend, Â. S. (1984). *Dîvân Edebiyatı “Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar”*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Macit, M. (2009). *Kırklar Dîvânı ‘Dîvân Şiiri Üzerine Söyleşiler’*. İstanbul: Kapı.
- Mengi, M. (2010). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ.

- Pala, İ. (2015). *Dîvân Edebiyatı*. İstanbul: Kapı.
- Rosenberg, D. (2003). *Dünya Mitolojisi* "Büyük Destan ve Söylence Antolojisi", (Koray Akten, Erdal Cengiz vd., çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Ryan W.; Pıtman W. (2011). *Nûh Tûfânı* "Tarihi Değiştiren Olaya İlişkin Yeni Bilimsel Keşifler". (Dursun Bayrak, çev.) Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Sakaoğlu, S.; Duymaz, A. (2008). *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şentürk A.; Kartal A. (2010). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh.
- Taberî, (1991), *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi I.*, (Zâkir Kadirî Ugan, Ahmet Temir, çev.) Ankara: MEB.
- Tarlan, A. N.(1981). *Fuzûlî Dîvânı Şerhi*. Ankara: Akçağ.
- Tolasa, H. (1973). *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Sevinç.
- Türkmen, F. (2013). *Geleneksel Türk Sanatında ve Edebiyatımızda Su*. Prof. Dr. Nurettin Demir (Ed.) Ankara: Aski Genel Müdürlüğü.
- Timurtaş, F.K. (1993). *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*. İstanbul: Boğaziçi.
- Yaşın, A. (2013). *Nûh Peygamber Tûfânı ve Cûdî Dağı*. İstanbul: Kent Işıkları.
- Yeniterzi, E. (1993). *Dîvân Şiirinde Na't*. Ankara: TDV.
- Yüksel, N. (2007). *Konularına Göre Kur'ân-ı Kerîm Fihristi*. İstanbul: Bayrak.

2. MAKALELER

- Aydemir, Y. (2010, Summer). Klasik Şiirimizde Aşk ve Sadâkat. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 5/3, 48-62.
- Bayram, Y. (2007). Divan Şiirinde Tarımsal Ürünler. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi*, Özel Sayı, 81-96.
- Bektaş, E. (2015, Autmn). Klâsik Türk Şiirinde Hz. Eyyub ve Sabri. *International Journal of Language Academy*, 3/3, 107/123.
- Birici, S. (2016, Autumn). Nedîm Dîvânı'nda Ateş ve Ateşle İlgili Kelimelerin Kullanımı. *Journal of Turkish Language and Literature*, 2/4, 1-15.

- Ceylan, Ö. (2010, Summer). Vuslat Yolculuğu. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/3, 447-461.
- Cıvaoglu, G., (2016, Kasım), Atatürk'ün Kod Adı Nûh'tu, *Milliyet Gazetesi*.
- Çapan, P. (1990, Mayıs). Fuzûlî'nin Hasbihâl Tarzındaki Şiirlerine Dâir. *Millî Eğitim Dergisi*, 97, 40-43.
- _____ (2005, Bahar). Şeyh Gâlib'de Ateş İmajına Dâir. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 12, 137-266.
- Çolak, A. S. (2015, Temmuz). Bir Hikemî Tarz Şairi: Haşmet, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4/7, 135-171.
- _____ (2016, Mart- Nisan). Tûfândan Umrana: Hz. Nûh. *Yağmur Dergisi*, 83, 4-6.
- Dedekargınoğlu, H . (2015). Muharrem ve Aşure. *Hünkâr Alevilik Bektaşilik Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1 , 31-46.
- Durak, N. (2010). İslam Düşüncesinde Etik Bir İdeal Olarak “İnsan-ı Kâmil” Anlayışı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7/2, 105-124.
- Gönel, H. (2010, Summer). Dîvân Şiirinde Sevgiliye Dair. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/3, 208-222.
- Hakverdioğlu, M. (2012, February). Fuzûlî'de ‘Aşk ve Âşık Kavramı. *The Journal Of Academic Social Science Studies, International Journal Of Social Science*, 5/1, 131-155.
- Harmancı, M. E. (2011). Bir Eskatoloji Miti olan Tûfândan Klasik Türk Şiirinde Şarap Metaforuna. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7, s. 57-68.
- Kabakçılı, O. (2013, Fall). Yunus Emre'nin Şiirlerine Kur'an'daki Peygamber Kıssalarının Etkisi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/12, 615-634.
- Kaçar, M. (2017, Winter). Tûfân Vakti Hz. Nûh'a Teyemmüm Farz Mıdır? (Emîr Hüsrev Dehlevî'nin Şathiyye Türündeki Bir Beytinin Şerhleri

- Üzerine). *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 3/1, 119-135.
- Karavelioğlu, M. A. (2015). 16. Yüzyılda Derlenmiş Bir Şiir Mecmuasında Dört Nevruziye Örneği: Medhî, Sücûdî, Cafer Çelebi ve Lutfî'nin Nevruziyeleri. *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 15, 223-262.
- Kıymet, K. (2013, February). Hititlerde Bir Tûfân Öyküsü 'Atramhasi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6/2, 731-746.
- Kurnaz, C. (2010). Vuslat Yolcuğu. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/3, 443-461.
- Kurtoğlu, O. (2011, Bahar). Osmanlı Sosyal Hayatında Şiir: Divan Şiirinde Afnâmeler ve Cem Sultan'ın Kerem Kasidesi. *Gazi Üniversitesi Türkiyat Dergisi*, 8, 285-310.
- Kuzu, F. (2012, Summer). Şeyh Gâlib'in Şiirlerinde İnsanın Dönüşüm Süreci. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7/3, 1803-1812.
- _____ (2014). Klâsik Şiirde Şarap Kavramı ve Fehîm-i Kadîm'in "Şarâb" Redifli Gazeli Üzerine Bir Tahlil Denemesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 13, 961-972.
- Önder, M., (1956). Mevlevî Kıyafetleri. *Türk Etnoğrafya Dergisi*, 1, 77-82.
- Özdoğan, Mehmet. (2006, Nisan). Büyük Sırrın Arkeolojik Keşfi: Nûh Tûfânı, *Atlas Dergisi*, 157, 58-73.
- Özerol, N., (2012, Summer). Bâkî'de Göz Yaşı. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7/3, 2027-2039.
- Rudhardt, J. (2006). Su, (Adem Koç, çev.) *Milli Folklor*, 70, 125-135.
- Selçuk, B. (2005, Güz). Fuzûlî'de Göz Yaşı *Ekev Akademi Dergisi*, 25, 233-246.
- _____ (2012, Ağustos). Zati'nin "Gördüm" Redifli Gazeli Üzerine Tasavvufî Bir Tahlil Denemesi, *Erdem Dergisi*, 63, 205-222.
- Topal, A. (2009, Winter). Klâsik Türk Şiirinde Tuğra ve Bir Edebî Tür Olarak Tuğraiyye. *Turkish Studies International Periodical For The*

Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic, 4/2, 1008-1024.

Turan, Selami. (2009, Winter). Dîvan Şâîrlerinin “Zevrak” Etrafında Oluşturdukları Benzetme Dünyası. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* 4/2, 1007-1039.

Uzun, Adnan, (2014), Divan Şiirinde Hz Nûh'un Tasavvufi Yönden Ele Alınması. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 12, 167-172.

Yağcıoğlu, S.A. (2015, Spring). Fuzûlî'nin Şiirdeki ‘Ben’liği. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 10/8, 551-572.

Yardım, L. (2012, Aralık). Nâbî Dîvân’ında ‘İbâdet Kavramı. *Odü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3/6, 313-326.

Yaylalı, Y. (2014, Şubat). Klâsik Fars Şiirinde Hz. Nûh. *Şarkiyat Mecmuası*, 25, 233-261.

Yekbaş, H. (2009, Winter). Dîvân Şairinin Penceresinden Acem Şairleri. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 4/2, 1158-1187.

_____ (2009, Summer). Mahallîleşme ve Şeyhülislam Yahya. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4/5, 330-355.

Yeniterzi, E. (1999) Divan şiirinde ölüme Dair Bazı Hususlar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 115-139.

Yıldırım, A. (2006). Renk Simgeciliği ve Şeyh Gâlib’in Üç Rengi. *Millî Folklor*, 72, 129-140.

3. TEZLER

Açmaz, H.İ., (1991) Muhtelif Dinlerde Tûfân, Doktora Tezi, *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kayseri, s.19-98.

Eke, N.U. (2013) Nâ’îlî’nin Gazellerinin Şerhi ve Yapısalcılık Açısından İncelenmesi, Doktora Tezi, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Muğla, s.108.

- Eroğlu, E., (2007) Kutsal Kitaplardaki Tûfân Olayının Tarihi Temelleri, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, s.22-23.
- Günyüz, M., (2001) Ahmedî Dîvânı'nın Tahlîli, Doktora Tezi, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul, s.219-331.
- Gür, S., (2009), Kur'ân'da Tuğyan Kavramı, Yüksek Lisans Tezi, *Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Rize, s.11.
- Hacıgökmen, M. A., (2001) Ahi Sinan Bin Ahi Mes'ûd ve Şecerenâmesi, Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya, s.100.
- Karataş, L., (2006) Nedîm Dîvânı'nda Lâle Devri Sosyal Hayatının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, s.52.
- Kılıç, S. (2014), Kanun-i Esâsî'de Egemenlik Anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul, s.177.
- Kırpık, S. K. (2009) Türk Kültüründe Tûfân ve Tûfân İle İlgili Anlatılar, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, s.173.
- Tökel, D.A. (1998) Dîvân Şiirinde Mitolojik ve Efsanevî Şahıslar, *Samsun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Samsun, s.300.
- Türkdoğan, M. G. (2008) Klasik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîleri üzerine Mukayeseli Bir Çalışma, Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum, s.103.
- Özkan, M. S. (2015), Nedîm Dîvânı'nda Kültür Unsurları, Yüksek Lisans Tezi, *Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adıyaman, s.105.

4. SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

- Belli, O. (2011). "Hz. Nûh'un Gemisi'nin Ağrı Dağı Üzerinde Bulunduğu Konusunda Halk Ozanlarının Yazmış Olduğu Şiirler", *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu, The Third International Symposium Of Mount Ararat And Noah's Ark*, İstanbul, s.47-63.

- Çolak F. (2016). “Mevlânâ’nın Mesnevî’sinde Ruhun Bedeni Geçici Olarak Terk Etmesi İnancı”, *II. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, II. International Education and Social Science Symposium in Turkish Cultural Area*, 5-7 Mayıs, Nizip , s.507-515.
- Güzel A. (1996) “Türk Kültüründe Nevruz ve Millî Birlik ve Beraberlik” *Türk Dünyasında Nevruz, II. Bilgi Şöleni*, 19-21 Mart, Ankara, s.167.
- Harman, Ö. F. (1999). “Kitâb-ı Mukaddes ve Diğer Dinlere Göre Hz. Nûh ve Tûfân”, *Hz. Nûh’tan Günümüze Cizre Sempozyumu*, İstanbul, s.13-21.
- Uçman, A. (2010) “Tasavvufta Devir Anlayışı ve Yûnus Emre’nin Devriyyeleri”, *Doğumunun 770. Yıldönümünde Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul, s.15-24.
- Ulutürk, M. (2013). “Yeryüzünde Neslin Tek Bir İnsanla Yeniden Başlamasının Örneği Olarak Hint Mitolojisinin Nûh’u: Manu ve Tûfân Olayı”, *Uluslararası Hz. Nûh ve Cudi Dağı Sempozyum, International “Noah And Judi Mountain” Symposium*, 27-29 Eylül, Şırnak, İstanbul, s.245-251.

5. ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

- Akün, Ö. F. (1994). Dîvân Edebiyatı. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (ss. 389-427). İstanbul: TDV.
- Albayrak, N. (1993). Cem. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (ss. 279-280). İstanbul: TDV.
- Aydın, M. (2013). Yahyâ. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (ss.232-234). İstanbul: TDV.
- _____ (2013). Zekeriyyâ. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (ss. 210-211). İstanbul: TDV.
- Çağrıcı, Mustafa, (2010). Şecaat. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (ss.402-403). İstanbul: TDV.
- Harman Ö. F. (2013). Yûsuf. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, (ss. 1-5). İstanbul: TDV.
- _____ (2000). Îsâ. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, (ss. 465-472). İstanbul: TDV.

- _____ (2007). Nûh. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (ss. 224-227). İstanbul: TDV.
- _____ (2013). Yûnus. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (ss. 597-599). İstanbul: TDV.
- Özervarlı, M. S. (2003). Mebde ve Meâd, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* , (ss.211). İstanbul: TDV.
- Pala, İ., (2012). Tûfân. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (ss.322-323). İstanbul: TDV.
- Uzun, M. (2007). Ramazâniyye. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi* , (ss. 439-440) İstanbul: TDV.

6. SÖZLÜKLER

- Akalın, Ş. (2011), *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK.
- Aksoy, Ö.A. (1976), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I*, Ankara: TDK.
- _____. (1984), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II*, Ankara: TDK.
- Devellioğlu, F. (2010), *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgât*, Ankara: Aydın.
- Kaya, K. (1997), *Hint Mitolojisi Sözlüğü*, Ankara: İmge.
- Pala, İ. (1989), *Ansiklopedik Dîvan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ.
- Uludağ, Süleyman, (2012), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*,., İstanbul: Kabalcı.

7. MANZUM ESERLER

- Âciz, (2011), *Dîvân*, hzl. Naser Soleîmânzadehshekarab, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ahmed-i Dâ'î, (2001), *Dîvân*, hzl. Mehmet Özmen, Ankara: TDK.
- Ahmet Paşa, (1992), *Dîvân*, hzl.. Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Ankara: Akçağ
- Alî Şîr Nevâî, (1988), *Bedayi'ul- Vasat*, hzl. Kaya Türkay, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Antakyalı Münîf, (2000), *Dîvân*, hzl. Sabahattin Küçük, Ankara: K.B.
- Antepli Aynî, *Dîvân*, (2004), hzl. Mehmet Arslan, İstanbul: Kitabevi.
- Bağdatlı Rûhî, (2001), *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Coşkun Ak, C.2, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yay.

- Bâkî, (2015), *Dîvân*, hzl. Sabahattin Küçük, Ankara: TDK.
- Battal-Nâme*, (1993), hzl. Burhan Paçacıoğlu, Doktora tezi Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Cem Sultan, (2013), *Türkçe Dîvân*, hzl. İ. Halil Ersoylu, Ankara: TDK.
- Edirneli Nazmî, (2012), *Dîvân*, hzl. Yrd. Doç. Dr. Sibel Üst, Ankara: K.B.
- Enderunlu Hasan Yâver, (2010), *Dîvân*, hzl. Kaplân Üstüner, [İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin], Şanlıurfa: K.B.
- Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr, (1994), *Kıssa-i Yûsuf, Yûsuf u Züleyhâ*, hzl. Dr. Leylâ Karahan, Ankara: TDK.
- Fehîm-i Kadîm, (1991), *Dîvân*, hzl. Dr. Tahir Üzgör, Ankara: AKM.
- Fuzûlî, (2014), *Türkçe Dîvân*, hzl. Prof. Dr. İsmail Parlatır, Ankara: Akçağ.
- Hamdullah Hamdî, (1999), *Dîvân*, hzl. Ali Emre Özyıldırım, Ankara: K.B.
- Harputlu Rahmî, (1996), *Dîvân*, hzl. İbrahim Kavaz, M. Naci Onur, Elazığ: İzzet Paşa Vakfı.
- Haşmet, (1994), *Dîvân*, hzl. Dr. Mehmet Arslan, İ.Hakkı Aksoyak, "Haşmet Külliyyâtı", Sivas: Dilek Matbaacılık.
- Hâyâlî Bey, (1945), *Dîvân*, hzl. Dr. Ali Nihad Tarlan, İstanbul: Burhaneddin Erenler Matbaası.
- İbrahim Ta'ib, (2014), *Dîvân*, hzl. Dr. Erol Gündüz, Malatya: Malatya Kitaplığı.
- Kadı Burhaneddin, (1980), *Dîvân*, hzl.. Prof. Dr. Muharrem Ergin, İstanbul: İÜ. Edebiyat Fakültesi
- Kânî, (2012), *Dîvân*, hzl. İlyas Yazar, Ankara: K.B.
- Karamanlı Aynî, (1997), *Dîvân*, hzl. Yrd. Doç. Dr. Ahmet Mermer, Ankara: Akçağ.
- Lebîb, (2004), *Dîvân*, hzl. Orhan Kurtoğlu, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Manisalı Câmi'i, (2003), *Muhabbet-nâme (Vâmık u 'Azrâ)*, hzl. M. Esat Harmancı, Doktora Tezi, Marmara Üni. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Mesîhî, (1995), *Dîvân*, hzl. Mine Mengi, Ankara: TTK.

- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, (2013), *Mesnevî*, hzl. Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ.
- Muhibbî, *Dîvân*, (1987), hzl. Doç. Dr. Coşkun Ak, Ankara: K.B.
- Nâbî, (1944), *Surnâme*, hzl. Agâh Sırrı Levend, İstanbul: İnkılab.
- Nâbî, (2011), *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Ali Fuad Bilkan, Ankara: Akçağ.
- Nâilî, (1990), *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Haluk İpekten, Ankara: Akçağ.
- Necâtî Beg, (1992), *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, Ankara: Akçağ.
- Nedîm, (2012), *Dîvân*, hzl. Muhsin Macit, Ankara: K.B.
- Nef'î, (1993), *Dîvân*, hzl. Yrd. Doç. Dr. Metin Akkuş, Ankara: Akçağ.
- Nesîmî, (1990), *Dîvân*, hzl. Dr. Hüseyin Ayan, Ankara: Akçağ.
- Râmî, (2001), *Dîvân*, hzl. Erdal Hamami, Ankara: K.B.
- Sivashlı Gulâmî, (2000), *Dîvân*, hzl. Mehmet Arslan, Sivas: Âsitan.
- Suphizâde Feyzî, (2011), *Dîvân*, hzl. Erol Gündüz, Konya: Mola Kitap.
- Sürûrî, (2010), *Dîvân*, hzl. Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Okatan, Ankara: Engin Matbaacılık.
- Şehrî, (2014), *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Şener Demirel, Malatya: Malatya Valiliği, Malatya Kitaplığı.
- Şeref Hanım, (2002), *Dîvân*, hzl. Mehmet Arslan, İstanbul: Kitabevi.
- Şeyhî, (2011), *Hârnâme*, hzl. Mehmet Özdemir, İstanbul: Kapı.
- Şeyhî, (1990), *Dîvân*, hzl. Doç. Dr. Mustafa İsen ve Doç. Dr. Cemal Kurnaz, Ankara: Akçağ.
- Şeyyâd Hamza, (1996), *Mi'râc-nâme*, hzl. Gülşen Feşel Güzelışık, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Usûlî, (1990), *Dîvân*, hzl. Mustafa İsen, Ankara: Akçağ.
- Yahyâ Beg, (1977), *Dîvân*, hzl. Dr. Mehmed Çavuşoğlu, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- Yûnus Emre, 1998, *Dîvân*, hzl. Dr. Mustafa Tatçı, Ankara : Akçağ.
- Yûsûf Emîrî, (2013), *Dehnâme*, hzl. Kâzım Köktekin, Ankara: TDK.
- Zâtî, (1967), *Dîvân*, hzl. Ali Nihad Tarlan, C. I, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.

Zâtî, (1970), *Dîvân*, hzl. Ali Nihad Tarlan, C. II, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.

Zâtî, (1998), *Şem ü Pervâne*, hzl. Sadık Armutlu, oktora Tezi, İnönü Üniversitesi., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

8. MENSUR ESERLER

Ahmed-i Dâ'i, (2008), *Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys-i Semerkandî*, (Hicr, Nahl, İsra Sûreleri), hzl. Ömer Daşdelen, , Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Bostanzâde Yahyâ Efendi, (2010) *Gül-i Sadberg*, hzl. Özlem Demir, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Cevâhirü'l Asdâf, (2012), hzl. Sevinç Ahundovaeski, Yüksek Lisans Tezi, "Anadolu Türkçesi Alanında Yapılmış Olan Kur'an Tercümesi *Cevâhirü'l Asdâf* Üzerine Dil İncelemesi", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dede Korkut Kitabı, (2011), hzl. Prof. Dr. Muharrem Ergin, İstanbul: Boğaziçi. Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr, (2006), *Kitâb-ı Siyer-i Nebî*, hzl. Yıldırım Kaplân, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Evliya Çelebi, (2006), *Seyahatnâme I*, hzl. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, İstanbul: YKY.

Firdevsî-İ Rûmî, (2013), *Süleymân-Nâme-i Kebîr*, (C.76) hzl. Yaşar Şimşek, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Gelibolulu Mustafa Âli, (2009), *Teşrifâtname*, hzl. Esra Keskinçılınç Akdaş, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hacı Bektâş- ı Velî, (2007), *Makâlât*, hzl. Prof. Dr. Ali Yılmaz, Prof. Dr. Mehmet Akkuş, Dr. Ali Öztürk, Ankara: TDV.

Hacı Mustafa İbn- El- Hâc Hasan El- Aydınî, *Mu'cizât-ı Enbiyâ Tercümesi*,(2013), hzl. Müjgan Çakır, *Klâsik Türk Edebiyatında Müstakil Mu'cizât Metinleri*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

- Kaşgarlı Mahmud, (1939), *Divanü Lûgati't-Türk* (Tercümesi), (Besim Atalay, çev.) C.I, Ankara, Alaaddin Kırıl.
- Kâtip Çelebi, (2008), *Mizânü'l- Hakk, Fî İhtiyâri'l- Ehakk*, hzl.. Orhan Şaik Gökyay ve Prof. Dr. Süleyman Uludağ, İstanbul: Kabalcı.
- Kısas-ı Enbiyâ*, (2006), hzl. Ümit Akdemir, Yüksek Lisans Tezi Sütçü İmam Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Mevlânâ Celâleddîn-İ Rûmî, (2006), *Fîhi Mâ Fih*, hzl. Melihâ Ülker Anbarcıoğlu, Konya: Konya ve Mülhakatı Eski Eserleri Sevenler Derneği.
- Nâbî, (2003), *Tuhfetü'l Haremeyn* "Haremeyn Armağanı", hzl. Mahmut Karataş, İstanbul: Mostar.
- Nâbî, (2013), *Zeyl-i Siyer-i Nebevî*, hzl. Hasan Gültekin, İstanbul Minval.
- Sultan Veled, (1976), *İbtidâ-nâme*, hzl. Abdülbâki Gölpınarlı, Ankara: Konya Turizm Derneği.
- Sinan Paşa, (2001), *Tazarru'nâme*, hzl.. A. Mertol Tulum, Ankara: MEB.

9. E- KİTAPLAR

- Ahmedî, *Dîvân*, hzl. Yaşar Akdoğan, Ankara: K.B.:
"http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakd
oganpdf.pdf?0, (11.03.2017)."
- Ahmedî, *İskender-nâme*, hzl. Yaşar Akdoğan, Ankara: K.B.
"http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernamey
asarakdoganpdf.pdf?0, (11.03.2017)."
- Âşık Çelebî, *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Filliz Kılıç, K.B.
http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10593,asikcelebidivaniifilizkili
cpdf.pdf?0 (14.03.2017)
- Behiştî, *Dîvân*, hzl. Yaşar Aydemir.
"http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10597,behistipdf.pdf?0 .
(10.03.2017)"
- Nev'i-zâde Atâyî, (1994), *Dîvân*, hzl.. Doç. Dr. Saadet Karaköse, Malatya,
"http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10637,nevi-zade-
atayipdf.pdf?0., (09.01.2017)."

Şeyh Gâlib, *Dîvân*, hzl. Prof. Dr. Naci Okçu,

“<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf?0>,
(15.03.2017).”

Şeyhülislam Yahyâ, *Dîvân*, hzl. Hasan Kavruk,

“<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10655,seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf?0>. (10.02.2017).”

Yûsuf Hâs Hâcib, *Kutadgu Bilig*, hzl. Mustafa S. Kaçalın, Ankara: K.B.

“<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10716,yusufhashacibkutadgubiligmustafakacalinpdf.pdf?0> , (12.03.2017).”

10. GÖRSELLER İÇİN YARARLANILAN WEB SİTELERİ

<http://www.myvelvetinstant.com/2014/08/starting-art-collection-with-versus-art.html>, (07.05.2017).

<http://www.allaturkaa.de/forum/index.php?page=Thread&postID=1116459>.,
(06.05.2017) .

<http://www.teheran.ir/spip.php?article857#gsc.tab=0> (04.05.2017).

<http://gric-international.org/2017/dossiers/artistes-de-tradition-musulmane-et-noe-aysem-makni-gric-tunis/> (12.04.2017).

<http://www.teheran.ir/spip.php?article857#gsc.tab=> (04.05.2017).

<https://tr.pinterest.com/pin/488640628302597790/> (10.04.2017).

<https://tr.pinterest.com/pin/532128512195840300/> (09.04.2017).

<http://www.silkroad1.com/items/391331/Turkish-Miniature-Noahs-Ark/enlargement1> (02.03.2017)

<http://www.harvardartmuseums.org/collections/object/146291>. (21.02.2017)

http://turkeyistanbul.com/galeri/displayimage.php?album=4&pid=1149#top_display_media (07.05.2017)

<http://www.haydarhatemi.com/stories-of-the-messengers> (17.05.2017)

<http://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/dynasties/timurids-and-turkmen/art/8-2005> (17.05.2017)

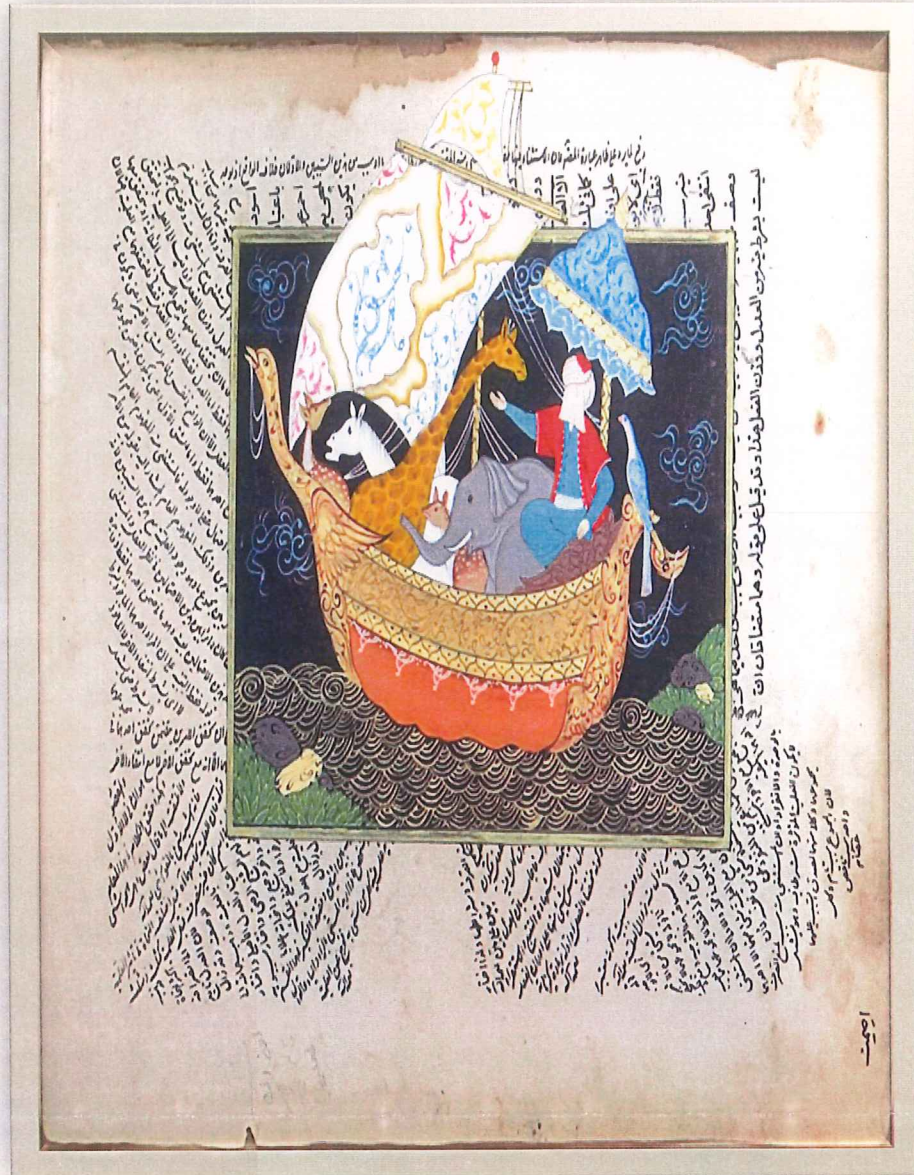
<https://simerg.com/literary-readings/the-story-of-noahs-ark-in-the-holy-quran/>, (17.05.2017).

<https://tr.pinterest.com/pin/516928863456981716/>, (17.05.2017).

<http://www.arkofcrafts.com/tr/nuh-un-gemisi-minyatur-1033>, (17.05.2017).
<https://tr.pinterest.com/pin/415034921886642307/>, (17.05.2017).
<http://www.ajspeelman.com/details.php?sid=496>, (17.05.2017).
<http://www.sabah.com.tr/yasam/2017/04/22/ev-fiyatina-cini-tabak-tam-150-bin-tl>, (17.05.2017).
http://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/hz_nuhun_turbesi/2. (17.05.2017).
<http://news.milli.az/society/138682.html> (17.05.2017).
<http://www.greenpeace.org/turkey/tr/photosvideos/photos/nuh-un-gemisi-buguen-halka-a-l/>.(17.05.2017).
<http://www.dogubayazitso.tobb.org.tr/Do%C4%9Fubayaz%C4%B1t/TarihiYerler/NuhunGemisi/tabid/3927/Default.aspx> (17.05.2017).

V. EK: GÖRSEL MALZEME

Görsel 2: Noah's Ark, Unknown Turkish artist

Noah's Ark, Unknown Turkish artist, 2012
Mixed media on antique manuscript, 17.5x26cm
Original USD 340⁷⁵

⁷⁵<http://www.myvelvetinstant.com/2014/08/starting-art-collection-with-versus-art.html>,
17.05.2017.

Görsel 3: Haydari Derviş, “Nûh’un Gemisi”

16.yy. Haydari Derviş, “Nûh’un Gemisi”⁷⁶

⁷⁶ <http://www.allaturkaa.de/forum/index.php?page=Thread&postID=1116459>.

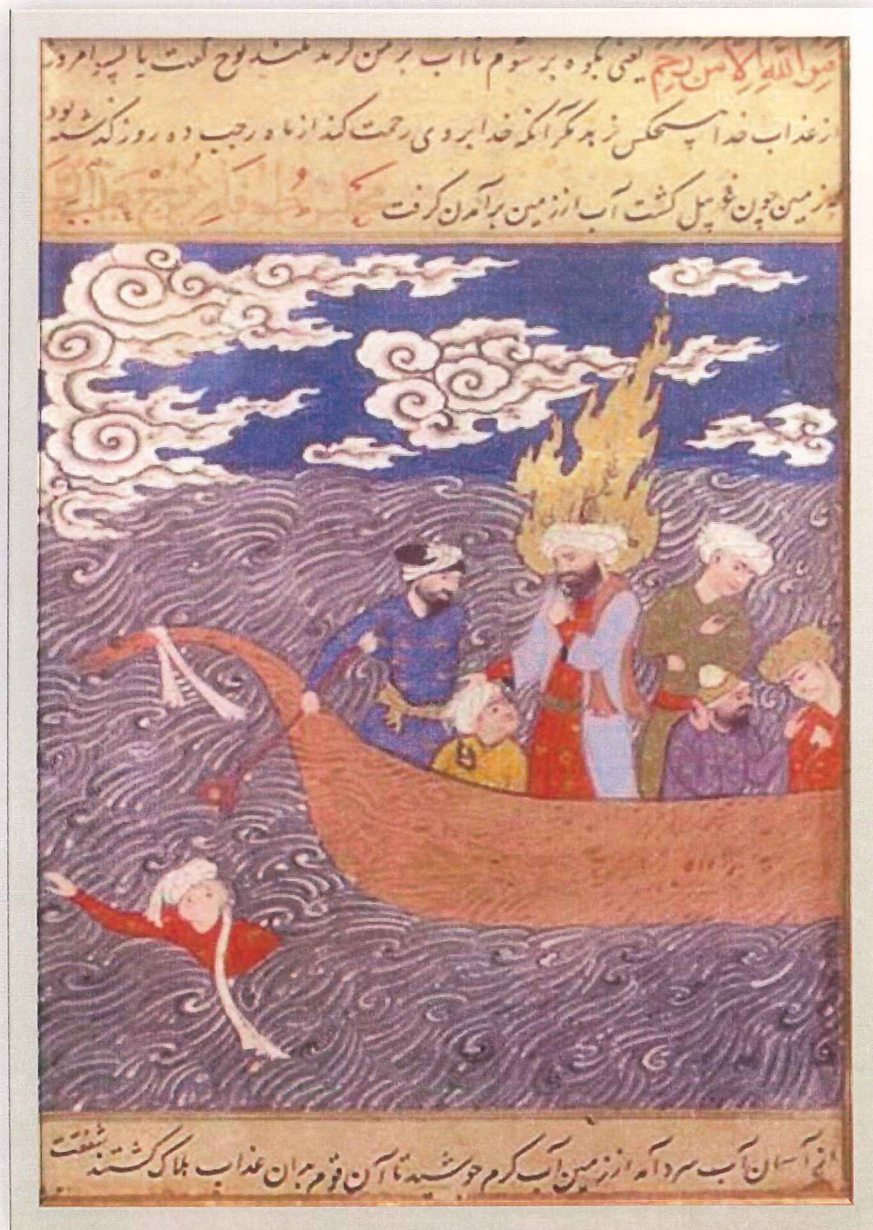
Görsel 4: Lâedrî, “Nûh’un Gemisi”

16. yy.'da Müellifi Bilinmeyen Bir Elyazması “Nûh’un Gemisi”⁷⁷

⁷⁷ <http://www.teheran.ir/spip.php?article857#gsc.tab=0>

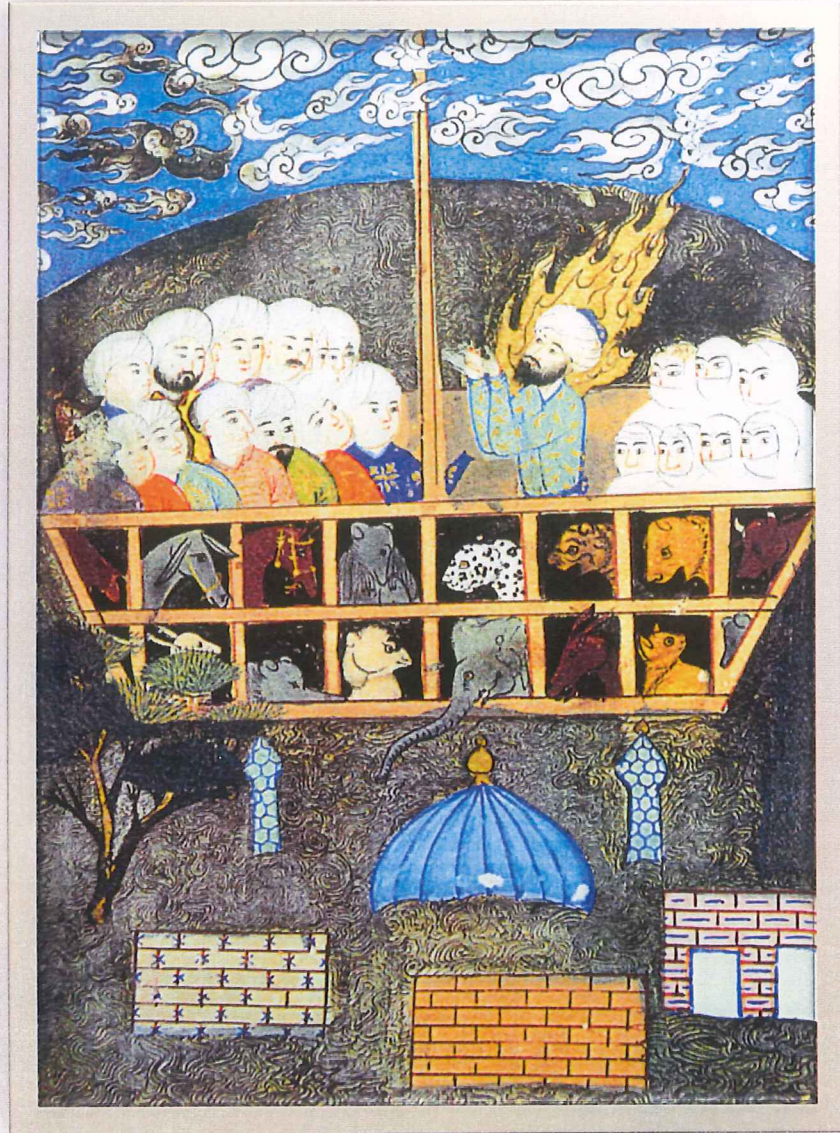
Görsel 5: *Kıyasü'l Enbiya*, “Ken’an’ın İnkârı”

Fransa Elyazmaları Milli Kütüphanesi; *Kıyasü'l Enbiya*, “Ken’an’ın İnkârı” 16. yy.⁷⁸

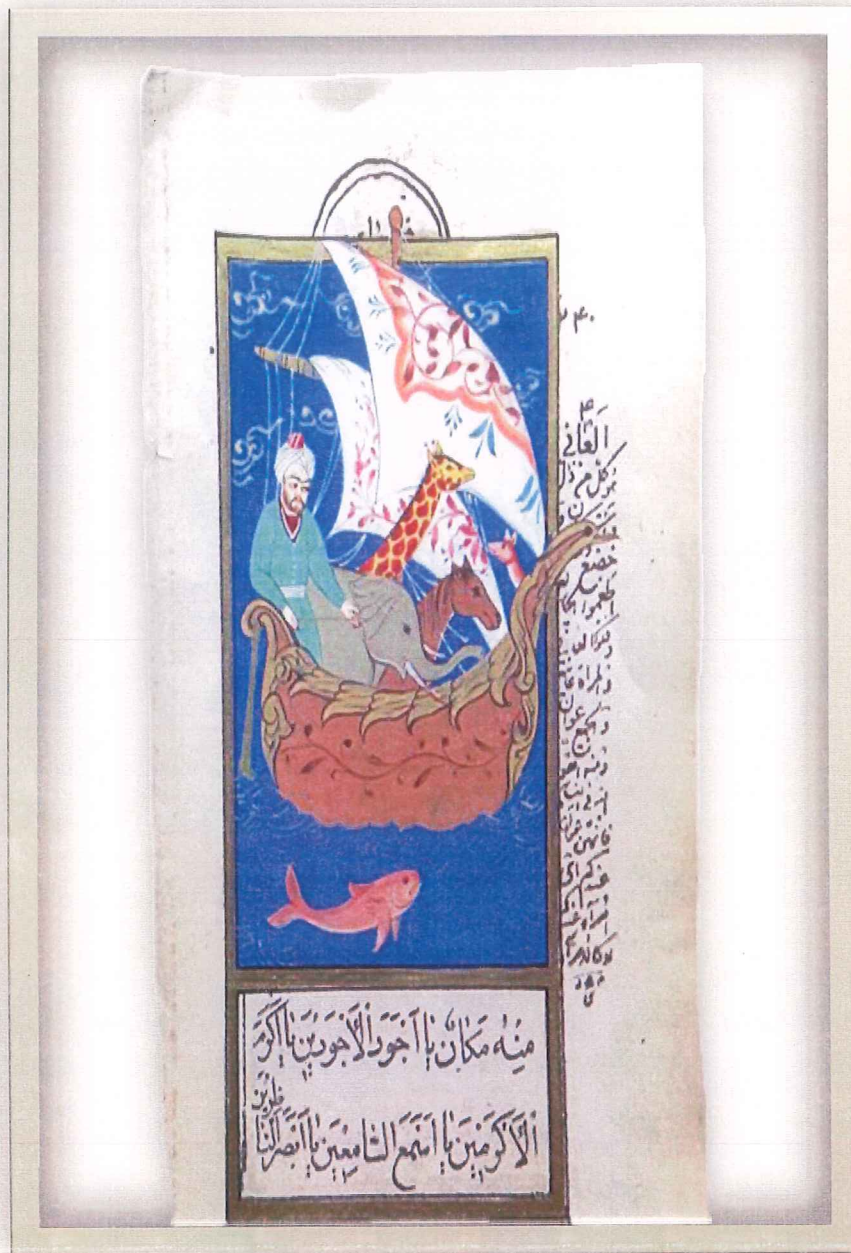
⁷⁸<http://gric-international.org/2017/dossiers/artistes-de-tradition-musulmane-et-noe-aysem-makni-gric-tunis/>

Görsel 6: *Kısasü'l Enbiyâ*, SK Hamidiye 980

17.yy., *Kısasü'l Enbiyâ*, SK Hamidiye 980.(And, 2010:113)

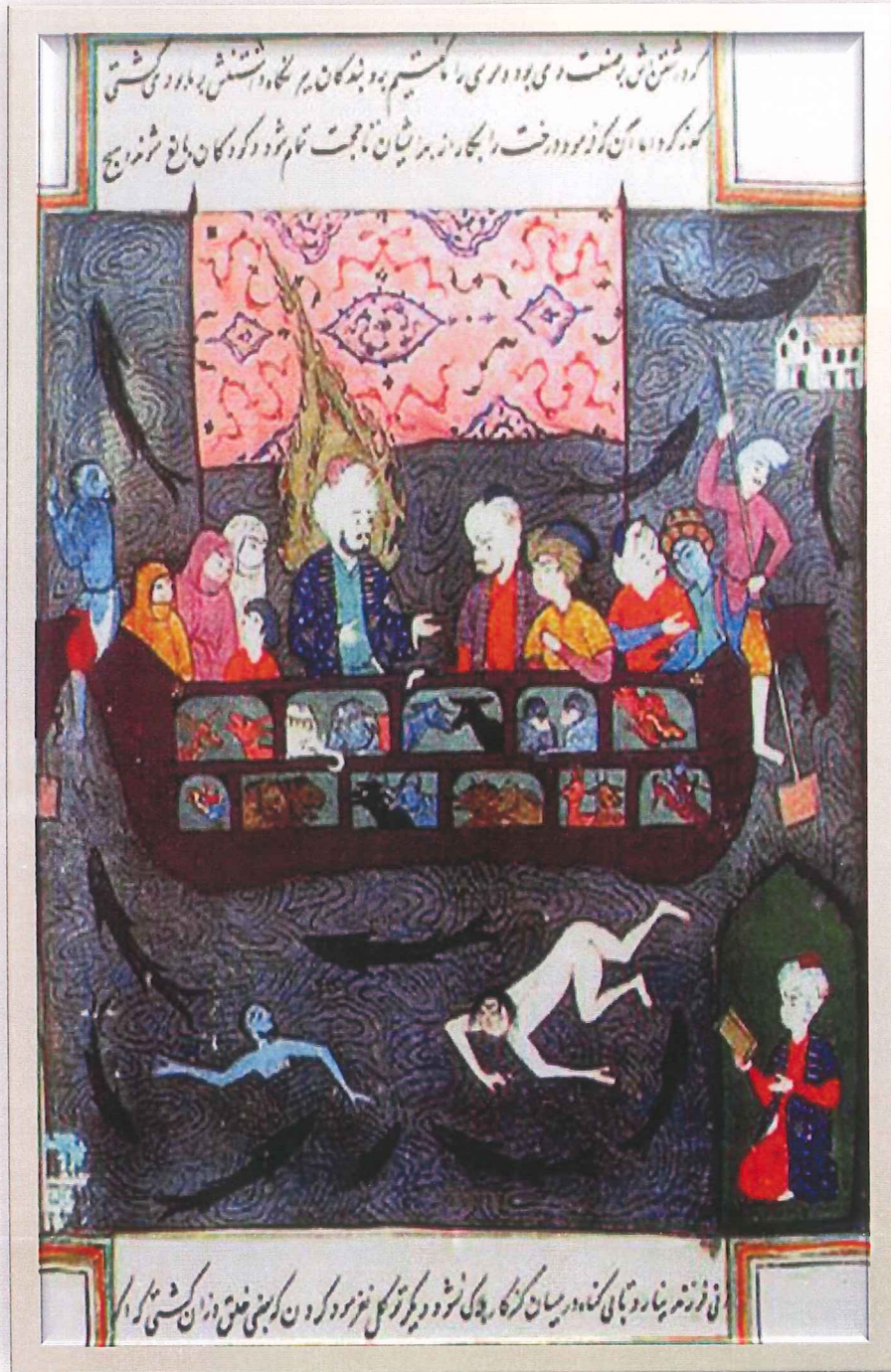
Görsel 7: Lâedrî, “ Nûh’un Gemisi”

Yazarı bilinmeyen bir elyazmasından ⁷⁹

⁷⁹ <https://tr.pinterest.com/pin/488640628302597790/>

Görsel 8: Lâedrî, Kısas-1 Enbiyâ, “Nûh’un Gemisi”

Kısas-1 Enbiyâ'dan ⁸⁰

⁸⁰ <https://tr.pinterest.com/pin/532128512195840300/>

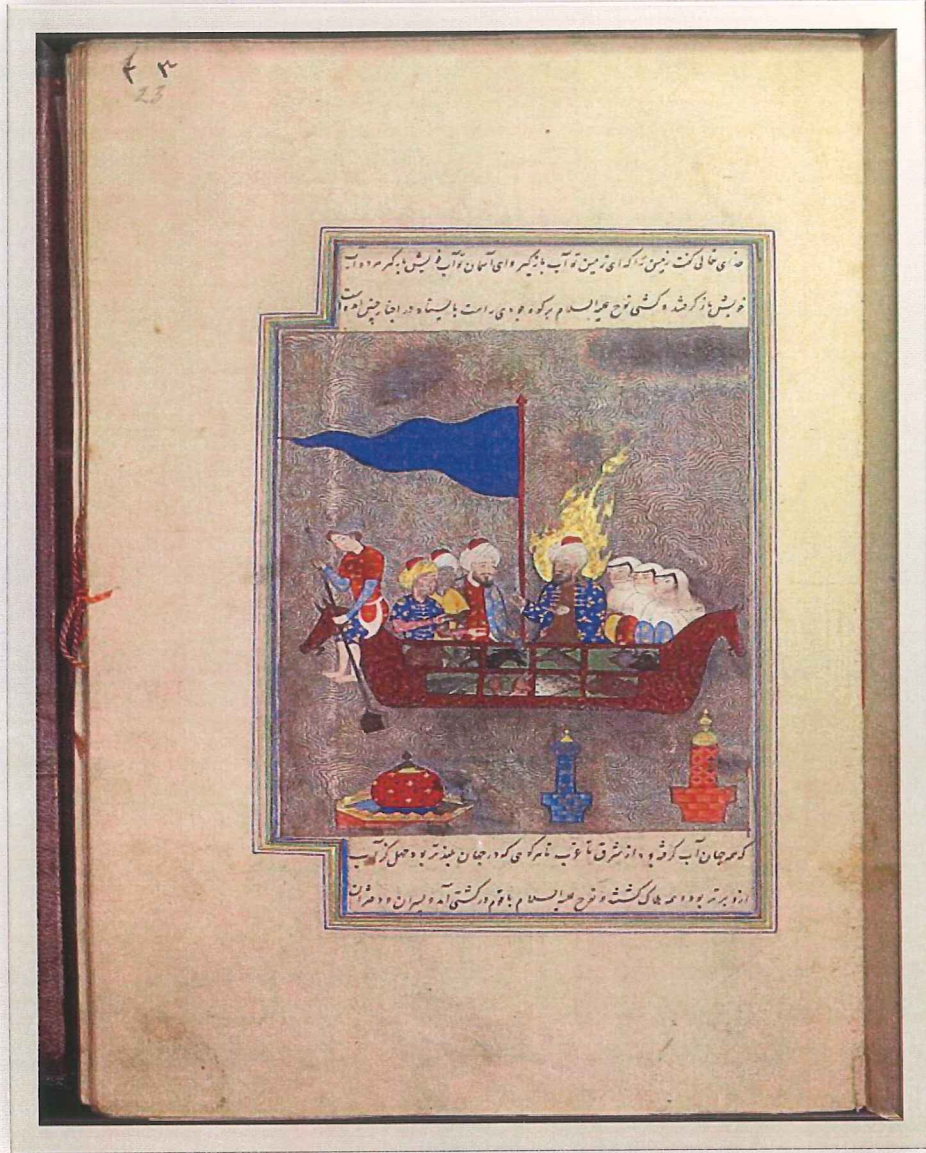
Görsel 9: Lâedrî, Elyazması, “Nûh’un Gemisi”

19.yy.’da İslamî bir el yazmasından⁸¹

⁸¹ <http://www.silkroad1.com/items/391331/Turkish-Miniature-Noahs-Ark/enlargement1>

Görsel 10: İshak b. İbrahim el- Nişaburî, Kısas-ı Enbiyâ, “Nûh’un Gemisi”

17. yy.'da İshak b. İbrahim el- Nişaburî Tarafından Yazılan Kısas-ı Enbiyâ'dan.⁸²

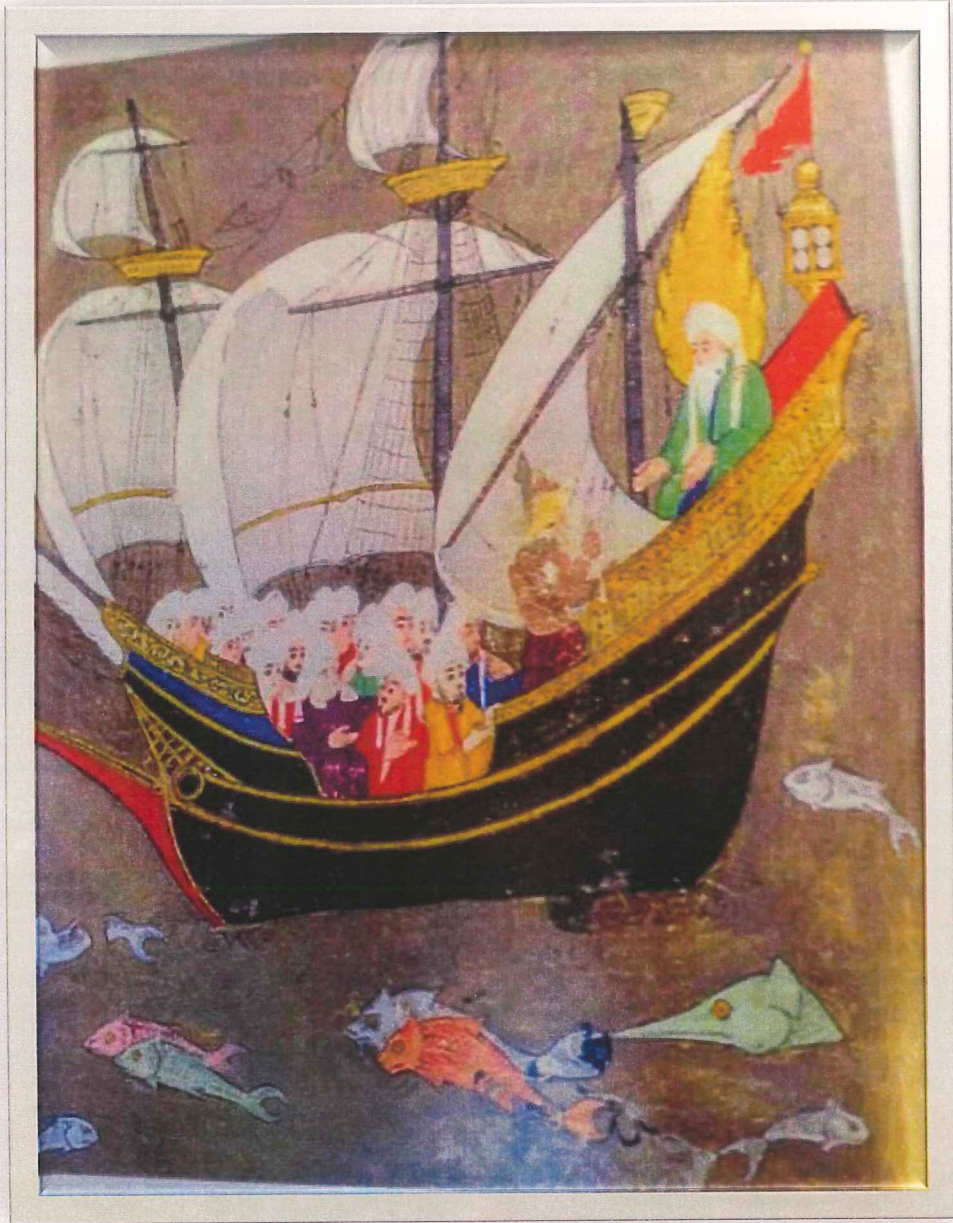
⁸² <http://www.harvardartmuseums.org/collections/object/146291>.

Görsel 11: Zübdeü't Tevârih, "Nûh'un Gemisi"

Zübdeü't Tevârih, "Nûh'un Gemisi", Tiem, 1973. (And, 2010:105)

Görsel 12: *Siyer-i Nebî*, “Nûh’un Gemisine Şeytanın Girmesi”

“Nûh’un Gemisine Şeytanın Girmesi”, *Siyer-i Nebî*, (TSM H.1223), (And, 2010:106).

Görsel 13: Zübdetü't Tevârih, "Nûh'un Gemisi"

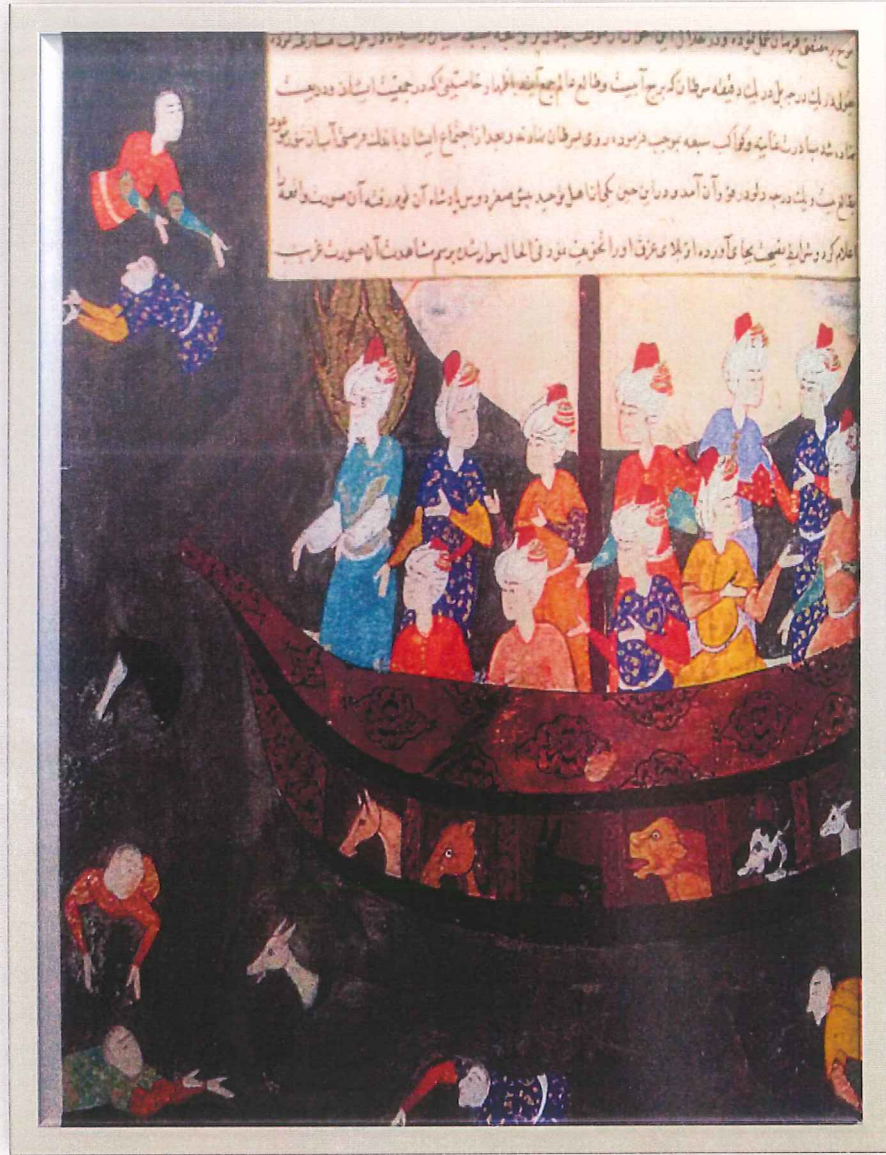
Zübdetü't Tevârih, CBL 414, (And, 2010: 108)

Görsel 14: Zübdetü't Tevârih, "Nûh'un Gemisi"

Zübdetü't Tevârih, TSM H.1321, (And, 2010:109)

Görsel 15: *Ravzatü's Safâ*, “Nûh’un Gemisi ve Tûfânda Boğulanlar”

“Nûh’un Gemisi ve Tûfânda Boğulanlar”, *Ravzatü's Safâ*, SK. Damat İbrahim Paşa 906, (And, 2010:110).

Görsel 16: *Kısasü'l Enbiyâ*, “Tûfânda Nûh Peygambere Karşı Çıkan Oğullarının Boğulması”

“Tûfânda Nûh Peygambere Karşı Çıkan Oğullarının Boğulması”, *Kısasü'l Enbiyâ*,
SK, Hamidiye 980 (And, 2010:112)

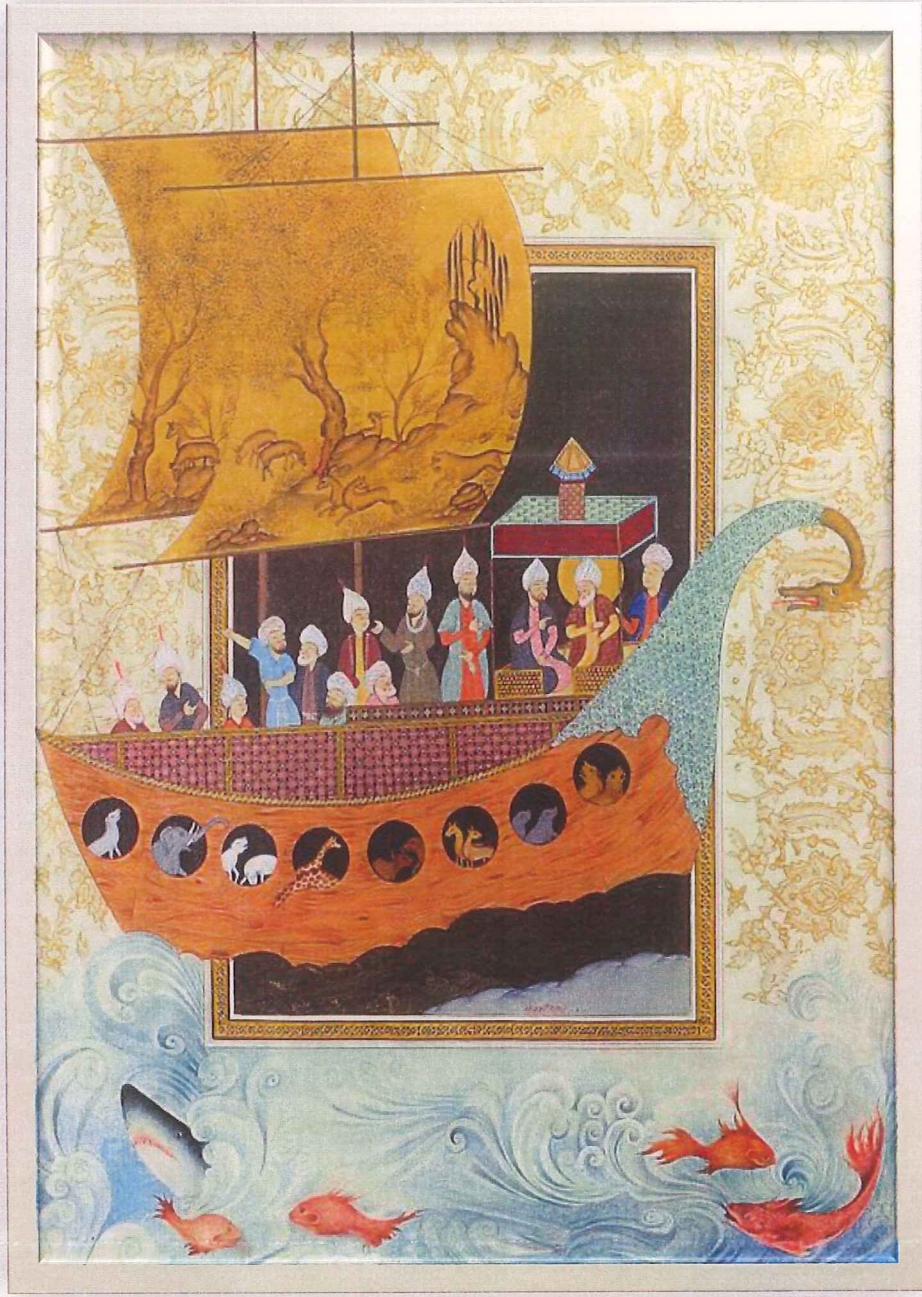
Görsel 17: Nusret Çolpan, “Nûh Tûfânı”

Nusret Çolpan, *Nûh Tûfânı*, 20.yy.⁸³

⁸³http://turkeyistanbul.com/galeri/displayimage.php?album=4&pid=1149#top_display_media

Görsel 18: Haydar Hatemî, “Stories of Messengers”

Haydar Hatemî, “Stories of Messengers” (Habercilerin Hikâyeleri).⁸⁴

⁸⁴ <http://www.haydarhatemi.com/stories-of-the-messengers>

Görsel 19: Külliyyât-ı Hafız Abru, “Nûh’un Gemisi”

Külliyyât-ı Hafız Abru, 23/A, “Nûh’un Gemisi”, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat 282.

Görsel 20: "Noah's Ark"

A Mughal miniature of Noah's Ark in the collection of the Freer Gallery of Art, Smithsonian Institution, Washington, D.C.⁸⁵

⁸⁵ <https://simerg.com/literary-readings/the-story-of-noahs-ark-in-the-holy-quran/>

Görsel 21: “Noah’s Ark”

“Noah’s Ark”⁸⁶

⁸⁶ <https://tr.pinterest.com/pin/516928863456981716/>

Görsel 22: Taner Alakuş, “Nûh Tûfânı”

Taner Alakuş, “Nûh Tûfânı”, 21.yy.⁸⁷

⁸⁷ <http://www.arkofcrafts.com/tr/nuh-un-gemisi-minyatur-1033>

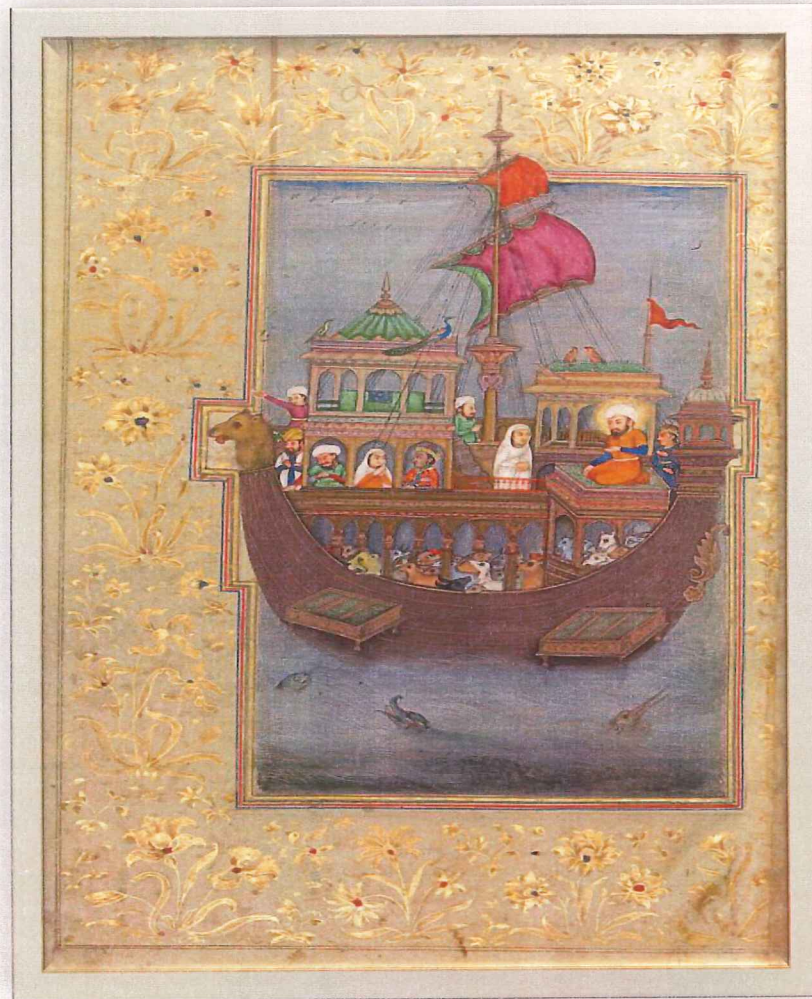
Görsel 23: Arya Kamalı, “Nûh Tûfânı”

Arya Kamalı, “Nûh Tûfânı”, 21.yy.⁸⁸

⁸⁸ <https://tr.pinterest.com/pin/415034921886642307/>

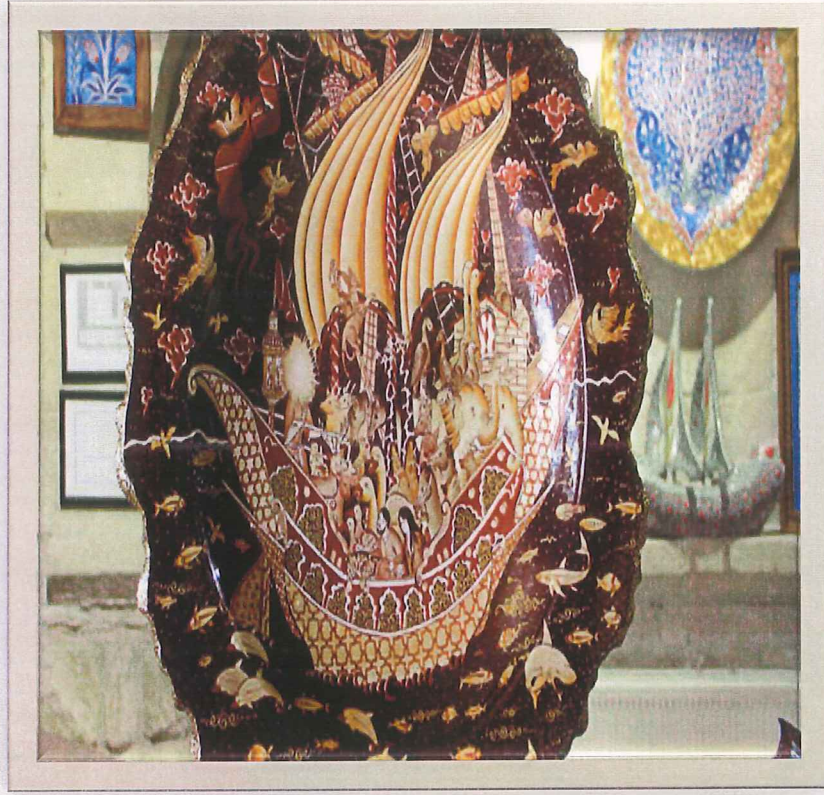
Görsel 24: "Noah's Ark"

A Mughal miniature painting of Noah's ark
Lucknow, circa 1770 AD, India⁸⁹

⁸⁹ <http://www.ajspeelman.com/details.php?sid=496>

Görsel 25: Nida Olçar, “Nûh’un Gemisi Çinisi”

Yanardağ Tüflerinden Yapılan ve Dünyada Tek Bir Örneği Bulunan Nida Olçar’ın
Tasarladığı “Nûh’un Gemisi” Çinisi⁹⁰

⁹⁰ <http://www.sabah.com.tr/yasam/2017/04/22/ev-fiyatina-cini-tabak-tam-150-bin-tl>

Görsel 26: Derviş Mehmet Bin Şah Ramazan, *Subhatu'l Ahbar*, “Soy Ağacı”

Derviş Mehmet Bin Şah Ramazan, *Subhatu'l Ahbar* “Haberler Tezhibi”, Nûh Peygamberin Ailesi⁹¹

⁹¹ Derviş Mehmet Bin Şah Ramazan, *Subhatu'l Ahbar*, Doğan Kardeş Matbaası, İstanbul 1968.

Görsel 27: "Nûh'un Gemisi"

Görsel 28: "Nûh'un Gemisi"

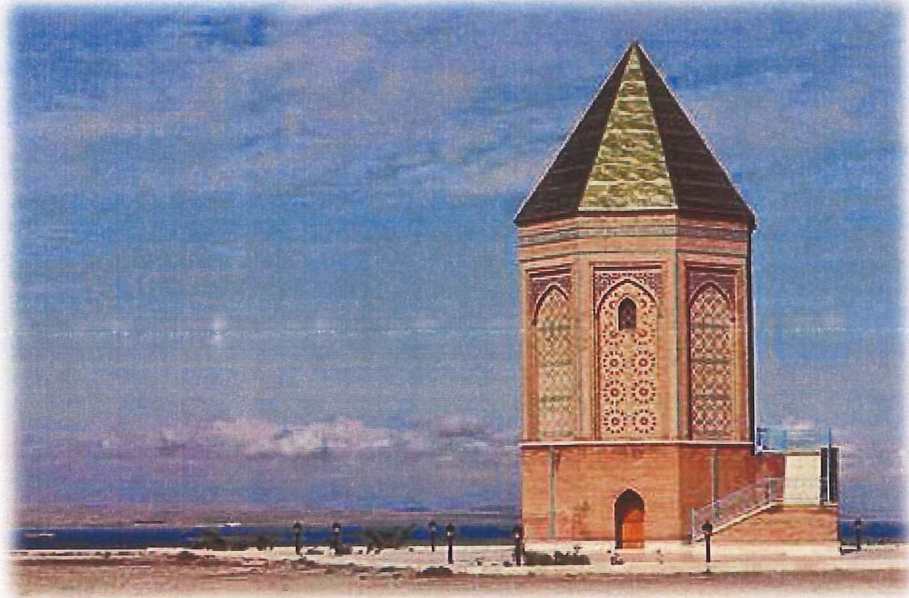

Görsel 29: Nûh Peygamberin Cizre'deki Türbesi

Nûh Peygamberin Cizre'deki Türbesi⁹²

Görsel 30: Nahçıvan'da Nûh Peygambere Atfedilen Türbe

Nahçıvan'da Nûh Peygambere Atfedilen Türbe⁹³

⁹² http://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/hz_nuhun_turbesi/2.

Görsel 31: Greenpeace'in Yaptığı Nûh'un Gemisi Maketi

Greenpeace'in 31 Mayıs 2007'de Ağrı Dağı'nın Korhan Yaylası'nda İnşa Ettiği Ahşaptan Nûh'un Gemisi Maketi.⁹⁴

⁹³ <http://news.milli.az/society/138682.html>

⁹⁴ <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/photosvideos/photos/nuh-un-gemisi-buguen-halka-a-l/>.

Görsel 32: Geminin Karaya Oturduğu İddia Edilen Yer

Nûh Peygamberin Gemisinin, Ağrı Dağı'nın güney karşısındaki Telçeker ile Üzengili köyleri arasında kalan ve doğal bir anıt olarak kabul edilen bu noktada karaya oturduğu iddia edilir.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Tuğçe YAŞA

Doğum Yeri: İzmir

Doğum Tarihi: 17.08.1992

Medeni Hali: Bekâr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans 2011-2015: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans 2015-2017: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı

Yabancı Dil: İngilizce

İLETİŞİM BİLGİLERİ

tugceeyasa@gmail.com